

МІЖНАРОДНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

НАУКОВИЙ ВІСНИК
МІЖНАРОДНОГО
ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія:
ФІЛОЛОГІЯ

ЗБІРНИК НАУКОВИХ ПРАЦЬ

Випуск 51 том 3

Видавничий дім
«Гельветика»
2021

Збірник включено до категорії «Б» Переліку наукових фахових видань України зі спеціальності 035 «Філологія» на підставі Наказу Міністерства освіти і науки України № 1471 від 26.11.2020 р. (додаток 3).

Видання включено до міжнародної наукометричної бази
Index Copernicus International (Республіка Польща)

Серію засновано у 2010 р.

Засновник – Міжнародний гуманітарний університет

Друкується за рішенням Вченої ради Міжнародного гуманітарного університету
протокол 4 від 12.11.2021 р.

Видавнича рада:

С.В. Ківалов, акад. АПН і НАПрН України, д-р юрид. наук, проф. – голова ради; **А.Ф. Крижановський**, член-кореспондент НАПрН України, д-р юрид. наук, проф. – заступник голови ради; **М.П. Коваленко**, д-р фіз.-мат. наук, проф.; **С.А. Андронаті**, акад. НАН України; **О.М. Головченко**, д-р екон. наук, проф.; **М.З. Згуровський**, акад. НАН України, д-р техн. наук, проф.; **В.А. Кухаренко**, д-р філол. наук, проф.; **Г.П. Пекліна**, д. мед. наук, проф.; **О.В. Токарев**, Засл. діяч мистецтв України.

Головні редактори серії: доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри іноземних мов професійного спілкування **В.Я. Мізецька**, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри прикладної лінгвістики **М.В. Мамич**.

Редакційна колегія серії «Філологія»:

С.В. Голик, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської філології, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»; **І.І. Дмитрів**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української літератури та теорії літератури, Дрогобицький державний педагогічний університет імені Івана Франка; **М.І. Зубов**, доктор філологічних наук, професор кафедри германських та східних мов, Міжнародний гуманітарний університет; **А.А. Кісельова**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри прикладної лінгвістики, Національний університет «Одеська юридична академія»; **А.П. Ладиненко**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов № 2, Національний університет «Одеська юридична академія»; **Г.В. Савчук**, кандидат філологічних наук, доцент кафедри перекладу та мовознавства, Міжнародний гуманітарний університет; **Ю.О. Томчаковська**, кандидат філологічних наук, доцент, в.о. зав. кафедри іноземних мов № 2, Національний університет «Одеська юридична академія»; **О.В. Шевченко-Бітенська**, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри іноземних мов № 1, Національний університет «Одеська юридична академія»; **О.К. Гадамський**, доктор філологічних наук, доктор габлітований гуманітарних наук в області мовознавства (Варшавський університет), професор, завідувач кафедри білоруських та українських досліджень, Інститут славістики, Опольський університет (Ополе, Польща).

Статті у виданні перевірені на наявність плагіату за допомогою програмного забезпечення StrikePlagiarism.com від польської компанії Plagiat.pl.

Повне або часткове передрукування матеріалів, виданих у збірнику
«Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету»,
допускається лише з письмового дозволу редакції.

При передрукуванні матеріалів посилання на
«Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету» обов'язкове.

Свідоцтво про державну реєстрацію КВ № 16819-5491Р від 10.06.2010

Адреса редакції:

Міжнародний гуманітарний університет, офіс 502,
вул. Фонтанська дорога, 33, м. Одеса, 65009, Україна,
тел. (+38) 099-547-85-90, www.vestnik-philology.mgu.od.ua

© Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету.

Серія: «Філологія», 2021

© Міжнародний гуманітарний університет, 2021

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ
ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

Balatska O. L.,*PhD, Associate Professor,
Associate Professor, Department of general linguistics and foreign languages,
National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic"***Kuznetsova Yu. I.,***PhD, Associate Professor,
Associate Professor, Department of general linguistics and foreign languages,
National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic"*

MEANS OF NEGATIVE EVALUATION IN CRITICAL REMARKS IN ENGLISH-LANGUAGE RESEARCH ARTICLES IN SOCIAL STUDIES

Summary. The article studies mean of negative evaluation in critical remarks in English-language research articles in social studies, which are considered to represent one of the types of the leading genre of English-language scientific discourse, i.e. the article. Materials of our research consist of 112 critical remarks obtained from 50 English-language research articles in social studies which were published in scientific journals of the UK and the USA in 2009–2011. It has been found out that negative evaluation in criticism in English-language research articles in social studies can be expressed explicitly and implicitly. The explicit way of expressing negative evaluation is carried out with markers, i.e. lexical and lexico-grammatical means of negative evaluation. Lexical means of expressing negative evaluation are linguistic units used for negative evaluation, among which were recorded nouns, adjectives, verbs, and adverbs. Our research has demonstrated that nouns and adjectives have higher percentage of using in criticism, while verbs and adverbs have considerably lower percentage of using. Explicit lexico-grammatical means of negative evaluation have been divided into several types, among which negation of the predicate of the sentence, negation of the object and negation of the subject are usually used. That is performed by means of using negators. In particular, predicate negation is a type of explicit lexico-grammatical means of expressing negative evaluation which is used the most often. Whereas object negation and subject negation are less numerous in critical remarks. They use the implicit way of negative evaluation by verbalizing indicators of implicit meaning, i.e. linguistic units which have positive or neutral semantics and give negative semantics to an utterance together in the context. As a rule, implicit means of expressing negative evaluation have future meaning or denote the need for performing further research. The results of this study have shown that explicit means of expressing negative evaluation are more numerous in critical remarks in English-language research articles in social studies than implicit means of negative evaluation. It should also be mentioned that as far as the types of explicit means of expressing negative evaluation in critical remarks in English-language research articles in social studies are concerned, explicit lexical means of expressing negative evaluation are used more often than lexico-grammatical means.

Key words: English-language scientific discourse, genre, research article in social studies, criticism, critical remark, means of negative evaluation.

Introducing the problem. Nowadays, the attention of linguists is focused on the study of various aspects of English-language scientific discourse [1–3]. This can be explained by the fact that the English language has acquired the status of the international language of communication (*lingua franca*) [4–6], in particular that of science, and science itself has become extremely important for the development of modern society. Taking into consideration mentioned above, scholars analyze genres of English-language scientific discourse [7; 8], the leading genre among which we consider to be a research article [7; 8]. As a rule, an English-language research article contains such an important component for the development of science as criticism which is verbalized in the text of the corresponding research article in critical remark(s).

Analysis of the previous literature. Criticism in scientific discourse has already been studied by modern linguistic scholars [9–19]. However, despite its importance for the development of science and availability of scientific works that analyze the means of expressing negative evaluation in criticism in general [20–23], the means of expressing negative evaluation in criticism in English-language research articles in different academic disciplines need further research.

The purpose of the research. Taking into account the growing need for Ukrainian sociologists to publish their research articles in English-language foreign journals, the purpose of this research was to explore the means of expressing negative evaluation in English-language research articles in social studies.

Materials and methods. The problem has been studied using a corpus of 112 critical remarks containing 292 critical utterances obtained from 50 research articles in social studies. The research articles were published in electronic journals of the United Kingdom and the USA during 2009–2011.

The research methodology includes definitive analysis, component analysis, interpretive-textual analysis, quantitative analysis and the method of cognitive-discursive interpretation.

The main body. The analysis of the material has demonstrated that the axiological content of criticism/critical remarks (CRs), namely negative evaluation, in modern English-language research articles in social studies can be expressed explicitly or implicitly.

In case of using the explicit method of negative evaluation (67.87% of all means of expressing negative evaluation in CRs in

English-language research articles in social studies), negative evaluation is expressed by means of using lexical or lexico-grammatical means, which allows us to distinguish two types of CRs in which negative evaluation is expressed explicitly.

Thus, the first type of CRs with explicit expression of negative evaluation includes CRs in which the negative evaluation is verbalized through the use of explicit lexical means of negative evaluation (54.88% of all CRs in English-language research articles in social studies).

As a result of the word class analysis of explicit lexical means of negative evaluation in CRs in English-language research articles in social studies, it was revealed that they include the following:

– nouns (38.5% of all explicit lexical means) (*drawback, lack, limitation, disregard, flaw, gap, neglect, problem, paucity, shortcoming, weakness, etc.*), e.g.:

(1) *However, there is a **gap** in the current research regarding what motivates users to join in the online melee and how the real world and the online world interact with each other.*

– adjectives (32.5% of all explicit lexical means of negative evaluation) (*limited, difficult, inadequate, scarce, insufficient, negative, unclear, scant, unreliable, etc.*), e.g.:

(2) *Research on the practice of law is **scarce** because most academic lawyers are not trained in empirical research methods.*

– verbs (22.3% of all explicit lexical means of negative evaluation) (*ignore, lack, neglect, exaggerate, limit, overlook, etc.*), e.g.:

(3) *<...> these forms of social capital have often been **overlooked** by mainstream society because they do not fit into the dominant, capitalistic cultural value system.*

– adverbs (6.7% of all explicit lexical means of negative evaluation) (*incorrectly, hardly any, inappropriately, only, rather (than)*), e.g.:

(4) *Further, it is possible that research to date has **inappropriately** specified the relationship between OTC, and other drug misuse.*

In addition, negative evaluation in CRs in English-language research articles in social studies can be expressed through the use of explicit lexico-grammatical means, that makes the second type of expressing negative evaluation in CRs in English-language research articles in social studies, where we observe the use of negative operators-negators together with lexical units with negative or neutral semantics [1] (13.09% of all means of expressing negative evaluation in CRs in the English-language research articles in social studies).

The results of our analysis demonstrated that in CRs in the English-language research articles in social studies, negation of the predicate is used the most often (76.95% of all lexico-grammatical means of expressing negative evaluation in CRs in the English-language research articles in social studies), which is carried out through the use of a negator, that is the negative particle *not* (*n't*).

In CRs in English-language research articles in social studies, negation of the predicate can be performed according to two models.

The first model is presented by the negation of the compound verbal predicate (67.9% of all CRs in the English-language research articles in social studies, which use the predicate negation for negative evaluation) is usually implemented in the following modifications:

– Auxiliary verb *have* for Present Perfect + not + notional verb, e.g.:

(5) *The number of field hours required within a practicum placement **has not been** explored on a national level, perhaps in part because CSWE sets a minimum standard of 900 hours.*

– Auxiliary verb *do* for Present Simple or Past Simple + not + notional verb, e.g.:

(6) *Although this study **does not contain** a comparison with young adults in intact families, the findings add complexity to past research investigating the relationship between divorce and gender attitudes.*

– Modal verb + not + notional verb, e.g.:

(6) *The specific characteristics of those willing to share their experiences certainly **may not be** representative of those typically on OPC orders.*

The second model is represented by CRs with negation of a compound nominal predicate (32.1% of all CRs with negation of the predicate), that is the verb *be* in the form of Present Simple or Past Simple + not + the nominal part represented by an adjective or a participle II, e.g.:

(8) *However, even the statistical significance of this particular finding **was not strong**.*

The CRs in English-language research articles in social studies can also use object negation for negative evaluation (16.79% of all lexico-grammatical means of negative evaluation in CRs) by means of using the negative pronoun *no*, which is carried out according to the model: (formal) subject + be, etc. + no + object, e.g.:

(9) *There **were no** national studies found that looked at how students proceed through the field placement process, although recommendations are made for the use of student and agency questionnaires to streamline and systematize the process.*

In CRs in the English-language research articles in social studies we have also recorded negation of the subject (8.8% of all CRs with lexico-grammatical means of negative evaluation), which is implemented according to the model: negator (*no*, *not*) + subject, e.g.:

(10) *In addition, **no** survey data is available for students who were absent the day the survey was administered.*

As it was mentioned above, negative evaluation in CRs in English-language research articles in social studies can also be expressed implicitly (32.13% of all means of expressing negative evaluation in criticism in the English-language research articles in social studies). In order to do that authors of the English-language research articles in social studies use:

– linguistic units with future meaning in combination with verbs/modal verbs that indicate the need for further research, e.g.:

(11) *Therefore, **further research is needed** to explore similar methods of data collection.*

– nouns and verbs that indicate the need for further research, e.g.:

(12) *Although a qualitative comparison between our sample and the remaining RFS participants was beyond the scope of this exploratory study, these issues **need** to be examined more closely.*

– linguistic units with future meaning in combination with adjectives that indicate the need for further research:

(13) *Further research in this area is **necessary** to determine how to implement these programs in schools and develop successful applications for age-specific, population-specific, and skill-specific interventions.*

– interrogative sentences:

(14) *Further research is needed to explore if and how differences in the structure of the field practicum impacts learning outcomes. Do programs with field seminars better prepare students than those that do not? Is it an advantage when field liaisons also lead field seminars? Do hour requirements impact the development of basic competencies?*

– other linguistic units with positive or neutral semantics, which together in the context give negative semantics to the utterance, e.g.:

(15) *While observers will sometimes recognize that New Orleans was declining in population and facing many problems before the storm (see, for example, Fussell 2007), most commentators have tended to concentrate on the changes brought about by the hurricane and on reconstructing from the hurricane.*

Conclusions. Thus, the performed analysis makes it possible to conclude that the means of expressing negative evaluation in criticism in English-language research articles in social studies are quite diverse. The explicit way of expressing negative evaluation is used more often than the implicit way of negative evaluation. In addition, explicit lexical means of expressing negative evaluation are significantly more numerous than explicit lexico-grammatical means.

Further research can be carried out to analyze the means of negative evaluation in criticism in English-language research articles from other academic disciplines.

References:

1. Лыченко О.М. Етикет англомовного наукового дискурсу. Київ : Політехніка, 2002. 288 с.
2. Hyland K. Academic Discourse: English In A Global Context. Bloomsbury, 2009. 256 p.
3. Hyland K. Disciplinary discourses: Social interactions in academic writing. Michigan : University of Michigan Press, 2004. 211 p.
4. Ljosland R. English as an Academic Lingua Franca: Language policies and multilingual practices in a Norwegian university. *Journal of Pragmatics*. 2011. Volume 43, Issue 4. P. 991–1004.
5. Jenkins J. English as a Lingua Franca: Attitude and Identity. Oxford : Oxford University Press, 2007. 284 p.
6. Mauranen A., Ranta E. English as a Lingua Franca: Studies and Findings. Cambridge Scholars Publishing, Cambridge Scholars, 2010. 385 p.
7. Яхонтова Т.В. Лінгвістична генологія наукової комунікації. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2009. 420 с.
8. Swales J.M. Genre Analysis: English in Academic and Research Settings. Cambridge : Cambridge Univ. Press, 1990. 260 p.
9. Crossed Words: Criticism in Scholarly Writing / Ed. Françoise Salager-Meyer, Beverly A Lewin. Peter Lang Publishing, Incorporated, 2011. 371 p.
10. Salager-Meyer F. Rhetorical evolution of oppositional discourse in French academic writing. *Hermes, Journal of Linguistics*. 2000. No. 25. P. 23–48.
11. Salager-Meyer F., Alcaraz Ariza M.A., Zambrano N. The scimitar, the dagger, and the glove: Intercultural differences in the rhetoric of criticism in Spanish, French, and English medical discourse. *English for Specific Purposes*. 2003. No. 22. P. 223–247.
12. Fagan A., Martin Martin P. The use of critical speech acts in psychology and chemistry research papers. *Iberica*. 2004. No. 8. P. 125–137.
13. Giannoni S. Negative Evaluation in Academic Discourse. A Comparison of English and Italian Research Articles. *Linguistica e Filologia*. 2005. No. 20. P. 71–99.
14. Гаврилова Н.В. Лингвокультурный концепт «КРИТИКА» и его функционирование в педагогическом дискурсе : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка». Волгоград, 2007. 20 с.
15. Moreno A.I., Suarez L. A study of critical attitude across English and Spanish academic book reviews. *Journal of English for Academic Purposes*. 2008. No. 7. P. 15–26.
16. Mur-Dueñas P. Critical Acts in Published and Unpublished Research Article Introductions in English: A Look into the Writing for Publication Process. International Advances in Writing Research: Cultures, Places, Measures. Parlor Press. The WAC Clearinghouse. 2012. P. 403–420. URL: <http://wac.colostate.edu/books/wrab2011/>.
17. Moreno A.I., Suarez L. Academic book reviews in English and Spanish: Is “giving reasons for critical comments” a universal politeness strategy? Constructing Interpersonality: Multiple Perspectives and applications to written academic discourse / Ed. by R. Lorés-Sanz, P. Mur-Dueñas, E. Lafuente-Millán. Cambridge : Cambridge Scholars, 2010. P. 137–160.
18. Salager-Meyer F. From Self-Highlightedness to Self-Effacement: A Genre-Based Study of the Socio-Pragmatic Function of Criticism in Medical Discourse. *LSP & Professional Communication*. 2001. Volume 1, Number 2. P. 63–84.
19. Salager-Meyer F. The rationale behind academic conflict: from outright criticism to contextual ‘niche’ creation. *UNESCO-ALSED-LSP*. 1998. No. 21(2). P. 4–23.
20. Балацька О.Л. Дискурсивні властивості критики в англомовній науковій статті : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.04 «Германські мови». Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна. Харків, 2013. 20 с.
21. Балацька О.Л. Експліцитні лексико-граматичні засоби актуалізації аксіологічного змісту у критичних зауваженнях англомовної наукової статті. *Наукові записки*. Випуск 130. *Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. Кіровоград : ПВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. С. 218–221.
22. Балацька О.Л. Експліцитні лексико-граматичні засоби актуалізації аксіологічного змісту у критичних зауваженнях англомовної наукової статті. *Наукові записки*. Кіровоград : ПВВ КДПУ ім. В. Винниченка, 2014. Випуск 130. *Серія: Філологічні науки (мовознавство)*. С. 218–221.
23. Балацька О.Л. Імпліцитні засоби вираження негативної оцінки у критичних зауваженнях англомовної наукової статті. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. Харків : ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2014. № 1102. С. 24–28.

Балацька О. Засоби актуалізації негативної оцінки у критичних зауваженнях в англомовних наукових статтях із соціологічних дисциплін

Анотація. У наведеній статті інвентаризуються засоби вираження негативної оцінки у критичних зауваженнях в англомовних наукових статтях із соціологічних дисциплін, тобто в одному з видів провідного жанру сучасного англомовного наукового дискурсу – статті. Матеріалом цього дослідження були 112 критичних зауважень, які загалом містять 292 критичних висловлювання, відібраних із 50 статей із соціологічних дисциплін, опублікованих в електронних наукових журналах Великої Британії та США протягом 2009–2011 рр. У роботі показано, що негативна оцінка у критиці може бути актуалізована як експліцитно, так і імпліцитно. У разі застосування з цією метою експліцитного способу вербалізації негативної оцінки використовуються маркери – лексичні й лексико-граматичні засоби актуалізації негативного змісту. Лексичні засоби – мовні одиниці, які застосовуються для вербалізації негативної оцінки, серед котрих зареєстровано було іменники, прикметники, дієслова, а також прислівники. Аналіз матеріалу показав, що серед експліцитних лексичних засобів вербалізації негативної

оцінки іменники та прикметники мають більшу питому вагу, ніж дієслова та прислівники. Експліцитні лексико-граматичні засоби актуалізації негативної оцінки, серед яких можна виокремити декілька типів, застосовуються у меншій кількості випадків і переважно представлені запереченням присудка, додатка та підмета, що здійснюється за допомогою використання відповідних негаторів. Зокрема, заперечення присудка із зазначеною метою використовується частіше, ніж заперечення підмета чи додатка. Імплицитний спосіб вираження негативної оцінки у статтях зазначеного типу реалізується у критичних зауваженнях завдяки застосуванню мовних одиниць, які мають позитивну або нейтральну семантику

та які в контексті у своїй сукупності надають відповідному висловленню негативне оцінне значення. Зазвичай для цього у критичних зауваженнях в англійських наукових статтях із соціологічних дисциплін використовують мовні одиниці, які мають футуральну семантику, у поєднанні з мовними одиницями, що вказують на необхідність проведення подальшого дослідження. Крім того, було виявлено, що експліцитний спосіб вираження негативної оцінки має більшу питому вагу, ніж імплицитний спосіб.

Ключові слова: англійський науковий дискурс, жанр, наукова стаття із соціологічних дисциплін, критика, критичне зауваження, засоби вираження негативної оцінки.

Безугла Л. Р.,

*доктор філологічних наук, професор,
професор кафедри німецької філології та перекладу
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна*

АПОСІОПЕЗА І СУМІЖНІ ПОНЯТТЯ З ПОЗИЦІЙ ЛІНГВОПРАГМАТИКИ

Анотація. У статті розглядаються лінгвопрагматичні властивості висловлень із недомовками, умовчанням і замовчуванням у німецькомовному розмовному діалогічному дискурсі на матеріалі персонажного мовлення німецькомовних драматургічних творів кінця XX – початку XXI ст. Лінгвопрагматичний підхід до вказаних явищ дозволив провести чітку межу між апосіопезою і спорідненими поняттями із застосуванням інструментарію теорії імплікатур і теорії мовленнєвих актів. З позицій сучасної дискурсивної лінгвопрагматики недомовка, умовчання і замовчування є дискурсивними тактиками, які застосовуються мовцем за наявності різних перлокутивних цілей, будучи засобами втілення інтенцій мовця, реалізації мовленнєвих актів та актуалізації імплікатур. Тактика недомовки представлена висловленнями, навмисне обірваними мовцем, причому випускається слово/словосполучення, яке має велику змістову цінність. Недоговорювана частина висловлення є імплікатурою, перлокутивна мета мовця – донести імплікатуру до адресата. Недомовка відповідає апосіопезі, але апосіопеза охоплює випадки як навмисного, так і ненавмисного обриву мовлення, натомість тактика недомовки завжди є інтенційною. За критерієм наявності табуїзації спілкування виокремлено два типи недомовок – індивідуально-психологічні та соціально-психологічні. Тактика умовчання реалізується завуальованими висловленнями, коли мовець свідомо уникає певних елементів пропозиції. Висловлення є завуальованим, тобто містить імплікатуру, перлокутивна мета мовця – донести цю імплікатуру до адресата, що корелює з тактикою натякання. Тактика замовчування полягає у свідомому виключенні певної інформації із мовлення. Мовець є нещирим, фальсифікуючи свою реальну комунікативну інтенцію, його перлокутивна мета – ввести адресата в оману, що відповідає напівправді, або пасивній брехні. За критерієм повноти замовчуваної інформації виокремлено два типи тактики замовчування – недоговорювання і приховування (замовчування окремої частини і замовчування всієї інформації).

Ключові слова: апосіопеза, замовчування, імплікатура, імплікатура, інтенція, недомовка, перлокуція, табу, умовчання.

Постановка проблеми. Серед переваг лінгвістичної прагматики – спроможність пояснити мовленнєві явища, пов'язані з інтенціями суб'єктів комунікації. До таких явищ належить апосіопеза (від грецьк. *aposiōpēsis* – 'недомовлення') – фігура експресивного синтаксису, яка полягає в обриві висловлення. В академічних джерелах вона визначається із застосуванням номінацій «умовчання» [1, с. 358], «недоговорення» [2, с. 103], «замовчування» [3, с. 236]. Вважається, що апосіопеза має комунікативний характер, тобто є характерною тільки для розмовного, діалогічного мовлення [4, с. 215]. Ще Л.С. Вигот-

ський зазначав, що «діалог майже завжди передбачає можливість недоговорювання, неповного висловлювання, непотрібності мобілізувати слова, які мали би бути мобілізованими за наявності відповідного мисленнєвого комплексу в умовах монологічного мовлення» [5, с. 340].

У лінгвістичних розвідках апосіопеза розглядається як підтип еліпсису [4, с. 215; 6, с. 10; 7] або комунікативного мовчання [8; 9, с. 220; 10, с. 20; 11]. Проте деякі лінгвісти розрізняють поняття «апосіопеза» та «умовчання», застосовуючи критерій навмисності: обом феноменам притаманний емоційний обрив висловлення, але умовчання передбачає навмисне недоговорювання інформації, про яку співрозмовник має здогадатися, натомість апосіопеза охоплює явища, коли мовлення ненавмисно обривається через хвилювання [12, с. 16; 13, с. 51; 14; 15]. Крім того, умовчання пов'язують із брехнею [11, с. 298, 16, с. 118]. У літературознавстві говорять про фігуру умовчання, коли інформація в творі вводиться так, ніби вона добре відома читачу [17]. Отже, постає **наукова проблема** розмежування апосіопези та споріднених понять.

У статті пропонується вирішення цієї проблеми за допомогою лінгвопрагматичного підходу, за якого недомовка, умовчання й замовчування постають як засоби втілення інтенцій мовця, реалізації мовленнєвих актів та актуалізації імплікатур у мовленнєвій комунікації. З точки зору сучасної дискурсивної лінгвопрагматики вони є дискурсивними тактиками, характерними для розмовного діалогічного дискурсу.

Метою статті є встановлення лінгвопрагматичних властивостей висловлень із недомовками, умовчанням і замовчуванням у німецькомовному розмовному дискурсі, що уможливило розмежування апосіопези і суміжних явищ.

Об'єктом дослідження є висловлення німецькомовного розмовного дискурсу, які демонструють явища обриву мовлення, недомовки, умовчання й замовчування, розглядаються на предмет лінгвопрагматичних характеристик.

Матеріал дослідження становить персональне мовлення німецькомовних драматургічних творів кінця XX – початку XXI ст., яке презентує розмовний діалогічний дискурс як можливий зразок реального.

Виклад основного матеріалу. Застосування поняття дискурсивної тактики як втілення стратегічного задуму в локальному вимірі дискурсу для характеристики недомовки, умовчання і замовчування дозволяє поєднати в їхньому аналізі такі критерії, як перлокутивна мета мовця, характеристика висловлення і наявність імпліцитного смислу.

Тактика **недомовки** презентована висловленнями, навмисне обірваними мовцем, що відповідає апосіопезі у найвужчому розумінні. Анне Беттен виокремлює три типи апосіо-

пези, які відображають причини виникнення обриву мовлення: 1) індивідуально-психологічні (стан хвилювання, невпевненості мовця, нехватка слів); 2) соціально-психологічні (мовець соромиться адресата або теми висловлення, у т. ч. теми-табу); 3) інституційні (слова та теми, які дозволені в одному інституційному колі суспільства, можуть бути неприйнятними для інших) [4, с. 215]. Вочевидь, третій тип є різновидом другого – в обох випадках ідеться про соціальні умови спілкування, тому доцільно говорити про два типи недомовок – індивідуально-психологічні та соціально-психологічні.

Індивідуально-психологічні недомовки зумовлені спонтанністю розмовного дискурсу, яка зазвичай викликає неможливість підібрати слова для вираження думок, почуттів, емоцій. Виникає ніби телепатичне спілкування, тому такі явища іменуються містичним мовчанням: «Сильні емоції, як-то любов, ненависть, радість, печаль або, врешті-решт, такі неосяжні категорії, як смерть, вічність чи Бог, підводять нас до межі слів і спонукають зробити висновок про те, що існують речі, які важко або взагалі не можна виразити словами» [11, с. 289].

Мовець перериває висловлення зазвичай через небажання озвучувати лайку, образити співрозмовника або ж просто через високий рівень емоційної напруги (гнів, ейфорію, страх, здивування тощо). Наприклад, Густав обриває висловлення у стані шоку, коли у день свого 80-річчя бачить сина давно померлого комісара Бьотхера, який ще 40 років тому даремно намагався довести, що саме Густав грабував банки. Син дуже схожий на батька, тому Густав і шокований:

(1) Gustav (heiser): *Das ist doch... das ist doch nicht möglich! ...Sie sind doch längst... (Er blickt zum Himmel) (+> ...gestorben) Ich hab zu viel getrunken...*

Hans: *Mein Name ist Böttcher... Sie kannten sicher meinen Vater...*

Gustav (dämmert es): *Ihren Vater!! (erleichtert) Ja!!! (Flatow, S. 65).*

На відміну від еліпсису, в апосіопезі випускається слово/словосполучення, яке має значну змістову цінність [4, с. 215], тобто найважливіший концепт пропозиції є невербалізованим. Тому зазвичай недомовляються іменники й дієслова/дієприкметники. У цьому дискурсивному фрагменті це дієприкметник *gestorben*, який Густав не вимовляє, але має на увазі (експліковано в дужках зі знаком +>). Він становить дискурсивну імпліцитурі – інтендований імпліцитний елемент неповної пропозиції, яка передається мовцем адресатові в дискурсі (докладніше про імпліцитурі див. [18, с. 137]). Тож суттєвою властивістю таких висловлень є інтендованість: мовець має перлокутивну мету вплинути на адресата таким чином, щоб той вивів імпліцитурі.

Інтендованість висловлень-недомовок зумовлює і їхню іллокутивну спрямованість: у наведеному фрагменті це мовленнєвий акт емотив.

Недомовки часто супроводжуються відповідними реакціями (мімікою, жестами, рухами тощо), на які є вказівки в авторських ремарках (підкреслено переривчастою лінією).

Соціально-психологічні недомовки пов'язані з темами-табу (сексуальністю, гігієною, смертю, релігійними поглядами, криміналом тощо). Мовець перериває висловлення через небажання вимовляти слова, які дискредитують його в очах суспільства, навіть якщо його ніхто не чує, крім співрозмовника, і той його підтримує. Табуїзація спілкування має історичне підґрунтя та може бути релігійно або культурно мотивованою. Такі висловлення відносять до монастичного мовчання,

коли мають місце «надкультурні настанови, погляди, почуття страху й відрази, з одного боку, благоговіння й поклоніння – з іншого» [11, с. 294].

У наступному дискурсивному фрагменті табуїзовано є тема сексуальності. Намагаючись утішити співрозмовника – Вікторію, яка жаліється, що нею не цікавляться чоловіки, мовець (Ніко) висловлює своє прихильне ставлення до неї, попри свою нетрадиційну сексуальну орієнтацію, проте недомовляє відповідне дієслово:

(2) Victoria: <...> *Ich bin so durcheinander, mit dieser Produktion und so.*

Nico: *Nein. Ich würde dich sofort... (+> ...nehmen) bloß, ich fürchte... das könnte dich auf falsche Gedanken bringen.*

Victoria: *Natürlich. Ja, natürlich waren das die falschen...*

Nico: *Ja weil, ich mag Männer. Mehr. (Bauersima, Desvignes, S. 32).*

Хоча зі стилістичної точки зору недомовка відповідає апосіопезі, ці поняття не слід ототожнювати: апосіопеза охоплює випадки як навмисного, так і ненавмисного обриву мовлення, натомість тактика недомовки завжди є інтенційною.

Тактика **умовчання** реалізується завуальованими висловленнями, коли мовець свідомо уникає певних елементів пропозиції. Має місце не обрив висловлення «на півслові», як у разі недомовки, а пропуск або заміна значущих частин структурно закінченого висловлення. Мовець ховає за словами інший смисл, пов'язаний із прямо вираженим, який адресат може і має вивести на ґрунті дискурсивного контексту. На відміну від імпліцитурі, це не окремий концепт пропозиції, а повна імпліцитна пропозиція – імплікатура. Висловлення-умовчання є інтендованими, оскільки перлокутивна мета мовця – донести до адресата прихований смисл – імплікатура.

Умовчання часто кваліфікують як натяк [13, с. 34; 19, с. 82], але лінгвопрагматичні дослідження мовленнєвого акту натякання [20, с. 139] доводять, що умовчання є лише різновидом натяку.

Висловлення-умовчання теж можуть бути пов'язаними з темами-табу, будучи засобами реалізації стратегії/тактики евфемізації. У зв'язі з тактикою умовчання у межах одного дискурсивного ходу евфемізація постає як тактика, що передбачає «затушовування небажаної інформації, яка дозволяє приглушити, зробити менш очевидними» [21, с. 159] стани речей, які вважаються непристойними або засуджуються у суспільстві. У наступному дискурсивному фрагменті представлено розмову господаря ресторану Кайзера, відомого постачанням дефіцитних товарів, і офіцера Гінце у Берліні в квітні 1945 р. Гінце завуальовано просить дістати для нього отруту, оскільки не хоче попасти в руки радянських військ, уявляючи, що його очікує. Усвідомлюючи заборону отрути і неоднозначність ситуації, мовці уникають слово *Gift*, замінюючи його на *Zeug, Stück* і *Portion*:

(4) Hinz (etwas verlegen): *Nein, Herr Kaiser. Es geht um etwas anderes. Die unübersichtliche Frontlage kann überraschende Einbrüche des Gegners zur Folge haben. Selbstverständlich dürfen Angehörige von Partei und Regierung... Kurz, darf die Elite des Volkes nicht in die Hände des Feindes fallen. (+> Besorgen Sie für mich Gift!) <...>*

Kaiser nun beinahe genüßlich: *Ich verstehe, Herr Ortsgruppenleiter. Und dabei soll ich helfen.*

Hinz: *Ich dachte... Ich weiß auch, ... dieses Zeug heute wert ist... (+> Gift ist heute sehr teuer, aber ich werde bezahlen)*

Kaiser hat nun beinahe Freude daran: *Immer zu Diensten. Sie versorg' ick herzlich gerne damit.*

Hinze befremdet: *Wie meinen Sie das?*

Kaiser: *Na Sie wissen doch, Sie gehören zu meinen bevorzugten Kunden...*

Hinze: *Ach so. Ja natürlich. Wenn ich also um zwei Stück bitten darf – (+> Besorgen Sie für mich zwei Packungen Gift!)*

Kaiser: *Zwei? Unmöglich. Wenn Sie wüßten, wieviele sich dafür schon angemeldet haben. Und det Zeug is knapp – (+> Gift ist knapp)*

Hinze hastig: *Herr Kaiser! Machen Sie keine Schwierigkeiten. Meine Frau stirbt schon jetzt vor Angst!*

Kaiser: *Um so besser. Dann brauch' ick ja nur eine Portion zu besorgen. (+> Wenn Ihre Frau stirbt, dann braucht sie kein Gift mehr)*

Hinze: *Sie wissen genau, was ich meine –*

Kaiser: *Schon jut, Herr Ortsgruppenleiter.* (Flatow, S. 117–118).

Тактика умовчання реалізується висловленнями комісивної (прохання Гінце) і директивної (відмови Кайзера) іллокутивної спрямованості.

Реалізуючи тактику умовчання, мовець для інтенсифікації перлокутивного ефекту може застосовувати метакомунікативні висловлення/перлокутивні оптимізатори (підкреслено хвилястою лінією), що безпосередньо пов'язано з підвищенням ступеня прозорості висловлень-умовчань (про ступінь прозорості натяку див. [20, с. 152]).

Тактика **замовчування** полягає у свідомому виключенні певної інформації із мовлення, мовець є нещирим, оскільки «має дві взаємно накладені інтенції: дійсну інтенцію, яку мовець приховує, і фальсифіковану, протилежну інтенцію, яку він намагається донести до адресата» [16, с. 98]. Перлокутивна мета нещирого мовця – ввести адресата в оману, приховавши певні стани речей. Це дозволяє розглядати замовчування як елемент маніпулювання [13, с. 34; 13].

Замовчування відповідає у психології напівправді, або пасивній брехні [22], як повній, так і частковій, що корелює з двома іпостасями комунікативного мовчання: замовчування окремої частини і замовчування всієї інформації [11, с. 289]. Відповідно, наявні два типи тактики замовчування – недоговорювання і приховування.

Тактика недоговорювання має місце, «коли один суб'єкт, який має певну інформацію, повідомляє іншому лише її частину, створюючи видимість повного інформування, при цьому повідомлювана частина інформації не містить навмисних спотворень» [22, с. 19]. Приміром, Інге запізнилася на сімейний обід і, пояснюючи причину запізнення, говорить загалом правду – що мала подбати про те, щоб її знайому взяли на роботу. Але той факт, що знайома – її сестра Гелен, Інге замовчує, оскільки мати не знає, що Гелен приїхала зі США не в гості, а назавжди, збравши про свій успішний шлюб:

(5) Die Tür wird geöffnet, Inge tritt ein. *Entschuldigt, aber... ich musste für eine Bekannte eine Stellung besorgen.*

Helen: *Na und, hat's geklappt?*

Inge: *Ja, ab morgen!*

Mutter: *Was geht uns das an!* (Flatow, Pillau, S. 51).

Тактику приховування мовець реалізує, коли замовчує всю інформацію. Наприклад, Густав хоче пограбувати банк, але у вирішальний час випадково стає свідком нападу на цей банк трьох інших грабіжників. Обурений тим, що хтось хоче

його випередити, Густав вступає в поєдинок із грабіжниками і знешкоджує їх. У такий спосіб він опиняється у центрі уваги преси, та й банк дуже вдячний йому за порятунок. Проте Густав, звичайно, приховує той факт, що сам збирався пограбувати банк, зокрема і від директора банку, який особисто прийшов до нього висловити вдячність:

(6) Ehrenreich: *<...> Lassen Sie mich zum Abschied noch einmal betonen – ich spreche auch im Namen der Mitglieder unseres Aufsichtsrates –: unsere Bank steht tief in Ihrer Schuld.*

Gustav (winkt ab): *So was dürfen Sie nicht sagen, Herr Direktor... Jetzt machen Sie mich direkt verlegen...*

Ehrenreich: *Ehre, wem Ehre gebührt! Die Bankräuber waren ganz gefährliche Burschen! Wenn Sie nicht gewesen wären... Es standen immerhin fast hundertachtzigtausend Mark auf dem Spiel...!!*

Gustav (versonnen): *Ich weiß... das hätte sich gelohnt...!* (Flatow, S. 124).

Висновки. Таким чином, лінгвопрагматичний підхід до розмежування понять недововки, умовчання і замовчування передбачає їхній аналіз як дискурсивних тактик, які застосовуються мовцем із різними перлокутивними цілями і реалізуються різними висловленнями. У разі недововки має місце перерване висловлення, у разі умовчання – завуальоване, у разі замовчування – будь-яке. Перлокутивна мета мовця в разі недововки й умовчання – донести невисловлений смисл до адресата, в разі замовчування – приховати його, ввести адресата в оману. Тож висловлення мовця, який дещо замовчує, не містить інтендованих імпліцитних смислів, на відміну від недововки й умовчання. Невисловлена частина пропозиції в разі недововки є імпліцитурою, в разі умовчання – імплікатуурою. У стилістичному плані недововка відповідає апосіопезі, умовчання – натяку, а замовчування – напівправді, або пасивній брехні.

Перспективним є структурно-семантичний, лінгвопрагматичний, лінгвокогнітивний і соціолінгвістичний аналіз реалізації окреслених тактик у розмовному діалогічному дискурсі.

Література:

1. Сучасна українська літературна мова: Стилістика / За заг. ред. І.К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1973. 587 с.
2. Єрмоленко С.Я., Бибик С.П., Тодор О.Г. Українська мова : короткий тлумачний словник лінгвістичних термінів. Київ : Либідь, 2001. 223 с.
3. Пономарів О.Д. Стилістика сучасної української мови. Київ : Либідь, 1993. 248 с.
4. Betten A. Ellipsen, Anacoluthen und Parenthesen – Fälle für Grammatik, Stilistik, Sprechakttheorie oder Konversationsanalyse? *Deutsche Sprache*. 1976. Nr. 3. S. 207–230.
5. Выготский Л.С. Мышление и речь. Собрание сочинений в 6 томах. Т. 2. Москва : Педагогика, 1982. 504 с.
6. Арнольд И.В. Статус импликации в системе текста. *Интерпретация художественного текста в языковом вузе*. Ленинград : Изд-во ЛГПИ им. Герцена, 1983. С. 3–14.
7. Швачко С.О., Анохіна Т.О. Глибинна структура поверхневих лакун у синтаксичному дискурсі. *Вісник Житомирського державного університету ім. Івана Франка*. 2007. Вип. 32. С. 114–117.
8. Кита М. Невыразимое, невыражаемое и невыраженное для носителя языка. *Непрямая коммуникация*. Саратов : Колледж, 2003. С. 159–177.
9. Пульчинелли Орланди Э. К вопросу о методе и объекте анализа дискурса / пер. с португ. Б.П. Нарумова. *Квадратура смысла: Французская школа анализа дискурса*. Москва : Прогресс, 2002. С. 197–224.

10. Bruneau T.J. Communicative Silences: Forms and Functions. *The Journal of Communication*. Vol. 23. March 1973. P. 17–46.
11. Unrath-Scharpenack K. “Nereknu ti to” – Indirekte “Sprechakte” des Verschweigens. *Zeitschrift für Slavistik*. 1999. Bd. 44. Nr. 3. S. 286–299.
12. Андреев В.В. Средства выражения семантики умолчания в произведениях З.Н. Гиппиус : автореф. дис. ... канд. филол. наук : 10.02.01. Самара, 2007. 20 с.
13. Иванян Е.П. Репрезентация семантики умолчания в современном русском дискурсе. *Балтийский гуманитарный журнал*. 2015. № 1(10). С. 33–35.
14. Пилипец Т.С. Апозиопезис как стилистический ресурс синтаксиса в рекламных текстах. *Современные проблемы науки и образования*. 2015. № 1–1. URL: <https://science-education.ru/ru/article/view?id=17652>.
15. Смолина А.Н. Стилистические функции апозиопезиса в духовных письмах (на материале эпистолярного наследия архимандрита Софрония (Сахарова)). *Мир науки, культуры, образования*. 2016. № 1. С. 334–338.
16. Новікова О.М. Мовленнєві акти з порушенням умови щирості. *Від слова до діла: лінгвопрагматика дискурсу*. Вінниця : Нова Книга, 2020. С. 16–75.
17. Эко У. Заметки на полях «Имени розы» / пер. Е. Костюкович. Москва : Астрель, 2012. 160 с.
18. Безугла Л.Р. Вербалізація імпліцитних смислів у німецькомовному діалогічному дискурсі. Харків : ХНУ ім. В.Н. Каразіна, 2007. 332 с.
19. Гринишин У. Експресивно-прагматичний потенціал ампліфікованих конструкцій з апозіопезою. *Рідне слово в етнокультурному вимірі*. 2013. С. 80–88.
20. Белозорова О.М. Мовленнєвий акт натякання. *Від слова до діла: лінгвопрагматика дискурсу*. Вінниця : Нова Книга, 2020. С. 16–75.
21. Шейгал Е.И. Эвфемизация в политическом дискурсе. *Языковая личность: проблемы креативной семантики*. Волгоград : Перемена, 2000. С. 158–171.
22. Дубровский Д.И. Полууправда: ее природа и социальные функции. *Философские науки*. 1990. № 11. С. 15–27.
4. Flatow C., Pillau H. Drei Stücke aus Berlin. Berlin : Colloquium, 1968. S. 5–91.

Bezugla L. Aposiopesis and related concepts from the standpoint of linguistic pragmatics

Summary. The article considers the linguistic and pragmatic properties of utterances with reservation, understatement and reticence in the German conversational dialogic discourse on the material of the character speech of German dramatic pieces of the late XX – early XXI century. The pragmatic approach to these phenomena allowed us to draw a clear line between aposiopesis and related concepts using the tools of the implicature theory of and the speech act theory. From the standpoint of modern discursive linguistic pragmatics, reservation, understatement and reticence are discursive tactics used by the speaker with various perlocutionary goals, as a means of embodying the speaker’s intentions, performing of speech acts and generating of implicatures. The tactic of reservation is represented through utterances intentionally interrupted by the speaker, and the word/phrase that has the greatest semantic value is avoided. The reserved part of the utterance is an implicature, and the perlocutionary goal of the speaker is to convey the implicature to the addressee. Reservation corresponds to aposiopesis, but aposiopesis covers cases of both intentional and unintentional interruption of speech, while the tactics of reservation is always intentional. Based on the criterion of taboo communication, there are two types of reservation: individual-psychological and socio-psychological. The tactic of understatement is realized through veiled utterances, when the speaker consciously avoids certain elements of the proposition. The utterance is veiled, i.e. it contains an implicature, and the speaker’s perlocutionary goal is to convey the implicature to the addressee, which correlates with the tactic of hint. The tactic of reticence is excluding certain information from speech. The speaker is insincere, falsifying his or her real communication intention; his or her perlocutionary goal is to deceive the addressee, which corresponds to half-truths or passive lies. Based on the criterion of completeness of the reticent information, two types of reticence tactics are distinguished: hushing up and concealment (reticence of a part and reticence of all information).

Key words: aposiopesis, implicature, implicature, intention, perlocution, reservation, reticence, taboo, understatement.

Джерела ілюстративного матеріалу:

1. Bauersima I., Desvignes R. FILM. *Theater, Theater: Aktuelle Stücke 13*. Frankfurt am Main : Fischer, 2003. S. 7–95.
3. Flatow C. *Das Geld liegt auf der Bank und noch mehr Theater*. München : Langen Müller, 1995. 408 S.

Воробйова О. С.,

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри германської філології та перекладу

Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Палій К. В.,

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри германської філології та перекладу

Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Сідак О. О.,

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри германської філології та перекладу

Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

СЕМАНТИКА СЛЕНГОВИХ НАЙМЕНУВАНЬ ЛЮДИНИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ

Анотація. Стаття присвячена вивченню сленгових найменувань людини в англійській мові. Поруч із літературною мовою існує величезний лексичний пласт, який називається сленгом. Сленг є цікавим лінгвістичним феноменом, він визнається антиподом літературної мови і ототожнюється частково з жаргоном, а частково з професіоналізмом і з розмовною мовою. У роботі під сленгом розуміється варіант розмовної мови, який збігається з нормами літературної мови. В останні десятиліття відбуваються активні зміни словникового складу англійської мови, його демократизація, що призводить до нестандартної лексики. Лінгвістика останніх десятиліть активно переключилася з вивчення письмової мови на дослідження та аналіз безпосереднього живого спілкування. Інтерес до людини завжди залишався головною дослідницькою проблемою гуманітарних наук. Сучасний антропологічний ренесанс, характерний також і для лінгвістики, на думку філософів, пояснюється усвідомленням загрози людині (екологічній, військовій, демографічній, втрати етнокультурної специфіки) та відрізняється спробою пошуку на новому етапі історичного розвитку відповідей на питання, що пов'язані із сутністю людини.

В умовах глобалізації людського суспільства подальша розробка проблем ідентифікації людини як представника певної культури та виділення її домінуючих властивостей, втілених у мовних одиницях, їх опис у тематичному просторі «людина-культура» набуває особливої значущості.

Одним із джерел отримання певного уявлення про зміст цього багатовимірного об'єкта у свідомості носіїв мови є семантика її мовних номінацій. Людина представлена в мові одиницями первинної та вторинної номінації. Початкові або первинні процеси номінації у сучасних мовах представлені рідко. Номінативний інвентар мови поповнюється переважно за допомогою запозичень або вторинної номінації, тобто використання в акті номінації наявної одиниці як ім'я для нового позначення.

Серед мовних засобів, що номінують людину, важливе місце посідає сленгова лексика. Необхідно відзначити, що мовний образ людини має «віртуальні» межі, він включає у себе всі сфери прояву людини і створюється на основі

біологічних, фізичних, психічних, інтелектуальних, соціальних параметрів.

Ключові слова: сленг, найменування, феномен, метафора, полісемія.

Постановка проблеми. Проблема вивчення категорії «сленг» та його семантичних особливостей – одна з актуальних проблем сучасного мовознавства. Феномен сленгу вивчали багато вчених. Унікальним явищем у лексикографії ХХ століття є великі праці Е.Х. Партріджа, видатного фахівця з фіксації просторових слів та виразів. Е.Х. Партрідж став творцем оригінальної концепції англійської лексичної просторичності. У своїх теоретичних роботах він запропонував трактування основних термінів та компонентів нестандартної англійської лексики, у тому числі сленгу. Його висловлювання щодо сленгу досі не застаріли. До проблеми сленгу звертався Г.Л. Менкен, автор відомої праці «The American Language».

Однак сленг – досить динамічний і на цьому етапі все ще не досить вивчений. Крім того, низка положень щодо сленгу застаріли. Ось чому необхідно цілісно розглянути поняття «сленг» в англійській мові з точки зору сучасної науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Описом сленгу займалися також Г.У. Фаулер, А. Баррере і Ч. Леланд, які зробили внесок у розкриття генези та функціонування англійського субстандарту. Свій внесок у вивчення американського субстандартного словникового фонду зробили видатні дослідники та лексикографи С.Б. Флекснер і Г. Уентворт, В.А. Хом'яков, І.В. Арнольд та ін.

Мета цього дослідження полягає у виявленні загальних та відмінних семантичних та структурних характеристик сленгових найменувань, що номінують людину в англійській мові.

Виклад основного матеріалу. Аналіз сленгових лексичних одиниць (далі –ЛО) дослідження дозволив виділити в англійській мові 10 груп сленгізмів, що описують людину: «фізичний стан», «характер», «професійна діяльність», «національність», «зовнішність», «поведінка», «соціальний статус», «розумові здібності», «емоції», «вік».

Найбільш продуктивною є група сленгізмів «**фізичний стан**» (51 од., 22,8%): *blown up* «п'яний», *clanked* «втомлений», *dry* «тверезий», *backed up* «п'яний наркотиками». ЛО цієї групи в основному описують людину, яка перебуває у стані наркотичного або алкогольного сп'яніння. Наприклад, *turnt* – форма прикметника. Це означає бути у стані сп'яніння після вживання наркотиків або алкоголю.

Цікаво, що сленгізми описують різні стадії сп'яніння: сленгізм *alkied* позначає п'яну людину, *country drunk* – шалену від пияцтва, а ЛО *dead drunk* – мертву, тобто абсолютно п'яну людину. Сленгізм *garper* означає наркомана на 1-й стадії ломки. Деякі сленгізми дають уточнення, від якої речовини сталося сп'яніння: *fixed* «п'яний наркотиком», *amped* «п'яний амфетаміном».

Слід зазначити, що багато сленгізмів почерпнуті з лексики наркоманів, наприклад: *blown out* «сп'янений наркотиком», *hyper tweaked* «залежний від кокаїну», *blew out* «перебуває у стані сп'яніння або збудження під впливом марихуани». Крім того, ЛО, що входять до цієї групи, номінують й інші фізичні стани, наприклад, сленгізми *clanked*, *creased*, *allin* позначають «втомлену людину», ЛО *outcold* – людину, яка втратила свідомість, *bottomless* – дуже голодну людину, *gammy* – сексуально збуджену, *outed* – мертву [1; 2].

Наступна за чисельністю група сленгізмів – «**характер**» (45 од., 20,1%): *blowhard* «хвалько», *ballofire* «енергійний», *cheesed-off* «дратівливий», *chicken-hearted* «боягузливий», *mingy* «жадібний». Сленгізми цієї групи називають риси характеру людини, які визначають образ її поведінки. ЛО номінують як позитивні, так і негативні риси характеру. Наприклад, позитивну конотацію мають значення таких сленгізмів: *schlemiel* означає довірливу людину, *dead-cush* – порядну, *shyfish* – сором'язливу. Негативну конотацію мають значення таких сленгізмів: *drag* «набридливий», *prettyboy* «хвалько», *fishy* «підозрілий», *leery* «хитрий», *pot-boiler* «халтурник», *roofish* «простофіля», *coldfish-off* «дратівливий», *goakhead* «упертий», *scatterbrain* «забудкуватий», *schmaltz* «занадто сентиментальний».

Виявлено сленгізми, що позначають характер людини, утворені на основі зоосемантичної метафори, тобто на основі перенесення певних якостей тварин на людину. Так, ЛО *scut* у загальній лексиці позначає короткий хвіст, особливо у зайця чи кролика. У сленговій лексиці здійснено метафоричне перенесення, внаслідок чого ЛО *scut* номінує таку якість людини, як підлість. Цим словом називають мерзотника, негідника.

Шляхом метафоричного перенесення від слів *chicken* (курча) і *hearted* (серцевий) утворений і сленгізм *chicken-hearted*, що позначає боягуза, того, хто не готовий чи боїться ризикувати, людину, якій бракує самовпевненості. Курчатові приписується така якість, як полохливість. Синонімом до аналізованої ЛО є сленгізм *yellow* «людина, яку легко налякати, злякати», «боягуз».

Серед ЛО цієї групи трапляються слова, які виражають різні відтінки значення. Наприклад, слово *charmer* у загальній лексиці позначає чарівну людину, сленгізм *charmer* описує спокусника, людину, яка вміє зачарувати [2; 1].

Значною за чисельністю є група сленгових найменувань «**професійна діяльність**» (31 од., 13,8%): *prof* «професор», *salt* «моряк», *smokeeater* «пожежний», *trigger* «найманий вбивця» [2].

У британській культурі людина частіше характеризується у сфері її професійної діяльності, у англійській мові багато лексичних одиниць, що описують ділову діяльність людини.

Сленгізми цієї групи номінують як професійну діяльність людини (17 од., 56%), так і рід її занять (14 од., 45%). Так, старого, досвідченого моряка називають *salt* та *water-dog*, водія таксі – *cabbie*. Більшість сленгізмів є образними професіоналізмами: *land-shark* «юрист», *gospel-grinder* «пастор», *sewerhog* «землекоп».

Загальноживальне слово *land-shark* буквально перекладається як «акула». Англійські моряки так називають юриста. Можливо, такий образ пов'язаний з переносним значенням такої ЛО – «хижак», «вимагач», «шахрай», «шулер», «спекулянт». Американський сленгізм *land-shark* означає «блискучий знавець». Сленгізм *gospel-grinder* означає «пастор» (буквально «гризун Біблії»). Завдяки сленговому найменуванню *smokeeater* пожежник постає як поїдач диму. Слово *hick*, крім основного значення «сільський», «провінціал», має значення «фермер».

Заслужують уваги сленгізми, які є емоційно забарвленою лексикою, найчастіше з глузливою, іронічною або пародійною конотацією, що, загалом, характерно для будь-якого професійного жаргону. Наприклад, сленгове *basen* і *police* «поліцейські», *astoroil artist* «лікар».

Слово *bubblehead* (*bubble* – англ. міхур, *head* – голова) у повсякденному мовленні англійців закріпилося у значенні «дурень» або «тупий». У путівниках воно згадується в значенні «підводник», а у словнику Ріка Джоллі – «водолаз» [2; 3].

До групи «**зовнішність**» (30 од., 13,4%) належать одиниці, що описують зовнішність людини, оскільки приділяти увагу своїй зовнішності є необхідною вимогою до людини з боку суспільства, це відбивається і в лексиці.

У цій групі трапляються як позитивно марковані сленгізми, так і негативного характеру. Наприклад, сленгізм *fancyschmancy* описує красиву сильну людину.

Слово *chic* перекладається як «стильний», «елегантний», «модний». Як сленгове найменування зовнішності людини ЛО *chic* та *slick-chick* позначають молоду жінку, особливо привабливу молоду жінку. Ще привабливу жінку називають (*sweet*) *patootie*. Для опису елегантної, модно одягненої людини застосовується сленгізм *dressed to the nines teeth*.

Слід зазначити, що під час описання зовнішності людини частіше використовується негативно маркована сленгова лексика. В основному сленгізми негативно характеризують чоловіка, наприклад, лису людину описує сленгізм *chrome-dome*, потворну – сленгізм *puu*. Виявлено декілька ЛО зі значенням «товстий»: *chunky* «товстий», *fugly* «жирний, потворний», *nenderthal* «великий, потворний чоловік», *slob* «товста неприємна людина», *blubbergut* «товстун», *chunky* «товстий». До цієї групи входять ЛО і з іншим значенням, наприклад: *bag of bones* «жахливо кістлявий», *beanpole* «виснажений» [2; 3].

Група сленгізмів «**поведінка**» налічує 22 од., або 9,8%: *barfy* «той, хто засідає в барі», *backset driver* «надокучливий пасажир», *couch* «нероба, що постійно дивиться телевізор», *oddbird* «дивна, ексцентрична людина».

Основним компонентом денотативного аспекту значення сленгізму про поведінку є дія. В основі характеристики поведінки людини лежить норма та відхилення від неї. Ця група включає ЛО, що описують різні поведінкові реакції людини.

Наприклад, до ЛО із семантикою поведінки належить слово *geek*. У сучасних американських словниках слово *geek* пояснюється як «незвичайна, дивна особистість». Раніше а *geek* означало вуличного балаганного актора, чия вистава зазвичай включала відкушування голови у живої курки або змії. Спочатку слово *geek* представляло англійське діалектичне *geck* зі значенням «дурень». Пізніше воно стало позначати «зрушений, схиблений на чомусь» і «зануда», «набридлива нудна людина, яка не вміє поводитися у суспільстві, одягається неналежним чином». Зараз *geeks* – це люди, які частіше знаходять спільну мову з комп'ютером, ніж з іншими людьми, або студенти, які, на думку своїх однокурсників, витрачають занадто багато часу на навчання.

Негативну оцінку набувають деякі зовнішні форми поведінки людей. Висміюється той, хто не вміє поводитися, і той, хто веде себе неприродно. Дивних людей, диваків, не схожих на інших, називають *oddbird*, *weirdo*. Цей сленгізм зазвичай належить до сексуальної практики і вказує на збочення (*kinky sex*).

Людину, яка не вміє поводитися, психа номінує сленгізм *bats*. Ще кажуть так: *he has bats in the attic* «у нього дах з'їхав». Психопата, божевільного також називають *nutter*. Одне зі значень слова *rack* – хворий стан розуму; душевна хвороба. Сленгізм *rack* називає психа, наприклад: *He is a crack* «Він з'їхав з глузду» [4].

Група сленгових найменувань «соціальний статус» (13 од., або 5,8%) представлена соціально маркованими ЛО, що позначають різні властивості особистості у системі соціальних відносин. Наприклад: *streetier* «бездомний», *анаконда* – «дружина».

В англomовному суспільстві цінується високий соціальний статус, що передбачає можливість кар'єрного зростання, високий стандарт життя та вплив у широких колах.

Наприклад, як у Великобританії, так і у США поширена сленгова одиниця *Empty-nester*. Вона означає батька, чії діти виросли, здобули освіту, знайшли роботу та окреме житло. Одиниця є складним словом, яке шляхом метафоричного перенесення і суфікса *-er* стало сленговою одиницею.

Інша сленгова одиниця, що заслуговує на розгляд, – це скорочення *Yurpie*, що розшифровується як «*young, urban, professional*». Тобто молодий, міський, професійний. Цю сленгову одиницю використовують до молодих добре освічених людей, які зуміли знайти своє місце у сучасному постіндустріальному суспільстві, забезпечених високооплачуваною роботою, задоволених сформованим порядком і соціальним устроєм. Існує кілька варіантів цієї сленгової одиниці, що позначають різні соціальні категорії. Наприклад, сленгова одиниця *Churpie* розшифровується як «*Chinese yurpie*», тобто китайський «яппі», що свідчить про те, що багато емігрантів з Китаю та інших країн Далекого Сходу домагаються на Заході, зокрема в Англії, дуже високого соціального стану і мають усі можливості реалізувати себе у західному суспільстві.

З американського сленгу до англійської прийшла така сленгова одиниця, як *Yurpie*, утворена шляхом злиття слів *black* та *yurpie*. Вона позначає молодого і успішного в житті африканця, явища хоч і не частого, але все ж таки характерного для США і меншою мірою для Великобританії.

В англійському слензі існує така одиниця, як *Dinky* (*Dink*), що розшифровується як *Double income no kids yet* (подвійний дохід, дітей поки немає). Одиниця позначає сім'ю, яка відмо-

вилася тимчасово від народження дитини та зосередилася на роботі з метою накопичення матеріальних статків. У такій сім'ї працюють одразу чоловік та дружина, про що свідчить словосполучення *Double income*. За аналогією була утворена ще одна сленгова одиниця. Це скорочення *Oink* (*one income, no kids*), що означає сімейну пару або окрему людину, яка не має дітей і живе на одну зарплату.

В англomовному суспільстві актуальним є такий показник, як фінансове становище. Позитивно оцінюється людина заможна, з гарним доходом. Наприклад: *flush* «багатий», *moneybags* «дуже багатий». Водночас сленгове найменування *fat-cat* «жирний кіт» несхвально називає дуже багату людину, яка в основному живе на відсотки та дивіденди від інвестицій і не займається активно бізнесом. Американський варіант цього сленгізму означає багатія, грошового мішка, спонсора тієї чи іншої політичної партії. Вторинна номінація представлена сленгізмом із семантикою «стиснутий у грошах», «зруйнований». Така ЛО негативно маркована, оскільки суспільство не вітає людей, які фінансово не заможні. Таке саме ставлення і до людини, яку називають *freeloader* «нахлібник».

Соціальний статус людей включає такі компоненти, як родинні, сімейні, дружні стосунки. Наприклад, наступні ЛО описують характер зазначених відносин: *sis* «сестра», *baby* «коханка». Таким чином, очевидно, що сучасне англійське суспільство характеризується величезною палітрою соціальних груп [5].

ЛО семантичної групи «розумові здібності» (11 од., 4,9%) номінують здатність людини до мисленнєвої діяльності. Розумові здібності належать до основних, фундаментальних здібностей людини, які, як передбачається, є основними компонентами інтелекту. Лексичним одиницям, що описує інтелектуальні здібності людини, властива асиметричність полюсів позитивної та негативної оцінки: «розумний» – «дурний». Цілоком логічно, що у цій групі було виділено дві протилежні за значенням підгрупи: «розумна людина» і «дурна людина».

Аналізуючи матеріал дослідження, було виявлено, що більшість сленгізмів, що описують розумові здібності людини (11 од., 5%), належать до найменування дурної людини (8 од., 72%). За даними словників, поняття «дурість» має широку сферу. Здебільшого воно пов'язане з негативною конотацією, служить для негативної характеристики інтелектуальних здібностей як самої людини, так і результатів її інтелектуальної праці. Слід зазначити, що ці лексичні одиниці мають додаткове емоційно-оцінкове значення та яскраве стилістичне забарвлення. Аналізована група містить також ЛО, що описують відставання, ті або інші відхилення від норми в розумовому розвитку: *brain-burned* «з мозком проблеми через вживання наркотиків».

Меншою у кількісному відношенні є підгрупа сленгізмів, що номінують видатні розумові здібності. Серед одиниць з позитивно-оцінним значенням можна назвати такі: *whitzkid* «вундеркінд», *egghead* «яйцеголовий».

Наведемо ще один приклад. Досвідченим британським морякам добре знайомий сленгізм *pickle jar officer*, утворений від слів *pickle* «соління», *officer* «офіцер». Так на флоті називають розумних університетських випускників, які, за словами Ріка Джоллі, «можуть обчислити квадратний корінь кришки банки із соліннями з точністю до трьох десяткових знаків, але не мають уявлення, як цю банку відкривати», тобто виявляються марними у вирішенні практичних завдань [6].

До семантичної групи «національність» (10 од., 4,4%) належать сленгізми, що номінують людину за її національними ознаками. Приклади таких ЛО: fritz «німець», raddy «ірландець». Причинами виникнення національних прізвиськ зазвичай є стереотипи, упередження, ворожість, бажання висміяти. Сленгізми цієї групи емоційно забарвлені. Розглянемо деякі ЛО цієї семантичної групи. Деякі сленгізми утворені шляхом усичення, наприклад сленгізм Spig «іспанець» утворений шляхом усичення слова Spiggoty, сленгізм Nig «негр» шляхом усичення слова Nigger. Трапляються сленгізми, в основі утворення яких лежить метафора, наприклад: lily-white «білий», brownie «мулат» [5; 6].

Семантична група «емоції» є малопродуктивною (8 од., 3,7%). Більшість лексем цієї групи виражають яскраві позитивні чи негативні емоційні стани. Приклади таких ЛО: miffed «ображений», urbeat «радісний», bent out of shape «злий», jacked up «збуджений» [5].

Тут, як і в попередній групі, спостерігається кількісна перевага негативно-оцінної лексики. Переважають такі емоції, як розчарування, смуток, образа, агресія: brassed «розчарований», sadsack «сумний», scared shitless «ображений, дуже наляканий», browned(off) «злий», bent out of shape «злий», frosted(over) «злий, роздратований», miffed «ображений» [5].

До одиниць із позитивно-оцінним значенням належать ЛО urbeat «радісний», thatway «закоханий» [6].

Як показав аналіз, найменш продуктивною є група сленгізму «вік» (8 од., 3,6%): buzzard «старий», gaffer «старий». Загальноживане слово baboon означає бабуїна, мавпу. У разі утворення сленгізму відбулося зміщення значення, тепер воно означає не тільки юнака, а й характеризує його як нікчемність. Сленгове значення слова buzzard відрізняється від загального значення. Загальноживане слово означає дурник. Сленгове найменування «старий», «старий чорт», очевидно, утворилося внаслідок асоціації: старий, отже, дурний. Зазвичай використовується як поєднання old buzzard. Судячи з нечисленності сленгізмів цієї групи, така характеристика людини, як вік, не знаходить яскравого відображення в лексиці англійського суспільства.

Висновки. Таким чином, в англійській мові широко представлені сленгізми, які образно характеризують людину, її фізичні якості, зовнішність, риси характеру, розумові здібності, поведінку, соціальний статус, професійну діяльність, почуття, вік, при цьому сленгізми в основному емоційно забарвлені та відображають ставлення того, хто говорить. Сленгізми емоційно забарвлені, більшість має негативно-оцінну конотацію.

Література:

1. Голденков М.А. Английский сленг, идиомы и фразеология. Азы английского сленга и деловой переписки. Минск : РИП «Петит», 2000. 48 с.
2. Захарченко Т.Е. Английский и американский сленг. Москва : Изд-во АСТ, 2009. 133 с.

3. Маковский М.М. Современный английский сленг. Онтология, структура, этимология. Москва : Либроком, 2009. 234 с.
4. Смирницкий А.И. Лексикология английского языка. Москва : Высшая школа, 1956. 316 с.
5. Partridge E. Dictionary of Slang and Unconventional English, 2002. 1440 p.
6. Левикова С.И. Большой словарь молодежного сленга. Москва : Фаир-Пресс, 2003. 923 с.

Vorobiova O., Palii K., Sidak O. Semantics of human slang names in English

Summary. The article is devoted to the study of human slang names in English. Next to the literary language there is a huge lexical layer, which is called slang. Slang is an interesting linguistic phenomenon, it is recognized as the antithesis of literary language and is identified partially with jargon, and especially with professionalism and spoken language. In the work slang means a version of prose, which coincides with the norms of literary language.

In recent decades, there have been active changes in the vocabulary of the English language, its democratization, which leads to non-standard vocabulary. Linguistics in recent decades has actively switched from the study of written language to the study and analysis of direct live communication. Functional variants of language use are derived, secondary from the elementary and basic form – conversational.

Interest in human has always been a major research problem in the humanities. According to philosophers, the modern anthropological renaissance, which is also characteristic of linguistics, is explained by the awareness of the threat to man (ecological, military, demographic, loss of ethnocultural specificity) and differ by the attempt to find answers to questions related to human essence at a new stage of historical development.

In the context of globalization of human society, the further development of problems of human identification as a representative of a particular culture and the allocation of its dominant properties embodied in language units, their description in the thematic space “man-culture” becomes especially important.

One of the sources of obtaining a certain idea about the content of this multidimensional object in the minds of native speakers is the semantics of its language nominations. Human is represented in the language by units of primary and secondary nomination. Initial or primary nomination processes in modern languages are rare. The nominative inventory of the language is supplemented mainly by borrowings or secondary nomination – that is, the use of the existing unit in the act of nomination as a name for a new designation.

Among the linguistic means that nominate a person, slang vocabulary occupies an important place. It should be mentioned that the linguistic image of man has “virtual” boundaries – it includes all areas of human manifestation and is created on the basis of biological, physical, mental, intellectual, social parameters.

Key words: slang, name, phenomenon, metaphor, polysemy.

*Галаур С. П.,**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри загального мовознавства та іноземних мов
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»**Москаленко М. В.,**викладач кафедри загального мовознавства та іноземних мов**Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

КОМУНІКАТИВНА СТРАТЕГІЯ АВТОРА ТА РЕГУЛЯТИВНІСТЬ ТЕКСТУ (НА МОВНОМУ МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ МИКОЛИ ГОГОЛЯ «СОРОЧИНСЬКИЙ ЯРМАРОК»)

Анотація. Статтю присвячено суб'єктивації оповіді та її впливу на читачке сприйняття. З'ясовано, що автор у художньому тексті є посередником між реальним автором і художнім світом, носієм особливого словесно-ідеологічного, мовного світогляду, особливої точки зору на світ і на події, особливих оцінок та інтонацій. Визначено, що категорія автора реалізована в підкатегоріях оповідача і розповідача. Останню підкатегорію оцінено як неоднорідну, її диференційовано на три типи: розповідач – головний герой, розповідач – побічний герой, розповідач, який виявляє себе лише мовною позицією.

Закцентовано увагу на тому, що автор є носієм суб'єктивної оцінки і у словесній композиції маркований певною «точкою бачення» залежно від композиційно-мовленнєвого типу розповіді в тексті. Точкою бачення запропоновано вважати деяку умовну точку в просторі й часі, з якої автор бачить усе зображуване, від неї залежить його позиція всезнання, що відкриває можливості всебічного зображення подій і характерів.

Регулятивний ефект комунікативної стратегії автора розглянуто на прикладі повісті Миколи Гоголя «Сорочинський ярмарок», у якій оповідач поступається розповідачеві, а той, зі свого боку, обіймає різні позиції щодо світу героїв твору. Показано, як точка бачення, а отже, позиція всезнання, у творі змінюється. Охарактеризовано явище самоусунення автора, що дало змогу експлікувати авторські оцінки на тлі діалогів персонажів.

Продемонстровано, як усі типи розповідача й оповідач змінюють один одного, накладаються один на одного, взаємодіють, як зв'язок різних композиційно-мовленнєвих типів розповіді вибудовують специфічний образ автора, що експліцитно виражає суб'єктивну модальність та забезпечує особливий регулятивний ефект повісті. Образ автора описано на тлі мовних одиниць, які забезпечують постійну увагу читача до зображуваних подій, допомагають сприймати написане в руслі авторської інтенції, усувають комунікативні перешкоди між адресантом і адресатом, а отже, мають регулятивний ефект.

Установлено, що спостереження за регулятивністю образу автора в різних художніх текстах стане перспективою подальших досліджень, оскільки вможливить встановити складний механізм дії категорії регулятивності, зокрема вираженої мовними засобами категорії автора тексту.

Ключові слова: художній текст, суб'єктивна модальність, регулятивність художнього тексту, образ автора, точка бачення автора, позиція всезнання автора.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Вивчення регулятивності тексту, тобто його здатності «керувати» пізнавальною діяльністю читача, – завдання непросте. Пов'язано це, очевидно, з міжрівневим інформативно-прагматичним виявом цієї текстової категорії, надзвичайно тісним зв'язком її з модальністю, експресивністю, емотивністю, структурністю, інтегративністю. Звернемо увагу на її взаємодію з категорією модальності, передовсім суб'єктивної, потрактованої в наукових студіях як «авторське ставлення до того, про що йдеться у висловленні».

Аналіз останніх досліджень і публікацій з теми, виокремлення не розв'язаних раніше частин загальної проблеми, яким присвячується стаття. Категорії регулятивності присвячені лише поодинокі фрагменти статей в українській лінгвістиці. Цілеспрямованому її вивченню передувало тривале студювання суб'єктивної модальності, основне призначення якої, на думку вчених, – сформулювати реакцію оцінного характеру в читача/слухача (див. про це, напр.: [1, с. 49; 2]). Мовознавці, які доклали особливих зусиль, щоб осягнути модальність (В. Чолкан [3], В. Шинкарук [4], С. Педченко [5] та ін.), констатували той факт, що суб'єктивний її різновид у будь-якому тексті маркований надзвичайно широким колом лінгвальних явищ, неоднорідних за семантикою, граматичною оформленістю. Суб'єктивна модальність реалізована в характеристиках подій, предметів, осіб, у висновках, своєрідному розподілі предикативних і релятивних комунікативних відрізків, графостилістичному оформленні, актуалізації окремих частин тексту, абзацподілі тощо. Що ж до художнього тексту як мовленнєвого витвору конкретного автора, то ця категорійна ознака імпліцитно виявлена навіть у звичайній констатувальній інформації. У текстах такого спрямування суб'єктивна модальність стає центральною, комплексною, синтетичною категорією, яка корелює з «індивідуальною картиною світу», «авторським стилем». Безперечно, вона потребує наукового опису на тлі комунікативної стратегії автора, суб'єктивації оповіді, впливу на читачке сприйняття.

Мета статті – з'ясувати регулятивний потенціал взаємодії в художньому тексті різних композиційно-мовленнєвих типів розповіді, що створюють складний образ автора.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів.

З одного боку, автор – позатекстова, а з іншого – внутрішньотекстова категорія, що завжди неоднозначно сприймалася дослідниками. В. Виноградов, наприклад, наполягав на живанні терміна «образ автора» як «своєрідного «акторського» обличчя письменника» [6]. У світосприйнятті М. Бахтіна поставав «автор-творець», суб'єкт естетичної діяльності, що організовує художнє ціле, зберігаючи позицію «позазнаходження» щодо створеного, фіктивного світу і виявляючись тільки в художньому творі як цілому [7]. Б. Корман вважав, що потрібно закріпити за терміном «автор» значення «носії певної концепції, певного погляду на дійсність; суб'єкт свідомості, вираженням якої є увесь твір або їх сукупність» [8, с. 41–53]. Узагальнення поглядів на категорію автора дає підстави зробити такі висновки: 1) авторська присутність інтегрує всі елементи тексту; 2) автор забезпечує взаємодію елементів художнього цілого; 3) автор є ядром, своєрідним фокусом тексту. Автор у тексті є носієм особливого словесно-ідеологічного, мовного світогляду, особливої точки зору на світ і на події, особливих оцінок та інтонацій. У словесній композиції тексту «точка зору» може позначати й дещо інше – деяку умовну точку в просторі й часі, з якої автор бачить усе зображуване, отже, «точку бачення».

Підкреслимо, що автор у тексті – це не реальна особа, а суб'єкт викладу, посередник між справжнім автором і художнім світом. Роль письменника виконує оповідач, який і відтворює події. Оповідач може займати пасивну позицію, ніби спостерігаючи за зображуванним. При цьому він по-різному виявляє себе в тексті. Оповідач, який залишається невідомим, найбільше асоціюється із самим автором, він зустрічається в текстах з авторською розповіддю від 3-ї особи. Цей оповідач – своєрідний голос ніби якоїсь утаємниченої особи, яка має дар «всезнання». Нас зовсім не дивує, що він знає про думки й почуття всіх персонажів, про їхні бажання, задуми, настрої, про те, що відбувалося з ними в минулому, у різних місцях тощо. Точка бачення в розповіді фіксується поза зображуваними явищами й подіями, а точніше, над ними. Позиція всезнання оповідача відкриває перед автором можливості всебічного зображення подій і характерів, але й відокремлює його від персонажів. Передаючи слово розповідачеві, автор може продемонструвати літературну дійсність «зсередини», проте втрачає здатність всезнання. Розповідач не дистанційований від світу тих, про кого розповідає, він може безпосередньо контактувати з ними, поставати як персонаж. Точка бачення розповідача принципово відрізняється від точки бачення оповідача. Розповідач знайомить читача лише з тими подіями, свідком яких він був. Така розповідь, безперечно, програє в діапазоні охоплення дійсності, однак є переконливішою, достовірнішою. Автор має покікуватися, щоб ця достовірність не порушувалася, щоб, за певним недоглядом, не подавалася інформація про невідомі розповідачеві життєві факти. Якщо ж таке явище у творі спостережено, то воно отримує спеціальне пояснення. Авторам нерідко доводиться застосовувати найрізноманітніші прийоми, на перший погляд, прості, наївні, однак спрямовані на підтримку цілісної композиційної побудови, чіткого розгортання сюжету.

Підкатегорія розповідача не є монолітною. Можна виокремити такі три типи розповідача, як: розповідач – головний

герой, розповідач – побічний герой, розповідач, який виявляє себе лише мовною позицією. Перший розповідач маркується в «Я»-тексті, передовсім у творах автобіографічного характеру або в тих, які за формою викладу схожі на них. Він є безпосереднім учасником подій, про які й розповідає. Другий тип розповідача необов'язково персоніфікований, він може лише епізодично контактувати з героями розповіді або ж навіть безпосередньо не брати участі в подіях. Він нагадує оповідача, проте з певної причини не відокремлений від світу героїв, сприймає його не як умовну, а як реальну дійсність. Третій розповідач вирізняється мовою, що за літературними нормами різко контрастує з мовою реального автора-творця. Він здебільшого не персоніфікований, однак належить світові героїв.

Охарактеризуємо категорію автора та її специфічний вияв у повісті М. Гоголя «Сорочинський ярмарок».

У «Передмові» до циклу повістей «Вечори на хуторі біля Диканьки» реальний автор знайомить читача з розповідачем усіх історій – пасічником Рудим Паньком. Адресат дізнається про його прізвище, зовнішність, місце проживання, відразу ж уявляє його гостинною людиною, що понад усе цінує спілкування. Увагу привертає мова розповідача, маркована передовсім розмовними конструкціями з інверсією, повторами, окличною інтонацією, вставними одиницями, різноманітними частками, а також розмовними і просторічними лексемами: *Дернула же охота и пасичника потащится вслед за другими!; Но лучше всего, когда соьются все в тесную кучку и пустятся загадывать загадки или просто нести болтовню; Зато уже как пожалуете в гости, то дынь подадим таких, каких вы отроду, может быть, не ели; а меду, и забожусь, лучшего не съищете на хуторах.* Уведення у твір такого розповідача – це майстерна гра автора з метою встановлення дружніх стосунків з читачем, про що особливо виразно свідчать такі фрази: *... любезные читатели, ...вы, может быть, и рассердитесь, что пасичник говорит вам запросто, как будто какому-нибудь свату или куму; Я нарочно и не помещал их [страшные истории] сюда. Еще напугаешь добрых людей; Приезжайте только, приезжайте поскорей; а накормим так, что будете рассказывать и встречному, и поперечному.* Для невимушеного сприймання своїх історій будь-яким адресатом розповідач навіть подає *по азбучному порядку... те слова, которые ... не всякому понятны.*

Очікування зустріти реального Рудого Панька в повісті «Сорочинський ярмарок» не справджуються. У тканині тексту він себе експліцитно не виявляє, проте вгадується за продемонстрованими в «Передмові» мовними конструкціями. Спостерігаємо постійні трансформації «розповідач – головний герой» → «розповідач – побічний герой». Розповідач згадує минулі події, у момент розповіді він перебуває у визначеній точці часу і простору, що не збігається з точкою часу і простору подій, які він описує. Оцінка подій минулого відбувається з позиції теперішнього, унаслідок чого можна говорити про накладання оцінки розповідача, яким він є у суб'єктивному теперішньому часі, на побачене ним у минулому. Розповідач стає близьким до оповідача, він, як і оповідач, не бере безпосередньої участі в подіях твору, а спостерігає за ними ніби збоку. На початку повісті він зближується з автором, перебуваючи в точці, найбільш віддаленій від подій і героїв, охоплює поглядом багато предметів й осіб, описує значний простір, тобто демонструє всевідання. Захоплюючись красою природи, виявляє неабияке вміння

художньо зображувати побачене, використовує майстерні метафори, порівняння, персоніфікації: *голубой неизмеримый океан, сладострастным куполом нагнувшийся над землю, кажется, заснул, весь потонувши в неге; в небесной глубине... дрожит жаворонок, и серебряные песни летят по воздушным ступеням на влюбленную землю; ослепительные удары солнечных лучей зажигают целые живописные массы листьев, изумруды, топазы, яхонты эфирных насекомых сыплются над пестрыми огородами*. Такий розповідач апелює до читачів і пізніше: *Вам, верно, случилось слышать где-то валяющийся отдаленный водопад, когда встревоженная окрестность полна гула и хаос чудных неясных звуков выхрем носится перед вами. Не правда ли, не те ли самые чувства мгновенно обхватят вас в выхре сельской ярмарки, когда весь народ срывается в одно огромное чудовище и шевелится всем своим туловищем на площади и по тесным улицам, кричит, гогочет, гремит?* Він постає і в кінці повісті вже з філософськими роздумами про плинність часу: *Не так ли и радость, прекрасная и непостоянная гостья, улетает от нас, и напрасно одинокий звук думает выразить веселье? В собственном эхе слышит уже он грусть и пустыню и дико внемлет ему. Не так ли резвые друзья бурной и вольной юности, поодиночке, один за другим, теряются по свету и оставляют наконец одного старинного брата их? Скучно оставленному! И тяжело и грустно становится сердцу, и нечем помочь ему*. Читач розуміє, що простому пасічниківі, мабуть, не вдалося б так написати.

Оповідач, з'явившись кілька разів, усе ж таки поступається розповідачеві. Лінгвальним показником останнього є, зокрема, присвійний займенник наш (наша, наши): *Глазам наших путешественников начал уже открываться Песел; Красавица наша задумалась, глядя на роскошь вида; Приезжий мужик наш с чернобровою дочкой давно уже толкался в народ; Тут у нашего внимательного слушателя волосы поднялись дыбом; Тут Черевик наш заметил и сам, что разговорился чересчур*. Розповідач постійно перебуває у світі героїв, проте його позиції щодо них різні: він то ніби випадково з ними зустрічається, то спостерігає за ними, то раптом стає свідком надзвичайних подій, а це дає йому право констатувати конкретні факти, описати дійові особи, їхню поведінку: *Тут воз начал спускаться с мосту, и последних слов уже невозможно было расслушать; Тут в самом деле послышался какой-то неясный звук, весьма похожий на хрюканье свиньи: все побледнели; Подперши локтем хорошенький подбородок свой, задумалась Параска, одна, сидя в хате*.

Позиція у просторі розповідача може навіть тісно переплітатися з позицією персонажа. Розповідач ніби входить у свідомість персонажа, демонструє його почуття, емоції, відчуття, думки, внутрішню реакцію, що, власне, не можна побачити оком: *Между тем мысли его [приезжего мужика] ворочались безостановочно около десяти мешков пшеницы и старой кобылы, привезенных им на продажу; наш Голопупенков сын, однако же, не теряя времени, решился в ту же минуту посадить нового своего знакомого; Глянул – в ней перерезанная узда и к узде привязанный – о ужас! волосы его поднялись горою! – кусок красного рукава свитки!; Много грез обвивалось около русой головы [Параски]*. Інколи автор-творець намагається розтлумачити таку обізнаність розповідача про внутрішній стан героїв за допомогою нескладних прийомів: персонажі щось проказують упівголоса, шепочуть (і можуть бути почутими),

хрестяться, раптово замовкають (від переляку), двічі проїжджають возом по двору (напідпитку), піднімають брови (радіють) тощо.

Надзвичайно цікавим явищем у тканині твору є самоусунення автора, коли зникає і оповідач, і розповідач. Перед читачем постає діалог персонажів, які тимчасово, до появи розповідача, приймають його позицію:

– *Вяжте его! Это тот самый, который украл у доброго человека кобылу!*

– *Господь с вами! За что вы меня вяжете?*

– *Он же и спрашивает! А за что ты украл кобылу у приезжего мужика, Черевика?*

– *С ума спятили вы, хлопцы! Где видано, чтобы человек сам у себя крал что-нибудь?*

– *За пятнадцать? Ладно! Смотри же, не забывай: за пятнадцать! Вот тебе и синица в задаток!*

– *Ну, а если солжешь?*

– *Солгу – задаток твой!*

– *Ладно! Ну, давай же по рукам!*

– *Давай!*

Усі типи розповідача й оповідач не представлені в тексті розрізнено. Вони змінюють один одного, накладаються один на одного, взаємодіють: *И, посмеиваясь и покачиваясь, побрел он с нею к своему возу, а наш парубок отправился по рядам с красными товарами, в которых находились купцы даже из Гадяча и Миргорода – двух знаменитых городов Полтавской губернии, – выглядывать получую деревянную люльку в медной щегольской оправе... (накладання позиції оповідача, близького до автора, на позицію розповідача); По лицу его дочери заметно было, что ей не слишком приятно тереться около возов с мукою и пшеницею. <...> Но вот почувствовала она, кто-то дернул ее за шитый рукав сорочки. Оглянулась – и парубок в белой свитке, с яркими очами стоял перед нею. Жилки ее вздрогнули, и сердце забило так, как еще никогда, ни при какой радости, ни при каком горе: и чудно и любо ей показалось, и сама не могла растолковать, что делалось с нею (позиція розповідача, близького до оповідача, змінюється позицією розповідача, здатного входити у внутрішній світ героїв).*

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у цьому науковому напрямі. Отже, образ автора в повісті «Сорочинський ярмарок» представлений різними композиційно-мовленнєвими типами розповіді. Читач то занурюється у фабульні події услід за розповідачем, який із різних позицій передає сприйняття героїв, явищ, подій, то приймає й оцінює розповідь на тлі діалогу персонажів, то разом з оповідачем абстрагується від подій повісті, милується мальовничими пейзажами та осмислює значущі для автора цінності.

Чергування, взаємодія різних композиційно-мовленнєвих типів розповіді створюють специфічний образ автора, який експліцитно виражає суб'єктивну модальність, забезпечує особливий регулятивний ефект повісті. Перспективою дослідження стане спостереження за регулятивністю образу автора в інших художніх текстах, установлення її механізму.

Література:

1. Козловський В.В. До питання дефініції мовної модальності (На матеріалі сучасної німецької мови). *Мовознавство*. 1990. № 3. С. 48–53.

2. Ткачук В.М. Категорія суб'єктивної модальності : монографія. Тернопіль : Підручники і посібники, 2003. 240 с.
3. Чолкан В.А. Речення із суб'єктивно-модальними формами в сучасній українській мові : автореф. дис. на здобуття ступеня канд. філол. наук : 10.02.01. Івано-Франківськ, 2001. 19 с.
4. Шинкарук В.Д. Модус і диктум у структурі речення : автореф. дис. на здобуття ступеня доктора філол. наук : 10.02.01. Київ, 2003. 36 с.
5. Педченко С.О. Класифікаційні параметри субкатегорійних суб'єктивно-модальних значень. *Молодий вчений*. 2016. № 8 (35). Частина 1. С. 136–139.
6. Виноградов В.В. О теории художественной прозы. Москва : Высшая школа, 1971. 240 с.
7. Бахтин М.М. Эстетика словесного творчества. Москва : Искусство, 1986. 445 с.
8. Корман Б. Целостность литературного произведения и экспериментальный словарь литературоведческих терминов. *Проблемы истории критики и поэтики реализма*. Куйбышев : Изд-во КГУ, 1981. С. 41–53.

Halaur S., Moskalenko M. The author's communicative strategy and the text regulativity (based on the linguistic material of the story of Mykola Hogoł "Sorochynskyi Yarmarok")

Summary. The article is devoted to the narration subjectivation and its influence on the reader's perception. It has been found that the author in the literary text is an intermediary between the real author and the artistic world, the bearer of a special verbal, ideological, linguistic worldview, a special point of view on the world and events, special assessments and intonations. It has been defined that the author category is implemented in the omniscient narrator and storyteller subcategories. The last subcategory is assessed as heterogeneous, it is differentiated into three types: the protagonist (the main character), the narrator is a side hero, the narrator who manifests himself only in a linguistic position.

Attention is focused on the fact that the author is the bearer of subjective assessment. In the verbal composition, it is marked with a certain "point of view" depending on the compositional-speech type of the story in the text. It has been proposed to consider a certain conditional point in space and time as the author's point of vision. His position of omniscience depends on it, which opens up the possibility of a comprehensive depiction of events and characters.

The regulatory effect of the author's communicative strategy is considered on the example of Mykola Hogoł's story "Sorochynskyi Yarmarok", in which the author is inferior to the narrator, and he, for his part, takes different positions in relation to the world of the heroes of the work. It is shown how the point of view, which means that the position of omniscience in the work changes. The phenomenon of the author's self-elimination is characterized, which enables to explicate the author's assessments against the background of the characters' dialogues.

It is shown how all types of the narrators replace each other, overlap, interact, how the connection of different compositional-speech types of the story builds a specific image of the author, which explicitly expresses the subjective modality and provides a special regulativity effect of the story. The image of the author is described in the background of linguistic units that provide the reader's constant attention to the events. They help to perceive what is written in line with the author's intention, to eliminate communicative obstacles between the addressee and the addressee, and therefore have a regulatory effect.

It has been established that observation of the author's image regulativity in various literary texts can become a prospect for further research, since it enables to establish a complex mechanism of the regulativity category action, in particular, the category of the text expressed by the author with linguistic means.

Key words: fictional text, subjective modality, regulativity of fictional text, author's image, author's point of view, author's omniscience position.

*Гунченко Ю. В.,
старший викладач кафедри загального мовознавства та іноземних мов
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

*Король Т. Г.,
кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри загального мовознавства та іноземних мов
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМНОГО ДОДАТКА TEXT ANALYZER ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ СКЛАДНОСТІ ТЕКСТУ

Анотація. Об'єктивне визначення рівня перекладацької складності тексту є важливою проблемою як для галузевої, так і академічної спільноти, адже дозволяє ефективно розв'язати такі професійні завдання, як тарифікація й терміни виконання перекладу, з одного боку, та відбір і систематизація оптимальних навчальних і методичних матеріалів – з іншого. У статті розмежовано поняття «рівень складності перекладацького завдання» як комплексу суб'єктивно-об'єктивних варіативних чинників та «рівень перекладацької складності тексту» як об'єктивного інваріантного фактора. Відповідно, під перекладацьким рівнем складності тексту розуміють сукупність таких його об'єктивних інваріантних характеристик, як читабельність та перекладність. Читабельність тексту оригіналу детермінується його змістом та мовною формою. Зміст тексту оригіналу безпосередньо пов'язаний з тематичною галуззю і вибраним жанром і стилем повідомлення, які впливають на вибір відповідних лексичних одиниць, граматичних і синтаксичних конструкцій, що використовуються для його оформлення й передачі. Отже, мовна форма тексту оригіналу характеризується такими кількісними показниками, як середня кількість слів і символів у реченні, середня кількість символів у слові, відсоток складних для сприйняття у процесі читання лексичних одиниць та їхня повторюваність. Для визначення читабельності тексту використовують різноманітні математико-статистичні методи, які забезпечують порівнюваність текстів оригіналу на цій основі. Своєю чергою перекладність тексту оригіналу пов'язана з типовими труднощами, які виникають на етапі формулювання його змісту засобами мови перекладу та зумовлені наявністю в ньому перекладацьких проблем прагматичного, стилістичного, соціокультурного й мовного характеру. Успішне розв'язання таких проблем вимагає від перекладача відходу від очевидної стратегії дослівного перекладу та пошуку нетривіальних перекладацьких рішень, що власне і є проявом сформованості його перекладацької компетентності.

Зважаючи на багатоаспектність визначення рівня перекладацької складності тексту, виникає потреба в максимальній автоматизації цього завдання для викладача, у тому числі й за допомогою сучасних інформаційних технологій. У цьому контексті досліджено можливість застосування безкоштовного онлайн-додатка Text Analyzer, який дозволяє отримувати безпосередні статистичні дані щодо кількості символів, слів, речень у тексті, виокремлювати найбільш вживані слова та словосполучення, роз-

раховувати показники читабельності за кількома різними формулами, укласти перелік надто довгих і складних для сприйняття речень, добирати синоніми й пояснення з різних Інтернет-джерел для лексичних одиниць, які не відповідають зазначеному рівню володіння мовою.

За умови ретельного аналізу та інтерпретації отримані дані надають досить інформації для визначення рівня перекладацької складності тексту оригіналу.

Ключові слова: рівень перекладацької складності тексту оригіналу, читабельність, перекладність, інформаційні технології, онлайн-додаток Text Analyzer.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями.

Можливість максимально оперативно й точно визначати рівень складності перекладацького завдання є актуальною проблемою сучасної галузевої та академічної перекладацької спільноти, оскільки забезпечує ефективне розв'язання цілої низки практичних завдань [1, с. 73], зокрема встановлення термінів виконання перекладу та тарифікації наданих послуг, а також відбору й порядку використання текстів різного рівня складності у процесі навчання студентів цього виду діяльності. Багатоаспектність цієї проблеми, своєю чергою, спонукає до залучення аналітичного підходу до її вирішення, що передбачає ретельне вивчення кожного з факторів, які впливають на рівень складності перекладацького завдання окремо. Адже він детермінується низкою суб'єктивних та об'єктивних чинників. До першої категорії зараховують індивідуальні характеристики перекладача, а саме рівень сформованості перекладацької компетентності, досвід виконання подібних перекладацьких завдань, специфіку перебігу різноманітних психічних процесів тощо. Тоді як серед об'єктивних факторів рівня складності перекладацького завдання виокремлюють особливості поставленого завдання та рівень перекладацької складності тексту оригіналу [1, с. 74]. Специфіка поставленого перекладацького завдання, своєю чергою, пов'язана з його змістом (вид перекладу), умовами виконання перекладу (часові обмеження, можливість залучення автоматизованих систем перекладу й користування словниками та іншими довідковими матеріалами, консультування з експертами й колегами, наявність і доступність термінологічних баз та перекладацької пам'яті), а також вимогами до очікуваного перекладацького продукту (формат подачі тексту перекладу й, за потреби, відповідних супутніх

матеріалів, вимоги щодо стилю і форматування тексту перекладу, рекомендації щодо опрацювання характерних компонентів тексту (формат локалізації дат, часу, одиниць вимірювання тощо) [1, с. 73]. Цей аспект рівня складності перекладацького завдання є завжди гнучким і варіативним, адже піддається регулюванню за рахунок зміни чи навіть виключення деяких із вищевказаних параметрів. Тоді як рівень складності тексту оригіналу є його об'єктивним інваріантним компонентом, що підлягає лише опосередкованому регулюванню шляхом варіювання інструкції до перекладацького завдання, нівелюванням потенційних труднощів за рахунок надання певної інформаційної допомоги й підтримки, пом'якшенням чи навіть виключенням певних вимог щодо якості очікуваного перекладацького продукту тощо.

Саме тому виникає потреба в більш детальному вивченні не лише чинників, що визначають рівень перекладацької складності тексту оригіналу, а й у пошуку шляхів оптимізації процедури їх вимірювання та аналізу. Зважаючи на бурхливий розвиток інформаційних технологій і неминучу діджиталізацію сучасного суспільства, неабиякі перспективи у вирішенні цього питання вбачаємо у залученні спеціального програмного забезпечення для статистичної обробки текстової інформації з її подальшою методичною інтерпретацією.

Однак мусимо визнати, що кількість праць, присвячених цьому напрямку дослідження у сучасній методиці навчання перекладу, досить обмежена.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Варто зазначити, що сучасне перекладознавство має у своєму арсеналі кілька способів визначення рівня складності тексту оригіналу: 1) об'єктивне вивчення філологами кількісних та якісних параметрів тексту шляхом здійснення його детального перекладознавчого аналізу [2]; 2) експерименти з виконання перекладів різних типів текстів різними перекладачами з різним рівнем професійної підготовленості й компетентності, які дозволяють зробити певні суб'єктивні, однак емпіричні висновки й узагальнення про рівень перекладацької складності залучених до дослідження текстів на основі аналізу допущених в отриманих перекладацьких продуктах помилок та неточностей, а також безпосередніх коментарів учасників експерименту [3; 4; 5; 6; 7]; 3) автоматизоване з'ясування об'єктивних кількісних і якісних параметрів досліджуваних текстів з використанням спеціального програмного забезпечення.

І хоча у рамках цього дослідження нас насамперед цікавить спосіб автоматизованої оцінки рівня перекладацької складності тексту оригіналу, необхідно визнати той факт, що, попри невинний розвиток і вдосконалення машинного перекладу, автоматизованих систем перекладу та різноманітних програмних додатків, здатних аналізувати різні аспекти тексту для різних галузей діяльності людини, повноцінна реалізація якісного аналізу рівня перекладацької складності тексту оригіналу за допомогою інформаційних технологій і досі залишається недоступною. І якщо у сучасних мовознавчих пошуках спостерігається впевнений перехід від вивчення кількісних параметрів тексту, як-от кількість символів у вжитих у ньому лексичних одиницях, середня кількість слів у реченні тощо, до якісних, зокрема з'ясування характеру використовуваних синтаксичних конструкцій, ступеня абстрактності вжитих термінів і формулювань [8], то доступне натеper програмне забезпечення, спрямоване на аналіз тексту, здебільшого може похвалитися

успіхами саме у визначенні його кількісних параметрів або виокремленні нетипових чи навіть помилкових граматичних і синтаксичних конструкцій, ужитих у ньому. Ця тенденція, на наш погляд, якнайкраще ілюструє й віддзеркалює поступальний рух мовознавчих і, відповідно, прикладних лінгвістичних пошуків у цьому напрямі.

Однак, як переконливо свідчить новітній досвід застосування програмного забезпечення для аналізу тексту в інших галузях знань, зокрема в психологічних (див. для прикладу Uziel, 2020), соціологічних (Benevene, Cortini & Lemma, 2015; De Rosa, 2017), педагогічних (Cunningham-Nelson, Mukherjee, Goncher & Boles, 2018), управлінських (Pejić-Bach, Bertonal, Meško & Krstić, 2020) та маркетингових дослідженнях (Carracedo, Puertas & Marti, 2021; Xu, 2020), з метою визначення ключових тем в усних чи письмових висловлюваннях респондентів та з'ясування їхнього ставлення до певних ситуацій і явищ отримані кількісні дані мають неабиякий потенціал за умови їх ефективної інтерпретації та подальшого використання.

Усі ці вищеперелічені дослідження лише катализують інтерес для подальших наукових пошуків, спрямованих на відбір та застосування програмних додатків для аналізу текстів з метою визначення рівня перекладацької складності тексту оригіналу. Саме їх застосування дозволить подолати такі недоліки кількісного доперекладацького аналізу тексту оригіналу, як висока математизованість, громіздкість отриманих даних та складність проведення розрахунків на їх основі, забезпечивши їхню доступність та функціональність для широкого кола викладачів-практиків. Крім того, використання подібних програмних додатків дозволить позбутися «інтуїтивного» підходу до визначення рівня складності тексту для перекладу, забезпечивши тим самим вищу ефективність навчання цього виду діяльності та підвищивши об'єктивність контролю рівня сформованості у студентів перекладацької компетентності.

Отже, **мета цієї статті** полягає у відборі безкоштовного й легкого у застосуванні програмного додатка для аналізу текстів, з одного боку, та вивченні його функціональних можливостей з точки зору оптимізації процедур визначення рівня перекладацької складності тексту оригіналу – з іншого.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш ніж вдатися до безпосереднього аналізу та відбору програмних додатків, пропонуємо уточнити зміст поняття «рівень перекладацької складності тексту оригіналу». Під рівнем перекладацької складності тексту оригіналу розуміємо набір об'єктивних та інваріантних параметрів тексту, що впливають на перебіг і детермінують результат його сприйняття, інтерпретації та аналізу перекладачем (читабельність), а також позначаються на якості відтворення наміру автора й формулюванні його змісту за допомогою засобів мови перекладу (перекладність) [1, с. 74].

Своєю чергою читабельність тексту оригіналу залежить від двох взаємопов'язаних чинників: змісту повідомлення та його мовного оформлення. І якщо характер змісту повідомлення належить здебільшого до якісних характеристик, то мовне оформлення підлягає максимальній математичній обробці, а саме: 1) визначенню загальної кількості слів і речень у тексті; 2) підрахунку середньої довжини речення, адже довші речення сприймаються значно важче у процесі читання й гірше відтворюються під час перекладу порівняно з коротшими; 3) з'ясування середньої кількості складів у більшості слів, ужитих

у тексті оригіналу, оскільки трискладові слова і більше вже вважаються складними для сприйняття; 4) підрахунок відсотка складних для сприйняття лексичних одиниць. Усі ці чинники максимально комплексно враховані у формулах для розрахунку читабельності тексту, а отримані за їх допомогою кількісні результати все частіше набувають якісної інтерпретації у вигляді необхідного рівня володіння мовою чи рівня освіченості для оптимального сприйняття подібного тексту в процесі читання. Як наслідок, усі ці кількісні показники читабельності тексту оригіналу можна з легкістю отримати саме за допомогою програмного додатка для аналізу тексту, на відміну від якісних параметрів читабельності, зокрема: 1) приналежність тексту оригіналу до певної галузі, що впливає на вибір лексичних одиниць та характерних синтаксичних конструкцій. Для ранжування за рівнем складності текстів, що репрезентують одну й ту ж галузь, також варто спиратися на показники читабельності; 2) мовне оформлення тексту оригіналу (лексичні одиниці, граматичні та синтаксичні конструкції). У цьому контексті вбачається можливим автоматично визначити перелік найчастіше вживаних лексичних одиниць, у тому числі і складних термінологічних, які можуть становити потенційні мовні перекладацькі труднощі, а також надто громіздкі синтаксичні конструкції, що ускладнюють сприйняття тексту в процесі читання, та безеквівалентні в рідній мові граматичні структури, що, своєю чергою, становлять потенційні граматичні перекладацькі труднощі; 3) екстралінгвістичні засоби передачі інформації (цифрові або графічні елементи текстового повідомлення), відтворення яких, за умови, що цього вимагають рекомендації щодо виконання й оформлення перекладу, становлять певні технічні труднощі.

С. Сан та М.Г. Шрив [6, с. 112] експериментально довели статистично значиму кореляцію показників читабельності та рівня перекладацької складності тексту оригіналу (чим нижчий показник читабельності тексту, тим вищий рівень його перекладацької складності й навпаки). Перекладність тексту оригіналу значно складніше підлягає кількісному вимірюванню, адже залежить першочергово від мовної пари та характеру перекладацьких проблем (прагматичних, стилістичних, соціокультурних і мовних), які підлягають вирішенню під час формулювання змісту оригінального повідомлення засобами мови перекладу й вимагають певних часових і розумових зусиль з боку перекладача [9]. З-поміж них лише окремі перекладацькі проблеми соціокультурного й мовного характеру можна передбачити на основі інтерпретації результатів автоматизованого аналізу тексту оригіналу.

Адже загалом програмне забезпечення для аналізу текстів, як правило, налаштоване на обробку значних масивів текстів, отриманих з різноманітних електронних джерел (Інтернет-сайтів, листів, повідомлень тощо), та пропонує такі функціональні можливості, як: 1) визначення мови повідомлення; 2) ідентифікація частини мови у текстовому повідомленні (виокремлення іменників, дієслів і т.д.); 3) синтаксичний аналіз тексту; 4) розпізнавання об'єктів, які згадуються у повідомленні (розподіл на людей, предмети, місця тощо); 5) виокремлення переліку ключових слів, що особливо корисно для визначення доміантних тем повідомлення; 6) аналіз ставлення мовця до ситуації (позитивне, негативне і т.п.) [10].

Загалом у разі відбору програмного забезпечення з метою його подальшого використання в методичних і навчальних

цілях варто керуватися такими критеріями [11], як: 1) зручність та інтуїтивність користувацького інтерфейсу, зокрема легкість інсталяції програмного додатка; 2) вартість програмного додатка, у нашому випадку – безкоштовність доступу й користування; 3) технічні вимоги та сумісність з різними операційними системами та/або наявність онлайн-версії; 4) доступність довідкового матеріалу для користувача; 5) набір функціональних можливостей, у нашому випадку – кількість об'єктивних параметрів, які можна визначити й ефективно проінтерпретувати у контексті читабельності й перекладності аналізованого тексту.

Спираючись на вищезазначені критерії відбору, пропонуємо розглянути перспективи застосування програмного онлайн-дodatка Text Analyzer (<https://www.online-utility.org/text/analyzer.jsp>) для визначення рівня перекладацької складності тексту оригіналу. Щодо критерію зручності та інтуїтивності користувацького інтерфейсу вибраний програмний додаток заслуговує досить високої оцінки, оскільки має чітко сформульовані пункти меню, що супроводжуються контекстними підказками. Вибраний додаток абсолютно безкоштовний, запропонований в онлайн-версії, яка нівелює потребу в урахуванні системних вимог щодо його інсталяції й використання. Довідковий матеріал представлений у вигляді контекстних підказок і коментарів. Найбільшою перевагою Text Analyzer є набір його функціональних можливостей: 1) можливість аналізувати як скопійований текст, так і опрацьовувати тексти за наданим гіперпосиланням, причому не лише англійською мовою; 2) підрахунок кількості символів, слів, речень у тексті; 3) можливість виокремити найбільш вживані слова та словосполучення; 4) підрахунок показників читабельності за кількома різними формулами, що дозволяють визначити необхідний рівень освіченості для успішного сприйняття тексту оригіналу; 5) можливість визначити перелік надто довгих і складних для сприйняття речень; 6) функція добору синонімів і пояснень з різних Інтернет-джерел для лексичних одиниць, які не відповідають зазначеному рівню володіння мовою. Зразки сторінок онлайн-дodatка з результатами статистичної обробки статті *The True Cost of Christmas revealed*, опублікованої онлайн, представлено на рис. 1.

Представлені дані вказують на середній рівень читабельності аналізованого тексту оригіналу, вживаність у ньому порівняно нескладних для сприйняття слів (середня тривалість – близько 2 складів). Більш детальний аналіз вживаних словосполучень дозволяє виокремити ключові слова, а також ті складні лексичні одиниці, які можуть становити певні перекладацькі проблеми мовного характеру. Перелік складних синтаксичних конструкцій, своєю чергою, акцентує увагу на тих реченнях, на перекладі яких варто зосередити увагу як на джерелі потенційних мовних перекладацьких труднощів. Тож усі статистичні дані, які можна отримати за допомогою аналізованого додатка, за умови їх належної інтерпретації, мають суттєво підвищити об'єктивність та обґрунтованість визначення рівня перекладацької складності тексту оригіналу в дидактичних цілях.

Висновки і перспективи подальших пошуків. Отже, рівень перекладацької складності тексту оригіналу є об'єктивним інваріантним параметром, що визначається його читабельністю та перекладністю. Саме читабельність тексту оригіналу підлягає кількісному вимірюванню, а тому може ефективно

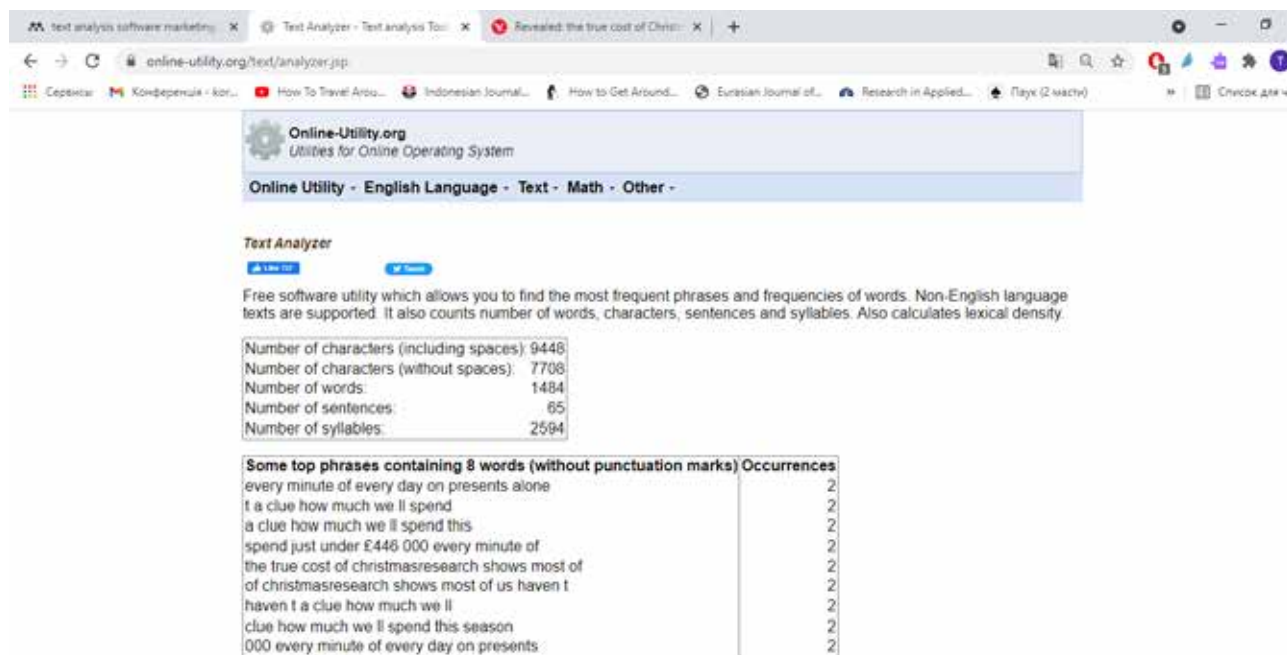

Рис. 1. Зразок сторінки онлайн-додатка Text Analyzer з результатами обробки тексту

розрахуватися за допомогою сучасного програмного забезпечення для аналізу тексту за різними формулами. Відбір же програмних додатків має керуватися певними прагматичними критеріями. Особливо перспективним у цьому контексті видається онлайн-додаток Text Analyzer завдяки безкоштовності доступу, інтуїтивному інтерфейсу та широкому спектру функціональних можливостей. Зокрема, безпосередній опції розрахунку коефіцієнта читабельності, визначення статистичних показників, виокремлення найбільш уживаних словосполучень та складних стилістичних конструкцій. За умов належної методичної інтерпретації такі об'єктивні статистичні дані дають досить підстав для визначення рівня перекладацької складності тексту оригіналу.

Подальше дослідження вбачаємо в організації та реалізації перевірки кореляції рівня перекладацької складності тексту за статистичними параметрами, розрахованими за допомогою програмного додатка Text Analyzer, оцінки студентів-перекладачів та якісних показників отриманих текстів перекладу.

Література:

1. Король Т.Г. Методичний аспект визначення рівня складності перекладацького завдання. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Філологія.* 2021. № 48, том 4. С. 73–76.
2. Алексеева И.С. Профессиональный тренинг переводчика : учебное пособие по устному и письменному переводу для переводчиков и преподавателей. Санкт-Петербург : Издательство «Союз», 2001. 288 с. (Серия «Библиотека переводчика»).
3. Akbari A., Segers W. Translation Difficulty: How to Measure and What to Measure. *Lebende Sprachen.* 2017. Vol. 62, No. 1. P. 3–29.
4. Liu Y., Zheng B., Zhou H. Measuring the difficulty of text translation: the combination of text-focused and translator-oriented approaches. *Target.* 2019. Vol. 31, No. 1. P. 125–149.
5. Sun S. Measuring translation difficulty: theoretical and methodological considerations. *Across Languages and Cultures.* 2015. No.16 (1), P. 29–54.
6. Sun S., Shreve G.M. Measuring translation difficulty: an empirical study. *Target.* 2014. Vol. 26, No. 1. P. 98–127.
7. Vanroy B., De Clercq O., Macken L. Correlating process and product data to get an insight into translation difficulty. *Perspectives.* 2019. Vol. 27, No. 6. P. 924–941.
8. Солнышкина М.И., Кисельников А.С. Сложность текста: этапы изучения в отечественном прикладном языкознании. *Вестник Томского государственного университета. Филология.* 2015. № 6 (38). С. 86–99.
9. Nord C. Text Analysis in Translation: Theory, Methodology, and Didactic Application of a Model for Translation-oriented Text Analysis. 2nd ed. Amsterdam : Rodopi, 2005. 250 p.
10. Welbersa K., Van Atteveldt W., Benoit K. Text Analysis in R. *Communication Methods and Measures.* 2017. Vol. 11, No. 4. P. 245–265.
11. Cunningham-Nelson S., Mukherjee M., Goncher A., Boles W. Text analysis in education: a review of selected software packages with an application for analysing students' conceptual understanding. *Australasian Journal of Engineering Education.* 2018. P. 1–15.

Hunchenko Yu., Korol T. Use of Text Analyzer software to measure text translation difficulty

Summary. The objective measurement of the text translation difficulty is an important issue of both industry and academic community. Since it allows them to take decisions on translation terms and fees as well as on the selection and arrangement of the relevant training aids. The given article differentiates the terms of translation task difficulty and source text translation difficulty. Text translation difficulty is treated as the set of such invariant and objective features as its readability and translatability. Source text content and language form determine its readability. Source text content is closely connected with its field, genre and style, which influence the choice of the used lexical units, grammatical and syntactic structures. So text language form features such quantitative parameters as average word and character number in the sentence, average number of characters in the word, percentage and frequency of vocabulary units difficult for perception in the process of reading. Different mathematic and statistical methods are applied in order to measure text readability index.

They provide the essential comparability of the source texts according to this criterion. In its turn, source text translatability depends on the possible difficulties of the source text content formulation with the help of the target language. They are caused by pragmatic, stylistic, cultural and language-related translation problems.

Given the multi-faceted character of the text translation difficulty the need in automation of its measurement arises. To this end, the prospects of the use of free online software Text Analyzer have been examined. It provides the opportunity to obtain statistical data about the number of characters,

words, and sentences in the source text, to outline the most frequently used words and phrases, to calculate readability indices according to several formulas, to list too long and complicated syntactic structures, and to select synonyms and explanations for the required vocabulary units. In case of thorough analysis and interpretation the received data provide substantial ground for the objective measurement of the source text difficulty.

Key words: source text translation difficulty, readability, translatability, information technology, text analysis software, Text Analyzer.

*Дмитренко О. В.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри германської філології та перекладу
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

*Дяченко А. А.,
магістрантка групи 501-ГФ
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

АНГЛІЦИЗМИ У СПОРТИВНОМУ ДИСКУРСІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

Анотація. Статтю присвячено актуальній проблемі сучасного перекладознавства – використанню англомовних лексичних запозичень у спортивному дискурсі німецької мови. У ході дослідження використано аналітичний, порівняльний та пошуковий методи й отримано результати щодо вживання англійських запозичень у спортивному лексиконі німецької мови. Доведено, що вони впливають на всі сфери мовної системи, включаючи фонетику, синтаксис, семантику. Уточнено феномен англіцизмів. Проаналізовано класифікацію та типи англійських запозичень на підставі аналізу наукових розвідок мовознавців та відповідних авторитетних джерел. Доведено, що не існує єдиної класифікації запозичень, оскільки вони часто ґрунтуються на різних критеріях і принципах, відсутня єдність у підході до побудови класифікації запозичень за типами, видами, класами і розрядами. Спираючись на результати досліджень відомих лінгвістів, з'ясовано, що запозичення поділяються на 2 типи: запозичення іноземних слів та ускладнені запозичення, які своєю чергою також діляться на три підвиди: калькування, неточний переклад іншомовного слова та запозичення значення. На підставі проаналізованого матеріалу з німецьких спортивних сайтів автори статті розподілили англійські запозичення у спортивній лексиці на такі групи: англіцизми в окремих видах спорту, у назвах тренувальних методик і споряджень та запозичення з англійської мови від слів «train» та «training». Наведено конкретні приклади використання зазначеної лексики у німецькій мові, запропоновано можливі синонімічні варіанти у німецькому вокабулярі. Вперше здійснено спробу дослідити використання англіцизмів саме у назвах тренувальних споряджень та методик, що вживаються під час групових, індивідуальних та силових тренувань. У статті зібрано найбільш поширені англомовні назви видів спорту, що потрапили до словникового складу німецької мови і збагатили його новою лексикою. Результати наукового доробку можуть послугувати матеріалом і мотивацією для подальших досліджень з такої проблематики.

Ключові слова: англіцизм, запозичення, калькування, мовна система, спортивний дискурс.

Сучасні публіцистичні матеріали, довідники, навчальні посібники, інші наукові доробки доводять, що основним джерелом запозичення лексичних одиниць у німецькому вокабулярі виступає англійська мова. Запозичені слова потрапляють до німецької мови внаслідок взаємозв'язку між різними мовними групами, завдяки культурним, економічним, політичним, інтеграційним процесам між країнами. Використання у німецькій мові англіцизмів є актуальним, оскільки англійська мова

є однією з головних мов міжнаціонального спілкування. Ще однією причиною проникнення англіцизмів у мову є стрімкий розвиток сучасних технологій та глобалізація.

Актуальність теми дослідження полягає у тому, що процес запозичення англіцизмів не припиняється, до лексичного складу німецької мови потрапляють нові слова, що стають активно вживаними, але дотепер ще не внесені до словника. Особливо це стосується лексики спортивного дискурсу, що зумовлює необхідність дослідження такої проблематики.

Як свідчить аналіз останніх досліджень і публікацій, проблему запозичень не минули увагою іноземні та вітчизняні мовознавці, які спрямовують свої наукові розвідки саме у цьому напрямі. Серед них – Л. Віталіш, В. Гришко, П. Дундій, В. Карстенсен, В. Левицький, О. Огуй, А. Паславська, Е. Хауген та інші.

Мета роботи – простежити використання лексичних запозичень з англійської мови у спортивному дискурсі німецької мови.

В універсальному словнику німецької мови (Deutsches Universalwörterbuch Duden) знаходимо таке визначення поняття «запозичення» («Lehnwort»): «Запозичення – це слово, перенесене з однієї мови в іншу, що адаптувалося до вимови, написання, словозміни в мові-позичальниці» [1].

Дотримуючись німецької лінгвістичної традиції, Б. Карстенсен виділив у своїй класифікації не тільки запозичену лексику, а й запропонував класифікацію семантичних запозичень (Lehnbedeutung), у межах якої вчений аналізує калькування, запозичений словотвір, запозичений фразеологізм, подвійне запозичення, псевдозапозичення [2, с. 60].

Натомість Е. Хауген вказує на двозначність і нечіткість терміна «запозичення», оскільки, на думку дослідника, ним може позначатися як саме запозичення (в його початковій стадії), так і кінцевий результат. Автор пропонує використовувати два різні терміни: «запозичення» як результат номінації іншомовного елемента, перенесеного у систему мови-реципієнта, та «запозичення» як процес проникнення іншомовного елемента у систему мови та його подальше функціонування [3, с. 215].

Дослідники стверджують, що запозичені з англійської мови слова проходять декілька етапів засвоєння, а саме:

1. Графічне засвоєння – перший етап засвоєння запозиченої лексики в чужій мові, без якого неможлива подальша асиміляція слова. Це передача його на письмі засобами німецького алфавіту, німецькими буквами. В такому разі мається на увазі написання іменників з великої букви, що не властиво англійській мові: Sport, Bridge, Bowling.

2. Фонетичне засвоєння. Воно має такі характеристики:

– через відсутність суттєвої різниці між німецькою та англійською мовами запозичене слово змінюється не дуже сильно, пристосовуючись до фонетичних норм. Як наслідок, у запозиченому слові зникають або з'являються не притаманні німецькій мові звуки. Наприклад, у німецькій мові відсутній задньоризиковий звук [ŋ];

– у німецькій фонетиці є подібний звук до англійського [æ], його передає буква ä, тому слова з таким звуком вимовляються зазвичай легко, не викликаючи проблем у мовця. Наприклад: Catch, Track, Match;

– в англійській мові кінцеві дзвінки оглушуються, як і в німецькій мові: Record [t], Forward [t], Snowboard [t];

– англійський звук [ei] не замінюється у німецькій мові і вимовляється також звуком [ei]: Training, Trainer.

3. Морфологічне (або граматичне) засвоєння теж має свої ознаки: всі запозичені спортивні терміни у німецькій мові набувають свій певний рід;

– запозичені слова набувають здатність утворювати множини за правилами як англійської, так і німецької мов, при цьому маючи означений артикль «die»;

– здатність утворювати похідні слова: Training, Trainingsmethode, Trainingsanzug, Trainingsschuh.

4. Лексичне засвоєння – це засвоєння слова як одиниці лексики. Лексично засвоєним слово можна вважати тоді, коли воно називає річ, явище, властиве німецькій дійсності, коли в його значенні не залишається нічого, що вказувало б на іншомовне походження. Sport – слово англійського походження, але це явище властиве німецькій дійсності, німецькому життю такою самою мірою, як і англійському. Значить, слово Sport лексично засвоєно. Більшість запозичених слів спортивної термінології у німецькій мові лексично засвоєно: Tennis, Volleyball, Basketball.

Також велика кількість футбольних термінів, що потрапили до німецького лексикону, є англіцизмами, оскільки Англія – батьківщина футболу. Це: der Goalkeeper, der Outsider, der Forward, der Penalty тощо [4, с. 85].

Як приклад наведемо такий перелік футбольних термінів, що використовують як з англійським запозиченням, так і німецькі еквіваленти:

- additional Time – Nachspielzeit,
- assist – Vorlage,
- car-Flag – Autofähnchen,
- coach – Übungsleiter
- coaching-Zone – Ausbilderbereich,
- corner – Ecke,
- cup – Pokal,
- goalgetter – Torjäger,
- keeper – Torwart,
- last-Minute-Sieg – Torschlußsieg, Sieg in letzter Minute,
- penalty – Strafstoß, Elfmeter,
- public viewing (area) – Freiluftfernsehen; Schauplatz, (augenzwinkernd)?
- referee – Schiedsrichter,
- reverse angle – Sicht von gegenüber, Spiegelsicht,
- scorer – Punkter, Punktemaker,
- scout – Spielerbeobachter,
- shoot out – Elfmeterschießen,
- supporter – Unterstützer,

– team – Mannschaft,

– teamspirit – Mannschaftsgeist [5].

Зазвичай запозичення з англійської мови у видах спорту застосовуються повністю, інколи частково, тобто використовуються німецькі еквіваленти, наприклад: Ski fahren або Schi fahren. Ті, хто використовують німецькі слова, демонструють свого роду патріотизм, віддаючи перевагу рідній мові. Це, своєю чергою, є важливою передумовою для того, щоб носії мови та ті, хто її вивчає, могли розуміти один одного.

Усі назви видів спорту, що закінчуються на -ball, – англійського походження. Останніми роками з'являється багато назв нових видів спорту: віндсерфінг (Windsurfing), скейтборд (Skateboard), фрістайл (Freestyle), бобслей (Bobsleigh), скелетон (Skeleton), а також різних форм проведення дозвілля: дайвінг (Diving), керлінг (Curling) та ін.

Аналіз матеріалів німецьких спортивних сайтів показав, що запозичення з англійської мови найчастіше використовуються від слів «to train», «trainer» та «training», що застосовуються як частково, так і повністю. Наведемо приклади німецьких альтернативних еквівалентів спортивної лексики та пояснимо значення окремих термінів.

– Der Trainer – німецькі варіанти заміни цього слова: Sportlehrer, Betreuer, Meistermacher (спортивний жаргон), Übungsleiter (застаріле);

– Das Mehrsatztraining – під час тренування вправа виконується з декількома однаковими наборами ваги та однаковою кількістю повторень кожної вправи. Як бачимо, у цьому слові запозичення з англійської мови – часткове;

– Das IK-Training – з німецької мови означає підвищення внутрішньої м'язової координації (Erhöhung der intramuskulären Koordination). Запозичення – часткове, використовується скорочення, абревіатура.

– Das Krafttraining – силове тренування, наймовірно часто використовується у спортивній лексичі, найчастіше використовується форма тренування, що характеризується тренуваннями у залі з підняттям ваги з метою досягнення фізичних змін, таких як підвищення силових можливостей та збільшення м'язів. Важливу роль відіграє для бодібілдингу та силових видів спорту. Запозичення використовується у слові частково.

– Die Dauertrainingsmethoden – одна з найбільш використовуваних форм навчання для розвитку та відновлення витримки. Цим методикам властивий безперервний рух, використовується постійна швидкість.

– Der Trainerschein – позначає тренерську ліцензію, є кваліфікаційним атестатом тренера або керівника певної спортивної групи.

– Das Aerobic Training – це динамічне навчання фітнесу у групі із ритмічними рухами, під час якого грає музика для мотивації. Окрім запозиченого слова Training, бачимо тут англійський іменник від слова aerobic. Спорідненою формою є das Aerobics.

– Das Reha Training – це тренування у вигляді реабілітації після певної хвороби або захворювання. Слово Reha – скорочення з німецької мови від слова Rehabilitation.

– Der Fitnessstrainer – тренер із фітнесу. Окрім запозичення від англійського слова to train, також можна побачити англіцизм Fitness [6].

Можливі варіанти німецьких еквівалентів (синонімів) до слова Training, наприклад: Bewegung, Körperertüchtigung, Körperkultur, Leibesübungen, Turnen [7].

Щодо тренувальних методик, то вони різноманітні та практично всі мають англійські назви, але до всіх можна навести німецькі еквіваленти. Важливо почати із найбільш уживаного слова Fitness. Відповідно до німецького правопису та граматики цей іменник пишеться з великої букви. Походить від англійських слів fitness та fit. Часто використовується у поєднанні із такими словами, як: Fitnesscenter, Fitnessgerät, Fitnessraum, Fitnessstudio [7].

– Packing – походить з англійської від слів pack або to pack.

– Postactivation Potentiation – це принцип тренування, за якого може розвиватися велика сила після попередньої високої активізації в майбутньому. Німецький еквівалент – Postaktivierungspotenzierung.

– Warm Up – розігрів, розминка тіла та м'язів перед тренуванням. Німецький еквівалент – Erwärmung, або ж використовується дієслово sich erwärmen.

– Cool Down – можливість відпочинку для м'язів та тіла. Можливі еквіваленти на німецькій мові – Auslaufen, sich beruhigen. Ще одне значення цієї тренувальної методики – Aufregung belegen.

– Aquajogging – біг у воді, аквааеробіка. Еквіваленти та синоніми німецькою мовою – Wasserjogging, Aquagewinnen, Laufen im Wasser. Також можливим є окремий варіант напання: Aqua Jogging.

– Drop Jump – спортивна методика діагностики стрибка, що визначає реактивну потужну здатність мускулатури під час стрибка. Еквівалент – Dropsprung.

– Fascine Taping – еквіваленти у німецькій мові – kinesiologischen Tape, Physio-Tape та das Faschinentape.

– Counter Movement Jump – Gegenbewegungssprung. У спортивній науці є діагностикою стрибка, у разі застосування форми до тесту потужної здатності мускулатури стрибка, замаха вниз.

– Forced Repetitions – скорочено – Forced Reps – Erzwungener Wüstring. Означає підвищення числа повторень під час потужного тренування та підтримки партнера або тренера.

– Aerobic – назва тренувальної методики, що походить від англійської мови aerobics та aerobic, що означає «знаходиться під впливом кисню». Існують такі типи тренувань, у чиїх назвах є це запозичення: Aerodance, Aqua Aerobic, Box Aerobic, Hip-Hop-Aerobic, Dance Aerobic, Salsa Aerobic, Slide Aerobic, Step-Aerobic, Therarobic.

– Squat Jump – Squatsprung [7].

Серед тренувальних методик поширеними є запозичення з англійської мови з використанням слова body. Однак окремі з них повністю або частково перекладаються німецькою мовою. Особливо це стосується слова Körper. Це такі тренувальні методики:

– bodyattack – die Körperattacke, der Körperangriff;

– bodycombat – der Körperkampf;

– bodypump – das Körperauspumpen, die Körperauspumpung;

– bodytoning – die Körpertönung;

– bodybalance – die Körperbilanz.

Також окремі види тренажерів та спортивного спорядження у німецькому лексиконі позначаються англійськими словами. Наприклад: Aero-Steps, Flexi-Bar, Recumbent-Bike, Spinningrad, Kinetic System Modul, Langhantel-Set, Beincurl. Серед іншого є і частково запозичені: der Heimtrainer, der Crosstrainer, der Schwerkrafttrainer, das Trainingsband, der Bauchmuskeltrainer,

der Multi-Trainer, der Bewegungstrainer, der Trainingsball, der Rumpfrainer, der Heimtrainer [7].

Висновки. Процес запозичення англійських слів у німецькій словниковий запас не припиняється, а розвивається і збільшується, постійно утворюючи нові слова. До того ж вони стають активно вживаними, але дотепер не внесені до словника, а отже, їх вивчення є необхідним. На підставі проаналізованого матеріалу простежено, що англіцизми посідають значне місце у спортивному дискурсі німецької мови. Це стосується запозичень в окремих видах спорту, у назвах тренувальних методик, тренажерів та запозичень з англійської мови від слів «train» та «training». У статті зібрано найбільш поширені англомовні назви видів спорту, що потрапили до словникового складу німецької мови і збагатили його новою лексикою. Для отримання результатів дослідження було проаналізовано Інтернет-ресурси різних спортивних інформаційних сайтів і сторінок з теорії фітнесу.

Результати цього наукового доробку можуть послугувати матеріалом і мотивацією для подальших досліджень з такої проблематики, а також можуть бути використані учнівською та студентською аудиторією під час вивчення німецької мови як другої іноземної.

Література:

1. Duden – Deutsches Universalwörterbuch: Verlags des Bibliographischen Instituts GmbH (BI) in Mannheim, 2003. 190 S.
2. Carstensen B., Galinsky H. Amerikanismen der deutschen Gegenwartssprache. Entlehnungsvorgänge und ihre stilistischen Aspekte. Auflage 3. 1975. 208 S.
3. Haugen E. The ecology of language. Stanford, 1972. 366 p.
4. Левицький В.В. Лексикологія німецької мови. Вінниця. 2014. 391 с.
5. Trainingsland und Zielsetzung. URL: <https://www.akademie-sportgesundheits.de> (дата звернення: 18.10.2021).
6. Огуй О.Д. Лексикологія німецької мови. Lexikologie der deutschen Sprache : навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів. Вінниця. 2003. 416 с.
7. Fitnessgeräte große Auswahl im Shop von Sport-Thieme.htm URL: <https://www.sport-thieme.de> (дата звернення: 23.10.2021).

Dmytrenko O., Diachenko A. Anglicisms in the sports discourse of the German language

Summary. The article is devoted to the topical problem of modern translation studies – the use of English lexical borrowings in the sports discourse of the German language. The study used analytical, comparative and exploratory methods and obtained results on the use of English borrowings in the sports lexicon of the German language. It is proved that they affect all areas of the language system, including phonetics, syntax, semantics. The phenomenon of Anglicisms is specified. The classification and types of English borrowings are analyzed on the basis of the analysis of scientific researches of linguists and the corresponding authoritative sources. It is proved that there is no single classification of borrowings, as they are often based on different criteria and principles, there is no unity in the approach to the construction of the classification of borrowings by types, classes and categories. Based on the research of famous linguists, it was found that borrowings are divided into 2 types: borrowing foreign words and complex borrowing, which in turn are also divided into three subspecies: tracing, inaccurate translation of a for-

eign word and borrowing meaning. Based on the analyzed material from German sports sites, the authors of the article divided English borrowings in sports vocabulary into the following groups: Anglicisms in certain sports, in the names of training methods and equipment, and borrowings from English, from the words “train” and “training”. Specific examples of the use of this vocabulary in the German language are given; possible synonymous variants in the German vocabulary are suggested. For the first time,

an attempt was made to investigate the use of English in the names of training equipment and methods used during group, individual and strength training. The article collects the most common English names of sports that have entered the vocabulary of the German language and enriched it with new vocabulary. The results of scientific work can serve as material and motivation for further research on this issue.

Key words: Anglicisms, borrowing, tracing, language system, sports discourse.

Домаренко М. В.,викладач кафедри германської філології та перекладу
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»**Панова А. О.,**студентка гуманітарного факультету
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ВЛАСНИХ НАЗВ МЕТОДОМ КАЛЬКУВАННЯ У ВІДЕОГРІ «DOTA UNDERLORDS»

Анотація. У статті розглядається феномен відеоігор та їхня роль у житті людини. Подається одна з можливих точок зору на питання відеоігор у сучасному світі, що висвітлює їхній потенціал для створення абсолютно нових творів мистецтва і розваг. Проводиться огляд ситуації з україномовними локалізаціями відеоігор, що присутні на ринку. Ретельно і ґрунтовно аналізуються власні назви у відеоігрі «Dota Underlords» та розглядається використання методу калькування під час їх перекладу. «Dota Underlords» представляє особливий інтерес для лінгвістичного наукового аналізу, оскільки належить до нового жанру відеоігор «авто-шахи», що виник лише декілька років тому. Вона розділяє один фентезі-світ з відеоігрою «Dota 2», яка також має українську локалізацію, що створює потенціал для подальших науково-лінгвістичних досліджень компаративного характеру. «Dota Underlords» має великий набір героїв, що складається з більше ніж 100 персонажів, кожен з яких має свою історію і риси характеру. Детальніше ознайомлення з відеоігрою розкриває, що імена для кожного з цих персонажів були вибрані не випадково, а ретельно продумані і створені авторами. Оскільки ігровий світ «Dota Underlords» є вигаданим, то багато героїв є абсолютно унікальними і носять незвичайні імена, що їх характеризують (*Earthshaker-Землетрус, Antimage-Антимаг, Venomancer – Трутмант* тощо). У статті увага зосереджена на методі калькування, який був використаний під час перекладу таких імен і стає домінуючим методом перекладу. У роботі також аналізуються помилки, допущені під час перекладу деяких з імен (*Beastmaster-Звірромайстер, Phantom Lancer-Фантомний Улан*), і вдалі рішення, прийняті перекладачами відеоігри (*Vengeful Spirit – Мстива Душа, Undying – Неємирущий*). Найчастіше на заваді створення адекватного україномовного перекладу імен героїв стає відсутність необхідного словникового відповідника у мові перекладу або недоречний переклад іменника за допомогою прикметника, що призводить до неприродного звучання таких імен. Окрім того, у статті надана оцінка якості локалізації щодо наявної наразі ситуації на ринку відеоігор.

Ключові слова: відеогра, власні назви, переклад, калькування, Dota Underlords.

Постановка проблеми. У сучасному світі розповсюдженою є думка, що нічого нового у мистецтві з'явитись вже не може. Усі «нові» творіння будуються з перемішаних в іншому порядку частин вже наявних творів, з яких і створюється щось начебто нове. Подальший розвиток такої точки зору інколи може привести до висновку, що мистецтво вироджується. Але

як альтернативну позицію можна привести слова з маніфесту студії-розробника відеоігор Ice-Pick Lodge. «Мистецтво не вироджується, воно змінюється» [1]. На нашу думку, феномен відеоігор є наступним кроком в еволюції мистецтва та розваг і несе в собі абсолютно нові можливості для створення цілком унікальних і самобутніх творів. Окрім того, відеоігри з'явилися відносно недавно, лише у другій половині ХХ століття, і мають великий потенціал для проведення наукових досліджень, у тому числі й у сфері перекладознавства. Це і встановить **актуальність** нашого наукового дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Унікальність нашої статті полягає в тому, що відеогра «Dota Underlords» американської компанії «Valve» ще не була об'єктом дослідження у сучасній лінгвістиці. Нами уже робилася спроба аналізу перекладу власних назв у відеоігрі «Dota 2» [2], проте наразі у сучасній українській філологічній науці такі розвідки ще не здійснювалися. Вибір для аналізу саме методу калькування був зумовлений тим, що в фентезі-відеоіграх імена зазвичай є промовистими і доносять певну інформацію, яку потрібно передати під час перекладу. Калькування підходить для цього завдання найкраще. Це можемо бачити під час розгляду наукових праць, які стосуються перекладу відеоігор. Наприклад, дослідник Іванов І.Н. під час аналізу перекладу онімів (назв рас і класів) в відеоігрі «World of Warcraft» констатував, що саме калькування серед перекладацьких трансформацій використовувалось найчастіше [3, с. 40].

Формулювання мети статті. Зазначимо, що закордонні україномовні локалізації відеоігор є доволі рідкісним явищем на ринку відеоігор. Частіше за все локалізації відомих відеоігор виходять лише від українських розробників. Така подія зазвичай є доволі масштабною і висвітлюється у засобах масової інформації, наприклад, вихід україномовної локалізації від компанії 4A Games стосовно серії відеоігор «Metro» [4] або від GSC Game World для їхньої нової всесвітньо відомої гри «S.T.A.L.K.E.R. 2: Heart of Chernobyl» [5].

Тому, хоча україномовні локалізації відеоігор є не частим явищем, проте саме наукові дослідження відносно якості наявного в них перекладу допоможуть покращити рівень кінцевого продукту. Що, у свою чергу, приверне увагу нових гравців саме до україномовних версій відеоігор і допоможе популяризувати українську мову як основну для відеоігор у нашій країні. Не претендуючи на остаточність, маємо на **меті** проаналізувати переклад власних імен за допомогою методу калькування в локалізації відеоігри «Dota Underlords»,

визначити помилки, що допускались найчастіше, і дати оцінку якості зазначеного продукту.

Виклад основного матеріалу. Відеогра – це програмне забезпечення, яке використовується на спеціальному обладнанні (комп'ютері, ігровій консолі, портативному електронному апараті), слугує для організації ігрового процесу (геймплея) та зв'язку з партнерами по грі або само є партнером. Як аудіовізуальний засіб комунікації відеогра залучає елементи розповіді, зображення та анімацію, відеозаставки (кат-сцени), текст на екрані, титри, рух камери огляду та ін. Деякі візуальні та звукові прийоми виразності зближують відеоігри з кінематографом. Але, як зазначає А. Денікін, відеоігри пропонують і свої особливі можливості, такі як інтерактивність, інтерфейс, навігація по ігровому простору, алгоритмічна і процедурна взаємодія між грою і користувачем [6].

Відеогра «Dota Underlords» з'явилась у ранньому доступі 19 червня 2019 року, а офіційний вихід відбувся 25 лютого 2020 року. Вона належить до нового жанру відеоігор під назвою «авто-шахи» і була локалізована спільнотою перекладачів «STS UA». «Dota Underlords» базується на тому ж фентезі-світі, що і відеогра «Dota 2».

Вартим уваги є той факт, що питання перекладу власних імен персонажів «Dota Underlords» було особливо важливим. Це ми можемо бачити з того, що перекладачами було створено окреме опитування для спільноти, в якому всі бажаючі могли залишити свою думку щодо якості наявного перекладу. У «Dota Underlords» є певна визначена кількість персонажів, які після виходу оновлень могли вводиться в гру або з неї видалятися. У цілому в «Dota Underlords» є 119 ігрових героїв, переклад власних назв котрих і був проаналізований.

Калька – слово або вираз, які є буквальним перекладом іноземного слова або виразу, зокрема і за частинами, з наступним складанням частин у ціле згідно із законами словотвору мови, у якій відбувається калькування [7, с. 119]. Іншими словами, калькування – це переклад значущих частин слова [7, с. 132].

Як вже було зазначено, «Dota Underlords» – це фентезійна відеогра, де кожен із персонажів має власну історію. Більша частина імен цих героїв є промовистими і можуть презентувати певну їхню особливість. Наприклад, про героя *Warlock-Чорнокнижник* знаємо, що за сюжетом він є чаклуном, що заключив контракт із демон. Так, слово «warlock» в англійській мові позначає особу чоловічої статі, що практикує магію. Істоти, яких історично так називали, часто звинувачувались в укладанні договору з дияволом.

У випадку великих фентезі-світів метод калькування доволі часто може якнайкраще підходити для перекладу промовистих власних назв, оскільки дає можливість якомога точніше передати інформацію, яка була закладена авторами. Нами за допомогою методу суцільної вибірки був проведений аналіз імен усіх ігрових героїв «Dota Underlords». Було встановлено, що з 119 імен методом калькування було перекладено 69, тобто більше половини. Також зазначимо, що деякі з ігрових персонажів в останній версії гри відсутні, але перекладачами були передані імена абсолютно всіх можливих героїв. Повний список із згаданих 119 імен є серед файлів самої відеогри і був використаний нами під час проведення дослідження.

У ході аналізу нами було виявлені неадекватно перекладені власні назви (13 зі 69).

Наприклад, герой *Beastmaster – Звіромайстер* є людиною, що здатна керувати тваринами та у змозі спілкуватись із ними.

Основною складністю цього імені є переклад англійського «master» українською мовою як «майстер». У контексті персонажа, якого ми розглядаємо, «master» було використано у значенні «повелитель», «господар». Українське слово «майстер», яке було вибрано перекладачами, не має необхідного значення і перешкоджає адекватному сприйняттю героя. На нашу думку, найменування «Повелитель звірів» або «Господар звірів» були б більш доцільними.

Складнощі виникли під час перекладу двох інших імен: *Shadow Fiend – Тінистий Дух* і *Shadow Demon – Тінистий Демон*. На нашу думку, неприпустимо було перекладати у вказаних випадках іменник «shadow» за допомогою прикметника. Таке рішення призводить до того, що імена звучать неприродно українською мовою. Більш милозвучним перекладом могли би бути імена «Дух Тіні» і «Демон Тіні» або «Дух Тіней» та «Демон Тіней». На користь останнього варіанту перекладу говорить переклад імені іншого героя *Shadow Shaman – Шаман Тіней*, що повністю передає наявний образ персонажа і має цілком природне звучання.

Також зазначимо інший важливий момент перекладу імені *Shadow Fiend – Тінистий Дух*. Викликати запитання може переклад англійського «fiend» як «дух». У контексті цього героя слово «fiend» передає його повністю темну природу, власне без чеснот; українське «дух» такого відтінку просто не передає. Слово «демон» могло би бути підходящою альтернативою для перекладу, але воно вже належить іншому герою (*Shadow Demon*). А інші україномовні варіанти на кшталт «біс», «дідько», «лиходій» та ін. або не підходять відносно візуального образу героя, або не несуть в собі необхідного сенсу. На нашу думку, саме тому перекладачі обрали більш нейтральне слово «дух», яке не повною мірою передає зловісний образ героя, проте є більш стилістично підходящим для цього персонажа.

Іншим випадком неадекватного оригіналові перекладу є герой *Phantom Lancer – Фантомний Улан*. Персонаж може створювати багато фантомних образів себе, а його основною зброєю є спис. Ці дві характеристики і передає ім'я *Phantom Lancer*. Незрозумілим є вибір перекладачами слова «улан» для перекладу англійського «lancer». Історично уланами називали солдат легкої кавалерії, тобто тих, що використовували коней для пересування. Персонаж відеогри завжди, в усіх ситуаціях, пересується пішки, а в життєписі героя немає жодних згадок про використання коней. Окрім того, слово «улан» може створювати непотрібні персонажеві асоціації з арміями реального світу, де військові такого роду мали певні візуальні ознаки (одяг, взуття тощо). Ліпшим варіантом було б українське слово «списоносець», яке, хоч і є не таким лаконічним і звучним, проте повністю передає необхідну інформацію щодо зброї персонажа та є нейтральним, тобто не буде створювати у гравців зайвих асоціацій.

Незважаючи на зазначені приклади, більшість імен були перекладені за допомогою методу калькування адекватно (56 зі 69).

Можемо констатувати вдалий переклад імені *Vengeful Spirit – Мстива Душа*. Слово «spirit», у першу чергу, перекладається як «дух» і лише в рідких випадках «душа». Слово «душа» найчастіше передається англійським «soul». Із життєпису персонажа знаємо, що *Vengeful Spirit* – особа жіночої статі, що віддала своє тіло в обмін на інше, не фізичне,

і шукає помсти. Проте українське слово «дух», яке є прямим еквівалентом, – чоловічого роду і його використання могло б негативно вплинути на сприйняття образу персонажа жіночої статі. На нашу думку, це і послугувало причиною для заміни слова «дух» на «душа», що є дещо неточним еквівалентом оригінального «spirit», але краще доносить гравцям інформацію відносно персонажа.

Іншим прикладом якісного перекладу є герой *Undying – Невмирущий*. Англійське слово «undead» позначає різноманітних створінь, що пережили смерть, але існують, наче вони ще живі. До них належать вампіри, зомбі, привиди та інші міфічні істоти. Це слово є доволі незручним, адже в перекладі його україномовні еквіваленти (на кшталт відомого слова «зомбі») можуть звучати дещо неприродно або клішовано. Проте створена перекладачами за допомогою калькування версія імені героя звучить цілком природно і повністю відповідає оригінальному образу персонажа.

Наведемо також приклади інших вдалих використань калькування. Персонажа *Winter Wyvern* було адекватно перекладено як *Зимова Віверна*. Імена *Ogre Magi* і *Anti-Mage* перетворились на *Огр-Маг* і *Антимаг*. Героя *Venomancer* вдало назвали українською *Трутмант*. А *Earthshaker* було кальковано як *Землетрус*.

Варто відмітити послідовність перекладачів під час перекладу найменувань, звань і т.д., що повторюються в іменах героїв. Лицарі в «Dota Underlords» *Chaos Knight*, *Dragon Knight* та *Omniknight* українською мовою йменуються *Лицар Хаосу*, *Лицар-Дракон* і *Веслицар*. Імена зі словом «prophet», а саме *Death Prophet* та *Nature's Prophet* були кальковані як *Провісниця Смерті* і *Провісник Природи*.

Як приклад непослідовності під час перекладу знаходимо імена героїв *Wraith King* та *Sand King*. Перше було перекладено *Король Духів*, а останнє – *Цар Пісків*, і заміна еквівалента «king» українською «король» на «цар», на нашу думку, є недоцільною.

Висновки. Імена персонажів в україномовній локалізації «Dota Underlords» перекладались за допомогою калькування значною мірою адекватно. Серед основних складнощів у використанні зазначеного методу можемо вказати неможливість знайти необхідний відповідник в українській мові для певних англійських слів або вибір неправильного відповідника. Також у деяких випадках спостерігалась недоречна заміна іменників в іменах героїв на прикметники, що призвело до немілозвучності отриманих імен і дещо неточної передачі інформації, закладеної в оригінальні імена. Проте більша частина імен були перекладені за допомогою методу калькування адекватно, якнайточніше передаючи сенс оригіналу. Помітно, що перекладачі були добре ознайомлені з ігровим світом «Dota Underlords». Крім того, враховуючи, що україномовні локалізації іноземних фентезі-відеоігор є явищем досить рідкісним, то можемо зробити висновок, що «Dota Underlords» була локалізована на відносно високому рівні. Проведений нами аналіз, у свою чергу, може бути використаний для подальших лінгвістичних розвідок із теми перекладу і локалізації відеоігор українською мовою.

Література:

1. Manifesto 2001. *Ice-Pick Lodge*. URL : <http://ice-pick.com/en/manifesto-2001>.

2. Кушнірова Т.В., Домаренко М.В. Особливості перекладу власних назв у відеоігрі «Dota 2». *Лінгвістичні студії*. 2020. Вип. 40, ч. 2. С. 108–115.
3. Иванова И.Н. Специфика перевода компьютерных игр с английского на русский язык. Тольятти : Тольяттинский государственный университет, 2017. 67 с.
4. Постапокаліптичний шутер Metro: Exodus отримав українську локалізацію з виходом патча The Ranger Update. *ITC.UA*. URL : <https://itc.ua/news/postapokaliptichny-shuter-metro-exodus-otrimav-ukrayinsku-lokalizatsiyu-z-vihodom-patcha-the-ranger-update>.
5. S.T.A.L.K.E.R. 2 повністю перекладуть українською мовою – нові подробиці та системні вимоги. *УНІАН*. URL : <https://www.unian.ua/games/s-t-a-l-k-e-r-2-povnistyu-perekladut-ukrajinskoyu-movoyu-novi-podrobici-ta-sistemni-vimogi-igri-11452336.html>.
6. Деникин. А. А. В защиту видеоигр. *Gamestudies.ru*. URL : <http://gamestudies.ru/post/1785>.
7. Селіванова О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія. Полтава : Довкілля-К, 2006. 716 с.

Список джерел:

- Dota Underlords. URL : https://store.steampowered.com/app/1046930/Dota_Underlords/.

Domarenko M., Panova A. Peculiarities of the proper names translation by means of the calquing method in a video game Dota Underlords

Summary. The article reviews the phenomenon and role of video games. It presents one of the points of view on the issue of video games in the modern world. Namely, that video games present a new way to produce completely unique pieces of art and entertainment. The article also describes the current situation regarding Ukrainian localizations of video games. The other key point is a thorough analysis of the proper names present in the video game “Dota Underlords” and how calquing method was used to translate them. Another point of consideration is that “Dota Underlords” is of particular interest for linguistic analysis because it belongs to a new genre of video games called “auto-chess”, which emerged only a few years ago. It also shares one fantasy world with the video game “Dota 2”, which was provided with a Ukrainian localization as well. This fact creates the potential for further scientific and linguistic research of a comparative nature. “Dota Underlords” has a large set of heroes, consisting of more than 100 characters, each with its own story and traits. A closer look at the video game reveals that the names for each of these characters were not chosen randomly, but carefully thought out and conceived by the authors. Due to the game world of Dota Underlords being fictional, many of the characters are completely unique and have unusual names that characterize them (*Earthshaker – Землетрус*, *Antimage – Антимаг*, *Venomancer – Трутмант*, etc.). The article scrutinizes how the method of calquing was used to translate such names. The paper also provides an analysis of mistakes made in the translation of some proper names (*Beastmaster – Звіромайстер*, *Phantom Lancer – Фантомний Улан*) and reviews successful translational decisions (*Vengeful Spirit – Мстива Душа*, *Undying – Невмирущий*). Most often, the lack of a necessary word in the vocabulary of the target language or an inappropriate substitution of the noun by an adjective, which leads to the unnatural sound of certain names, hinder the creation of an adequate Ukrainian translation. In addition, the article provides an assessment of the quality of localization in relation to the current situation in the video games market.

Key words: videogame, proper names, translation, calquing, Dota Underlords.

*Кондрашова Є. О.,**аспірант кафедри зарубіжної літератури**Дніпровського національного університету імені О. Гончара*

ВІДОБРАЖЕННЯ ПОЕТИЧНОГО СВІТУ ТА ХУДОЖНІХ ОБРАЗІВ Д. ТОМАСА В ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ІНТЕРПРЕТАЦІЯХ

Анотація. Статтю присвячено аналізу відтворення поетичного світу Д. Томаса в перекладацькій інтерпретації. У роботі виокремлюються художні образи, які відіграють ключову роль у сприйнятті творчості валлійського поета. Подекуди складні метафори, нестандартні асоціативні образи та глибинний філософський зміст відкривають та розширюють художній світ автора читачу. Окрім цього, висвітлюється головна проблема: чітке емоційне відображення оригінального змісту. Проведено аналіз за чотирма категоріями оцінки адекватності перекладу, інтерпретація розглядається за ознаками еквірітмічності, еквіритмічності, еквілінеарності та еквівалентності. Остання – найбільш вибагливіша та найважливіша у відтворенні оригінальних образів, адже вона передає зміст та контекст читачу. У статті ґрунтовно аналізується творчість Д. Томаса – валлійського письменника, чий творчий доробок не раз ставав об'єктом дослідження багатьох лінгвістів, літературознавців та перекладачів. Кожен із них розглядає його творчість через певний ракурс. Наприклад, Г. Іонкіс розкриває міфологічні образи, вічні теми життя та смерті, ототожнення природи зі свідомістю як зближення з англійським романтизмом. Відбувається поєднання класичних ліній романтизму та модерністського новаторства. На думку С. Ташевського, у творі досліджуваного автора багато складних алюзій та ритмічних конструкцій, що ускладнює можливість адекватного відтворення інтерпретації. Перекладач вважає, що унікальну мелодику звуків твору повною мірою може відчутти лише носій мови. У статті доводиться, що твори Д. Томаса перенасичені валлійським фольклором та незрозумілим асоціативним рядом, що ускладнює можливість сприйняття твору навіть корінним жителям. Адже англійська та валлійська – геть різні мови, тож для того, щоб відчутти увесь шар метафор, потрібно володіти мовою та розбиратися в культурних особливостях Уельсу.

У статті ґрунтовно аналізується одна з інтерпретацій поеми Д. Томаса – “Vision and prayer”. Унікальність її полягає в тому, що це єдиний візуальний твір доробку автора, де важливу роль відіграє символіка (ромб та пісочний годинник). У результаті аналізу доведено, що стовідсоткове адекватне відтворення неможливе, проте перекладачеві вдалося передати потрібний настрій та атмосферу твору-оригіналу.

Ключові слова: поетика, стильова своєрідність, асоціація, метафоричний образ, валлійський поет, Ділан Томас, адекватність перекладу.

Постановка проблеми. Під час перекладу будь-якого тексту завжди дуже важко відтворити усі складові частини оригінального задуму. Перекладачам доволі часто доводиться балансувати між чотирма зіставними адекватного відображення обраного твору: еквілінеарністю, еквіритмічністю, екві-

ритмічністю та еквівалентністю. Ці складові частини, як правило, є орієнтовним планом для літературознавців-дослідників щодо виявлення можливих похибок у відтворенні тексту рідною мовою. Зрозуміло, що жоден переклад не може бути адекватним стовідсотково, проте задля того, щоб підійти якомога ближче до оригіналу, митці досліджують не тільки літературну специфіку обраного твору, а й різні культурні та історичні реалії, які могли вплинути на мислення автора. Саме цей аналіз, а згодом зіставлення та порівняння перекладених текстів на підставі отриманих результатів подекуди і є головним випробуванням, особливо для молодих вчених. Д. Томас як автор потребує ретельного вивчення та, мабуть, інтуїтивного осмислення, адже його твори насичені складними асоціативними образами, що тільки ускладнює завдання.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Д. Томас був та залишається досліджуваним серед вітчизняних літературознавців. Зокрема, Г. Іонкіс присвятила розділ творчості валлійського автора у виданні «Англійська поезія ХХ століття». Міфологічні образи, містицизм, пантеїстичне ототожнення природи з індивідуальною свідомістю, космічний масштаб натхнень Томаса – усе це зближає його з традиціями англійського романтизму. «Томас із самого початку проявив самостійність у розробці вічних тем народження, життя, кохання та смерті, запропонував кардинально нове їх образне сприйняття». Проте він не намагається чітко слідувати традиційним канонам. «Прийняття життя у всій його складності і суперечливості, гуманістичні та життєстверджуючі мотиви у творчості Д. Томаса – це не лише данина романтичній традиції і не тільки результат звернення до неї, це вираження нового світосприйняття, активного відношення до життя, характерного для європейської інтелігенції 30-х років» [1, с. 176]. Таким чином, постає синтез опозицій томасівського добутку: поєднання класичних традицій романтизму та ознаки модерністського новаторства.

Інший дослідник англійської поезії ХХ століття, С. Ташевський, розглядає творчість Томаса з точки зору перекладача. Його аналіз та думки, представлені на сайті електронного журналу «ЛІТЕРРАТУРА», базуються на тому, що дослідник відчув і на практиці зіткнувся з особливостями поезії автора: «У віршах Томаса дуже багато складних алюзій та ритмічних конструкцій, вони всі погано піддаються перекладу. Найважливіша цінність багатьох із них – у звуці, у зачарованій ритміці, і повною мірою це може відчутти лише носій мови» [2].

Інша складність для перекладу, на думку С. Ташевського, полягає в тому, що Д. Томас – поет не зовсім англійський. Вдома спілкувались англійською, бо його батько був вчителем мови, проте на хлопчика дуже сильний вплив справив фольклор. У віршах Ділана подекуди можна зустріти слова,

образи та сюжети, засновані на валлійських легендах. Валлійська мова (зараз на ній майже ніхто не розмовляє) має дуже мало спільного з англійською. Тому навіть для британців інколи потрібен свій переклад з «валлійських» віршів Томаса. «Саме ім'я Ділан – з однієї з таких легенд, це один з персонажів валлійського епосу, дитя хвиль, дитина з пишним золотим волоссям» [3].

Мета статті – виявити особливості поетики творчості, проаналізувати особливості світобачення Д. Томаса та на підставі цього аналізу дослідити відтворення оригінальних образів у перекладах, а також представити власну інтерпретацію твору.

Виклад основного матеріалу. Аналіз поеми “*Vision and Prayer*” став справжнім викликом, адже це єдиний твір автора, написаний у форматі візуального вірша. Проте водночас ця робота передає особистісні риси творчості Томаса. Твір входить до збірки «На порогах смертей» (“*Death and Endurances*”) 1946 року.

Історія створення поеми досі є доволі туманною та невідомою. Вважається, що Томас почав працювати над нею незадовго до народження сина Ллевеліна у 1939 та присвятив цей твір йому. Проте війна ускладнила роботу, і поет зміг остаточно завершити «Видіння...» лише у 1945 році [4, с. 244]. Саме тоді поема була вперше опублікована у журналі “*Horizon*”, а згодом і в іншій періодиці – “*Sewanee Revue*”. Д. Томасу сподобався графічний варіант останньої публікації, і він вирішив залишити такий вигляд і на наступні збірки. «У листі до “*Dent's*” від 6 листопада 1945 р., відправленому після правки коректури, Томас виражає подяку видавництву за збереження форми» [5, с. 245].

Цей твір є своєрідним викликом не тільки для літературознавців, але й для перекладачів. Він має чітку структуру, якої в перекладі на інші мови дуже складно дотримуватись. Адже, окрім чіткої форми, необхідно зберегти атмосферу, настрій, контекст вірша та не втратити стилістико-лінгвістичні особливості, притаманні оригінальному творові. Поема ускладнена не тільки усталеною зовнішньою формою, проте й внутрішньою. У кожній строфі англійського тексту рядки упорядковані за числом складів, від 1 до 9. У першій частині поеми використовується схема 1-2...-9-...-2-1, що допомагає читачеві відтворити зорове сприйняття у вигляді ромба. У другій частині навпаки – схема 9-8...-1-...-8-9. І читач бачить строфу у вигляді пісочного годинника.

Проте чому саме ромб та пісочний годинник? На це питання не знаходимо відповіді в жодних знаних нам дослідженнях. Однак спробуємо представити свій погляд на це. Вище ми згадували, що Томас присвятив цей твір своєму синові. Можемо припустити, що перша частина поеми (ромби) дуже схожа на молекули ДНК. Треба подивитися в цілому на всю частину, і тоді схожість виявляється однозначною. Виходить, що перший розділ – це народження. Стосовно пісочних годинників, то аллюзія, мабуть, є зрозумілою. Адже годинник символізує життя, його плінність, а наприкінці, коли остання піщинка досягає скляного дна, – його втрату.

Число 9 переслідує цей вірш. Максимально маємо 9 складів у рядку, 9 рядків у строфі. «Це повнота, виконання, досягнення, початок і кінець, ціле, число небесне і ангельське, рай на землі. Число дев'ять також – число сили, енергії, руйнування і війни. Воно символізує залізо – метал, з якого робиться зброя для війни. Водночас дев'ятка може бути і символом народження

нового, адже саме дев'ять місяців живе дитина в утробі матері перед тим, як з'явитися на світло» [6].

Додатково можливість адекватного перекладу ускладнюється глибоким змістовим пластом. У творі перетинаються багато мотивів, таких як християнсько-релігійний (хоча він не є ортодоксальним, а скоріш виражає розрізненість духу й сучасного авторові світу), язичницький (поет виріс на валлійському фольклорі) та воєнний (світова війна на час публікації ще тривала).

Лейтмотивом творчості Д. Томаса є опозиція, діалектика життя та смерті. Він прагнув досягти безмежності, відчуття відмінності цих категорій. Використовуючи подекуди космічні, багатогранні образи, автор прагне вмістити Всесвіт до своїх творів. «Саме тому його вірш ніби задихається від метафор, вони пластунуться одна на іншу, приєднують до себе нові тропи, зливаються, так що вірш стає квінтесенцією поезії, є доволі «перенасиченим» і складним для розуміння» [7].

Ураховуючи деякі особливості художнього бачення поетичного світу Томаса, ми повинні поринути у глибинність асоціативного ряду, метафор та філософії. «Дуже швидко виявляється, що цей твір ніякого відношення до релігії не має. Релігія тут тільки метафора. Що ж тут святкується? Народження дитини, або народження вірша? Приводом до цих віршів безумовно є народження дитини, проте, як завжди, будь-яке народження змушує Томаса казати про народження віршів» [4, с. 245].

У статті аналізується лише перша строфа, адже в повному вигляді поема є доволі об'ємною. У дослідженні перекладу потрібно охопити деякі структуральні та стилістико-лінгвістичні особливості, адже саме під час такого аналізу видається можливим адекватно порівняти оригінал із інтерпретацією.

Who
Are you
Who is born
In the next room
So loud to my own
That I can hear the womb
Opening and the dark run
Over the ghost and the dropped son
Behind the wall thin as a wren's bone?
In the birth bloody room unknown
To the burn and turn of time
And the heart print of man
Bows no baptism
But dark alone
Blessing on
The wild
Child.

Поетові була важлива чітка форма і структура твору, тому в перекладі це стає одним із підводних каменів, що ускладнюють спроби досягнути адекватності в більшості категорій. Попри те, що вірш написаний не за академічним зразком, він також створений емоційно, емпірично, чуттєво та має ціллю справити враження не тільки своєю візуальністю, а й за допомогою яскравих та подекуди складних глибинних образів.

Аналіз перекладу допоможе уникнути помилок під час власної спроби. На жаль, не вдалося віднайти жодної української інтерпретації цієї поеми як у посібниках, так і на про-

сторях Інтернету. Можливо, ми не перші, хто випробує себе на цих теренах, проте іншого перекладу у вільному доступі немає. На сьогодні українська версія поеми Д. Томаса «Видіння та молитва», виконана автором цієї статті, є єдиною. Отже, для порівняння маємо лише російські переклади. Один із таких був виконаний Василем Бетакі – російським поетом, перекладачем поезії, а також літературним критиком:

Кто
Ты такой,
Рожденный в той
Комнате за стеной?
Так громко для меня это было,
Что я слышал, как распахнулось лоно,
Слышал, как над призраком пролетела тьма,
Слышал, как сын плюхнулся там за стеной тонкой,
Что даже тоньше, чем косточки у перепелки,
В крови рожденья, в незнакомом верченье
В горенье и столкновенье времён,
Склоняя не перед крещеньем
Оттиск сердца людского,
А только перед той,
Благословившей
Дикого ребенка
Тьмой [4, с. 133].

Аналізувати та оцінювати переклад на адекватність значно легше за співвідношенням вище згадуваних категорій еквіритмічності, еквіритмічності, еквілінеарності та еквівалентності оригіналу.

Зовнішня форма інтерпретації В. Бетакі є ідентичною до оригіналу. Перекладач доклав зусиль, щоб зберегти характерні структурні риси. Єдине, що відрізняється в зовнішньому вигляді, – це знаки пунктуації, якими даний переклад перенасичений. Однак це може свідчити лише про особливості пунктуаційних граматичних норм слов'янської мови. В англійській окремі знаки пунктуації (такі, як коми, крапки, знаки оклику, питання та ін.) також присутні, проте Д. Томас навмисне уникав їх, щоб придати твору ефект течії, за якою читач рівномірно рухається в потоці метафор та асоціацій.

Рима також дещо потерпіла змін. Бетакі переклав поему верлібром, що компенсувало втрату плавучості від пунктуації. У Томаса ж рима хоча й не була самою ціллю, проте наявна в деяких рядках. Дуже добре це можна побачити в таких опозиціях, як: **“Who – you”, “born – own”, “room – womb”, “run – sun”, “bone – unknown”, “alone – on”, “wild – child”**. Звісно, деякі із цих рим є неповними, проте, прочитавши їх вголос, стає зрозумілим, що навіть у першій строфі дуже багато римованих категорій.

Проте структурний малюнок рими не повинен спантеличити недосвідченого читача. Адже ми знаємо, що «Д. Томас» та «чітка структура» – поняття антонімічні, тож у кожній строфі поеми малюнок буде оригінальним та несхожим на попередній. Не дивлячись на те, що загалом переклад сприймається верлібром, все ж трапляються деякі приклади рими і в Бетакі: **«такой – той – стеной», «верченье – крещеньем», «той – тьмой»**. До неповної рими можна віднести пари **«лоно – тонкой», «тонкой – перепелки»**. Дуже важливо дотримувати

рими на початку і в кінці строфи, бо цей малюнок завжди є незмінним. Таким чином вірш стає музичним. Якщо ми звернемося до музичної теорії взагалі, побачимо, що кожний твір складається з окремих частин. Зіставимо музику та літературу, щоб було більш зрозуміло.

Музичний твір у цілому – це текст. Як текст складається з окремих речень, так і музичний твір – із фраз. Слова є складовими частинами речень у літературі, як такти є такими ж складовими частинами фраз у музиці. Склади – це групи нот, що відповідають одній частинці заданого розміру. Таким чином, літеру співвідносимо з нотою.

Отже, кожна строфа поеми Д. Томаса – це фраза. Фраза в музиці має свій початок і повинна дійти до закінчення. Таким чином, яким би не був структурний малюнок рими в кожній строфі, він усе одно буде здаватися мелодійним для читача, бо обрамлення кожної строфи є музичним – римованим. Ми наче приходимо до логічного завершення й маємо змогу перехопити подих перед наступною фразою. Будемо вважати, що перекладач впорався із цим, адже під час перекладу враження плинності та музичності зберігається.

Ритміка оригінального твору є дуже вибагливою. Вона, на відміну від інших характеристик, які ми досліджуємо, не має чіткої структури та форми. Майже всі рядки закінчуються наголошеним складом, що нібито поділяє фразу (строфу) на такти (рядки). Чітко визначити розмір вірша не видається можливим. Це суміш різних розмірів (складних, простих) та придіхів (пірихій, спондей). Дотримуватися саме цієї структури в перекладі не обов'язково, тому що в антиструктурності й полягала основна ідея автора.

У ритмічному малюнку Бетакі одразу помітно, що форма дещо відрізняється, проте головна ідея безструктурності в розмірі збережена. Важливою різницею є те, що в перекладача майже кожен рядок закінчується на ненаголошений склад, на відміну від оригіналу, де в основному трапляється чоловіча рима, тобто наголос падає на останній склад. Таким чином, в інтерпретації Бетакі строфа має ефект легато (*итал. legato* – «зв'язаний»).

Проблема *еквілінеарності* є дуже цікавою для дослідження, адже, як згадувалось раніше, малюнок є досить незвичним та доволі жорстким у структурному плані. Довжина рядка з кожним наступним рядком змінюється за однаковою схемою: кількість складів поступово зростає на один, а потім – йде у зворотному напрямку. У перекладі В. Бетакі кількість складів у кожному рядку різна: 1-3-4-6-10-11-12-13-14-12-10-9-7-6-5-6-1.

Малюнок складів є дуже далеким від оригіналу, хоча в цілому збереглася основна структура від меншого до більшого, а потім навпаки. Звісно, зробити переклад адекватним у цьому плані реально, проте є ризик втратити інші властивості, такі як зміст, форма, які мають більший пріоритет для читача. Необхідно враховувати різницю мов як один із головних факторів у перекладі. Слов'янські мови порівняно з англійською є більш розвернутими та ширшими. Це не означає, що мова оригіналу більш примітивна, навпаки – англійська є більш лаконічною у своєму вираженні.

Еквівалентність – мабуть, одна з найскладніших категорій для дослідження. Перш за все, необхідно з'ясувати, чи відповідає зміст перекладу оригінальному твору. Переклад В. Бетакі першої строфи майже рядок в рядок відповідає

задуму Д. Томаса. Проте постає інша проблема: нашому читачу такий контекст може здатися незрозумілим. З іншого боку, це і є головним задумом Томаса. Він хоче, щоб читач розшифрував асоціативні образи, такі як: **“The dark run over the ghost”, “the dropped son”, “thin as a wren’s bone”, “bloody room unknown”**. Він має сам здогадатися та більш почути, ніж зрозуміти суть.

Щодо відповідності рядків, то спостерігаємо деякі зміни. Вони не є значними, проте допомогли зберегти фразову єдність. У Д. Томаса бачимо **“In the birth bloody room unknown”**, у перекладі – **«В крові рождення, в незнакомом верченьє»**. Чому саме перекладач вирішив змінити слово «кімната» на «верченьє» невідомо, проте ця заміна є дуже вдалою, бо використовується прийом нагнітання через перелік дій. Також місцями помінялись рядки **“And the heart print of man / Bows no baptism”**. У В. Бетакі вони йдуть у зворотній послідовності: **«Склоняя не перед крещеньем / Отгиск сердца людского»**. Однією із причин може бути намір Бетакі зберегти послідовність та логічність складного єдиного речення, яке утворює цілу строфу. Наприкінці теж бачимо зміни в рядках, які допомогли не втратити чітке та остаточне завершення фрази. Таким чином, слова **«тьма»** та **«дитина»** (**“dark”** and **“child”**) помінялись місцями.

Висновки. Отже, можна вважати, що переклад В. Бетакі є доволі адекватним та наближеним до авторського задуму. Інтерпретатору вдалося передати художні особливості оригінального твору та розкрити складні асоціативні образи, глибокі метафори та філософський сенс читачу. Було збережено цю темну, містичну та загадкову на початку атмосферу. Наприклад, такі фрази, як **«над призраком пролетела тьма», «сын плюнул за стенкой тонкой»**, створюють потойбічний, невідомий нам Всесвіт та гарно відтворюють емоційний задум оригіналу. Таким чином, читач, не володіючи англійською мовою, має можливість дізнатися та почути художній світ Д. Томаса як валлійського автора.

Література:

1. Ионкис Г.Э. Английская поэзия XX века (1917–1945). Москва : Высш. школа, 1980. 200 с.
2. Ташевский С. Дилан Томас и его «Баллада о длинноногой наживке». 2018. Sunday October 1. URL : <http://literratura.org/criticism/2663-sergey-tashevskiy-dilan-tomas-i-ego-ballada-odlinnonogoy-nazhivke.html> (дата звернення: 25.11.2021).
3. Ташевский С. Дилан Томас и его «Баллада о длинноногой наживке». 2018. Sunday October 1. URL : <http://literratura.org/criticism/2663-sergey-tashevskiy-dilan-tomas-i-ego-ballada-odlinnonogoy-nazhivke.html> (дата звернення: 25.11.2021).
4. Томас Д. Собрание стихотворений 1934–1953. Б.м. : Salamandra P.V.V., 2010. 258 с.
5. Соловьев С. Скращение времен и вер. 2021. Wednesday October 13. URL : http://www.belmamont.ru/index.php?action=call_page&page=product&product_id=836 (дата звернення: 25.11.2021).
6. Мазуркевич С. Девятка – символ знания. 2021. Monday October 4. URL : <http://www.vostokolyub.info/kollektsiya-interesnostey/mir-simvolov/devyatka-simvol-znaniya.htm> (дата звернення: 25.11.2021).
7. Скороденко В.А. Дилан Томас. 2021. Saturday October 2. URL : http://lealev.narod.ru/angliya_dilan_t.html (дата звернення: 25.11.2021).

Kondrashova Ye. Reflection of D. Thomas’s poetic world and artistic images in translation interpretations

Summary. The article is devoted to the analysis of the reproduction of the D. Thomas’ poetic world in the translation interpretation. During the work, artistic images are singled out, which play a key role in the perception of the Welsh poet’s work. In some places, complex metaphors, non-standard associative images and deep philosophical content open and expand the author’s artistic world to the reader.

In addition, the main problem is highlighted: a clear emotional reflection of the original content. The analysis of four categories of translation adequacy assessment is carried out, namely the interpretation is considered on the basis of equirhythmicity, equirhythmicity, equilinearity and equivalence. The latter is the most demanding and important in the reproduction of original images, because, thus, it conveys the content and context to the reader.

D. Thomas is a Welsh poet and writer who has been and is studied by many linguists, literary critics and translators. Each of them sees special features in the author’s work. G. Ionkis reveals mythological images, eternal themes of life and death, the identification of nature with consciousness as a rapprochement with English romanticism. However, at the same time, Thomas offers a radically new figurative perception. Thus, there is a combination of classic lines of romanticism and modernist innovation. In the opinion of S. Tashevsky, there are many complex allusions and rhythmic constructions in the work of the researched author, which complicates the possibility of adequate reproduction of interpretation. The translator believes that the unique melody and the sounds of the work can be fully felt only by the native speaker.

The article explores one of the interpretations of D. Thomas’ poem – “Vision and prayer”. Its uniqueness lies in the fact that it is the only visual work of the author. Thus, figures such as a rhombus and an hourglass are added to the symbolic layer. What exactly they symbolize is revealed at the research stage. The analysis of the translation itself proved that one hundred percent adequate reproduction is impossible, but the translator managed to reflect the desired mood and spirit of the selected poem.

Key words: poetics, stylistic originality, association, metaphorical image, Welsh poet, Dylan Thomas, adequacy of translation.

*Криворучко В. І.,
викладач*

Гадяцького фахового коледжу культури і мистецтв імені І.П. Котляревського

МІФОПОЕТИКА ХРОНОТОПУ В РОМАНІ М. ДОЧИНЦЯ «МАФТЕЙ. КНИГА, НАПИСАНА СУХИМ ПЕРОМ»

Анотація. У статті здійснено спробу з'ясувати засоби творення міфопоетичного хронотопу в романі сучасного українського письменника, лауреата Національної премії імені Тараса Шевченка, Мирослава Дочинця «Мафтей. Книга, написана сухим пером». Увагу сконцентровано на оповідачі-протагоністові, який утілює характерні для творчості цього письменника людські чесноти, поєднуючи життєву мудрість та досвід із глибокою освіченістю і вірою в Бога. З'ясовано, що основним смислотворчим аспектом конструювання хронотопу в романі є суб'єктивація, тобто відтворення внутрішнього світу Мафтея. Протагоністові притаманні усі характерні для міфопоетичної моделі хронотопу елементи: шлях – своєрідна ініціація, творення, відродження. Також у статті крізь призму міфопоетичного хронотопу розкрито образ Данила, прозваного Тим, що з'їв гору. З'ясовано роль гори та інших символів і знаків у слов'янській міфопоетиці та безпосередньо в аналізованому романі. Для глибшого з'ясування поставленої проблеми розкрито образ Ружени, яка в певних аспектах виступає антагоністом образу Мафтея, бо також концентрує в собі недоступні знання, однак вони здебільшого містичні та засновані на темних проявах життя. Тому образу Ружени не притаманна категорія «відродження» із традиційного набору міфологічного хронотопу. Особливе місце у статті відведено слов'янському міфопоетичному образу Світового дерева, яке поряд з іншими символами виступає смислоутворюючим фактором хронотопу роману. Світове дерево (в романі – Бождерево) втілює вірування слов'ян про місце перебування померлих і асоціюється з уявленнями наших пращурів про рай. У статті також відстежено алузії на міфологічні сюжети як засіб формування міфопоетичного хронотопу. Їх у романі досить багато, як і в інших творах письменника, тому наявність алузії можна назвати особливою ідіостилією М. Дочинця. У тексті статті використано значну кількість цитат безпосередньо з роману «Мафтей. Книга, написана сухим пером» із метою підтвердження кожної наведеної тези, а принагідно – і для ілюстрації мовно-стильового багатства аналізованого роману.

Ключові слова: хронотоп, символ, міфологема, локус, топос, протагоніст.

Постановка проблеми. Хронотоп роману Мирослава Дочинця «Мафтей. Книга, написана сухим пером» дотепер не був предметом окремого аналізу, і саме це визначає актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. За влучним висловом М. Бахтіна, «всяке входження до сфери смислів здійснюється тільки через браму хронотопу» [1, с. 289]. Роман М. Дочинця «Мафтей. Книга, написана сухим пером» є досить цікавим у цьому аспекті. Незважаючи на те, що в сучасному літературознавстві створені аналітичні праці

про творчість лауреата Національної премії України імені Тараса Шевченка (2014) Мирослава Дочинця, вони репрезентують окремі сторони його прози і залишають великий простір для подальших досліджень та інтерпретацій. Наприклад, М. Васків акцентує увагу на наративних особливостях роману «Криничар», О. Іщенко аналізує загальні риси проблематики та поетики прози письменника, С. Жила торкається структури та образів роману «Мафтей» та ін. Певні аспекти хронотопу в романах М. Дочинця розкрито в аналітичних студіях О. Іщенко. Проте цей важливий аспект структури і поетики романістики М. Дочинця потребує подальшого детального вивчення.

Постановка завдання. Метою роботи є спроба встановити специфічні ознаки та засоби творення міфопоетичного хронотопу в романі.

Виклад основного матеріалу. Зважаючи на філософську спрямованість роману «Мафтей. Книга, написана сухим пером», у конструюванні його хронотопу відмічаємо, що основну функцію відіграє суб'єктивізація, тобто внутрішній світ протагоніста в його різновекторних зв'язках з навколишнім світом, що виявляються у сенсорній сфері (відчуттях, враженнях, сновидіннях, переживаннях) та в логічно-мисленевій (у міркуваннях, інтуїтивних передбаченнях, ваганнях, умовиводах). Внутрішнє, «нутряне» життя Мафтея стає тим локусом, де перетинається весь часопростір тексту, і являє собою вісь, навколо якої обертаються всі структурні елементи роману та розгортаються усі його смисли, вкотре підтверджуючи узагальнення М. Бахтіна, що образ людини в художньому творі «завжди суттєво хронотопічний» [1, с. 121].

Мафтей Проскурник – «зелейник», «знатник», «провидець», «відун», «бай», «філозоф здоровля». На момент розгортання Я-нарації (а саме такий тип найбільше притаманний ідіостилію Дочинця) йому 70 років, хоч автор так організовує художній світ твору, щоб протагоніст постійно повертається у спогадах у власне минуле, таким чином ретроспективний виклад життєвих подій Мафтея створює живу органічну тканину роману та дозволяє повністю розкрити письменницький задум.

Часопростір тексту надзвичайно насичений, однак його внутрішній «центр» [2, с. 228] цілком очевидний – це «правда земного переходу» [3, с. 5] – своєрідна сповідь Мафтея. Із висоти свого віку, мудрості та досвіду він усвідомлює необхідність розповісти про історію, яка замкнула коло його «пережиття», забравши «від солодкого відлюдництва» філософа та цілителя і зануривши у «колотнечу світу» [3, с. 9]. Тобто відлік часу в романі починається від знаку, принесеного водою, – сухого пера. Значення природних і Божих знаків Мафтей завжди відчитує, адже його світ ними сповнений. Автор ущільнює міфо-

поетичний хронотоп роману безліччю образів-символів, архетипів, алюзій.

Формування такого часопростору відбувається вже з першої сторінки: річка, дорога, міст, перо невідомої птиці, замкнуте коло – в такій атмосфері Мафтей приходиться до розуміння, що настав час «переродити обітне слово в слова» [3, с. 5]. Для міфопоетичної картини світу характерні часові перетікання між минулим і теперішнім. Відтак спостерігаємо, як перед внутрішнім зором Мафтея постає епізод давньої обіцянки своєму духовному вчителю Аввакуму розказати усе, чого навчить його життя: «Ти напишеш – і се буде виправданням твого життя» [3, с. 5]. Історія життя однієї людини розгортається як притча. Шлях головного героя охоплює такі елементи міфопоетичного сюжету, як ініціація, випробування, творення, переродження. На думку В. Топорова, будь-який художній текст уже містить міфопоетичний хронотоп, проте головними елементами міфопоетичного простору дослідник називає «центр і шлях» [2, с. 228].

Шлях у романі є однією з домінантних міфологем, адже власне сама фабула тексту – це дорога Мафтея в пошуку зниклих дівчат. Локус початку дороги – це та точка відліку, яка закінчиться віднайденням власної ідентифікації, себе «цілого»: «Я шукав не лише чужих, але й самого себе» [3, с. 340]. Хоча, на перший погляд, більш цілісної особистості, ніж Мафтей на початку оповіді, годі й шукати, проте його «путь є чимось більшим, аніж дорога. Чи ходіння, чи пережиття, чи навіть доля. Бо не він тебе обирає, а ти його. Вибираєш напрямок і йдеш. Ідеш із *чимось* і за *чимось*, а лишаєш на перепуттях *щось*. Се твої віхи у безмірі часу і простору» [3, с. 199] (курсив – М.Д.). Як видно, хронотоп не тільки формує художню дійсність тексту, але й значною мірою відтворює філософський світогляд протагоніста. Загалом, увесь шлях Мафтея: і в пошуку дівчат, і решта його життєвих перипетій – це віднайдення власної ідентичності, своєрідна міфологічна ініціативна путь, на якій належало «впізнати самих себе і знайти свій Дім» [3, с. 338].

Топос шляху-випробування, на думку Є. Мелетинського, є одним з основних у міфосюжетах [4]. Тож досить упізнано в романі використано міфологему ариадної нитки, адже Мафтей у пошуку дівчат керувався дрібними обривками ниток, пофарбованих різною барвою. Прикметно, що в давньогрецькому міфі ариаднина нитка стає дороговказом Тесею, аби врятувати його з лабіринту Мінотавра, якому щороку афіняни мусили віддати сім найкращих дівчат. У Дочинцевому романі за рік з Мукачева безслідно зникають вісім дівчат. (До слова, історична основа – реальна [5]: 1851 року в Мукачеві зникло восьмеро дівчат «різних верств і сповідання»). Міфологема нитки пронизує увесь часопростір тексту, протагоніст тримається за єдиний знак, до якого згодом додаються інші, менш зримі, а скоріше інтуїтивні. Хоча якщо дотримуватися концепції інтуїтивізму, то несвідоме Мафтея відпочатку знало, хто є викрадачем дівчат, й автор методично моделює хронотопну структуру тексту так, аби розгадка детективного її складника поступово відкривалася передовсім через ретроспективні міркування протагоніста.

Очевидним метазнаком виступає у творі міфологема соломоного персня: у фіналі роману в дуслі дерева, яке в юності слугувало їм з коханою поштовою скринькою, Мафтей знаходить послання з минулого – клубок ниток, «зопрілий і вкритий цвіллю. Тому й вислизнув із руки й покотився <...> Розмо-

твся долга <...> До неї був прив'язаний масивний перстень. Кругом обода вибито напис...» [3, с. 346]. Міфологема персня Соломона прочитується доволі прозоро, вкотре утверджуючи міфопоетичну структуру хронотопу роману. І хоч напис на призначеному Мафтєєві персні не повторює соломонівський, протагоніст не вагається, вкидаючи його назад, в душло, аби таким чином закрити гештальт.

Як зазначалося Є. Мелетинським, окрім «шляху-випробування», ще одним важливим міфосюжетом є «творення» [4]. Роман рясніє численними епізодами цілительської практики Мафтея – чину (від «учинок», «творення»). Та й загалом виважений, осмислений щоденний триб протагоніста максимально відповідає процесу творення: «Сумлінно й неспішно прожитий день – ось глина, з якої ліпиться витривала людина» [3, с. 17].

Зі спогадів Мафтея довідуємося про підгрунтя його особистості, створене долями двох поколінь роду – батька з магірю та діда з бабою, кожен з яких пройде свій шлях-випробування та власним життям зцементує підмурівок світогляду «знатника» Мафтея. Про кожного з них, неординарних і несхожих, як і про некровного предка, але духовно рідного Аввакума – «Божого челядника», що відкрив хлопцеві світ книги, ще довго переповідатимуть мукачівці.

Мукачево та його мешканців без вагань можна назвати зовнішнім колом хронотопу роману. Місто й околиці постають у значенні «землі обітованої»: «Благословен, хто родився і вмер тут. <...> прийде час, і сей город наречеться новим Єрусалимом...» [3, с. 282]. Центром світу для ще малого (і для вже зрілого) Мафтея залишалася околиця Мукачева, де «була дідова гора, були материнські луги, були батькові ліси та води, і був Зеленьків торжок, що належав світові. Пупець Усесвіту, недремний вавилон під небесним шатром. <...> І я <...> починав і завершував тут свої дні. Дні, що тяглися віком» [3, с. 280].

Локус дому, «родової дідизни» як інтегруюча смислова ланка у системі відношень Мафтея зі світом повторюється в його міркуваннях дуже часто: «Мій починок прибитий до надбережжя Латориці ступнями моїх прадідів, заговорений їх живою бесідою, що точиться з предковичности, як вода з-під кадуба. <...> Ми, Просвирники, справіку селилися коло ріки» [3, с. 9]. Як бачимо, просторові метафори стають мовою почуттів, вказуючи на нероздільність протагоніста з природою, з первісними стихіями. Прислухаючись до світу, він стає органічною і цілісною його частиною, розчиняється в часі і просторі: «Я не поспішаю і не зволікаю – я рухаюся як вода, як час. <...> Бути живою часткою цілого – хіба не найбільш захопливе таїнство життя!» [3, с. 15].

Простір Мафтей свідомо обирає замкнений – після тривалих мандрівок світом, коли довелося йому навчитися багатьом премудроцям, але й втратити найдорожчу людину. Тепер він мешкає в тих самих просторових координатах, що й попередні покоління його роду, тільки, на відміну від прашурів, обирає самотність: «Таким я став на сій ріці, на вітрах тривання. Поза людським потоком, який я своєю волею перегатив задля солодкої самотності» [3, с. 15]. «Троє дітей живуть у сій хижі – я, Дух луку і Час» [3, с. 16] – цю точку хронотопу можна вважати певною мірою сакральним його центром. У світогляді філософа Мафтея час і луговий дух матеріалізовані, вони складають товариство протагоністу, якому вдається неквапливо розчинитися в них. Він не живе у світі ілюзій, як юдей Абсалом, який мав «одну журу: дослідити, куди відлітає час» [3, с. 281].

Навпаки, Мафтей знає ціну часові: «... час – та ж ріка, що пливе без вороття» [3, с. 194]. Він наповнює кожен свій день смыслом – зцілює, повертаючи людині «цілість» [3, с. 101], і для цього мусить бути цілісним сам.

Мафтей має взірці для такої цілісності та самоідентифікації: з дідом Данилом, з матір'ю Меланією, з батьком Грицем, з бабою Злотою, з Божим чоловіком Аввакумом – усі вони несвідомо чи свідомо формували світоглядні засади протагоніста. Їхні образи розширюють та увиразнюють міфопоетичний хронотоп роману. Дідове Данилове «життя було дорогою серця. Розгадав серце коня, скорив серце рідкісної, опрічної жінки, пізнав серце гори» [3, с. 80]. Данила називали Тим, що з'їв гору, адже заради коханої дружини, якій та гора затуляла бажане сонце, він «пояснів горі: <...> в мене немає вибору. Тебе я не знищу, я рознесу тебе. Так, як розносить себе вода. <...> Землю він тягав на собі. <...> І копав, копав, копав. <...> Він точив гору, як червак, уриваючи її для сонця. І гора змирилася» [3, с. 76]. Не дарма Аввакум, «прибулий із печер Афону» [3, с. 76], називає Данила Сізіфом. Ця міфема підкреслює силу духу і свідому приреченість на каторжну, малорезультативну працю задля того, щоб хоч на якусь дециму сонця прибуло у вікні для Злоти.

Гора – особливий параметр в організації простору в міфопоетичному хронотопі, це сакральний об'єкт, що формує «силове поле» [2, с. 241], своєрідну межу між видимим і невидимим, виявляючи істинну сутність людини. Гора «звела» Данила й Аввакума, «двох тубільців, двох сізіфів, як шуткував чорноризець. Один влиблювався в гору, а ерго – і в себе. Другий рівняв її для світлого простору, а заодно й для свого внутрішнього просвітлення» [3, с. 77]. Данило наносив на собі стільки скопаного ґрунту та каміння, «поки не постала бита дорога, яка понад рікою сполучила Кольчин з Мукачовом» [3, с. 77] – так у романі виникає ще один топос – відкритий просторовий образ, подальше місце розгортання смислів [4].

Особливістю міфологічного хронотопу роману є особлива взаємодія смислових і формальних компонентів. Зокрема, композиційна структура тексту відзначається характерною рестроспекцією, а заголовки розділів названі «затинами» за аналогією до зарубок дереворобів: «один затин, другий затин, третій – і дерево вкривається різбою...» [3, с. 7]. Узагалі міфопоетичний образ дерева, поруч з локусами ріки, гори, мосту, берега, дому, є одним із найчастіше вживаних у романі: від пам'ятного ясена із заповітним дуплом, єрусалимської верби, зрослої з гілочки, «допrowадженої прочанами з околиці Гробу Господнього» [3, с. 66], садів, виплєканих Ружениним батьком, який «народився під деревом і під деревом помер» [3, с. 230] – аж до Бождерева, кульмінаційного архетипу в цьому переліку – вертикалі, що розділяє землю з небом, формуючи таким чином простір.

Символ Світового дерева, Дерева життя, Райського, Космічного дерева, як його називають у різних культурах, вважається одним із смислотворчих у міфопоетичному часопросторовому континуумі. Символізуючи зв'язок світів надземного (крона), земного (стовбур) і підземного, потойбічного (коріння), Бождерево постає в розповідях Гриця малому синові як центр раю: «Верх його сягає небес, має воно листя всіх дерев інших, і співають на нім дивні птиці. З-під коріння б'ють живлючі джерела» [3, с. 307]. Дуже щільною є концентрація образів-символів у розповіді неписьменного Гриця малому Мафтеєві:

в описі Ірсаду, який у слов'янській міфології означає місце благодатного проживання душ померлих та зимування перелітних птахів (вирій, ірій, ирій), Бождерево «стоїть на алатир-камені» [3, с. 307], який, за віруванням наших предків-слов'ян, упав з неба на острів Буян ще до зародження життя. На ньому зростає Древо Життя та палає вічний вогонь Сварога, а з-під нього тече жива вода Перуна. Цей архетип і до сьогодні зберігає як Сварга, або Око Бога. «Представляє він собою зірку з вісьмома вершинами, яка символізує Початок Світу і Божого Роду. Центр її – це Бог, а в променях переплітаються чоловіче і жіноче начало» [6].

Проте міфопоетичний часопростір роману не обмежується тільки уявленнями про Ірсад, адже Мафтеєві судилося навчати його побачити: коханий його юності, причини його усамітнення, Ружені таки вдалося створити свій Ірсад. Саме в розкритті цього міфопростору максимально досягається трансформація міфу за принципами художньо-образної творчості. Ружена «поклонялася химерам, і сама носила в собі, як дитину, жадання поклоніння. Жінка-мрія. Жінка-тайна» [3, с. 271]. Будучи упевненою у своїй винятковості й у тому, що народжена для творення чуда, вона тягнеться до містичних знань, вчиться ритуалам, замовлянням, приворотам-відворотам, «запукам», ворожбицтву. Її вабить те, що «темноти в світі більше...» [3, с. 152]. Можна припустити, що Ружена – образ-архетип слов'янської відьми, яку етимологи пов'язують зі словом «вѣдь» – знання. По суті, вона виступає смисловим антиподом Мафтея, чийі знання «світлі», бо прийшли від книг та «Божого челядника» Аввакума. Ружена існує ніби в паралельному часопросторі, в іншому вимірі: не дивлячись на свою справді щирю любов до Мафтея, вона прагне повністю підпорядкувати собі його волю. «Я знаю таке, чим у ваших книгах і не пахне!» [3, с. 233] – зізнається вона. Юний Мафтей, засліплений коханням до Ружени, не відразу збагнув, що його «вона сама забрала <...> від себе» [3, с. 244]. Через багато років обривки ниток приведуть протагоніста до неймовірного за красою саду, де побачить Мафтей «ту ж саму Ружену, що й сорок п'ять літ тому. Виглядало, ніби роки не торкнулися її» [3, с. 333]. Хоч щастя Ружені це й не принесло, вона власноручно створила свій рай на землі, де посеред «іскристого ряхтіння» височіє Біждерево – каштан-«гестиня, гейби стовп, що держить небо. <...> У розложистій, голій, безлистій кроні базарували птиці, вшеляї за видом, розміром і пером. <...> Піднебесна баня роздimalася щебетом, гуділа як дивовижний дзвін» [3, с. 333]. Увагу привертає безлиста гола крона, яка символізує на Світовому дереві майбутнє, – відтак у хронотопі Ружени майбутнє вельми сумне: вона лишається настільки самотньою «в собі, що навіть кохання не могло пробити сей панцир...» [3, с. 271].

Стовбур-теперішне, як і її зовнішня, не торкнута часом краса, має «густе зелене гілля, і під тим просторим шатром паслися козулі, сарнички й оленята, перебігали туди-сюди зайчуки, бурундуки, лисиці та інна лісова живність, безборонно повзало гаддя. Збоку з-під скали бив джерельний нурт, і водяна пороша райдугою цвіла в снопах сонячного світла» [3, с. 333]. Руженине Біждерево – дуплисте, а в ньому, як на троні, возсідає власниця Ірсаду. Цей образ викликає алузію на давньогрецьких лісових німф дріад, які, будучи нероздільними зі своїм деревом, помирають разом з ним. Така міфологема не тільки збагачує міфопоетичну структуру часопростору роману, але й передбачає безрадісне майбутнє Ружени. «Коли

довго заглядати у бездень, то й він гляне на тебе» [3, с. 235] – в юності застерігав її Мафтей, аби не каламутила собі душу. Спостерігаємо майже дослівну цитату з праці Ф. Ніцше. Через півстоліття дивлячись на її «мраморно-прекрасне лице», згадав він слова Аввакума «Ми не змінюємося, ми все більше стаємо собою» [3, с. 333]. Таким чином підкреслюється, що світоглядні основи Ружени та Мафтея відпочатку були полярними, їм належало пройти свої шляхи нарізно, лиш на мить перетнувшись і залишившись у долях обох найщасливішим спогадом. Образи-антиподи, та ще й закохані, збагачують і підсилюють міфопоетичну модель хронотопу роману, репрезентуючи собою бінарні опозиції «верх/низ», «світло/темрява», «боже-ственне/демонічне».

І якщо образ Ружени не містить елементу «відродження», а тільки «творення» і «шлях», то Мафтею, на відміну від неї, вдалося досягнути такого стану. Символічно, що усвідомлення свого відродження відчуває протагоніст поруч з деревом «гострого юнацького чекання» – ясенем, який «здіймався <...> оновлено-воскреслим» [3, с. 345]. Максимальну взаємопроникність категорій часу, простору та світоглядного воскресіння протагоніста сформульовано автором містко й одночасно глибоко: «Світ великий. Сю правду мені роковано було збагнути в глухій закутині гір. Світ не тільки великий, але й завжди новий. І в ньому завжди є місце для тебе. Твоє місце» [3, с. 248].

Висновки. Роман Мирослава Дочинця «Мафтей. Книга, написана сухим пером», будучи філософським за жанром, за формою являє собою своєрідний монолог-сповідь із широкими ретроспективними картинками та філософськими, афористичними узагальненнями. Переважає саме ретроспективна манера оповіді, в якій у полотно художнього тексту вкраплено фактологічні дані. Хронотопні координати роману точкою перетину мають внутрішній світ Мафтея, образ якого слугує в тексті своєрідним медіатором, що взаємозумовлює та взаємопов’язує всі смислоутворюючі елементи тексту. Міфопоетизація хронотопу в романі пов’язана не тільки з образом Мафтея, який намагається збагнути сенс буття свого та своїх пращурів у процесі життєвої дороги-ініціації, але й інтеграцією в художній простір роману бінарних смислових опозицій і таких універсальних міфопоетичних образів-символів, як Світове дерево, ріка, берег, гора, міст, дім та ін. Імплементация міфологічних сюжетів у хронотоп роману проявляється в міфемах та міфологемах (сізіфів труд, ариаднина нитка, соломонів перстень, дріади та ін). Перспективним є подальше дослідження міфопоетики даного роману Мирослава Дочинця та його прози загалом під кутом зору індивідуального стилю автора і, зокрема, особливостей творення ним хронотопу.

Література:

1. Бахтин М.М. Вопросы литературы и эстетики. Москва : Худож. лит., 1975. 499 с.
2. Топоров В.Н. Пространство и текст. Текст: семантика и структура. Москва : Наука, 1983. 299 с.
3. Дочинець М. Мафтей. Книга, написана сухим пером : роман. Мукачево : Карпатська вежа, 2020. 352 с.

4. Мелетинский Е.М. Поэтика мифа. Москва, 1995. 408 с.
5. Закарпатці вже давно стали європейцями. М. Дочинець про свою нову книгу «Мафтей». URL : https://www.youtube.com/watch?v=UzDEKNXzpFQ&ab_channel=ProZahid.
6. Алатир. Значення символу. URL : <https://promtek2000.com.ua/?p=20991>.
7. Гольденберг А.Х. Локус дома в мифопоэтике Гоголя. *Дом-музей писателя: история и современность. XI Гоголевские чтения: сборник научных статей по материалам международной научной конференции / под общ. ред. В.П. Викуловой.* Москва, Новосибирск: Новосибирский издательский дом. 2011. С. 191–199. URL : <https://www.domgogolya.ru/science/researches/1400/>.
8. Топоров В.Н. Мирное дерево: Универсальные знаковые комплексы. Т. 2. Москва : Рукописные памятники Древней Руси, 2010. 496 с. URL : <https://litportal.ru/avtory/vladimir-toporov/kniga-mirovoe-derevo-universalnye-znakovye-kompleksy-tom-2-714019.html>.

Krivoruchko V. Mythopoeitics of the chronotope in the novel “Maftai. A book is written with dried pen” by Myroslav Dochynets

Summary. The article an attempt was made to disclose the means of creating the mythopoeitic chronotope in the novel “Maftai. A book is written with dry pen” by Myroslav Dochynets, a contemporary Ukrainian writer, laureate of the Taras Shevchenko National Prize (2014). Attention is focused on the main character-storyteller, who embodies traditional human virtues of the writer’s work, combining life’s wisdom and experience with deep education and faith in God. It has been clarified, that the creation of of Maftai’s inner world is the main meaning-making aspect in the novel. The protagonist embodies all the elements inherent in the mythopoeitic model of the chronotope: the path – a kind of initiation, creation, rebirth. The article also reveals the image of Daniel, nicknamed the One who ate the mountain, through the prism of the mythopoeitic chronotope. To further clarify the problem, the image of Ruzhena, who in some respects is the antagonist of the image of Maftai, is also revealed. She also concentrates inaccessible knowledge, but it is mostly mystical, and based on dark manifestations of life. The role of the mountain and other symbols and signs in Slavic mythopoeitics and in the novel under analysis is clarified. Therefore, the image of Ruzhena is not characterized by the category of “rebirth” from the set of mythological chronotope. A special place in the article is given to the Slavic mythopoeitic image of the World Tree, which is also a meaning-making factor in the chronotope of the novel. This symbol embodies the beliefs of the Slavs about the whereabouts of the dead and is associated with the idea of paradise. There are traced allusions to mythological plots, which are the means of forming a mythopoeitic chronotope. There are quite a lot of them in the novel, as well as in other works of the writer, ie the presence of allusion can be called a feature of Dochynets’ idiosyncrasy. The text of the article uses a significant number of quotations directly from the novel “Maftai. A book written with a dry pen” in order to confirm each of the above theses, and at the same time – to illustrate the linguistic and stylistic richness of the analyzed novel.

Key words: chronotope, symbol, mythologeme, locus, topos, protagonist.

*Кушнірова Т. В.,**доктор філологічних наук,**професор кафедри германської філології та перекладу**Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»**Рева А. В.,**студентка гуманітарного факультету**Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ РОБОТОТЕХНІЧНИХ НЕОЛОГІЗМІВ У ХУДОЖНІЙ ПРОЗІ АЙЗЕКА АЗІМОВА

Анотація. У статті ґрунтовно аналізується творчість американського письменника ХХ століття Айзека Азімова, досліджуються авторські новоутворення в тексті, особлива увага відводиться робототехнічним неологізмам, які є домінуючими в художньому спадку письменника. Творчість Айзека Азімова витримана в жанрі наукової фантастики, де основними лексичними одиницями, що формують хронотоп твору, є неологізми. Ці авторські одиниці відповідно до жанру мають науково-технічну спрямованість та часом важко ідентифікуються. Під час передачі тексту іншою мовою перекладачеві необхідно передати всевіт якнайдетальніше, щоб створити враження присутності читача всередині тексту. Дослідивши неологізми у творах Айзека Азімова та зіставивши їх з українським перекладом (перекладач – Д. Грицюк), ми констатуємо складність перекладу цих лексем. Письменник продовжує розробляти поняття «robot», яке в усіх випадках перекладається традиційно, за допомогою транслітерування («робот»). В оповіданнях зустрічаються похідні від цієї лексеми, що стають власними назвами (Робатт («Кращий товариш хлопчика»), Роббі («Роббі») тощо). Оскільки неологізми є передовсім авторськими номінаціями чи реаліями фантастичного простору, значення яких часом може бути незрозумілим, то перекладач найчастіше вдавався до методу транскрибування, що поєднувався з методом калькування з додаванням прямих відповідників («visivox» («візівокс»), «visiphone» («візіфон») тощо. Часто новоутворення були передані лише за допомогою калькування, оскільки певні поняття вже існували в мові перекладу: «interstellar travel» («міжзоряна подорож»), «interstellar jump» («міжзоряний стрибок»), «interstellar engine» («міжзоряний двигун») тощо. Константним є використання методу адаптивного транскодування з додаванням до основи гобо- частки -то («gobopsychologist» («роботопсихолог»), «robotic analysis» («роботоаналіз») тощо). Задля кращої передачі неологізму в мові перекладу перекладач намагається використовувати методи комплексно, що дозволило якнайточніше передати авторські новоутворення.

Ключові слова: Айзек Азімов, неологізм, робототехніка, способи перекладу, транслітерація, калькування, контекстуальна заміна.

Постановка проблеми. Стрімкий розвиток науки та техніки, який ми вбачаємо й наразі, впливає на всі аспекти людського існування, а відтак гостро постала проблема поповнення словникового запасу мов новими лексичними одиницями. Одним із можливих джерел такого поповнення стають твори

письменників-фантастів, які використовують значну кількість авторських номінацій. Неодинаковими є випадки, коли на момент свого створення слово побутувало лише в текстах певного жанру, однак із часом входило до активної лексики не лише певної соціальної групи, але й суспільства загалом. Унікальність таких новоутворених лексем і відсутність в інших мовах бодай близьких відповідників створюють труднощі в перекладі такого роду літератури, зокрема творчості Айзека Азімова, чий новели та авторська лексика суттєво випереджали свій час. Аналіз новоутворень у творчості фантаста та їх передача українською мовою зумовлюють **актуальність** нашого дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Наразі існує досить незначна кількість наукових праць, присвячених перекладу неологізмів у художньому тексті. Відомою теоретичною роботою є праця А. Брагіна, де автор акцентує увагу на причинах появи цього шару лексики, відзначаючи, що основними способами входу до певної мови стають запозичення з уже перекладених іноземних джерел та «винайдення» нових термінів. Цікавими є дослідження Фадєєвої О.В., Юр'євої Н.І., Бесараб Т.П. та Павліщевої Я.О., які певним чином стосувалися означеного питання.

Формулювання мети статті. Хоча неологізми як мовне явище вже не раз ставали предметом дослідження як у вітчизняній, так і в зарубіжній філологічній науці, проте ця проблема розглянута поверхово та потребує додаткового опрацювання. Проблеми перекладу авторських новоутворень у фантастичних творах, з якими стикаються перекладачі, та можливість таких лексичних одиниць переходити спершу до певних галузей, слугуючи найменуваннями нових винаходів, а згодом і до загальноживаної лексики, зумовлює важливість дослідження самих неологізмів та способів їх відтворення за допомогою лексичних засобів інших мов. Тому **метою** нашого дослідження є аналіз авторських номінацій письменника-фантаста А. Азімова на матеріалі циклу новел «Я, робот», способів їхнього перекладу українською мовою (перекладач – Д. Грицюк) та обґрунтування доцільності такого перекладу.

Виклад основного матеріалу. Фантастична література завжди була невід'ємною частиною людської культури. Спершу існуючи в уяві людей лише у формі міфів та легенд, вона пройшла надзвичайно довгий шлях до становлення її як повноцінного літературного жанру у ХІХ столітті.

Загалом термін «фантастика» є дискусійним у філологічній науці. Ще П.-Ж. Кастекс вважав, що фантастичне – це раптове

вторгнення тасмничого в реальне життя, а Ц. Тодоров пропонував вирізняти три етапи фантастики: «фантастичне», «незвичайне» і «дивне» [1, с. 18], яке щоразу по-різному прочитується реципієнтом. В. Муравйова позиціонує фантастику як «різновид художньої літератури, де авторська вигадка від зображення дивно-незвичних, неправдоподібних явищ переходить до виформовування особливого – вигаданого, нереального, «чудесного» світу [2, с. 461]. Такий тип твору зазвичай передбачає майбутнє, тобто йому властива прогностична функція.

Поняття «фантастика» є збірним для відразу декількох піджанрів, серед яких одним із найвідоміших є науково-фантастичний. Наукова фантастика, як різновид фантастичного твору, орієнтована «на високі досягнення наукової та технічної думки; поряд із фантастичними елементами у творі мають місце наукові гіпотези, технічна фантазія, мисленнєве експериментування» [3, с. 461]. Вона набула популярності у середині минулого століття і за час свого існування письменники, що працюють у цьому жанрі, не тільки зробили чималий внесок у літературу, а й значною мірою збагатили лексичний запас багатьох мов, створивши цілий шар абсолютно нової лексики, яка поступово увійшла до загального вжитку чи до термінології певної галузі. Такі одиниці номінуються у філологічній науці «неологізми».

У «Літературознавчому словнику-довіднику» зазначено, що неологізм – це «нове слово або вислів, поява яких зумовлена потребами доби (наукові відкриття, зміни суспільних відносин, розвиток культури тощо)» [4]. Зазвичай авторами неологізмів є самі письменники, тоді новостворені лексеми є авторськими неологізмами, що ще не увійшли до широкого вжитку, витісняючи старі поняття або даючи назву новим [5]. Досить частими є випадки, коли неологізми втрачають статус авторських та стають загальнозживаними, такими, які широко використовуються суспільством у повсякденному житті або певних галузях знань.

Неологізми як поняття, які ще не існують, а розпізнаються лише за авторською номінацією, під час передачі іншою мовою можуть втратити першочергове значення або і не розпізнатися загалом через, наприклад, відсутність у мові-реципієнті слів із таким же значенням. Щоб вийти з такої ситуації, перекладач повинен вдаватися до застосування способів перекладу лексичних одиниць. На нашу думку, саме предметна образність є домінантною рисою фантастичного твору і саме від передачі авторських номінацій іншою мовою залежить міра сприйняття того чи іншого автора та його творчості в іншому суспільстві.

Перекладознавець В.І. Карабан [5] виділяє такі способи передачі лексичних одиниць однієї мови наявними мовними засобами іншої: знаходження словникового відповідника, транскодування, калькування та контекстуальна заміна. У нашій роботі ми будемо використовувати саме цю класифікацію, оскільки вона відповідає меті нашого дослідження і репрезентує наявні способи перекладу авторських новостворень.

Транскодування є таким прийомом перекладу, за якого графічна або звукова форма слова передається літерами мови-реципієнта. Існує чотири види даного методу: транскрибування (передача звукової форми слова літерами мови перекладу), транслітерування (передача слова вихідної мови літерами), змішане транскодування (транскрибування з елементами транслітерування) та адаптивне транскодування (слово мови-оригіналу адаптується під фонетичні і граматичні особливості мови

перекладу) [5, с. 287]. Калькування є способом перекладу новостворених лексичних одиниць (частіше словосполучень), за якого відповідником такої одиниці вихідної мови в мові-реципієнті обирається переважно перший словниковий відповідник кожного з компонентів [5, с. 286].

Роль авторських номінацій у фантастичній літературі суттєва: вони служать найменуваннями новостворених реальностей, притаманних лише певному твору письменника, функцією яких є сприяння зануренню читача у світ твору. Трапляється і так, що авторська номінація стає популярною і зживаною в колі письменників-фантастів, як це сталося з колись абсолютно новим, нікому невідомим поняттям «робот», яке прийшло з чеської мови і стало загальновідомим завдяки п'єсі «R.U.R.» письменника Карела Чапека. Нове життя неологізму «робот» дасть американський письменник-фантаст Айзек Азімов, бачення якого ляже в основу сучасного розуміння даного терміна. Із часом від цього поняття розвинеться ціла галузь, «робототехніка», яка буде визначати розвиток науково-технічного прогресу ХХІ століття.

Творчість представника американської літератури ХХ століття Айзека Азімова виписана саме в жанрі наукової фантастики, де кожен твір має власний комплекс неологізмів, більшість із яких до кінця ХХ століття увійшли в загальний вжиток. Для аналізу новостворень нами було взято цикл оповідань «Я, робот» (перекладач – Дмитро Грицюк), що стає знаковим у літературі ХХ століття.

Твори Айзека Азімова суттєво випереджали свій час, а деякі його авторські номінації закріпилися в технічній галузі. До таких неологізмів можна віднести поняття «positronic brains» («позитронний мозок») та всі поняття, які так чи інакше його стосуються. Так, дана лексична одиниця перекладена шляхом калькування; слову «positronic» були надані притаманні прикметникам української мови суфікс -н-та закінчення -ий, яке є звичним для третьої особи однини. Другому компоненту словосполучення, слову «brains», було знайдено прямиий відповідник. У творі автора зустрічаються ще чотири подібних словосполучення, які, як і попереднє, сформовані саме цим письменником-фантастом: «positronic potential» («позитронний потенціал»), «positronic field» («позитронне поле»), «positronic bombardment» («позитронне бомбардування»), «positronic interplay» («позитронна взаємодія») і «positronic robot» («позитронний робот»). Усі вони перекладені за схожим принципом, що і первинний неологізм. Винятком стає останнє словосполучення, «positronic robot», оскільки обидва його компоненти на час виходу циклу оповідань були неологізмами. Як уже зазначалося, авторство слова «robot» належить не А. Азімову, але він доклав чимало зусиль, щоб переосмислити концепт цього «винаходу» чеського колеги і популяризувати його. Йдеться про «Три закони робототехніки» (А. Азімов), вперше сформульовані письменником саме в досліджуваному нами фантастичному творі. Саме вони вплинули на сприйняття суспільством роботизованих машин і слугували розвитку робототехнічного напрямку у фантастичній літературі. Поняття «robot» у всіх випадках перекладається однаково – методом транслітерування («робот»), що, на нашу думку, є доречним. В Оповіданнях безліч роботизованих машин, наділених почуттями та штучним інтелектом, які йменуються Робатт («Кращий товариш хлопчика»), Роббі («Роббі») тощо.

Поняття «robotics» («робототехніка») також було введено Айзеком Азімовим в одному з перших його оповідань і стало наскрізним у всій його творчості. Наразі цю назву носить цілком реальна прикладна наука, яка займається розробкою та експлуатацією роботизованих машин. Для перекладу цього терміна було використано калькування: до іншомовної основи слова було додано уже притаманну українській мові лексему «техніка», а для сполучення цих двох компонентів служить з'єднувальний суфікс -о-. Зважаючи на те, що в основу даного циклу оповідань покладені саме сюжети про роботів, закономірним є те, що велика кількість лексичних одиниць, так чи інакше, пов'язана саме з ними. У новелах зустрічаються назви професій, пов'язані з роботизованими машинами: «robotpsychologist» («роботопсихолог»), «robot-engineer» («інженер-розпорядник»), «roboticist» («роботист»), а також один із напрямків вивчення роботів «robotic analysis» («роботоаналіз»). У першому випадку перекладач використав метод адаптивного транскодування, знайшовши прямий відповідник морфемі «psychologist» і доповнивши основу робо- суфіксом -то- з метою, на нашу думку, кращого розуміння даного терміна українськими читачами.

«Robot-engineer» у перекладі Дмитра Грицюка постає як «інженер-розпорядник». Такий вибір перекладача мотивований очевидністю того факту, що даний фахівець має справу саме з роботами, оскільки, за сюжетом, згадувалася ця лексема саме на виробництві, яке спеціалізується на виготовленні подібних машин, і бажанням автора уникнути багатократного повторення слова «робот». «Robot» у даному словосполученні було замінено на «розпорядник», а отже, у цьому випадку ми можемо говорити про контекстуальну заміну (спосіб перекладу, при якому відповідником перекладного слова в мові-реципієнті стає не слово, яке є прямим його відповідником, а така лексична одиниця, значення якої підходить за контекстом) [5, с. 287].

Лексема «roboticist» була перекладена методом адаптивного транскодування, отримавши у процесі відтворення українською мовою притаманний їй суфікс -ист- («роботист»). Одна зі згаданих у даному циклі новел наук, яка вивчає роботів і носить назву «robotic analysis», була передана перекладачем за допомогою методу калькування («роботоаналіз»), що, на нашу думку, цілком закономірно.

Крім звичної для творів подібного жанру лексики «spacesuit». («космічний костюм»), яку переклали методом калькування, знайшовши відповідник для морфемі «suit» і адаптувавши іншу морфему «space» до притаманних українській мові правил побудови словосполучень, у новелі також зустрічається лексема «insosuit» [6]. Із контексту стає зрозуміло, що даний пристрій є різновидом космічних костюмів, який є пристосованим до аномально високих температур. Авторство цього неологізму належить Айзеку Азімову, і вперше ця лексема зустрічається в досліджуваній нами новелі; під час його перекладу було застосовано прийом контекстуальної заміни, і перекладач зробив свій вибір на користь терміна «скафандр» [7]. На нашу думку, це зумовлено відсутністю в українській мові прямого відповідника даної лексичної одиниці, а зважаючи на те, що дані захисні костюми були призначені ще й для виходу у відкритий космос, варіант заміни неперекладного слова на таке, яке має схожі властивості і є певною мірою відомим носіям мови-реципієнта, є цілком виправданим.

Як і в інших новелах автора, в досліджуваному нами циклі оповідань присутні кілька пристроїв, у назві яких є прізвища, що вірогідно належать людям, які їх розробили. Лексема «McDougal's Spectroreflector» перекладена методом транскрибування і українською виглядає так: «Спектрорефлектор МакДугала». Для того, щоб перекласти назви «Stillhead Dielectrode Plate», «McCormack-Wesley tester» та «McGuffy gears» [6], перекладач застосував відразу два методи: транскрибування (для передачі українською мовою наявних у даних складних лексемах прізвищ) і калькування (для перекладу смислової частини термінів). Тож у перекладі українською мовою ці пристрої носять назви «Діелектрична установка Стілхеда», «Тестер МакКормека-Уеслі» та «Привод конструкції МакГафі» [7].

Уваги заслуговують також слова-реалії, представлені в даному літературному творі, зокрема «visivox» («візівокс»), «visiphone» («візіфон»), «jet-car» («реактивний автомобіль») та «taxi-gуго» («повітряне таксі»). Для їх передачі українською мовою перекладач застосував різні способи: в перших двох випадках було запропоновано метод транскрибування, а під час перекладу лексем, які служать найменуваннями транспорту, фахівець використав прийом калькування. Для частин слова «-car» і «taxi-» було знайдено прямі відповідники. Морфемі «jet-» і «-гуго» несуть у собі смислове навантаження: в першому випадку це щось, що пересувається за допомогою реактивної тяги, а у другому – щось, що пересувається в повітряному просторі. Тому для них були підібрані відповідні прикметники – «реактивний» і «повітряне», із прийнятними закінченнями для утворення словосполучень в українській мові.

У збірнику представлені одразу кілька видів роботів: «multiple robot» («робот-комплекс»), «master robot» («старший робот»), «sub-robot» («субробот») та «subsidiary» («допоміжний робот»). Цікавим є переклад лексики «multiple robot», оскільки прийом калькування тут застосований у незвичний спосіб. Цей робот являє собою цілу групу роботів, серед яких один є головним, п'ятеро – допоміжними, такими, що підкоряються першому. Іншими словами, це складний роботизований механізм. Одним зі значень слова «multiple» [6] якраз і є «складний», так само, як і слова «комплекс», яке також запозичене з англійської мови («complex») [6] і є таким, яке давно увійшло до широкого вжитку. Під час перекладу словосполучення українською мовою Д. Грицюк застосував іншомовну лексему «комплекс» [7]. Неологізм «master robot» [6] також перекладений методом калькування. Слову «master» було знайдено прямий відповідник – «старший», тобто головний, а лексему «robot» було транслітеровано. Під час передачі українською мовою новоутвореного найменування «sub-robot» було застосовано метод змішаного транскодування. «Subsidiary» [6] в англійській мові може виступати як іменником, так і прикметником, і несе в собі значення «запасний, допоміжний» [7]. Українській мові така універсальність не властива, тому перекладач трансформував дану лексему у словосполучення з таким же значенням, що б вказувало українському читачеві на те, кого саме автор мав на увазі під цією назвою – «допоміжний робот».

Новели багаті на лексеми, які містять у собі префікс «hyper-»: «Hyperatomic drive/motor» («гіператомний двигун»), «Hyper Base» («Гіпербаза»), «hyper-space» [6] («гіперкосмос») або «гіперпростір») [7]. Усі вони перекладені за допомогою прийому калькування, де до першого компонента кожної лексичної одиниці було застосовано метод транскодування, а другий ком-

понент замінений прямим словниковим відповідником в українській мові.

Лексеми з компонентом «interstellar» [6] («міжзоряний») [7] у даному творі А. Азімова були перекладені за допомогою методу калькування: «interstellar travel» («міжзоряна подорож»), «interstellar jump» («міжзоряний стрибок»), «interstellar engine» («міжзоряний двигун»), що, на нашу думку, є досить продуктивним.

Висновки. Творчість американського письменника ХХ століття Айзека Азімова витримана у жанрі наукової фантастики та містить значну кількість авторських новоутворень. Ці неологізми відповідно до жанру мають науково-технічну спрямованість та часом важко ідентифікуються. Під час передачі тексту іншою мовою перекладачеві необхідно передати всесвіт якнайдетальніше, щоб створити враження присутності читача всередині тексту. Дослідивши неологізми у творах Айзека Азімова та зіставивши їх з українським перекладом (перекладач – Д. Грицюк), ми дійшли висновку, що переклад даного шару лексики є складним процесом, що потребує кропіткої роботи. Оскільки неологізми є передовсім авторськими номінаціями чи реаліями фантастичного простору, значення яких часом може бути незрозумілим, то перекладач найчастіше вдавався до методу транскрибування, що поєднувався з методом калькування з додаванням прямих відповідників. Часто новоутворення були передані лише за допомогою калькування, оскільки певні поняття уже існували в мові перекладу. Під час перекладу професій майбутнього, пов'язаних із робототехнікою, Д. Грицюк використовує метод адаптивного транскодування, при цьому додає суфікс для адаптації терміна українською мовою (це стосується передовсім усіх неологізмів з основою робо-, де додається частка -то-). Часом перекладач вдається до контекстуальної заміни задля уникнення повторів чи незрозумілих слів. Задля кращої передачі неологізму мовою перекладу перекладач намагається використовувати методи комплексно, що дозволило якнайточніше передати авторські новоутворення.

Література:

- Тодоров Ц. Введение в фантастическую литературу / пер. с франц. Б. Нарумова. Москва : Дом интеллект. книги, 1999. 144 с.
- Кожевников В.М., Николаев П.А. Литературный энциклопедический словарь. Москва : Советская энциклопедия, 1987. 751 с.
- Гром'як Р.Т., Ковалів Ю.І. Літературознавчий словник-довідник Київ : «Академія», 2006. 752 с.
- Бусел В.Т. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Київ; Ірпінь : Перун, 2005. VIII, 1728 с.
- Карабан В. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Вінниця : Нова книга, 2004. 572 с.
- Asimov, Isaac. I, Robot. URL : https://royallib.com/book/Asimov_Isaac/I_Robot.html.
- Азімов, Айзек. Я, робот. URL : https://chtyvo.org.ua/authors/Azimov/Ya_robot_tsykl_opovidan/.

Kushnirova T., Reva A. Peculiarities of robotic technological neologisms translation in Isaac Asimov's artistic prose

Summary. The article thoroughly analyzes the work of the American writer of the XX century Isaac Asimov, explores the author's neologisms in the text; special attention is paid to robotic neologisms, which are dominant in the artistic heritage of the writer. Isaac Asimov's work is sustained in the genre of science fiction, where the main lexical units that form the chronotope of the work are neologisms. These author's units have a scientific and technical orientation according to the genre and are sometimes difficult to identify. When transmitting text in another language, the translator must reproduce the universe in as much detail as possible to create the impression of the reader's presence within the text. Having studied the neologisms in the works of Isaac Asimov and having compared them with the Ukrainian translation (translator – D. Hrytsiuk), we state the complexity of the translation of these tokens. The writer continues to develop the concept of “robot”, which in all cases is translated traditionally, using transliteration (“робот”). In the novels there are derivatives of this token, which become proper names (Robatt, Robbie etc.). Since neologisms are primarily authorial nominations or realities of fantastic space, the meaning of which can sometimes be unclear, the translator often resorted to the method of transcription, which was combined with the method of tracing with the addition of direct equivalents (“visivox”, “visiphone”, etc. Often neologisms were transmitted only by tracing, because certain concepts already existed in the language of translation: “interstellar travel”, “interstellar jump”, “interstellar engine” etc. The use of the method of adaptive transcoding with the addition of particle -to- to the word stem robo- (“robopsychologist” («роботопсихолог»), “robotic analysis” («роботоаналіз»), etc.) is constant. Sometimes the translator resorts to contextual substitution to avoid repetition or inexplicit words: “inso-suit” («скафандр»). In order to reproduce the neologism in the language of translation in the best way, the translator tries to use the methods comprehensively, which allowed to reproduce the author's nominations as accurately as it is possible.

Key words: Isaac Asimov, neologism, robotics, translation methods, transliteration, tracing, contextual replacement.

*Мангура С. І.,**викладач кафедри германської філології та перекладу
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»**Кісь С. В.,**студентка групи 401 ГФ кафедри германської філології та перекладу
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ ОПТИМІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ФІЛОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ

Анотація. У роботі проаналізовано особливості практичного застосування мультимедійних технологій у навчальному процесі. Детально охарактеризовано особливості використання сучасних комп'ютерних технологій у процесі навчання іноземної мови саме для студентів філологічного профілю та проаналізовано їхній вплив на процес іншомовної підготовки майбутніх фахівців. Ефективність процесу навчання іноземної мови із застосуванням сучасних мультимедійних технологій залежить від ретельної підготовки викладача, що починається від вибору програмного забезпечення, що відповідає програмі певної навчальної дисципліни, а також орієнтування на рівень підготовки студентів. Розвиток сучасних освітніх технологій не лише сприяє розвитку методів і засобів навчання, а й сприяє розвитку навчального мислення та моделі.

Успіх викладання та вивчення іноземної мови, в тому числі англійської, визначається низкою факторів, таких як студенти, викладачі, методи навчання, методика та навчальні мультимедіа. Викладання іноземної мови за допомогою сучасних мультимедійних є дуже важливим для того, щоб допомогти студентам набути нових навичок та мовних компетенцій.

Швидкий розвиток науки та технологій, таких як мультимедійні технології, запропонував кращий інструмент для вивчення цього нового методу навчання. Насправді мультимедійні технології відіграли важливу роль у викладанні іноземних мов, особливо в ситуаціях, коли англійська мова не є рідною. Безсумнівною є той факт, що використання сучасних інформаційних технологій має багато переваг у викладанні іноземної мови, наприклад, надає більше інформації, заощаджує більше часу, стимулює уяву та творчість студентів тощо.

Хоча мультимедіа має багато переваг, деякі вчені припускають, що його не слід використовувати наосліп. Ми повинні знати, що мультимедійні засоби відіграють лише допоміжну роль у викладанні мови. У роботі розглядаються загальне введення в мультимедіа, їх необхідність у викладанні іноземної мови для студентів-філологів, розкриваються переваги мультимедійного навчання та проблеми, які виникають під час їхнього використання.

Ключові слова: комп'ютерні програми, мультимедійні технології, іноземна мова, студенти-філологи, технічні засоби.

Постановка проблеми. Сучасні процеси глобалізації вимагають від сучасного філолога, крім володіння на належ-

ному рівні іноземною мовою, ще і володіння не лише професійними навиками. Саме тому використання мультимедійних засобів має багато переваг у навчанні іноземної мови, наприклад, пропонує більше інформації, заощаджує більше часу, стимулює уяву та творчість майбутніх фахівців тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій засвідчив, що вже неодноразово розглядалися різні аспекти проблеми використання мультимедійних технологій у процесі навчання майбутніх філологів. Багато досліджень показали, що чимало студентів втомилася від традиційних занять з іноземної мови і зацікавлені навчатися в новому стилі. Вони позитивно ставляться до комп'ютерних технологій, які використовуються у класі, і такі технології мають позитивний вплив, оскільки мультимедійне навчання має багато переваг перед іншими засобами у викладанні іноземної мови.

Учені провели ґрунтовний узагальнений аналіз сучасних навчальних комп'ютерних програм. У роботах С. Яцюка, М. Жалдака можна детально відстежити освітні можливості навчальних електронних ресурсів, а в наукових працях С. Скибицького, А. Томпсона та інших вчених розглянуто класифікацію форм навчання із застосуванням комп'ютерних технологій.

Беручи до уваги досвід використання мультимедійних засобів навчання у процесі підготовки майбутніх філологів, помітним є збільшення кількості та підвищення якості педагогічних матеріалів із питань упровадження мультимедійних засобів навчання. Незважаючи на це, рівень використання мультимедійних засобів у навчальному процесі залишається дуже низьким.

Мета даної роботи – детально охарактеризувати можливості застосування мультимедійних засобів у процесі навчання іноземної мови майбутніх філологів та визначити їхній вплив на процес їх іншомовної підготовки.

Виклад основного матеріалу. В епоху комп'ютерних та інформаційних технологій спостерігаються зміни в методології наукового пізнання: удосконалюються його методи і застосовуються безпосередньо ті, що витримують часові випробування; з'являються нові методики, що дозволяють значно глибше охоплювати дослідження об'єктивного світу. Мова, яка в суспільстві продовжує залишатися найважливішим інструментом комунікації, є основою взаємодії людини і комп'ютера [1].

Найголовніша мета навчання іноземної мови майбутніх філологів полягає у створенні та розвитку комунікативної культури задля практичного оволодіння іноземною мовою. Навчальні сайти призначаються для того, щоб навчитися чотирьом видам мовленнєвої діяльності (читанню, говорінню, письму та аудіюванню) і містять завдання різних рівнів, щоб була можливість засвоїти фонетичний, граматичний та лексичний матеріал. Викладачеві самому на інформаційних сайтах потрібно визначати та відібрати матеріал [2].

Сучасні медіа в житті молоді переважають над традиційними засобами пізнання оточуючого світу. Вони є їхнім світом, віртуальною реальністю, де все найгірше та найкраще може або створюватися, або знищуватися. На сучасному етапі Інтернет – дуже потужний канал здійснення інформаційного впливу, він формує систему цінностей, світогляд молоді. Таким чином, пріоритетне завдання теперішньої вищої освіти полягає у формуванні в учасників педагогічного процесу якомога вищого рівня інформаційної культури [3]. Новий підхід у викладанні іноземної мови для студентів філологічного профілю вимагає працювати творчо, нестандартно задля розвитку творчих можливостей студентів, а також їхніх здібностей із метою отримання суттєвого освітнього результату.

Мультимедійні навчальні технології – це технічні та дидактичні засоби навчання, що сприяють представленню навчальної інформації в текстовому, графічному, аудіо-, відео- та інших форматах [4].

У процесі вивчення іноземних мов у сучасному вищому навчальному закладі традиційно використовуються світлотехнічні та звукотехнічні прилади. Але тепер з'явилися інформаційні технології: комп'ютер, мультимедійний підручник, Інтернет, електронний освітній ресурс. Усі вони покликані допомогти сучасному студенту у вивченні іноземних мов та урізноманітнити цей процес.

Використання цих нових інформаційних технологій дає змогу виокремити основні моменти:

1) використання мультимедійних технологій у навчанні іноземної мови покликане значно підвищити ефективність навчання, основною метою якого є вдосконалення навичок повсякденного та професійного спілкування (як безпосередньо з носіями мови, так і через Інтернет, пресу та тощо);

2) засоби нових інформаційних технологій виступають інструментом освіти і виховання студентів, розвитку їхнього спілкування, пізнавального, творчого здібностей та інформаційної культури.

У даний час вивчення іноземної мови зазнає великих змін. Інтенсивно стали упроваджуватися в навчальний процес нові інформаційні технології, такі як Інтернет, аудіо- і відеокomплекси, мультимедійні навчальні комп'ютерні програми. Нове навчальне середовище створює додаткові можливості для розвитку креативності студентів, стимулює їх допитливість, прищеплює інтерес до наукової діяльності.

Комп'ютер має бути лише допоміжним засобом, як і будь-який інший технічний засіб навчання. Потрібно пам'ятати, що комп'ютер володіє рядом переваг і надає величезні можливості тестування рівня володіння іноземною мовою або темою за участі викладача, що скоротить час перевірки результатів.

Раніше заняття, яке проводив викладач, називався мультимедійним, якщо на ньому була присутня розповідь викладача, аудіозапис, фільм, слайди, технічні засоби навчання. Сьогодні

«мультимедійне» заняття означає навчальний процес із використанням мультимедійних підручників, комп'ютерів або ноутбуків, проєкторів, веб-камер. Значення презентацій, створених викладачем, полягає в тому, що матеріал у них подається компактно, у правильній послідовності; немає нічого зайвого, все «працює», щоб досягати цілей і завдань конкретного заняття, на відміну від готових фільмів і слайдів.

Форми роботи з комп'ютерними навчальними програмами на заняттях іноземних мов включають вивчення лексики, відпрацювання вимови, навчання монологічного та діалогічного мовлення, навчання письма, навчання граматиці. На заняттях з англійської мови можна вирішити цілий ряд дидактичних завдань, використовуючи матеріали Інтернет: поповнювати словниковий запас студентів і формувати навички та вміння читання; вдосконалити вміння писемного мовлення; створювати стійку мотивацію для вивчення іноземної мови. Для студентів-філологів мультимедійні технології є способом, за допомогою якого вони розширюють свої уявлення про навколишній світ.

Використання мультимедійних технологій забезпечує більш повну і точну інформацію про явища і об'єкти, що досліджуються. Це підвищує якість навчання, дозволяє задовольняти і розвивати пізнавальні інтереси студентів, підвищує наочність навчання, дозволяючи використовувати важкодоступний матеріал або той, який не можна використовувати без комп'ютера. Робота студентів стає інтенсивнішою, що дозволяє підвищити темп вивчення навчального матеріалу і збільшити обсяг самостійної роботи на заняттях і після них.

Необхідно підкреслити, що тепер мультимедійні технології за допомогою аудіо-, візуальних та анімаційних ефектів мотивують студентів швидко та ефективно вивчати іноземну мову. Важко досягти мети вивчення іноземної мови за допомогою традиційного навчання, тому що це обмежує здатність студентів розуміти структуру, значення та функції мови. Такий спосіб навчання робить їх пасивними одержувачами знань. Але тепер мультимедійні технології стали великою допомогою для інтеграції викладання та навчання, адже вони надають студентам нові стимули, сприяючи майбутній конкурентоспроможності на робочому місці [5].

Використання мультимедійних технологій є додатковим інструментом для викладання англійської мови, а не самоціллю, оскільки дошка, доповнена проєктором, – це ще одне чудове мультимедійне середовище для роботи в аудиторії, де все ж домінують викладачі. Якщо ж викладачі весь час стоять біля комп'ютера, а студенти просто зосереджуються на екрані, викладачі не можуть мати прямий зоровий контакт із ними.

Розвиток мультимедійних технологій у мовних класах вважається ефективним, проте багато переваг традиційної моделі навчання забуто. Тому викладачі повинні розуміти, що мультимедійні технології мають використовуватися як додатковий інструмент, а не як мета.

Інформаційна насиченість та постійне оновлення інформаційного матеріалу разом із широкою варіативністю методики викладання дають можливість індивідуалізації навчання та здійснення ефективного самонавчання [6].

Слід зазначити, що без присутності викладача використання мультимедійних технологій не здатне забезпечити суттєвого навчального ефекту, оскільки такого роду технології – це лише способи навчання. Їх ефективність цілком залежить від уміння використовувати мультимедіа для досягнення певних цілей на

основі ретельного аналізу всіх можливостей [7]. Не дивно, що не всі викладачі виявилися готові до широкого впровадження комп'ютерів у навчання іноземним мовам. Необхідно, щоб кожен викладач усвідомив просту істину, що комп'ютер у навчальному процесі не здатен замінити педагога. Адже головне завдання викладача – навчити вчитися і використовувати новий матеріал у практичній діяльності, зокрема майбутніх філологів. Тому комп'ютер – це, перш за все, засіб, що підсилює і розширює можливості його навчальної діяльності. Він є допоміжним, але не головним інструментом у процесі навчання перекладачів.

Як показує практика, мультимедійні технології максимально наближають процес навчання іноземної мови до справжніх повсякденних умов, найбільше відповідають дидактичним вимогам.

Висновки. Отже, детально проаналізувавши практичний та теоретичний досвід, можна зробити висновки про те, що значущою складовою частиною сучасних навчальних технологій є безпосередньо мультимедійні технології. Основною метою використання мультимедійних технологій у викладанні мови є сприяння мотивації майбутніх філологів та зацікавленості у вивченні іноземних мов. Для досягнення цієї мети викладачі мови повинні створити сприятливе середовище, яке має ґрунтуватися на доступності інформації та навчальних матеріалів.

У ході використання мультимедійних технологій у навчанні, якщо студенти не надто залежать від рідної мови (наприклад філологи), в них має бути мотивація спілкуватися один з одним іноземною мовою. Процес вивчення іноземної мови має бути більшою мірою орієнтований на студентів і забирати менше часу. Викладачі ж мови повинні підтримувати комунікативну компетентність студентів за допомогою мультимедійних технологій.

Насамкінець, використання мультимедійних технологій може повністю покращити мислення студентів та практичні мовні навички. Це забезпечить ефективний результат навчання іноземної мови. Незважаючи на деякі недоліки використання мультимедійних технологій у навчанні, вони все ж можуть ефективно використовуватися в кабінетах мовного навчання. Загалом, викладачі іноземної мови можуть більш ефективно викладати саме за рахунок використання мультимедійних технологій.

Ураховуючи вищевикладене, цілком можна зазначити, що метою навчання в аудиторії є не лише передача знання студентам. Найважливіше – це навчити студентів, як вчитися, і змусити змінити їхнє мислення від пасивного навчання до активного. Це також може дозволити студентам скористатися способом самостійного вивчення мови, підтримувати мотивацію та інтерес до вивчення іноземної мови, щоб змусити студентів по-справжньому полюбити дисципліну.

Мультимедійні технології сприяють переходу студентів від традиційного пасивного навчання до активного стану задля самостійного навчання. Наприклад, викладачі можуть вибрати відповідну систему електронної роботи для студентів із мультимедійного курсу після заняття, щоб вони могли виконати відповідну позааудиторну роботу та надіслати повідомлення викладачеві за допомогою власної електронної пошти. У свою чергу, викладач через електронну пошту зможе здійснити оцінювання відповідей. Таким чином, студенти можуть не тільки побачити свої результати навчання в найкоротший проміжок часу, але й продовжувати стимулювати інтерес до власного навчання через мультимедійну мережу.

Література:

1. Азарова Л.Є. Лінгвоінформаційний підхід як базисна форма дослідження складних номінацій на структурному рівні. *Наукові записки національного університету «Острозька академія»*. 2015. Вип. 53. С. 13–16.
2. Романенко Л.В. Використання мультимедійних технологій у вивченні англійської мови. *Комп'ютер у школі та сім'ї*. 2004. Вип. 5. С. 40–45.
3. Балабанова Е.Е., Вакарев Е.С. Використання соціальних мереж у професійній діяльності викладача ВНЗ. *Наукові записки. Серія: Педагогіка*. 2013. Вип. 3. С. 135–136.
4. Нісімчук А.С. Сучасні педагогічні технології : навч. посібн. / за заг. ред. А.С. Нісімчук. Київ, 2000. 368 с.
5. Erben T. Teaching English Language Learners Through Technology *Castaneda. New York*. 2009. 220 p.
6. Герасимович А. Деякі особливості використання сучасних мультимедійних засобів у навчанні іноземної мови. *Актуальні проблеми навчання іноземних мов для спеціальних цілей: Збірник наукових статей*. 2015. № 1. С. 29–33. URL : <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/05/2-%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%8F.doc> (дата звернення: 28.10.2021).
7. Буйницька О.П. Інформаційні технології та технічні засоби навчання : навч. посібн. / за заг. ред. О.П. Буйницька. Київ, 2012. 117 с.

Manhura S., Kis S. Peculiarities of using multimedia technologies in foreign language classes as a means of optimization of philology students training

Summary. The peculiarities of practical application of multimedia technologies in the educational process are analyzed in the work. The peculiarities of the use of modern computer technologies in foreign language teaching for students of philology are described in detail and their influence on the process of foreign language training of future specialists is analyzed. The effectiveness of the process of learning a foreign language with the use of modern multimedia technologies depends on the careful training of the teacher, starting with the choice of software that corresponds to the program of a particular discipline, as well as focusing on student training. The development of modern educational technologies not only contributes to the development of teaching methods and tools, but also contributes to the development of educational thinking and models.

The success of teaching and learning a foreign language, including English, is determined by a number of factors, such as students, teachers, teaching methods, teaching methods and multimedia. Teaching a foreign language with the help of modern multimedia is very important in order to help students acquire new skills and language competencies. The rapid development of science and technology, such as multimedia technology, has offered the best tool for learning this new method of teaching. In fact, multimedia technologies have played an important role in teaching foreign languages, especially in situations where English is not a native language. There is no doubt that the use of modern information technology has many advantages in teaching a foreign language, for example, provides more information, saves more time, stimulates the imagination and creativity of students and more. Although multimedia has many advantages, some scientists suggest that it should not be used blindly. We need to know that multimedia only plays a supporting role in language teaching. The paper considers the general introduction to multimedia, their need to teach a foreign language to students of philology, reveals the benefits of multimedia learning and the problems that arise during their use.

Key words: computer programs, multimedia technologies, foreign language, philology students, technical means.

*Manhura S. I.,**Lecturer, Department of Germanic Philology and Translation
National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic"**Palii K. V.,**Ph.D., Senior Lecturer, Department of Germanic Philology and Translation
National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic"**Astakhova S. A.,**Senior Lecturer, Department of Germanic Philology and Translation
National University "Yuri Kondratyuk Poltava Polytechnic"*

THEORETICAL ASPECT OF TRANSLATION OF ENGLISH AND GERMAN NEWSPAPER HEADLINES

Summary. The article is devoted to the problem of translating the headlines of English and German newspapers and magazines into Ukrainian. Headlines in German and English newspapers play an important role. Their main purpose is to attract readers' attention, arouse interest and even excite. Information and explanatory functions, which are the subject of the whole article, are only its secondary purpose. For example, English language is characterized by a refusal to use phraseology, idioms, puns, as well as a complex grammatical structure that causes serious problems in translation. The article presents an analysis of the fundamental aspects of the translation of headlines, identifies their structural-grammatical and lexical functions.

Adequate translation is intended, first of all, the transfer of the substantive side of the original, which can dictate a change in the formal structure without violating the rules of the language of translation. In order to achieve adequate translation of media headlines, it is necessary to apply translation transformations. Interlingua transformations are the transformation of a text in one language into an equivalent text in another language.

Characteristic features of newspaper headlines are the compression of language units of all levels, the use of polysemous words, quotations, phrases, idioms, puns, etc. Media headlines implement compression of the form and expressiveness of the content. This translation is a great game with the reader to convince and entertain him/her, which perfectly meets the challenges of mass communication styles.

Certain difficulties in understanding newspaper headlines may be associated, first of all, with the violation of language norms, and secondly, in the absence of deep knowledge of national reality and culture and with the irrelevant translation of phraseology. It is noted that to perform relevant adequate translation it is important to understand the information, content, communicative function and stylistic effect of specific features of the text.

It is also necessary to distinguish between metaphors, allusions, irony, puns and other stylistic devices and gain in-depth knowledge of the reality to which the text is devoted.

Key words: translation, newspaper, headline, linguistic level, background knowledge.

Formulation of the problem. The purpose of our research is to analyze the features of English and German news media head-

lines, their main functions based on a critical analysis of existing approaches to the study of this issue, as well as to identify translation features in connection with lexical-morphological, syntactic and stylistic features of headlines.

The article is devoted to the issue of translating headlines of English newspapers and journals into Ukrainian. Headlines in English and German newspapers play an important role. Their prior purpose is to attract readers' attention, to arouse interest and even provoke excitement. An informative and explanatory function, that is presenting the subject of the whole article, is only its secondary purpose.

English and German press, as well as the Ukrainian press, formed its own style of newspaper headline with its own linguistic features. Therefore, there may be difficulties in translating the headlines. The change in the rules for constructing headlines in both languages leads to some changes in the ways of translating newspaper headlines into Ukrainian. Translation of the headline that has number specific features, can be considered a separate translation problem. For example, English language is characterized by abandoning use of phraseological units, idioms, puns as well as a complicated grammatical structure which cause some serious problems while translating.

Stylistic features of foreign and Ukrainian headlines are almost indistinguishable. All newspaper headlines are characterized by general forms of realization of brevity, compression of information. As a result of brevity there is a saving of language means due to communicatively less important fragments of the message. The main stylistic principle of organizing the language of headlines in journalism is a combination of standard and expression.

The article presents an analysis of fundamental aspects of translation of newspaper headlines, defines their structural-grammatical and lexical features, and suggests translations of some headlines on the actual material of English and German newspaper articles.

The purpose of this paper is to highlight some aspects of translating English and German newspaper headlines, to claim the importance to preserve the intelligible and coherent character of information and to use equivalent language means while translating. The special style of the headlines of newspaper articles can cause some difficulties in translation. That is why in this paper the attention is mainly paid to the peculiarities of English-language newspa-

per headlines, it also studies and compares the types of headlines of the English, German and Ukrainian press, there are some differences between them. Characteristic features of newspaper headlines are compression of language units of all the levels, use of polysemantic words, quotations, phraseological units, idioms, puns, etc.

Headlines of media texts implement a compression of the form and expressive capacity of the content. Such a translation is a fine game with the reader to convince and entertain him/her which perfectly meets the challenges of the mass communication styles. Certain difficulties in understanding of newspaper headlines can be connected, first of all, with violation of language norms, secondly, with lack of profound knowledge of the national reality and culture and with irrelevant translation of phraseological units. It is distinguished that to perform a relevant adequate translation it is important to understand the essential information, the content, the communicative function and stylistic effect of the specific features of the text.

It is also necessary to distinguish metaphors, allusions, irony, puns and other stylistic devices and obtain profound knowledge about the reality the text is devoted to.

Current trends in the development of newspaper headlines can be traced in the strengthening of their communicative and meaningful function, in increasing the author's irony. Headlines are increasingly advocating for meaning and have a strong emotional impact on the reader. Lexical and stylistic means allow making the headline brighter and help to convey the hidden meaning, to reveal the author's position. A good headline greatly enhances competitiveness of the periodical.

The headlines of the print media perform the following functions:

Advertising. This is one of the most important ways to draw attention to what the reader, according to the editors, cannot miss.

Motivational. The headline should contain enough information so that the reader can decide whether he needs to continue communicating with the text.

Information. Even if a person is limited to reading only the headline, he must get the set of facts needed to form a picture of what is happening, or get an idea of the essence of the story. Translation is the basic form of international intercourse, providing mankind with possibility of information exchanging as well as scientific, technical and cultural heritage mutual exchange. And nothing else but literary translation/ interpretation provides acquainting both scholars and average people with the newest world literature achievements. Translation possesses its special role in the literary process. Every kind of literature has got the certain type of translation to be used/ usable. As for the headlines, interpreters prefer to employ literary translation. It is certainly one of the most expressive manifestation of trans-literary interaction, which includes, of course, transcultural interaction as well.

Extensive exchange of information between the peoples of the world requires constant translation of information messages and journalistic articles published in the print and electronic media. According to many translators, written translation of journalistic texts is one of the main types of translation [1]. When performing a written translation, the translator has the full opportunity to carefully select such equivalents for all elements of the original text, which will ensure the comprehensive adequacy of the translation of the original, i.e. create in its entirety such a secondary text that will have a content that fully corresponds to the communicative task.

An important role in the perception of any text is played by its component such as the headline. This is most clearly seen in the material of newspaper articles, which appear in concentration on the pages of modern printed and electronic publications, thus creating certain alliance of interrelated competing texts. The modern reader does not read all the texts, as it probably was before in the twentieth century, and gets acquainted primarily with their headlines. After all, with the increase in the ability to obtain information, primarily through the Internet, the latest multimedia tools, the attention of potential readers is focused mainly on visually distinguishing accurate headlines.

Written translation has these advantages primarily because it is usually time-limited and allows the translator to access a variety of dictionaries and reference books without overloading their RAM. However, the use of dictionaries and reference books in the process of translation practice must be very careful, except as the translation is not individual words, but their meaning in the general context, which corresponds to the communicative task, which is determined not only by the purpose of the communicative act. Dictionaries usually do not take into account these factors and describe the meaning of words in the most commonly used contexts. Proper use of the dictionary should help the translator to find the right solution in each case [2].

Analysis of recent research. We will focus on the only one aspect of the correct reproduction of the communicative task in the translation. It will be about the adequacy of the translation of the headline and the prevention of literalism. In our opinion, this topic is insufficiently developed in Ukrainian translation studies. In any case, we have found little work on the translation of the news headline and adequate reproduction of the communicative task in it. Based on the above, we chose the research topic. The main criterion for the selection of materials used in the work was their saturation with linguistic phenomena, most characteristic of the newspaper and journalistic style.

After analyzing the classifications of different authors, we can conclude that linguists do not have a single view on the ways of transformation of phraseological units. Classifications differ significantly from each other. No classification is exhaustive. This indicates a lack of study of the transformation of phraseology in linguistics. In fact, we are interested in the question of possible correspondence between English, German language and Ukrainian, in which the translation retains the ability to convey the content of the original work, as well as its dominant purpose, which to some extent depends on the accuracy of the translation. As a result of our research, we found that approximately 40% of full words (nouns, adjectives, verbs, adverbs) from journalism are translated into the main European languages (among them ours, Ukrainian) with unambiguous equivalents.

In this case, we have a complete correspondence between the units of the two languages, as there is a complete correspondence between the concepts. The translation of such units does not require reference to reality and can be carried out in accordance with the law. Actually, this translation is called literal.

Presentation of the main material and substantiation of research results. A study of translations of publications from English and German media made by Ukrainian newspapers shows that translators transfer to the language of translation (Ukrainian) the meaning of the element of the original language, i.e. seems to expand the general (common) part of the concepts of English, Ger-

man and Ukrainian. This is usually accompanied by some disorders norms of the Ukrainian language and is perceived as literalism [3]. In other words, the information content of the text, which is called the plan of content, remains in the language of the original, and the form of expression of this content (plan of expression) is transferred to the language of translation, where it is perceived as a foreign phenomenon. The content in this case is perceived at the level of invariance, and the form – as literalism [4]. The dialectical unity of form and content is violated.

The newspaper is designed for a massive and heterogeneous audience, which must somehow be attracted. As a rule, the newspaper is read in such conditions when it is difficult for a person to concentrate: at breakfast, in transport, during a lunch break or after work. Therefore, it is necessary to transfer information quickly, concisely, to inform the main thing and to “entice” the reader. Newspaper headline as a specific linguistic phenomenon is the subject of many scientific papers. As an object of study, the English headline very often attracts attention. The translation of the headline can be considered a separate problem of translation studies.

However, in the process of finding an adequate translation, even experienced translators sometimes resort to literalism, in order to better understand the meaning of the original and on the basis of understandable to find an adequate expression. This technique allows the translator to find out all the differential features that characterize this concept, and this allows you to then find in the language of translation adequate correspondence, including the necessary differential feature.

In the Ukrainian language (in contrast to the German), the forms of the possessive (mine, yours, his) and the inverse possessive pronoun (own) are opposed. Both pronouns express the relation of belonging to the subject of action, as this meaning is peculiar only to the inverse pronoun. The personal possessive pronoun does not matter the subject matter of the subject (I give your book and you give my book). While the inverse possessive pronoun “my” means the belonging of the subject to the subject (I take my notebook, you take yours). There is no need to reflect the identity and numbers of owners, as the characteristics are always given in the subject.

There may be difficulties in understanding newspaper headlines related, first of all, to violations of language norms; secondly, with insufficient knowledge of the realities and culture of the country, as well as phraseology. There are no ready-made recipes and universal methods for translating newspaper headlines [5].

The main rule of the translator in such cases is to translate them on the basis of information, context and the full text of the article, taking into account the methods of psychological action based on stereotypes audience. If the translator is ready in advance for such problems, if he is aware of the essence, content, communicative function and stylistic effect of the features of the text, with the ability to recognize metaphors, allusions, irony, puns, etc., having the necessary knowledge and ideas about the reality to which the text is devoted, it is hoped that its translation will be enough adequate [6].

Conclusions. The headline in newspapers plays important role. His primary task is to attract the reader’s attention, the desire to interest and even impress him and only in the second place the headline is given an informational and explanatory function – to inform the reader of the summary of the article. Communicative translation is suggested to handle the translation of news headlines featuring unique characteristics on the lexical and grammatical levels.

Thus, the headlines of media texts are a compression of form and have a clear capacity for content. Their translation is a subtle game with a reader who needs to be convinced and captivated, which corresponds to the tasks of the style of mass communication.

A fresh and appropriate rhetoric device will more often than not make the statement lively, impressive and interesting. Since translators must ensure the faithful information transmission, on the one hand, and also reserve the rhetorical features of headlines, on the other hand, translators should use communicative and semantic translation alternately in dealing with the translation of headlines characterized by rhetoric devices.

In news headlines translation, communicative translation could retain the original denotation of the headline while explaining the connotation that target language readers need to know. Before dealing with the rhetoric devices, translators should do some preliminary work such as searching for the background knowledge about the report, the journalist’s viewpoint about the event. Based upon the preliminary work, translators can then accurately figure out the connotation of the devices and then try to find equivalent to reproduce the effect obtained by original readers.

Written at the author’s linguistic level, semantic translation can help recreate the precise flavor and tone of the original text.

The headline of media texts is a well-studied linguistic phenomenon, but it requires further scientific research in the field of translation studies, as the subject of research is not permanent and undergoes daily influence and transformation.

References:

1. Багмут Й. Проблеми перекладу суспільно-політичної літератури українською мовою : навчальний посібник. / за заг. ред. Й. Багмут. Київ, 2018. 275с.
2. Коптілов І.В. Теорія і практика перекладу : навчальний посібник. / за заг. ред. І.В. Коптілов. Київ, 2013. 280 с.
3. Рильський М. Мистецтво перекладу : навчальний посібник. / за заг. ред. М. Рильський. Київ, 2015. 90 с.
4. Алексеева І.А. Введение в переводоведение : учебное пособие. / под общ. редакц. И.А. Алексеева. Санкт-Петербург, 2004. 352 с.
5. Збіглей І., Мусурівська О. Стилистичні особливості заголовків у публіцистичному стилі. *Науковий вісник Чернівецького університету. Серія «Германська філологія»*. 2015. № 751. С. 79–86.
6. Карaban В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури. Граматичні труднощі, лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні проблеми : навчальний посібник. / за заг. ред. В.І. Карaban. Вінниця, 2004. 564 с.

Мангура С., Палій К., Астахова С. Теоретичний аспект перекладу англійських та німецьких газетних заголовків

Анотація. Стаття присвячена проблемі перекладу заголовків англійських та німецьких газет та журналів українською. Заголовки в німецьких та британських газетах відіграють важливу роль. Їхня основна мета – привернути увагу читачів, викликати інтерес і навіть викликати азарт.

Інформаційно-пояснювальні функції, що становлять предмет усієї статті, є лише другорядним її призначенням. Так, наприклад, англійська мова характеризується відмовою від використання фразеологізмів, ідіом, каламбурів, а також складних граматичних структур, що викликає серйозні проблеми під час перекладу. У статті подано аналіз фундаментальних аспектів перекладу заголовків, визначено їх структурно-граматичні та лексичні функції.

Характерні риси газетних заголовків – це стиснення мовних одиниць усіх рівнів, використання багатозначних слів, цитат, фразеологізмів, ідіом, каламбурів та ін. Заголовки медіатекстів реалізують стиснення форми та виразності змісту. Такий переклад – чудова гра з читачем, щоб переконати і розважити його/її, що ідеально відповідає викликам стилів масового спілкування.

Певні труднощі у розумінні газетних заголовків можуть бути пов'язані, по-перше, із порушенням мовних норм, по-друге, з відсутністю глибоких знань національної дійсності та культури та з неактуальним перекладом фразеологізмів. Зазначено, що для виконання актуального адекватного перекладу важливо розуміти інформацію, зміст, комунікативну функцію та стилістичний ефект специфічних особливостей тексту.

Також необхідно розрізняти метафори, алюзії, іронію, каламбури та інші стилістичні прийоми та отримати глибокі знання про реальність, якій присвячений текст. Особливий стиль заголовків газетних статей може спричинити певні складнощі під час перекладу. У перекладі заголовків новин комунікативний переклад зберігає оригінальне значення заголовка, водночас пояснюючи конотацію, яку мають знати читачі, цільовою мовою.

Заголовок медіатекстів є добре вивченим лінгвістичним явищем, але потребує подальших наукових досліджень у сфері перекладознавства, оскільки предмет дослідження не є постійним і зазнає щоденного впливу та трансформації.

Ключові слова: переклад, газета, заголовок, лінгвістичний рівень, фонові знання.

Мандрико О. В.,

аспірантка кафедри романської філології та перекладу факультету іноземних мов Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна

ОПОВІДАННЯ Б. ТРАВЕНА «ІНДІЙЦІ І ЧЕРНЕЦЬ»: ДУАЛІЗМ ЯК ОБРАЗОТВОРЧИЙ ПРИНЦИП

Анотація. Статтю присвячено дослідженню німецького письменника Б. Травена, творчість якого пов'язана із Мексикою. Зазначається, що художня постать Б. Травена формує специфічний ракурс імагологічних досліджень: мультикультурний дискурс письменника реалізує ситуацію інакшості, екстратериторіальності, діалогічної взаємодії та конфлікту культур. Для аналізу вибрано перше оповідання Б. Травена в українському перекладі «Індійці і чернець» зі збірки 1928 року «Джунглі». Авторські коментарі до збірки показують, що образ джунглів формує культурний стрижень оповідань. Джунглі – це не лише просторове позначення подій. Вони набувають екзистенційного смислу ландшафту, у який занурене коріння мексиканського народу. Підкреслюється, що у жанровій побудові збірки Б. Травен орієнтується на Біблію і шедеври світової літератури, які у малих оповідних формах подали достовірну панораму життя певної епохи і культури. Авторський коментар спрямовує аналіз оповідання «Індійці і чернець» не на вузьку антиклерикальну проблематику, а на осмислення художнього відбиття світоглядних засад індіанців. В оповіданні Б. Травен змальовує не так тубільців екзотичної країни, як ситуацію зустрічі культур, спроби їхнього порозуміння. Простежено еволюцію головних героїв оповідання – іспанського місіонера та індіанців. У ході дискусії героїв про сутність богів – Христа і Сонця – формується уявлення про культурні константи. Якщо християнський патер стверджує ідеї страждання, гріха, покарання, то індіанський вождь уславлює Сонце, що дарує батьківську любов своїм дітям. Контрастне зіставлення мексиканського політеїзму та католицької віри стає художнім принципом, що формує узагальнений образ Мексики. Полосами дуалістичного протистояння постають любов і страх, гармонія родинних стосунків і необхідність заслужити спасіння, індіанська природна шляхетність та лицемірство католицького місіонера. Аналіз оповідання «Індіанці і чернець» показує, що дуалізм зі світоглядного перетворюється на поетичний принцип, який оформлює оповідь як протиставлення духовних засад європейської та мексиканської культур. У висновку стверджується, що культурний дуалізм Б. Травена як екстратериторіального письменника постає поетичним принципом створення образу Мексики.

Ключові слова: Б. Травен, імагологія, Німеччина, Мексика, екстратериторіальність, культурний дуалізм.

Постановка проблеми. Творчість німецького письменника Б. Травена постає яскравою ілюстрацією міжкультурної взаємодії. Американський дослідник М. Бауманн так визначив риси його творчого портрету: «Б. Травен – це один із тих гібридних письменників, що не належать до якоїсь окремої культури. Він писав переважно німецькою, стверджував, що був американцем, жив у Мексиці» [1, с. 8]. Твори Б. Травена, що формували образ далекої країни у свідомості німецьких читачів, видава-

лися у Європі починаючи з 1925 року. У 1930–1940-х роках його романи, повісті й оповідання, присвячені індіанцям, стають дуже популярними, перекладаються багатьма мовами. «Я більший мексиканець, ніж ти» [цит. за: 2, с. 95], – говорив Б. Травен своїй мексиканській дружині, і у цьому твердженні виявляється духовне споріднення німецького письменника з Мексикою, яка стала його другою батьківщиною. Тож мультикультурний дискурс творчості Б. Травена реалізує ситуацію пограниччя, інакшості, екстратериторіальності, існування «між двох світів», діалогічної взаємодії та водночас корінного конфлікту культур. Такий ракурс дослідження у річищі імагологічної проблематики надає їй специфічного забарвлення, адже йдеться про повне занурення письменника в іншу культуру, засвоєння її традицій і цінностей і подальшу їх трансляцію у контекст рідної культури.

Визначальність міжкультурної проблематики у вивченні творчості Б. Травена підтверджують такі **публікації**, як: монографія Х. Руффінеллі «Інша Мексика: Мексика у творчості Б. Травена, Д.Г. Лоуренса, Малькольма Лаури» [3], стаття М. Касанови «“Романи сельви” Бруно Травена (1882–1969): інший погляд, чи погляд на іншого» [4], стаття К. Гоншоп «Між двома світами – смерть як “Нічний відвідувач у джунглях”. Аналіз двох оповідань Б. Травена» [5], стаття К. Кодюм «Мексика як місце туги і фантазійний революційний рай у Б. Травена» [6] та інші. У нашій розвідці ми пропонуємо осмислити дуалістичність Б. Травена як провідну рису його поезики.

Мета статті полягає в аналізі художніх засобів створення образу Мексики в оповіданні Б. Травена «Індіанці і чернець» та осмисленні культурного дуалізму як провідного принципу поезики твору.

Виклад основного матеріалу дослідження. Оповідання Б. Травена «Індіанці і чернець» (оригінальна назва “Indianerbekehrung” може перекладатися як «Навернення індіанців») входить до збірки «Джунглі» (“Der Busch”), що вийшла друком у Берліні 1928 року у видавництві “Büchergilde Gutenberg”. До складу цієї збірки входили оповідання і повісті, що відбивали авторський досвід чотирьох років перебування у Мексиці. Назва збірки може сприйматися як узагальнений образ «іншого», тобто не європейського, світу зі своїми законами, розумінням добра і зла, сприйняттям часу і простору. Але Б. Травен змальовує не так тубільців екзотичної країни, як ситуацію зустрічі культур, спроби їхнього порозуміння.

Перш ніж звернутися до вибраного оповідання, варто наголосити на реакції перших читачів збірки «Джунглі», відбитій у рецензії Вальтера Хоера, що супроводжувала вихід книги в Берліні. Автор коротенького відгуку накреслив ключові моменти творчості Б. Травена, які обговорюються й дотепер: «Представлені дванадцять історій (занадто невибагливих, аби

називатися новелами) передають веселі та чудесні випадки із життя у мексиканських джунглях; це не романтичні пригоди, як можна було б очікувати, а епізоди з життя повернутих у християнство бідних індіанців, серед яких Травен постає як усамітнений мудрець. Вочевидь, його приваблювала своєрідна психологія і світогляд тубільців (зневага до смерті, легковажність, жага помсти у поєднанні з дитячою незлостивістю, пристрасність та нахил до шахрайства), а також їхнє примітивне безтурботне життя. В останньому із представлених великому оповіданні (мається на увазі «індіанська легенда» про створення сонця – *О.М.*) автор надзвичайно дотепно і захопливо іронізує з приводу романтико-пагетичного уявлення про індіанців, від якого ми із прикрістю відмовляємося. Оповідь іноді видається сухою через свою об'єктивність, але вона залишається чистою від усіляких витівок <...>. Перед нами – не визначна книга, але ми і надалі будемо стежити за цим автором, який добре поєднує екзотичне і повсякденне з гумором та сарказмом» [7, с. 333].

Отже, рецензент характеризує збірку як таку, що відповідає запитам невибагливого читача («не визначна книга»), зацікавленого у знайомстві зі світом настільки далеким, що він сприймається як напівказковий. Та водночас таке читання уміщує у собі щось нове і навіть пізнавальне: це не романтична історія про індіанців, а наближена до документальної оповідь про спосіб життя і психологію людей, які існують насправді, мають певні вади й переваги. Сам рецензент сприймає збірку Б. Травена дещо спрощено, вбачаючи у ній лише подолання екзотизму, оформлене у комічних тонах («із гумором та сарказмом»).

Відзначимо, що за своїм змістом оповідання збірки представляють різноманітну тематику, і найбільш репрезентативною постає антирелігійна. Б. Травен певною мірою поділяв ідеї засновника філософського анархізму Макса Штірнера, керуючись його настановами на скасування державних та релігійних інститутів суспільства. Таке ставлення пояснює, чому вірування індіанців зображено в збірці у широких градаціях комічного. Та, крім цього, існує такий важливий і символічно забарвлений компонент образу Мексики, як джунглі. Цей тематичний ракурс збірки залишається поза увагою рецензента, для якого джунглі – це просто позначення місця, де відбуваються «веселі та чудесні» події. Але, на наш погляд, джунглі надають книзі широкого культурологічного змісту. Письменник зображує не просто іншу психологію, він показує, як ця психологія пов'язана з природним оточенням, із корінням мексиканського народу.

Щоб зрозуміти, яке значення мала збірка мексиканських оповідань у творчості письменника, слід звернутися до його свідчення. Через більш ніж десять років після виходу книги у Берліні письменник запропонував її англійський варіант під назвою “Swallowed by the Bush, Bone and Soul” («Поглинуті джунглями, тілом і душею») бостонському видавцю Реймонду Еверітту. 27 квітня 1939 року у відповідь на відмову від публікації збірки, яка здалася Еверітту позбавленою внутрішньої єдності, Б. Травен писав: «Вже назва збірки вказує на те, що якщо людина мешкає у джунглях, поглинута ними, то джунглі неминуче змінюють її душу і тіло, хай вона індіанець, мексиканець, метис або американець, так само як і селянський хлопець із Дакоти перетвориться на іншого, якщо його поглине Нью-Йорк. <...> От у чому єдність. Її, як і в інших моїх книгах, не слід шукати в єдиному герої чи героїні. Герой

такий: дух, душа і серце людей, що живуть у джунглях чи завдяки ним» [8, с. 821].

Пропонуючи свою книгу, Б. Травен передбачає величезний читацький попит, хоча оповідання її не несуть у собі модної для того часу проблематики. «Тут читача не будуть постійно тягнути з Аляски до Італії, з пентхауса до кіностудії, з любовної пригоди до вбивства, що вчиняє косоокий чоловік, використовуючи дерев'яний протез ноги. <...> Не слід забувати, що найвідоміший бестселер – це завуальована збірка коротких оповідань. Що є Біблія, коли не збірка коротких оповідань, віршів, есе, любовних пісень, історичних відомостей, військових історій? Що таке «Тисяча і одна ніч», «Декамерон», Рабле <...>» [9, с. 822].

Отже, лист Б. Травена Р. Еверітту, хоч і не досяг своєї головної мети – публікації збірки, постав розгорнутим авторським коментарем до його творіння. Письменник стверджує, що стрижнем книги, її умовним головним героєм є «дух, душа і серце людей, що живуть у джунглях». Відмовляючись від тогочасних романних колізій, Б. Травен орієнтується на шедеври світової літератури, які у малих оповідних формах подали достовірну панораму життя певної епохи і культури – чи то італійські новели, чи то арабські казки. Атеїст Б. Травен апелює до Біблії як до власного взірця – «Книги Книг», що веде просту і повчальну оповідь про історію людства. Цей авторський коментар спрямовує наш аналіз оповідання «Індійці і чернець» не на вузьку антиклерикальну проблематику, акцентовану у першій рецензії на збірку, а на аналіз художнього відбиття світоглядних засад індіанців, на шляхи створення їхнього художнього образу, і вже на цій основі – на моменті самоусвідомлення культур, залучених до діалогу.

Оповідання «Індійці і чернець» – перше оповідання Б. Травена, представлене українському читачеві у 1965 році, тобто ще за життя письменника. На відміну від роману «Збирачі бавовни» – першого перекладу Б. Травена українською мовою, здійсненого ще у 1930 році, – це оповідання вже власною назвою акцентує ситуацію культурного зіткнення. Воно оприявнюється у першій фразі оповіді: «Іспанський чернець місіонер Бальвердо приїхав до Мексики, щоб насаджувати віру в Христа-спасителя» [10, с. 25].

За своєю проблематикою оповідання постає як філософсько-богословський диспут про сутність Бога. Індіанське плем'я звертається до іспанського місіонера з проханням розказати їм про християнського бога. У викладі пастора Христос – це утілене страждання. Жертовність його вимагає страждання й від його послідовників. Індіанці же сприймають Христа як слабого бога, який дав себе вбити. На відміну від нього, індіанське божество – Сонце – вмирає і народжується знову із власної волі, й тому видається могутнішим і надійнішим для людей, які сповідують віру в нього.

Слід зазначити, що Б. Травен, відтворюючи логіку індіанців, надає їхньому мисленню суто європейських раціоналістичних рис. Індіанці так би мовити, «переконуються» у перевагах Сонця перед Христом. Але водночас їхня аргументація будується не на раціональних засадах, а на вродженому, кривому почутті родинної єдності. Бог для них – це утілення материнської і батьківської любові до власних дітей. Якщо християнин має заслужити у Бога вічне життя «власними ділами та істинною вірою», то індіанцям воно дається не через заслуги, а дарується «просто так», як дар любові: «Для чого

заслуговувати те, що всемогутній і вселюблячий бог може дати просто так, як дає кожна мати, не запитуючи, чи заслужили її діти цього. У кожній матері більше любові і всепрощення, ніж у твого бога» [10, с. 26].

На сторінках цього короткого оповідання образи героїв, що втілюють релігійні ідеї, розвиваються і перетворюються на власні протилежності. Місіонер Бальвердо еволюціонує від смиренного ченця, який «коротко і просто розповів індіанцям про євангельське вчення» [10, с. 25], до співрозмовника з недобрим вогником в очах, що роздратовано і суворо перериває індіанського вождя, і зрештою залякує індіанців останнім судом: бог, що «воскрес із мертвих і вознісся на небо», колись повернеться, «щоб проклясти всіх, хто не вірить у нього» [10, с. 26]. В образі Бальвердо християнська доктрина втрачає людяність і милосердя, набуває мстивості і жорстокості.

Груповий образ індіанців теж поданий у розвитку. Спочатку на перший план виступає їхній прагматизм. Вони не вдоволені своїми богами: «Коли нам потрібен дощ, бог дощу не посилає нам ні краплини, а коли ми просимо сухої погоди, бога сухого вітру для нас немає вдома». Індіанці прийшли до місіонера як на ринок, вони готові обміняти власних богів на інших: «Якщо вони кращі за наших, ми готові прийняти твоїх богів і забути наших. Яких же богів ти нам запропонуєш?» [10, с. 25].

Значимо, що тема релігійного прагматизму індіанців набуде розвитку в багатьох оповіданнях збірки. Приміром, в оповіданні «Мандрі святого Антонія» (“Der ausgewanderte Antonio”) герой примушує статую святого допомогти йому у пошуках загубленого годинника, бо завжди зі своєї невеличкої зарплатні він купував свічки для його вітваря.

Та якщо в оповіданні про святого Антонія цей прагматизм формує гумористичний настрій, в історії про індіанців і ченця він постає як вихідна точка національної ідентифікації. Адже у фіналі індіанці не лише відмовляються від претензій до власних богів, а й усвідомлюють загальний зв'язок індіанської світобудови, починають розуміти й поцінювати її гармонійний устрій. Порівняння Сонця і Христа відкриває їм величність власного бога, що також помирає і воскресає.

Значимо, що у парі Христос – Сонце письменник акцентує передусім могутність, він правдиво передає деталі євангельської історії, але викривляє їхнє значення: «Він дозволяв обплювувати себе, лаяти, закидати камінням, дозволяв знущатися над собою як над блазнем, дозволив одягти на себе терновий вінок» [10, с. 26]. Антихристиянські переконання Б. Травена нібито засвоює його герой-індіанець, звинувачуючи Христа у слабкості і неспроможності захистити самого себе: «Той, хто не може викликати повагу людей до себе, хто не наважується захистити себе, не може бути богом». Все це створює певну умовність релігійного спору, читач розуміє, що тут ідеться передусім про авторські вподобання, і критика християнства, що лунає з вуст індіанського вождя, – це художній прийом, який дає змогу письменникові створити ідеалізований образ мексиканських індіанців. Максимальну привабливість цьому образу надає утопічна ідея прекрасного світу, в якому поєднані краса і гідність, любов і родючість, мир і спокій: «... щоб принести нам прохолоду і спокій, мій бог щовечора помирає, без наруги, як воістину великий бог. А вранці він знову встає із мертвих. Спочатку він ще закутаний у покривало, потім воно голубішає, і на ньому починає сяяти золоте проміння, проміння всемогутнього бога. І, нарешті, з'являється він увесь,

випромінюючи тепло і світло, красу і родючість. Він дарує квітам аромат і фарби, дає маїсу силу, плодам – соки, жене по морю голубе повітря. Він не вимагає віри й ніколи нікого не проклінає. А коли настає вечір, мій бог знову помирає у золотому сьйві, зі спокійною усмішкою, яка обіцяє мир і спокій. Останнім поглядом стомлених очей він благословляє своїх індіанських дітей» [10, с. 26].

Український переклад оповідання надає цьому епізоду оспівування автентичної Мексики кульмінаційного значення. Після нього залишається єдина фраза: «Плем'я це досі не прийняло християнської віри» [10, с. 26]. Український перекладач, ім'я якого залишилося невідомим, скоротив текст оповідання, акцентувавши увагу читачів на красі мексиканського світу. Таке перекладацьке рішення змінило загальний настрій оповідання, позбавило його іронії, спрямованої на католицьку церкву, згладило протистояння двох зображених світів.

В оригінальному тексті історії з місіонером та індіанським вождем передує напівдокументальна передмова про роль церкви у колонізації Мексики. Вступ відбиває просвітницьку настанову Б. Травена, його бажання не так створити розважальну історію, як познайомити німецького читача зі справжнім життям країни. Тому і стиль вступу відрізняється від основного тексту своїм дещо газетним звучанням: «Велике протистояння між католицькою церквою та індіанцями у Мексиці розпочалося, коли країна здобула незалежність, і великі індіанські прошарки мексиканського народу <...> проклали собі шлях до покращення освіти та засвоєння здобутків цивілізації, у цей час католицька церква зберігала свою середньовічну владу над духом і вихованням, не бажаючи поступатися найменшою долею могутності і впливу, у добу високо розвинутої техніки церква чинила спротив обов'язковій освіті індіанців» [11, с. 270] (переклад з німецької наш – О.М.). У композиції оповідання вступ контрастно урівноважений із заключними псевдохристиянськими примирливими фразами: «Зі стрімким розпадом католицької церкви у Мексиці так само стрімко зникає для нас надія, що коли-небудь у раю крилаті трубочі й арфісти привітають це плем'я і ще приблизно двадцять інших індіанських племен. Ми, як добрі християни, постараємося перенести це із глибоким смиренням і повною покірністю перед вишнею волею. Алілуя!» [12, с. 270].

Фінальне «Алілуя!» надає оповіді саркастичних рис, викриває фальш смирення як провідної християнської засади. Вочевидь, відсутність зазначених композиційних елементів в українському перекладі пояснюється небажанням представляти українському читачеві німецького автора як насмішника, а також прагненням подати художньо найсильніші сторінки його твору.

Відзначимо, що, попри порушення цілісності тексту, в поданому українському перекладі збережено те, що становить провідну для нас проблему трактування цього оповідання: дуалістичність як художній принцип, контрастне зіставлення мексиканського політеїзму та католицької віри, через яке проступає узагальнений образ Мексики. Полюсами дуалістичного протистояння постають любов та страх гріха і покарання, гармонія родинних стосунків та необхідність заслужити спасіння, індіанська природна шляхетність та лицемірство католицького місіонера.

Висновки і перспективи подальших пошуків. Б. Травен постає в історії німецької і мексиканської літератури як екстра-

територіальний письменник. Його творча постать утілює у собі ідею розмитості кордонів і меж – державних, особистісних, мовних, жанрових, мистецьких. Він належить водночас двом культурам і двом літературним світам, що призводить до дуалізму його художнього мислення. Аналіз оповідання «Індіанці і чернець» показує, що дуалізм зі світоглядного перетворюється на поетичний принцип, який оформлює оповідь як протиставлення духовних засад європейської та мексиканської культур. Перспективою подальших досліджень є аналіз інших оповідань збірки «Джунгли», у яких образ Мексики формується у зіставленні й протиставленні з європейським контекстом.

Література:

1. Baumann Michael L. B. Traven: una introducción. URL: <https://docplayer.es/96009929-B-traven-una-introduccion-michael-l-baumann.html> (дата звернення: 20.10.2021).
2. Rall D. B. Traven, ¿un autor mexicano? México, el exilio bien temperado. / Editoras R. von Hanffstengel y S. Tercero Vanconcelos. México, 1995. P. 95–106.
3. Ruffinelli J. El otro México: México en la obra de B. Traven, D. H. Lawrence y Malcolm Lowry. México : Nueva Imagen, 1978. 162 p.
4. Casanova M. Las “novelas de la selva” de Bruno Traven (1882–1969): otra mirada, o la mirada al otro. *Otherness in Hispanic Culture*. / Ed. by Teresa Fernández Ulloa. Cambridge Scholars Publishing, 2014. P. 458–475.
5. Hohnschopp Ch. Entre dos mundos – la muerte en tanto “Visita nocturna en la selva”. *Análisis de dos relatos de B. Traven*. México, el exilio bien temperado. / Editoras R. von Hanffstengel y S. Tercero Vanconcelos. México, 1995. P. 37–43.
6. Kodum C. Mexiko als Sehnsuchtsort und visionäres Revolutionsparadies bei B. Traven. *Der Feuerstuhl. Werk und Wirkung des Schriftstellers B. Traven / Karsten Krampitz*. Simone Barrientos (Hg.): Alibri Verlag, Aschaffenburg 2019. S. 157–167.
7. Hoyer W. B. Traven, Der Busch. Hefte für Büchereiwesen. XIII. Band. Leipzig, 1929. S. 333.
8. Guthke K.S. B. Traven. Biographie eines Rätsels, Frankfurt a M., Büchergilde Gutenberg, 1987. S. 821.
9. Guthke K.S. B. Traven. Biographie eines Rätsels, Frankfurt a M., Büchergilde Gutenberg, 1987. S. 821.
10. Травен Б. Індіанці і чернець. *Людина і світ*. 1965. № 9. С. 25–26.
11. Traven B. Der Bush. Ohne Verlag, 1932. 368 s.
12. Traven B. Der Bush. Ohne Verlag, 1932. 368 s.

Mandryko O. B. Traven’s story “Indian conversion”: dualism as an imaginary principle

Summary. The article is devoted to the study of the German writer B. Traven, whose work is related to Mexico. It is noted that the artistic figure of B. Traven forms a specific perspective of imagological research: the multicultural discourse of the writer realizes the situation of otherness, extraterritoriality, dialogical interaction and conflict of cultures. B. Traven’s first short story in the Ukrainian translation “Indian conversion” from the 1928 collection “The Bush” was chosen for analysis. Author’s comments to the collection show that the image of the jungle forms the cultural core of the stories. The jungle is not just a spatial representation of events. They acquire an existential meaning of the landscape in which the roots of the Mexican people are immersed. It is emphasized that in the genre construction of the collection B. Traven focuses on the Bible and masterpieces of world literature, which in small narrative forms gave a reliable panorama of life of a certain era and culture. The author’s commentary directs the analysis of the story “Indian conversion” not to narrow anti-clerical issues, but to comprehend the artistic reflection of the ideological principles of the Indians. In the story, B. Traven depicts not so much the natives of an exotic country, as the situation of meeting cultures, attempts at mutual understanding. The evolution of the main characters of the story is traced: a Spanish missionary and Indians. In the course of the heroes’ discussion about the essence of the gods – Christ and the Sun – the idea of cultural constants is formed. If the Christian priest affirms the ideas of suffering, sin, punishment, then the Indian leader glorifies the Sun, which gives parental love to his children. The contrasting juxtaposition of Mexican polytheism and the Catholic faith becomes an artistic principle that forms a generalized image of Mexico. The poles of the dualistic confrontation are love and fear, the harmony of family relations and the need to deserve salvation, the Indian natural nobility and the hypocrisy of a Catholic missionary. An analysis of the story “Indian conversion” shows that dualism is transformed from a worldview into a poetic principle, which formalizes the story as the opposition of the spiritual foundations of European and Mexican cultures. In conclusion, it is argued that the cultural dualism of B. Traven as an extraterritorial writer appears as a poetic principle of creating the image of Mexico.

Key words: B. Traven, imagology, Germany, Mexico, extraterritoriality, cultural dualism.

*Ніколаєнко Ю. О.,
кандидат педагогічних наук,
доцент, доцент кафедри германської філології та перекладу
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

СОЦІОКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ У КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ

Анотація. Статтю присвячено висвітленню теоретичних основ формування соціокультурної компетентності у процесі фахової підготовки майбутніх перекладачів у закладах вищої освіти. З точки зору діяльнісно-орієнтованого підходу професійна діяльність перекладача розглядається як посередництво у міжкультурній комунікації представників різних лінгвокультурних соціумів. У дослідженні представлено порівняльний аналіз понять «компетентність», «компетенція», «професійна компетентність», «іншомовна комунікативна компетентність». На основі проведеного аналізу наукових джерел уточнено зміст поняття «соціокультурна компетентність майбутніх перекладачів», яке розглядається як інтегральна властивість особистості, завдяки якій перекладач ефективно здійснює посередницьку діяльність у міжкультурній комунікації представників різних країн та сприяє успішній взаємодії та досягненню взаєморозуміння. Соціокультурна компетентність входить до складу іншомовної комунікативної компетентності, яка є важливим компонентом у структурі професійної компетентності майбутніх перекладачів. Проаналізовано підходи до виокремлення структурних компонентів соціокультурної компетентності фахівців різних галузей та з'ясовано, що у науковій літературі не існує загальноприйнятої класифікації компонентного складу соціокультурної компетентності. Запропоновано виділити чотири компоненти у структурі соціокультурної компетентності майбутніх перекладачів: соціокультурні знання (знання про країни, мова яких вивчається, їхні культурні цінності, особливості національного менталітету та стандарти комунікативної поведінки); особистісне ставлення до культури інших країн, що базується на толерантності та повазі до цінностей, які відрізняються від притаманних рідному лінгвокультурному соціуму; здатність до використання мови у соціальному аспекті; позитивний досвід міжкультурного спілкування. Визначено основні аспекти формування соціокультурної компетентності. У результаті проведеного дослідження було зроблено висновок, що формування соціокультурної компетентності у контексті міжкультурної комунікації є невід'ємним компонентом професійної підготовки майбутніх перекладачів у закладах вищої освіти.

Ключові слова: компетентність, компетенція, професійна компетентність, іншомовна комунікативна компетентність, соціокультурна компетентність, майбутні перекладачі.

Постановка проблеми. З огляду на процеси глобалізації та інтеграції, що спостерігаються в усіх сферах сучасного життя, постає питання організації ефективної взаємодії між представниками різних країн на основі взаєморозуміння

та взаємоповаги для виконання спільних завдань і досягнення спільних цілей. Важливою передумовою успішного міжнародного співробітництва є якісна комунікація між членами різних культурних соціумів. Посередником у цьому процесі виступає перекладач, який має не тільки відмінно володіти іноземною мовою, але й вміти спілкуватися з урахуванням особливостей комунікативної поведінки в тому чи іншому лінгвокультурному середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти професійної підготовки майбутніх перекладачів у закладах вищої освіти та специфіку перекладацької діяльності досліджували І. Алексєєва, Н. Білоус, Є. Долинський, Н. Іваницька, В. Ільїн, В. Карабан, К. Карпов, С. Ковганюк, С. Коломієць, В. Комісаров, Л. Латишев, О. Нестєрова, С. Ніколаєва, Л. Олексієнко, А. Онищук, О. Павлик, В. Радчук, Ж. Таланова, Л. Тархова, Г. Чернов, Л. Черноватий, А. Ширяєв, О. Шупта. Науковці наголошують на важливості вирішення таких проблем, як формування конкурентоздатності майбутніх перекладачів (Н. Абабілова), модернізація професійної підготовки майбутніх перекладачів (Є. Бєсєдіна), урахування вимог сучасного ринку праці до підготовки перекладачів (Є. Долинський, Н. Зінуква), використання інформаційно-комунікаційних технологій (А. Янковець), формування індивідуального стилю професійного спілкування (Н. Соболев). Окремі праці присвячені формуванню професійної компетентності майбутніх перекладачів, зокрема інтегральної (І. Колодій) та інформаційної (Р. Тарасенко). Деякі питання щодо підготовки майбутніх перекладачів до міжкультурної комунікації висвітлено у дослідженнях М. Антонівської, О. Ковтун, Г. Кравченко, М. Моцар.

Мета статті – на основі аналізу наукових джерел уточнити зміст і структуру поняття «соціокультурна компетентність майбутніх перекладачів» у контексті підготовки до міжкультурної комунікації та виділити основні акценти у формуванні соціокультурної компетентності у майбутніх фахівців у галузі перекладу.

Виклад основного матеріалу дослідження. У межах нашого дослідження ми розглядаємо поняття «соціокультурна компетентність» з точки зору компетентнісного підходу до професійної підготовки майбутніх перекладачів у закладах вищої освіти. Цей підхід відповідає сучасним тенденціям навчання іноземної мови і є діялісно-орієнтованим. Адже у своїй професійній діяльності перекладач діє як соціальний агент, що є посередником у міжкультурній комунікації представників різних соціумів. За таких умов мовленнєві процеси набувають більш широкого соціального контексту і перед перекладачем

постає складне завдання – забезпечити ефективне спілкування на основі діалогу культур. Такий підхід відповідає Загальноєвропейським рекомендаціям з мовної освіти, де зазначається, що головним завданням освіти є перетворення багатого спадку різних мов і культур з перешкоди у спілкуванні на джерело взаємного збагачення і розуміння, а також наголошується на важливості сприяння терпимості, повазі до особистості і культурних відмінностей шляхом тіснішої співпраці не лише в галузі освіти, культури та науки, але й торгівлі та промисловості [1, с. 2–3]. З огляду на вищезазначене, можна стверджувати, що у процесі міжкультурної комунікації важливу роль відіграє професійна компетентність перекладача.

Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» компетентність – це «здатність особи успішно соціалізуватися, навчатися, провадити професійну діяльність, яка виникає на основі динамічної комбінації знань, умінь, навичок, способів мислення, поглядів, цінностей, інших особистих якостей» [2].

У лінгводидактичному енциклопедичному словнику знаходимо два поняття – «компетентність» і «компетенція». Компетентність розглядається як «здатність особистості до виконання будь-якої діяльності на основі життєвого досвіду та отриманих знань, умінь та навичок» [3, с. 117], а компетенція трактується як «сукупність знань, умінь і навичок, які формуються у процесі вивчення певної дисципліни» [3, с. 118]. У Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти використовується термін «компетенція» як «сума знань, умінь та характерних рис, що дозволяє особистості виконувати певні дії» [1, с. 9]. Необхідно відзначити, що термін «компетенція» (“competence”) вперше з’явився в американському мовознавстві, коли Н. Хомський застосував його для позначення здатності здійснювати мовленнєву діяльність рідною мовою. Нині це поняття має більш широке застосування і використовується не лише у лінгвістиці.

Аналіз зарубіжних наукових праць також свідчить про паралельне використання термінів “competence” (компетенція) та “competency” (компетентність) для позначення здатності виконувати дії успішно та ефективно. Проте “competency” акцентує нашу увагу на майстерності, яка необхідна для виконання завдання, а “competence” розглядається як здатність щось добре виконувати [4]. Інші джерела наголошують на тому, що “competence” базується на навичках і є стандартом, яким потрібно оволодіти, а “competency” – це спосіб поведінки, те, як особистість досягає необхідних стандартів [5].

Отже, семантичні поля термінів «компетенція» і «компетентність» неповністю співпадають. Компетенція є сукупністю знань, умінь і навичок, якими необхідно оволодіти у процесі навчання. Компетентність є більш широким поняттям і розглядається як особистісна якість, що включає не лише набуті компетенції, але й ціннісні ставлення та особистий досвід. Якщо компетенція – це те, що стосується змістового компонента навчання, то компетентність – це те, що має бути сформованим у результаті навчання. Саме у такому значенні ми розглядаємо соціокультурну компетентність майбутніх перекладачів у рамках нашого дослідження.

Соціокультурна компетентність є важливим складником професійної компетентності майбутніх перекладачів. Як зазначає у своєму дослідженні Н. Мельник, у вітчизняному освітньому просторі професійну компетентність трактують як базову характеристику професійної діяльності фахівця, що включає змістовий компонент (знання) і процесуальний компо-

нент (уміння). Головними характеристиками професійної компетентності є мобільність знань, гнучкість способів, методів і прийомів професійної діяльності, а також критичність мислення [6, с. 36].

У структурі професійної компетентності фахівця можна виділити такі компоненти, як гностичний чи когнітивний (професійні знання), регулятивний (здатність використовувати наявні професійні знання для вирішення професійних завдань), рефлексивно-статусний (авторитет, який надає право діяти певним чином), нормативний (коло повноважень) і комунікативний (здатність до взаємодії у професійній діяльності) [7]. Ми погоджуємося, що в умовах сьогодення комунікативна компетентність є компонентом професійної компетентності фахівця будь-якого профілю. Особливо важливою комунікативна компетентність є для здійснення перекладацької діяльності.

Нагепер не існує єдиного загальноприйнятого підходу до визначення сутності і структури комунікативної компетентності, адже, як цілком слушно зазначається у Загальноєвропейських рекомендаціях з мовної освіти, всі компетенції людини слугують так чи інакше здатності користуватися мовою для спілкування і можуть розглядатися як аспекти комунікативної компетенції [1, с. 101]. Ці компетенції можна умовно поділити на загальні, тобто ті, які не є безпосередньо пов’язаними з мовою, та комунікативні мовленнєві компетенції (власне лінгвістичні). У складі комунікативної мовленнєвої компетенції виділяють такі компоненти, як лінгвістична, соціолінгвістична та прагматична компетенції. Зокрема, соціолінгвістична компетенція пов’язана зі знаннями та уміннями, які необхідні для здійснення соціального аспекту мовленнєвого спілкування. Соціолінгвістична компетенція стосується лінгвістичних маркерів соціальних стосунків, правил ввічливості, діалектів і акцентів, виразів народної мудрості, відмінностей у реєстрах мовлення [1, с. 118]. На наш погляд, соціолінгвістична компетенція має більш вузьке значення, ніж соціокультурна компетентність, тому доцільніше включати до складу іншомовної комунікативної компетентності саме соціокультурну компетентність.

Підтвердження нашої думки знаходимо і у інших дослідників. Наприклад, І. Сімкова розглядає у складі компетентності майбутніх перекладачів іншомовну комунікативну, фахову і загальну компетенції, що у сукупності дають можливість фахівцям з перекладу ефективно здійснювати міжмовну, міжкультурну та міжособистісну професійну комунікацію [8, с. 165]. До складу іншомовної комунікативної компетенції дослідниця включає мовленнєву, мовну, соціокультурну, соціолінгвістичну, стратегічну, дискурсивну та соціальну компетенції [8, с. 166].

Соціокультурна компетентність є предметом досліджень у багатьох наукових працях, теоретичний аналіз яких дозволяє стверджувати, що не існує загальноприйнятого підходу до виокремлення структурних компонентів цього поняття. Найчастіше у складі соціокультурної компетентності дослідники описують такі компоненти, як: когнітивний, аксіологічний, мотиваційно-ціннісний, особистісний, соціальний, соціолінгвістичний, діяльнісний, операційний, комунікативний, рефлексивний, культурний. Для прикладу розглянемо запропоновану у дисертаційному дослідженні В. Киливник структуру соціокультурної компетентності майбутніх учителів англійської мови, яка включає такі компоненти, як: мотиваційно-ціннісний

(позитивне сприйняття та толерантне ставлення до цінностей, властивих іншомовній культурі; сприйняття загальнолюдських цінностей як професійно значущих); інформаційно-когнітивний (знання історичних, країнознавчих особливостей іншомовної культури, особливостей способу життя носіїв іншої мови, норм, традицій); діяльнісно-поведінковий (здатність до взаємодії в умовах міжкультурної комунікації, до прояву толерантності, уміння ефективно спілкуватися з представниками інших культур, враховуючи їхні соціокультурні особливості; уміння вибрати відповідний стиль спілкування) [9, с. 58]. Цей приклад доводить багатоаспектність такої складної інтегративної особистісної властивості, як соціокультурна компетентність.

У нашому дослідженні ми розуміємо соціокультурну компетентність як особистісну якість, що дозволяє перекладачеві ефективно здійснювати посередницьку діяльність у міжкультурній комунікації представників різних соціумів та сприяти успішній взаємодії та досягненню взаєморозуміння. Соціокультурна компетентність є складником іншомовної комунікативної компетентності, що входить до складу професійної компетентності перекладача. Соціокультурна компетентність передбачає оволодіння соціокультурною компетенцією, яка, з точки зору лінгводидактики, включає знання про країни, мова яких вивчається, національно-культурні особливості соціальної і мовленнєвої поведінки носіїв мови та здатність використовувати ці знання у процесі спілкування, дотримуючись правил етикету, соціальних умов і стереотипів поведінки носіїв мови [3, с. 316].

У структурі соціокультурної компетентності майбутніх перекладачів можна виділити такі компоненти, як:

1) соціокультурні знання: майбутній перекладач має володіти знаннями про країни, мова яких вивчається, їхні культурні надбання, духовні цінності, особливості національного менталітету та загальноприйняті норми комунікативної поведінки у певному іншомовному середовищі;

2) особистісне ставлення до культури інших країн, що базується на толерантності, відкритості, повазі до цінностей, які відрізняються від притаманних рідному лінгвокультурному соціуму; для формування у майбутніх перекладачів особистісного ставлення до міжкультурної комунікації важливим є наявність інтересу до вивчення інших мов і культур, бажання досягти взаєморозуміння, незважаючи на певні мовні чи культурні відмінності та бар'єри у спілкуванні;

3) здатність використовувати іноземну мову у соціальному аспекті у процесі міжкультурної комунікації – правильне використання правил ввічливості, виразів народної мудрості, мовних одиниць, які пов'язані із соціальними взаєминами, розуміння і сприйняття різних акцентів і діалектів (володіння соціолінгвістичною компетенцією);

4) наявність позитивного досвіду міжкультурного спілкування, що дозволяє перекладачу правильно інтерпретувати факти іншомовних культур та забезпечувати ефективну посередницьку діяльність в іншомовному спілкуванні з урахуванням особливостей комунікативної поведінки представників різних країн.

Формування усіх компонентів соціокультурної компетентності майбутніх перекладачів має відбуватися комплексно у процесі вивчення різних навчальних дисциплін, зокрема, таких як «Країнознавство», «Лінгвокраїнознавство», «Історія і культура країн, мова яких вивчається», «Практика усного і письмового мовлення», «Практичний курс першої іноземної

мови», «Практичний курс другої іноземної мови», «Ділова іноземна мова» тощо.

На нашу думку, успішне формування соціокультурної компетентності майбутніх перекладачів можливе, якщо створити таке навчальне середовище, яке буде максимально наближеним до реальних умов міжкультурного спілкування. Це можна забезпечити завдяки використанню сучасних автентичних навчальних матеріалів – підручників, посібників, аудіо- та відеоматеріалів. Особливий акцент варто зробити саме на використанні відео на заняттях, що має низку переваг: 1) занурення в іноземне середовище; 2) ознайомлення з різними варіантами іноземної мови, акцентами носіїв мови та тих, для кого ця мова не є рідною; 3) студенти не лише сприймають мову на слух, але й можуть ознайомлюватися з особливостями невербального спілкування представників різних культур, а також сприймати інші екстралінгвістичні чинники нерідного мовного соціуму. Необхідно також звернути увагу на те, що для формування соціокультурної компетентності не досить просто ознайомлення студентів з інформацією про країни, мову яких вони вивчають. Важливим є вивчення і практика стандартів поведінки, які характерні для певного лінгвокультурного середовища. Це так званий компонент «стилю життя» (О. Тарнопольський, Н. Складенко). Йдеться про норми і стереотипи поведінки, які необхідні для нормального повсякденного життя в певному соціумі; ці норми розвиваються у людей, які проживають у певному соціумі, з дитинства, і часто не усвідомлюються, проте вони досить серйозно відрізняються в різних країнах [10, с. 35]. Наприклад, це правила щодо організації ділових зустрічей, подарунків, обіду в ресторані тощо. Знання і вміння перекладача користуватися такими стандартами є запорукою уникнення непорозуміння і конфліктів у міжкультурному спілкуванні. Для підвищення рівня соціокультурної компетентності майбутніх перекладачів можна також рекомендувати залучення їх до спілкування з представниками різних культур, зокрема з використанням сучасних комп'ютерних технологій (участь у розмовних клубах, круглих столах, міжнародних конференціях, вебінарах).

Висновки. Усе вищезазначене дозволяє зробити висновок, що соціокультурна компетентність є складною особистісною властивістю, яка забезпечує ефективну посередницьку діяльність перекладача у процесі міжкультурного спілкування. Соціокультурна компетентність є складником іншомовної комунікативної компетентності, яка входить до складу професійної компетентності перекладача. З огляду на це формування соціокультурної компетентності є важливим компонентом професійної підготовки майбутніх фахівців з перекладу у закладах вищої освіти. Перспективи подальших досліджень вбачаємо у розробці практичних аспектів формування соціокультурної компетентності майбутніх перекладачів.

Література:

1. Common European Framework of Reference for Languages: learning, teaching, assessment. Cambridge : Cambridge University Press, 2001. 260 p.
2. Закон України «Про вищу освіту». Редакція від 02.10.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text>.
3. Шукин А.Н. Лингводидактический энциклопедический словарь. Москва : Астрель : АСТ : Хранитель, 2007. 746 с.
4. Rola Moghaghghab, Audrey Tong, Amy Hallaran, Janet Anderson. The Difference Between Competency and Competence: A Regulatory Perspective. *Innovation*. Volume 9, Issue 2, July 01, 2018. P. 54–59.

5. Competence and Competency. Are they the same? URL: <https://www.centranum.com/resources/competency-management/competence-and-competency/>.
6. Мельник Н. Феномен «професійна компетентність» в українській та європейській педагогічній теорії. *Педагогічний процес: теорія і практика. Серія: Педагогіка*. 2017. № 4 (59). С. 33–39.
7. Деркач А.А., Зазыкин В.Г. Акмеология : учебное пособие. Санкт-Петербург : Питер, 2003. 256 с.
8. Сімкова І.О. Особливості формування фахової компетенції в майбутніх перекладачів. *Наука і освіта*. 2013. № 3. С. 165–168.
9. Киливник В.В. Формування соціокультурної компетентності майбутніх учителів іноземної мови в системі педагогічного коледжу : дис. ... к. пед. н. : 13.00.04. Класичний приватний університет. Запоріжжя, 2020.
10. Тарнопольский О.Б., Кожушко С.П. Методика обучения английскому языку делового общения : учебное пособие. Киев : Ленвит, 2004. 191 с.

Nikolaienko Yu. Sociocultural competency of future interpreters in the context of intercultural communication

Summary. The article deals with the theoretical fundamentals of the formation of sociocultural competency in the process of professional training of future interpreters in higher educational institutions. According to the action-oriented approach, in their professional activity interpreters act as mediators between representatives of various linguistic and cultural communities. The research deals with the comparative analysis of such terms as “competency”, “competence”, “professional competency” and “communicative language competency”. On the base of the conducted analysis the author redefines

the term “sociocultural competency of future interpreters” which refers to an integral personal quality used by an interpreter to act efficiently as a mediator in intercultural communication of representatives of different countries and contribute to successful interaction and mutual understanding. Sociocultural competency is included into communicative language competency and the latter is an essential component in the structure of professional competency of future interpreters. The author analyses approach to selection of structural components of sociocultural competency of specialists in various branches and summarizes that there is no common classification of components in the structure of sociocultural competency. The article provides the description of four components of the sociocultural competency of future interpreters: sociocultural knowledge (knowledge about those nations whose language students learn, their cultural values, national mentality and communicative behavior standards); personal attitude to foreign countries’ culture based on tolerance and respect to values that differ from those which are common to native linguistic and cultural community; ability to use a language in social aspect and positive experience in intercultural communication. Some attention is paid to ways of formation of sociocultural competency. As the result of the conducted research the author makes a conclusion that the formation of sociocultural competency in the context of intercultural communication is a significant component of professional training of future interpreters in higher educational institutions.

Key words: competency, competence, professional competency, communicative language competency, sociocultural competency, future interpreters.

*Павельєва А. К.,**кандидат філологічних наук, доцент,**доцент кафедри германської філології та перекладу**Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»**Дмитрюк С. С.,**здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти**Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

ПЕРЕКЛАД ЛЕКСЕМ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЇЖІ В ПОВІСТІ МИКОЛИ ГОГОЛЯ «СТАРОСВІТСЬКІ ПОМІЩИКИ»

Анотація. Стаття присвячена аналізу способів перекладу на англійську мову етнічно маркованих лексем на позначення їжі в повісті Миколи Гоголя «Старосвітські поміщики» та визначенню їх еквівалентності та адекватності в двох перекладах – Річарда Півера і Лариси Волохонської та Констанс Гарнетт і Ізабель Хепгуд. Зазначається, що мотив їжі є одним із ключових хронотопічних мотивів у картині світу цієї повісті і відіграє особливу роль у стосунках головних героїв, проте лексеми, що належать до тематичної групи «Їжа», у цьому творі є етнічно маркованими мовними одиницями, що ускладнює їхній переклад на неблизькоспоріднену мову – англійську. Відзначається, що раніше дослідники робили спроби аналізувати способи перекладу на англійську мову назв їжі у пізній творчості Гоголя, проте особливості перекладу реалій, що містять назви страв у ранній прозі письменника, раніше не розглядалися.

У статті доводиться, що обидві пари перекладачів повісті «Старосвітські поміщики» найчастіше використовували метод описового перекладу, рідше – калькування, генералізації та лексико-граматичної заміни, при цьому оригінальний текст дещо втратив свій національно-культурний складник. Зазначається, що найменш вдалі відповідники обидві команди перекладачів підібрали до лексем «киселик», «узвар» та «урда», використавши при цьому прийом описового перекладу. Однак найбільш проблематичними в плані перекладу виявилися назви грибних страв, непопулярних в англомовних країнах, які всі перекладачі експлікували неправильно і, відповідно, переклали за допомогою лексико-граматичних замін та генералізації. У статті також розглядається використання перекладачами Півером та Волохонською прийому транскодування (транскрипції чи транслітерації) та перекладацьких виносков, за допомогою яких були досить точно пояснені особливості українських страв «каша» та «пиріжки». Водночас вони не завжди правильно розуміли мову тієї епохи, що відобразилося в неточностях перекладу окремих реалій у гоголівських творах. Гарнетт і Хепгуд взагалі не використовували транслітерацію чи транскрипцію в перекладі лексем на позначення їжі, позбавивши повість національно-культурного колориту, а окремі лексичні одиниці були взагалі випущені із тексту перекладу. Однак обидва варіанти перекладу є цілком адекватними та загалом передають український колорит творів за допомогою лексичних засобів англійської мови.

Ключові слова: лексема, мотив їжі, транскодування, описовий переклад, калькування, генералізація, реалія, лексико-граматична заміна.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Автор «Вечорів на хуторі біля Диканьки» та «Миргорода» Микола Васильович Гоголь був одним із найвідоміших з-поміж письменників гурманом та кулінаром. Він не лише геніально описував у своїх літературних доробках застілля та способи приготування їжі, а і сам любив смачно поїсти та вмів гарно готувати. Навіть у листуванні із друзями митець часто згадував страви, які куштував у кафе і ресторанах та під час зраних вечерів, які влаштував для приятелів.

В описах страв Гоголю немає рівних, а мотив їжі – один із ключових мотивів «українських повістей» та поеми «Мертві душі». Особливого значення мотив їжі набуває в повісті «Старосвітські поміщики», у якій, на думку М.М. Бахтіна, кохання, народження, смерть, шлюб, праця, їжа, напої є основними рівнозначними реаліями ідилічного життя поміщиків, між якими немає різких контрастів [1, с. 374], а все побутове, рутинне, дріб'язкове, неважливе в повсякденному житті (або з точки зору читача) є, навпаки, найважливішим в ідилічному просторі.

Саме мотиви гостинності та їжі є найбільш значимими компонентами ідилічного хронотопу повісті, художній простір якої наповнений їжею і напоями у сирому та готовому вигляді, а день старосвітських поміщиків вимірюється не годинами, а часом прийому їжі, адже Пульхерія Іванівна та Афанасій Іванович їли не менше 8 разів на добу, а все їхнє життя протікало від трапези до трапези. О.Г. Ковальчук упевнений, що в цьому творі їжа стає смыслом життя і підґрунтям для кохання [2, с. 46–47], проте, на наш погляд, у такому способі проведення часу була своя логіка, адже поміщикам було приємно піклуватися один про одного, а мета та смисл їхнього життя зводились не просто до їжі, а до взаємної турботи.

Втім переклад назв українських страв у повісті, як і інших реалій, вимагає неабиякої майстерності від перекладачів, адже для передачі етнічно маркованих лексем з однієї неблизькоспорідненої мови на іншу перекладачі завжди стикаються з одвічною проблемою: вибором між калькуванням, описовим перекладом чи еквівалентами та транскодуванням (транслітерацією чи транскрибуванням) з подальшою необхідністю пояснювати окремі мовні одиниці за допомогою перекладацьких виносков та перезавантажувати таким чином текст іншомовними елементами. Тому проблема перекладу на англійську мову лексем на позначення їжі у ранній прозі Гоголя натепер

є актуальною і малодослідженою та потребує подальших комплексних досліджень.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Найчастіше науковці досліджують етнокультурні реалії у всьому їх різноманітті на прикладах поеми «Мертві душі», п'єси «Ревізор» та циклу «Петербурзькі повісті». У перекладацькому аспекті увагу дослідників привертають насамперед імена, прізвиська та прізвиська персонажів, фразеологізми, назви предметів побуту, зброї та одягу. Окремі особливості перекладу реалії на позначення їжі у творах письменника розглядалися у наукових працях Ю.В. Яварі [3], Л.В. Коковіної [4], Н.О. Грінченко [5], О.В. Нестеренко [6], проте нам не вдалося знайти системного та комплексного аналізу лексем з тематичної групи «Їжа» в повісті Миколи Гоголя «Старосвітські поміщики».

Метою статті є аналіз способів перекладу на англійську мову етнокультурної лексики на позначення їжі в повісті М. Гоголя «Старосвітські поміщики».

Об'єктом дослідження є повість Миколи Гоголя «Старосвітські поміщики» в двох варіантах перекладу: 1) Річарда Півера та Лариси Волохонської (далі – П/В) та 2) Констанс Гарнетт і Ізабель Хепгуд (далі – Г/Х), а **предметом дослідження** – лексика тематичної групи «Їжа».

Виклад основного матеріалу дослідження. Для перекладу більшості етнічно маркованих лексем на позначення їжі Р. Півера та Л. Волохонська, К. Гарнетт та І. Хепгуд послуговувались методом описового перекладу, наприклад «коржики с салом» – “shortcake with lard” (П/В – в цьому випадку був використаний прийом граматичної заміни – множина змінена на однину, що суттєво змінює смисл словосполучення) чи “lardy cakes” (Г/Х), «кислое молоко» – “buttermilk” (П/В) та “sour milk” (Г/Х) (на нашу думку, другий варіант є більш точним еквівалентом, так само як словосполучення “curdled milk”), «вареники с ягодами» – “berry dumplings” (П/В) та “the fruit-dumpling” (Г/Х), причому Гарнетт-Хепгуд вдалися до генералізації та лексико-граматичної заміни – вжили в перекладі форму однини, а «ягоди» замінили на «фрукти». Як бачимо, назви вищевказаних страв були перекладені адекватно, і хоча й втратили свій національно-культурний колорит, проте цілком точно передають значення лексем. Цікаво, що слово «вареники» як страву слов'янської кухні, окрім “dumplings” та “varenyky”, інші перекладачі творів Миколи Гоголя передають як “perogies” чи “pierogi”.

Слід окремо відзначити особливості перекладу на англійську мову грибних страв. Так, «рыжики соленые» перетворились на “pickled mushrooms” (П/В) та “salted mushrooms” (Г/Х), в обох варіантах перекладачі застосували прийом генералізації, замінивши назву конкретного різновиду грибів – «рыжики» (“orange milky”, “cap saffron milk cap”, “orange agaric” тощо) на англійську лексему “mushrooms”, від чого втрачається національний колорит описаної страви, адже рижики, які росли по всій території України з липня по вересень і вважалися не лише смачними, а й корисними, були одними із найпоширеніших варіантів різносолів, які подавалися до столу цілий рік. З іншого боку, перекладачі спростили сприйняття тексту для англомовних читачів, у чий культурі споживання у їжу грибних страв ніколи не було популярним.

В іншому епізоді, коли Пульхерія Іванівна виконує роль гостинної хазяйки, читач знову зустрічається із описом грибних солінь: «Вот это грибки с чебрецом! это с гвоздиками и волош-

скими опехаму!» [7, с. 182] – “These are mushrooms with thyme! These are with cloves and walnuts!” (П/В) [8, с. 103] / “These are mushrooms with wild thyme! These are with cloves and hazelnuts!” (Г/Х) [9, с. 209]. Під час передачі на англійську мову вищевказаних речень усі перекладачі використали прийом лексико-граматичної заміни: Півер/Волохонська переклали «волоський горіх» як «грецький горіх», а Гарнетт-Хепгуд – як «ліщину», що докорінно змінює страву. Далі, в тому ж абзаці, Пульхерія Іванівна продовжує хвалитися своїми різносолами: «Вот это грибочки с смородинным листом и мушкатным орехом! А вот это больше травянки: я их еще в первый раз отваривала в уксусе; не знаю, каковы-то они; я узнала секрет от отца Ивана» [7, с. 182] – “These are mushrooms with black current leaves and nutmeg! And these are big gourds done in vinegar: it's the first time I've tried it, I don't know how they came out, it's Father Ivan's secret” (П/В) [8, с. 103] / “And these are mushrooms prepared with black currant leaves and nutmeg! And these are big pumpkins: it's the first time I have pickled them in vinegar; I don't know what they'll be like! I learnt the secret from Father Ivan” (Г/Х) [9, с. 209].

Необхідно підкреслити, що в цій частині тексту назва грибів «великі трав'янки» була експлікована обома парами перекладачів неправильно, і в зазначених перекладах вищевказані гриби перетворились на гарбузи, що втрачає усякий сенс у контексті абзацу, в якому головна героїня ділилася секретами засолу грибів. До того ж у кулінарії гоголівських часів у жодному із рецептів гарбуз не замочували в оцті, на відміну від грибів, які у слов'янських країнах традиційно вимочують та маринують в оцті. Як бачимо, обидві команди перекладачів відкинули демінутив «грибки» і передали його звичайною лексемою “mushrooms”, що трохи спотворює сприйняття картини світу повісті, адже у «Старосвітських поміщиках» подружжя неспроста використовує у своєму мовленні багато зменшувальних форм слів – такі особливості мови героїв вказують на їхні теплі стосунки та виступають маркерами ідилії в літературі епохи Романтизму.

Що стосується десертів та напоїв – лексема «киселик» була перекладена як “custard”, (П/В) та “jelly” (Г/Х), хоча, на нашу думку, варто було б використати більш вдалі варіанти описового перекладу – “Russian jelly-like soft drink” або “berry starch drink” чи навіть транскрибування “kissel”.

Словосполучення «жиденський узвар с сушеними грушами» було експліковано неправильно – “stewed dried pears” (П/В) та “dried pears stewed” (Г/Х), хоча, на наш погляд, правильніше було б перекласти цю страву як “watery smoked fruit compote with dried pears”, або ж саму лексему «узвар» можна було транслітерувати як “uzvar” та описати цю страву у виносці в кінці збірника, як Півер-Волохонська це і зробили з лексемами “pirozhki” та “kasha”, адже кисіль – це «драглиста страва з ягідного або фруктового сиропу, молока тощо з домішкою крохмалю» [10, с. 153], тому англійські лексеми “custard” та “jelly” не передають національний колорит згаданого десерту.

Водночас деякі назви страв Р. Півера та Л. Волохонська перекладали за допомогою прийому транскодування (транскрипції чи транслітерації), використовуючи при цьому перекладацькі виноски: «каша» – “kasha” (коментар перекладачів – “a dish made from grain (wheat, buckwheat, oats, rye, millet) boiled with water or milk”); «пирожки с маком» – “poppyseed pirozhki”

(коментар перекладачів – “*pirozhki* (plural of “*pirozhok*”) – are small pastries with sweet or savory fillings”).

В іншій частині тексту «*пирожки с сыром*» були перекладені як “*cheese pirozhki*”, а «*пирожки с урдою*» – “*pirozhki with poppyseed juice*”. В останньому випадку лексема-етнографізм «урда» була експлікована неправильно, адже в українському етнографічному довіднику «урда» (*гурда* чи *вурда*) описується як українська страва, яку готували з конопляного (рідше – лляного) насіння, яке злегка підсмажували й розтирали макогоном у макітрі, після чого «заливали окропом, добре вимішували, щоб отримати «пісне» молоко, проціджували, підсолювали та ставили варити на вогонь. Під час кипіння на поверхні утворювалася жовтувата піна, яку знімали ополоником-шумівкою і використовували як начинку для пирогів та вареників» [11].

Цікаво, що Констанс Гарнет і Ізабель Хепгуд частіше вдаються до калькування та описового перекладу назв страв, наприклад, «*пирожки с маком*» вони переклали як “*poppyseed pies*”, «*кашу*» – як “*porridge*”, «*пирожки*» – “*little pies*” (цікаво, що тут був збережений демінутив, важливий для мовної картини світу твору), «*пирожки с сыром*» – “*cheese pies*”, «*пирожки с урдою*» Гарнет та Хепгуд вирішили не перекладати і вдалися до прийому опущення.

Страва, яка досить часто згадується у творах Миколи Гоголя, а в повісті «Старосвітські поміщики» є улюбленою стравою Пульхерії Іванівни, – «*мнишки со сметаною*» була транслітерована як “*mnishki with sour cream*” (коментар перекладачів – “*patties of cottage cheese mixed with flour and eggs and fried*”). Гарнет та Хепгуд вдалися до описового перекладу, в їхньому варіанті тексту «*мнишки*» перетворились на “*curd-cakes with sour cream*”. В українських тлумачних словниках «*мнишки*» згадуються як «варені коржички із сиру з борошном» [10, с. 766]. Вони також відомі російськомовному читачеві як солодкі (з цукром чи родзинками) або солоні (із зеленню) кульки із товченої картоплі, перемішаної із творогом. Схожа страва під назвою «*коми*» відома також і в білоруській кухні, а страва на ймення «*плечинта*» – в молдавській. «*Мнишки*» також згадуються у відомій кулінарній книзі Олени Молоховець у рецепті № 628. «*Картофельные крокеты к жаркому*» [12].

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у цьому науковому напрямі. Отже, обидві команди перекладачів для передачі на англійську мову лексем з тематичної групи «Іжа» найчастіше використовували прийоми описового перекладу, калькування, лексико-граматичної заміни (що спрощувало рецепцію тексту англословному читачеві, проте позбавляло читача можливості насолодитися індивідуально-авторськими мовними одиницями та реаліями, які відіграють у контексті важливу роль), рідше – транскодування (транслітерацію та транскрибування) та опущення.

Подружжя перекладачів – Річард Півер та Лариса Волохонська – у своїх перекладах надзвичайно складної мови творів Миколи Гоголя, багатой на просторіччя, оказіоналізми, канцеляризми, культурно- та етнографічно марковану лексику, намагались передати особливості індивідуально-авторського слововживання за рахунок того, що відступали від норм англійської літературної мови та використовували прийом транскодування, у чому їм повсякчас дорікають рецензенти перекладів Гоголя та інші перекладачі. Водночас Волохонська не завжди

правильно розуміла мову тієї епохи, що відобразилося в неточностях перекладу окремих реалій у гоголівських творах, таких як «узвар» чи «урда».

Констанс Гарнет і Ізабель Хепгуд не використовували транслітерацію чи транскрипцію в перекладі лексем на позначення їжі, позбавивши повість національно-культурного колориту, а окремі лексичні одиниці були взагалі випущені із тексту перекладу. При цьому в англійському варіанті тексту ними були надзвичайно точно передані граматичні особливості гоголівської мови (порядок слів, демінутиви, звертання, вигуки, зниження стилістичного забарвлення в розмовній мові, використання зображально-виражальних засобів тощо). Однак обидва варіанти перекладу є цілком адекватними та загалом передають український колорит творів за допомогою лексичних засобів англійської мови.

Особливості перекладу етнічно маркованих мовних одиниць на позначення їжі у ранній прозі Миколи Гоголя раніше не були об'єктом спеціального дослідження. Наукові праці, присвячені аналізу способів перекладу лексем, що належать до тематичної групи «Іжа», у творах Гоголя натеper носять несистемний характер і мають бути переосмислені з точки зору сучасного стану теорії літератури і теорії перекладу та в контексті перекладацької рецепції.

Література:

1. Бахтин М.М. Формы времени и хронотопа в романе. Очерки по исторической поэтике. Вопросы литературы и эстетики. Исследования разных лет. Москва : Худож. лит., 1975. 504 с. С. 234–407.
2. Ковальчук О.Г. Гоголь : буття і страх : монографія Ніжин : Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2009. 127 с.
3. Явари Ю.В. Реалии и локализмы в повестях Н.В. Гоголя и их перевод на английский язык. Вестник ТвГУ. Серия «Филология». 2016. № 4. С. 195–200.
4. Коковина Л.В., Гераськова М.М. К проблеме перевода русской этнокультурной лексики в художественном тексте (на примере тематической группы «еда» в поэме Н.В. Гоголя «Мертвые души»). Филологические науки. С. 146–150. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/fenomen-nasilstvennogo-perevodana-materiale-angloyazychnyh-perevodov-poemy-n-v-gogolya-mertvye-dushi>.
5. Грінченко Н.О., Павельєва А.К., Астахова С.А. Методи перекладу фразеологічних одиниць в «українських» повістях М.В. Гоголя на англійську мову (на матеріалі перекладу Р. Півера та Л. Волохонської). Міжнародна науково-практична конференція «Сучасні філологічні дослідження: поєднання інноваційних і традиційних підходів»: тези доп., Грузія, Тбілісі, 27–28 квітня 2018 р. Sulkhan-Saba Orbeliani Teaching University. 2018. С. 103–106.
6. Нестеренко О.В. Феномен «насилственного перевода» (на материале англоязычных переводов поэмы Н.В. Гоголя «Мертвые души»). Книга. Книгоиздание. 2012. № 2. С. 5–11. URL: <http://vital.lib.tsu.ru/vital/access/manager/Repository/vtls:000443331>.
7. Гоголь Н.В. Полное собрание сочинений : В 14 т. АН СССР; Ин-т рус. лит. (Пушкин. Дом) / Гл. ред. Н.Л. Мещеряков ; Ред. : В.В. Гиппиус (зам. гл. ред.), В.А. Десницкий, В.Я. Кирпотин, Н.Л. Мещеряков, Н.К. Пиксанов, Б.М. Эйхенбаум. Москва–Ленинград : Изд-во АН СССР, 1937–1952.
8. Pevear R., Volokhonsky L. Gogol' Nikolai Vasil'evich, 1809–1852. Translations into English. Random House; Reprint edition, 1999. 464 p.
9. Gogol Nikolai. The Government Inspector and Other Works. / Translated from the Russian by Constance Garnett and Isabel F. Hapgood. Wordsworth Editions Limited, 2014. 552 p.

10. Словник української мови : в 11 т. АН Української РСР, Ін-т мовознав. ім. О.О. Потебні / за ред. І.К. Білодід (голова) та ін. Київ : Наук. думка, 1970–1980. Т. 4 : І–М. ред. тому: А.А. Бурячок, П.П. Доценко. 1973. 840 с.
11. Українська мінувшина: ілюстрований етнографічний довідник / А. Пономарьов та ін. 2-е вид. Київ : Либідь, 1994. 253 с.
12. Молоховец Е. Подарок молодым хозяйкам. Москва : Издательство АСТ, 2018. 192 с.

Pavelieva A., Dmytriuk S. Translation of lexical items denotating food in the short-story by Nikola Gogol “Old World Landowners”

Summary. The article is concerned with the analysis of the methods of translation of ethnocultural lexical items denotating food into the English language in Nikolai Gogol’s short-story “Old World Landowners” and with determination of their equivalence and adequacy in two different translations – by Richard Pevear and Larissa Volokhonsky and by Constance Garnett and Isabel F. Hapgood. It is noted that the motif of food is one of the key chronotopic motifs in the worldbuilding of this short-story and plays a special role in the relationship of the main characters, but the lexical items in this literary writing, belonging to the thematic group “Food”, are ethnically marked linguistic units, which complicates their translation into a non-sister language – English.

The article states that researchers have previously tried to analyze the ways of translating into English various types of meals in Gogol’s later works, but the peculiarities of translating realities containing the names of meals in the writer’s early prose have not been considered before. The article proves that both pairs of translators of the short-story “Old World Landowners” most often used the method of descriptive translation, less often – the methods of generalization and lexical and grammatical substitution, at the same time the original text has somewhat lost its national and cultural component, peculiar to Gogol’s first cycles. It is noted that both translation teams chose the least successful equivalents of the lexical items «кисель», «узвар» and «урда», having used the method of descriptive translation. However, the most problematic in terms of translation were the names of mushroom dishes, unpopular in the English-speaking countries, which were misinterpreted by all translators and, accordingly, translated with the help of lexical and grammatical substitutions and generalizations. The article also considers Piver and Volokhonska’s usage of the technique of transcoding (transcription or transliteration) and translation footnotes, which were used to explain the national features of Ukrainian dishes «каша» and «пирожки».

Key words: lexical item, motif of food, transcoding, descriptive translation, loan translation, generalization, realities.

Палій К. В.,
кандидат філологічних наук,
старший викладач кафедри германської філології та перекладу
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Астахова С. А.,
старший викладач кафедри германської філології та перекладу
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

Клочко Л. А.,
викладач кафедри германської філології та перекладу
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»

ОСОБЛИВОСТІ МОРФОЛОГІЧНОЇ БУДОВИ НАЙМЕНУВАНЬ ПРЕДМЕТІВ ІНТЕР'ЄРУ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА НІМЕЦЬКІЙ МОВАХ

Анотація. Статтю присвячено порівняльному аналізу семантики найменувань предметів інтер'єру у стандартній мові на матеріалі англійської та німецької мов.

Досліджувані найменування належать до базового словникового фонду кожної мови. Особливе місце найменувань предметів інтер'єру у сприйнятті світу людиною зумовило значний інтерес до них як до об'єкта дослідження, оскільки предмети інтер'єру тісно пов'язані з повсякденним життям людини.

Встановлено, що група досліджуваних лексем характеризується різним кількісним складом у мовах, що зіставляються. Аналіз семантичних особливостей найменувань предметів інтер'єру свідчить про те, що більшість таких найменувань є моносемантичними одиницями підгрупи.

Нині проводиться багато наукових досліджень, зосереджених на поглибленому вивченні лінгвістики та її окремих підсистем як у рідній, так і в іноземних мовах. У лінгвістиці вагому роль відіграє один із головних її розділів, а саме семантика, яка докладно вивчає смислове значення слів у мові та розробляє семантичний аналіз. Термін «семантика» утворений від грецького кореня, пов'язаного з ідеєю «позначення» (*semantikos* – «позначає»). Семантика як розділ лінгвістики відповідає на запитання про те, яким чином людина, знаючи слова та граматичні правила будь-якої природної мови, виявляється здатною передати за їх допомогою найрізноманітнішу інформацію про світ (зокрема, про власний внутрішній світ).

В етимологічних словниках зафіксовано, що інтер'єром прийнято називати внутрішнє оздоблення приміщення. Завданням архітектури впродовж її розвитку було створення в кожному приміщенні всередині будівлі художньо-архітектурного середовища, яке відповідало би його практичному призначенню. Причому оформлення має бути не тільки практичним, а й гармонійним. Найменування предметів інтер'єру викликало значний інтерес до них як до об'єкта дослідження через тісний зв'язок із матеріальною та духовною культурою людей, є невід'ємною частиною їхньої життєдіяльності.

Ключові слова: найменування предметів інтер'єру, запозичення, полісемія, конверсиви, метафора.

Постановка проблеми. Проблема морфологічної будови найменувань предметів інтер'єру в англійській і німецькій

мовах є однією з актуальних у сучасному мовознавстві. У цьому напрямі вже багато зроблено (наприклад, у працях Р.А. Будагова, В.В. Виноградова, В.Н. Вовка, А.Р. Лурія), також з'явилися дослідження, присвячені теоретичним і практичним аспектам морфологічної будови найменувань предметів інтер'єру (їх авторами є А.Ф. Малюга, Є.В. Материнська та інші вчені). Проте узагальнюючих робіт, присвячених морфологічній будові найменувань предметів інтер'єру (далі – НПП), нині не досить. Перш ніж приступити до створення узагальнюючої концепції, варто визначити підходи до вивчення морфологічної будови. При цьому першочерговим завданням є встановлення семантичної класифікації НПП у відповідних мовах, а також дослідження характеристик полісемії зазначених одиниць. Ось чому необхідно цілісно розглянути категорію морфологічної будови НПП в англійській та німецькій мовах із позиції сучасної науки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасна семасіологія має у своєму розпорядженні дуже багатий досвід аналізу лексики на рівні різних тематичних та лексико-семантичних груп (на особливу увагу в цьому контексті заслуговують роботи таких дослідників, як Ш.Р. Басиров, А.Ф. Малюга, Є.В. Материнська). Проте семантичні особливості лексем, які позначають предмети інтер'єру, залишаються не досить детально вивченими, тому основною проблемою наукового дослідження є виявлення загальних і диференційованих ознак у семантиці та структурі НПП мов, що зіставляються.

Мета дослідження полягає у встановленні особливостей семантики НПП на матеріалі двох германських мов – англійської і німецької, а також у виявленні загального та специфічного в організації тематичної групи НПП в зазначених мовах.

Виклад основного матеріалу. Аналіз назв предметів інтер'єру в сучасній англійській мові показав, що досліджувані одиниці цієї мови мають таку структуру:

- 1) суфіксальні НПП;
- 2) НПП-словосполучення;
- 3) складні НПП;
- 4) НПП-конверсиви;
- 5) кореневі НПП.

Розглянемо кожен із зазначених структурних типів більш докладно.

Суфіксальні НПП. Під час утворення суфіксальних іменників для позначення предметів інтер'єру найбільш продуктивними є моделі $N + er$, $N + or$.

Суфікс *-er* слугує для утворення іменників від дієслів, наприклад: *recliner* «крісло з відкидною спинкою» утворене від дієслова *to recline* «відкидати назад»; *comforter* «основна ковдра з наповнювачем із пуху або синтетики» – від дієслова *to comfort* «утішати, заспокоювати»; *poster* «постер» – від дієслова *to post* «розклеювати»; *cooker* «плита» – від дієслова *to cook* «готувати»; *drawer* «висувна скринька» – від дієслова *to draw* «тягнути».

НПП-словосполучення. Назви предметів інтер'єру, що мають структуру словосполучення, є комбінацією двох або більше кореневих НПП, пов'язаних атрибутивними відносинами. Такий спосіб створення нових назв є продуктивним в англійській мові [1].

Аналіз фактичного матеріалу показав, що НПП-словосполучення, які складаються з двох компонентів, утворюються за допомогою таких моделей:

– прикметник + іменник, наприклад: *utility closet* «утилітарна шафа» (шафа, що найбільш часто використовується для зберігання домашніх електроприладів та миючих засобів); *swivel chair* «стілець, який крутиться»; *high chair* «барний стілець»; *overhead lamp* «вісяча лампа»; *electric lamp* «електрична лампа»; *fitted sheet* «простирадло з резинками»; *fluorescent lamp* «лампа денного світла»; *triangle window* «трикутне вікно»;

– іменник + іменник, наприклад: *camp bed* «складне ліжко»; *tea set* «чайний сервіз»; *breakfast pillow* «маленька декоративна подушка»; *dust skirt* «спеціальний елемент для декорування ліжка»; *flat sheet* «звичайне простирадло»; *reading lamp* «настільна лампа»; *lamp-bracket* «нічник»; *standard lamp* «торшер»; *lamp pendant* «підвіска для лампи»; *door handle* «дверна ручка»; *dust skirt* «спеціальний елемент для декорування ліжка»; *picture window* «вікно з глухою стулкою»; *change table* «пеленальний столик» [1, с. 70; 5, с. 125–126, 133].

Складні НПП. Процеси словоскладання сучасної англійської мови мають яскраво виражену ознаку стягнення багатослівних назв, номіналізації. Водночас їм притаманна універсальна для більшості мов тенденція до економії мовного матеріалу, коли за одним словом у системі мови можливе закріплення цілої низки значень.

Одним зі способів створення складних слів є композиція – утворення складних слів способом словоскладання. Композит – це лексична одиниця, утворена шляхом об'єднання в одне ціле двох чи більше основ. Щодо назв предметів інтер'єру в сучасній англійській мові цей спосіб словоскладання можна назвати продуктивним, наприклад: *bookcase* «книжкова шафа»;

bookshelf «книжкова полиця»; *sideboard* «сервант»; *walk-in closet* «комірка, комора»; *four-poster bed* «ліжко з балдахіном» (*card-table* «ломберний стіл» (експлуатують за необхідності збільшити площу стільниці); *candlestick* «фіранки».

НПП-конверсиви. Конверсія в сучасній лінгвістиці трактується як спосіб словотворення без використання спеціальних словотвірних афіксів. Це різновид транспозиції, за якої перехід слова з однієї частини мови в іншу відбувається так, що називна форма слова однієї частини мови використовується без будь-якої матеріальної зміни як представник іншої частини мови.

Словоутворення шляхом конверсії відрізняється від способів словотвору, які мають формальні засоби вираження деривації, проте з тією різницею, що це деривація не в межах одного слова або однієї граматичної парадигми, а деривація словотвірна, яка дає різні слова, кожне зі своєю семантичною структурою та граматичною парадигмою [2].

Для утворення назв предметів інтер'єру в сучасній англійській мові використовується транспозиція $N > V$, наприклад:

– *Closets(n)* – a closet is a piece of furniture with doors at the front and shelves inside, which is used for storing things. *Closets(v)* – to shut up in a private room for a conference, interview, etc.

– *Cradle(n)* – a small bed for a baby, especially one that moves from side to side. *Cradle(v)* – to hold something or someone gently, especially by supporting with the arms.

– *Poster(n)* – is a large notice or picture that you stick on a wall or board, often in order to advertise something. *Poster(v)* – to decorate with posters.

– *Blanket(n)* – A blanket is a large square or rectangular piece of thick cloth, especially one which you put on a bed to keep you warm. *Blanket(v)* – If something such as snow blankets an area, it covers it.

– *Blind(n)* – blind is a roll of cloth or paper which you can pull down over a window as a covering. *Blind(v)* – If something blinds you, it makes you unable to see, either for a short time or permanently [2].

Кореневі НПП. Цей тип назв предметів інтер'єру був виділений на основі відсутності афіксів. У результаті аналізу назв предметів інтер'єру сучасної англійської мови нами виявлено НПП тільки першого типу, наприклад: *oven* «пічка»; *desk* «письмовий, робочий стіл»; *sofa* «диван» [2, с. 145–147].

Перебуваючи в постійному русі, мова безперервно розвивається, удосконалюється, адже має своє сьогодення, минуле та майбутнє. Збагачення словника – це один із найважливіших чинників розвитку, свідчення його динамічного характеру. Лексика мови перебуває у стані безперервної зміни відповідно

Таблиця 1

Структурні типи НПП англійською мовою

№	Спосіб словотвору	Приклади	Кількість	%
1	НПП-словосполучення	<i>swivel chair</i> «стілець, що обертається»; <i>breakfast pillow</i> «маленька декоративна подушка»	47	35%
2	Складні НПП	<i>candlestick</i> «підсвічник»; <i>pillowcase</i> «наволочка»	30	23%
3	Суфіксальні НПП	<i>recliner</i> «крісло з відкидною спинкою», утворене від дієслова <i>to recline</i> «відкидати назад»	20	16%
4	Кореневі НПП	<i>crib</i> «дитяче ліжко»; <i>oven</i> «пічка»; <i>desk</i> «письмовий, робочий стіл»	19	14%
5	НПП-конверсиви	<i>Poster(n)</i> – is a large notice or picture that you stick on a wall or board, often in order to advertise something. <i>Poster(v)</i> – to decorate with posters.	16	12%
Всього			132	100

Структурні типи НПП в німецькій мові

№	Спосіб словотвору	Приклад	Кіл-сть	%
1	Складні слова – НПП	<i>Der Arbeitstisch</i> «робочий стіл»; <i>der Kerzenhalter</i> «свічник»	81	66%
2	Кореневі НПП	<i>der Tisch</i> «стіл»; <i>der Stuhl</i> «стілець»; <i>der Herd</i> «плита»; <i>der Schrank</i> «шафа»	30	25%
3	Суфіксальні НПП	<i>die Kronleuchter</i> «люстра»; <i>der Schalter</i> «вимикач»	11	9%
Всього			122	100

до мовних законів. З розвитком суспільства з'являються нові предмети і явища, вони відбиваються в нових словах і нових значеннях [3].

Аналіз назв предметів інтер'єру в сучасній німецькій мові показав, що досліджувані одиниці цієї мови мають таку структуру:

- 1) складні іменники – НПП;
- 2) кореневі НПП;
- 3) суфіксальні НПП.

Розглянемо кожен із зазначених структурних типів більш докладно.

Складні іменники – НПП. Провідним способом словотвору в німецькій мові є словоскладання. Отже, значну частину словникового складу німецької мови становлять складні слова. Під складними іменниками розуміються такі іменники, у складі яких сусідами є декілька різних коренів. Таким чином, у словоскладанні можуть брати участь основа дієслова + іменник, прикметник + іменник.

У ході дослідження було з'ясовано, що складні слова в німецькій мові, що позначають предмети інтер'єру, утворюються поєднанням двох компонентів, зокрема:

– іменник + іменник, наприклад: *Geschirr* + *Schrank* = *das Geschirrschrank* (посуд + шафа = шафа для посуду); *Kleider* + *Schrank* = *der der Kleiderschrank* (одяг + шафа = шафа для одягу); *Bettzeug* + *Truhe* = *die Bettzeugtruhe* (ліжка + ящик = ящик для постільної білизни); *Schuh* + *Schrank* = *der Schuhschrank* (черевики + шафа = шафа для взуття); *Essen* + *Tisch* = *der Esstisch* (їжа + стіл = обідній стіл); *Bücher* + *Schrank* = *der Bücherschrank* (книги + шафа = книжкова шафа); *Computer* + *Tisch* = *der Computertisch* (комп'ютер + стіл = комп'ютерний стіл); *Arbeit* + *Tisch* = *der Arbeitstisch* (робота + стіл = робочий стіл); *Kerzen* + *Halter* = *der Kerzenhalter* (свічка + опора = свічник); *Foto* + *Rahmen* = *die Fotorahmen* (фото + рамка = фоторамка); *Nacken* + *Rolle* = *die Nackenrolle* (потилиця + валик = валик для голови); *Bett* + *Wäsche* = *das Bettwäsche* (ліжка + білизна = постільна білизна); *Schlaf* + *Sack* = *Schlafsack* (сон + мішок = спальний мішок); *Kissen* + *Bezug* = *der Kissenbezug* (подушка + оббивка = наволочка);

– дієслово + іменник, наприклад: *schwimmen* + *das Bad* = *das Schwimmbad* (плавати + ванна = басейн); *frisieren* + *Kommode* = *Frisierkommode* (робити зачіску + комод = туалетний столик); *schreiben* + *Tisch* = *der Schreibtisch* (писати + стіл = письмовий стіл).

Також у ході дослідження з'ясовано, що складні слова в німецькій мові, що позначають предмети інтер'єру, утворюються за допомогою стику (е) п. Під стиком у складному слові розуміється «шов», яким з'єднуються складники, наприклад: *Kerzenhalter* «свічник»; *der Toilettentisch* «туалетний столик» [4, с. 12–13].

Кореневі НПП. Цей тип назв предметів інтер'єру виділено з урахуванням відсутності афіксів. Серед предметів інтер'єру

сучасної німецької мови цей структурний тип представлений значною кількістю одиниць. Кореневі німецькі слова зазвичай включають один чи два склади, наприклад: *der Tisch* «стіл»; *der Stuhl* «стіл»; *der Herd* «плита»; *der Schrank* «шафа»; *die Vase* «ваза»; *das Bett* «ліжка»; *der Schloss* «замок»; *der Topf* «горщик». Варто зазначити, що саме запозичені слова поповнюють склад корневих слів, тоді як склад німецьких корневих слів стабільний, наприклад: *die Tüll* «тюль» походить від французького слова *tulle* «тюль», що від власної назви *Tulle* (назва міста у Франції, де вироблялася тканина).

Суфіксальні НПП. Формально ця модель характеризується тим, що пов'язана словотворча морфема стоїть після основи. Суфіксальна модель представлена в усіх частинах мови. Сутність її полягає в тому, що суфікс підводить відповідну лексичну одиницю під ширшу семантичну категорію.

Варто зазначити, що німецькі суфікси багатозначні, тобто здатні виражати різні семантичні категорії. Так, суфікси *-er*, *-el* означають різні відтінки значення осіб, неживі предмети, дію, наприклад: *das Bodenträger* «полкотримач»; *der Schalter* «вимикач»; *der Hocker* «табурет»; *die Kronleuchter* «люстра»; *das Laufgitter* «манеж»; *die Angel* «віконна або дверна петля»; *der Bethimmel* «балдахін»; *der Sessel* «крісло» [4, с. 20–22].

Унаслідок аналізу порівняльної характеристики найменувань предметів інтер'єру в англійській і німецькій мовах можемо зазначити, що в англійській мові виділено такі способи словотворення НПП, як суфіксальні НПП, НПП-словосполучення, складні НПП, НПП-конверсиви, кореневі НПП. Своєю чергою в німецькій мові виділені такі способи словотворення НПП, як складні іменники – НПП, кореневі НПП, суфіксальні НПП, суфіксально-префіксальні НПП, безафіксні НПП.

Висновки. У результаті аналізу найменувань предметів інтер'єру в англійській і німецькій мовах встановлено особливості їхньої структури, виявлено загальні й диференціальні риси: суфіксальні НПП, складні НПП, НПП-словосполучення, кореневі НПП.

В англійській мові група НПП-словосполучення є найчисленнішою за кількістю лексем, натомість у німецькій мові такою групою є складні іменники – НПП.

Відмінною рисою найменувань предметів інтер'єру в англійській мові є наявність конверсійного способу словотвору, тоді як у німецькій мові такого способу словотвору немає. Натомість варто зазначити, що словоскладання є дуже продуктивним способом словотвору найменувань предметів інтер'єру в німецькій мові.

Література:

1. Арутюнова Н.Д. Язык и мир человека. Москва : Языки русской культуры, 1999. 896 с.
2. Bolinger D., Sears D.A. Aspects of language. New York : Harcourt Brace Jovanovich, 1981. 352 p.
3. Апресян Ю.Д. Лексическая семантика (синонимические средства языка). Москва : Наука, 1974. 367 с.

4. Coseriu E. Bedeutung, Bezeichnung und sprachliche Kategorien. Lauri Seppänen zu seinem 60. Geburtstag. *Sprachwissenschaft* / R. Schützeichel. Heidelberg, 1987. Bd. 12. Heft 1. S. 1–23.
5. Cruse D.A. Lexical semantics. Cambridge : Cambridge University Press, 1986. 310 p.

Palii K., Astakhova S., Klochko L. Peculiarities of the morphological structure of the names of interior items in English and German languages

The article is devoted to a comparative analysis of the semantics of names of interior objects in the standard language on the material of English and German.

The studied names belong to the basic vocabulary of each language. The special place of names of interior items in the perception of the world by man has led to a significant interest in them as an object of study, as interior items are related to everyday life. The paper focuses on the semantics of names of home decoration in the stylistically neutral vocabulary of the English and German languages.

These items belong to the basic lexical layer in all the languages under consideration taking an important place in people's everyday life. It is very important to submit more detailed information about the study of this issue.

The studied names belong to the basic dictionary of each language. A special place of names of interior items in the per-

ception of the world by a person led to considerable interest in them as an object of research, since the interior items are closely related to the daily life of a person. It has been established that the study group of the lexeme is characterized by a different quantitative composition in the matched languages. An analysis of the semantic names of interior items features indicates that most names of interior items are monosamplent units.

Many scientific research are held, focusing on the in-depth study of linguistics and its separate subsystems in foreign languages. In linguistics, great importance is one of its main sections, namely, semantics, which studies the semantic meaning of words in the language and develops a semantic analysis. Semantics as a section of linguistics answers a question in which a person knowing the words and grammatical rules of any natural language, it turns out to be able to transfer themselves to the most diverse information about the world (in particular, on its own inner world).

The index and level of polysemy of names of interior items have been determined; the major types of semantic transfer of names of interior items have been singled out. It has been found that the metaphoric transfer is the principal means of developing new meanings, whereas the metonymic transfer is not so widespread.

Key words: names of home decoration, borrowings, polysemy, conversives, metaphor.

*Сідак О. О.,**кандидат філологічних наук,**старший викладач кафедри германської філології та перекладу**Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»**Кузнецова Ю. І.,**кандидат філологічних наук,**доцент кафедри германської філології та перекладу**Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

ПОРУШЕННЯ СИНТАКСИЧНИХ НОРМ В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. У статті пропонується розгляд синтаксичних засобів, що лежать у підґрунті комічного ефекту, здійснюється аналіз стилістичних прийомів, що негативно характеризують політичну особу, а також розглядається семантичний підхід до аналізу політичного дискурсу, який у статті виписаний досить детально. Описуються відхилення від лінгвальних норм, що призводять до поверхневого розуміння змісту повідомлення та спотворюють зміст. Структура політичних образ укорінюється в ампліфікації та ускладнюється за допомогою паралельних конструкцій. Ампліфікація, підтримана паралельними конструкціями словосполучень, становить підґрунтя реалізації персоніфікації. Вона може проявлятися в додаванні субстантивних номінацій негативної оцінки або представлятися декількома негативно оцінними синонімічними атрибутами, що акцентують на неосвіченості референта. Синтаксичні атрибути містять негативні префікси, що приводить до надмірної комічності. У статті доведено, що політична образа є структурно організованою навколо патернів повтору, які реалізуються реченнями з анафоричним підметом, присудком і непрямим додатком. Це приводить до того, що висловлювання наповнюється новим змістом у кожній наступній конструкції в синтагматичному ланцюжку та в такий спосіб множить метафоричні кореляти, яким уподібнюється мовлення референта. У статті систематизовано досвід вивчення політичного дискурсу, зокрема, подано детальну модель порушення норм. Встановлено, що відхилення від синтаксичних норм як джерело комічного ефекту політичної образи пов'язане з плеонастичністю мовлення, створюваною прийомами ампліфікації, паралелізму конструкцій, асиндетону, а також з інтенсифікацією експресивності мовлення за рахунок використання мовцем конструкцій звертання або заперечення. У семантико-прагматичному аспекті плеонастичність спрямована на інтенсифікацію буквальної та метафоричної негативно кваліфікації референта, що разом із посиленням експресивності мовлення сприяє гіперболізації негативних якостей референта та доведенню їх до абсурду, що й створює комічний ефект.

Ключові слова: політичний дискурс, синтаксична норма, ампліфікація, лінгвальна норма, атрибутивне словосполучення.

Постановка проблеми. Дослідження останніх років доводять, що синтаксичний аналіз англomовного дискурсу є передумовою когнітивного аналізу. Проте когнітивне дослідження

неможливе без розуміння граматичних явищ. Відхилення від лінгвальних норм призводять до відхилень від типової структури речення та є причиною негативного відтінку повідомлення. Тому у статті робиться спроба аналізу синтаксичних засобів, які несуть негативний контекст у політичному дискурсі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження політичного дискурсу в сучасній вітчизняній і зарубіжній науці здійснені у працях таких учених, як Т.М. Фуко, Ю. Хабермас, О.Л. Михальова, М.В. Ільїн, О.І. Шейгал, О.М. Баранов, Г.Г. Почепцов, І.І. Морозова, В.О. Самохіна, А.В. Легейда. Серед останніх публікацій необхідно згадати статті О.Л. Михальової «Політичний дискурс як сфера реалізації маніпулятивного впливу», Л.Г. Козуб «Мовні засоби впливу у сучасному англomовному політичному дискурсі», В.Б. Великороди «Компаративний аналіз політичного дискурсу Гіларі Клінтон та Терези Мей».

Попри наявність великої кількості робіт, присвячених вивченню англomовного політичного дискурсу, актуальним залишається його розгляд із позиції аналізу синтаксичних та лексичних засобів, використаних політиком.

Мета статті полягає в розгляді й аналізі синтаксичних засобів, які порушуються мовцем у процесі комунікації та призводять до комічного ефекту в англomовному політичному дискурсі.

Виклад основного матеріалу. Принципова відмінність політичного дискурсу від публіцистичного полягає у зміні співвідношення між словом і значенням, за якого звичні одиниці мови отримують незвичну інтерпретацію, а добре відомі ситуації включаються до несподіваних смислових контекстів – речі «перестають називатися своїми іменами». Ця специфіка політичного дискурсу пояснює особливості політичного тексту, з якого може бути прочитаний певний неекспліцитний смисл, що не зводиться до буквального завдяки порушенню синтаксичних норм, не типових для англomовного дискурсу.

Релевантні відхилення від лінгвальних норм, які відбуваються в синтагматичному контексті та призводять до відхилень від типової структури речення, визначаються як синтаксичні стилістичні засоби [1, с. 14].

До синтаксичних стилістичних засобів належать синтаксичні конструкції, які мають експресивний потенціал (конструкції звертання, конструкції заперечення), та засоби син-

таксичного аранжування мовлення за допомогою стилістичних прийомів (ампліфікація, асиндетон, повтор, паралелізм конструкцій і клаймакс).

Ампліфікація пов'язана з лінгвальною плеонастичністю (нагромадженням висловів, багатослів'ям, надмірністю). Вона реалізується в синтаксичному процесі адикції, коли синтаксичний статус у складі синтаксичної конструкції представленим синтагматичним ланцюжком елементів [2, с. 79].

Проявом ампліфікації є додавання субстантивних номінацій негативної оцінки, що кваліфікують референта. Політична образа може ґрунтуватися на нагромадженні субстантивних негативно оцінених номінацій.

Приєм ампліфікації реалізується також у додаванні субстантивних номінацій, позначених препозитивними та постпозитивними атрибутами. Структура політичних образ, укорінених в ампліфікації, збільшується за допомогою паралельних конструкцій, які містять препозитивні та постпозитивні атрибути [3, с. 38].

Ампліфікація, яку підтримують паралельні конструкції словосполучень, становить підґрунтя для метафори-персоніфікації, вираженої реченням, що відбиває предметну ситуацію. Несумісність якостей референта з якостями політика створює комічний ефект. Синтаксичну основу для реалізації метафори надають паралельні конструкції.

Структурний паралелізм дає підґрунтя для повтору окремих елементів і структурних блоків синтаксичних конструкцій (словосполучень та речень). Ампліфікація може втілюватися за допомогою паралельних конструкцій атрибутивних словосполучень двох типів: препозитивних і постпозитивних.

Патерни повтору реалізуються реченнями з анафоричним підметом *it*, присудками та непрямыми додатками.

Частина відрізка відділяється від першої парадоксом у взаємодії з метафорою-персоніфікацією ("Doubt began to creep into my mind...") – поєднання несумісних понять надає парадоксальності твердженню, а уподібнення величі створює метафору [4, с. 320].

Повтор і паралельні конструкції є основою для антитези. Контраст, який виникає під час зіставлення гештальних ознак в одному тексті, викликає комічний ефект.

Прагматичний потенціал ампліфікації, який підтримується паралельними конструкціями з лексичним повтором, підсилюється звертанням, наприклад: (*Mark Twain to politicians*) *Dear, I mean you were an idiot; and you were a member of Congress* [5, с. 301].

У цьому прикладі подається політична образа звертанням Марка Твена до електорату, який надає спілкування між ними. Це підтримується займенником *you*, що повторюється у спонукальному реченні з предикатними компонентами. Сама образа досягає не конкретного політика, а всіх американських конгресменів, яких автор імпліцитно кваліфікує як ідіотів. При цьому мовець включає в ситуацію й інтерпретатора, натякаючи на те, що виборці причетні до виборів у Сенат дурнуваних політиків. Його звертання підсилює інтенсивність політичної образи.

Адресант передбачає реакцію адресата-політика, щоб вдало зачепити його, і це дає змогу правильно побудувати композицію дискурсу, урахувати тип інформації та оцінний аспект. Політику, який хоче, щоб його промова досягла успіху, необхідно ретельно продумувати композицію та зміст тексту. Для

досягнення негативного комунікативного ефекту політик-адресант у процесі формулювання конкретного висловлювання повинен вирішувати проблеми побудови моделі адресата, моделювати власні відносини з адресатом та спрогнозувати реакції опонента.

Об'єктом мовленнєвого впливу в політичному дискурсі завжди є адресат [6, с. 116]. Політик-адресант будує своє повідомлення відповідно до концептуальної та емоційно-оцінної моделі адресата, це й визначає вибір мовленнєвих засобів і модель побудови дискурсу. Під час інтерпретації тексту адресат відтворює свій варіант дискурсу. Самоорганізація структури й сенсу дискурсу та його похідної – тексту – відбувається як узгодження суперечливих, конкурентних вимог до тексту та дискурсу.

Дискурсивний акт – це одна з найважливіших конститутивних одиниць мовленнєвої діяльності. Він створює ланцюжок мовленнєвих актів, об'єднаних загальною телеологічною установкою в єдиний мовленнєвий блок. Оскільки прагматичний потенціал дискурсивних актів походить як від інтралінгвістичних, так і від екстралінгвістичних факторів, в актуалізації їх прагмасемантичних властивостей важливу роль відіграють фактори, що включають у себе такі компоненти ситуації, як комуніканти, час, місце, цілі, завдання спілкування.

Оформлення дискурсу з урахуванням соціально-психологічних особливостей адресата сприяє тому, що інформація адекватно сприймається адресатом, у такий спосіб англомовний дискурс тримає комунікативне навантаження. Основним завданням політичного дискурсу є переконання аудиторії у правильності позиції політика, нав'язування своєї думки, намагання домогтися певних дій із боку адресата.

Для впливу на аудиторію адресант у своїй промові використовує технології на різних рівнях мови: особливу інтонацію, щоб привернути увагу; порушення синтаксичних правил для підкреслення необхідних аспектів; спеціальний добір лексичних сполучень для отримання необхідної реакції адресата.

Заперечення інтенсифікує політичну образу. Вона може складатися з декількох речень, побудованих за паралельними патернами: заперечним із модальним ускладненим присудком та розповідним з іменним присудком [7, с. 19].

Анафоричний повтор містить звертання до опонента та надає йому інших просторово-часових координат, примушує стати адресатом обвинувачень, утілюваних у низці буквальных і метафоричних негативних кваліфікацій. Адресат кваліфікується як безмежний шахрай та політик-лицемір, імпліцитно характеризується як зрадник і брехун.

Паралельні конструкції створюють основу для поєднання експресивного потенціалу ампліфікації та клаймаксу як стилістичної фігури, що передбачає розташування компонентів висловлювання за принципом посилення значимості й експресивності, тобто висхідної градації, а отже, призводить також до відхилення від структури середньостатистичного відрізка мовлення.

У політичних образах, виражених декількома складними реченнями, ампліфікація може підтримуватися паралельними конструкціями на рівні словосполучень, що у складі першого речення виконують функцію однорідних додатків головного речення, які специфікуються означальними підрядними. При цьому два перших означальних є заперечними конструкціями, які позначають бажані дії, що не відбуваються насправді з вини

владної політичної еліти, зокрема референта як її лідера, а третє означальне позначає дії влади, які є небажаними. Така подача інформації імплікує повну невідповідність владних політиків їх соціально-політичній функції та сприяє зростанню експресивності мовлення й емоційної напруги.

У різних випадках ампліфікації надмірне накопичення елементів у формальному аспекті ускладнює структуру речення та демонструє невідповідність синтаксичним нормам, а в семантико-прагматичному плані доводить до абсурду негативні характеристики референта. Усвідомлення цієї абсурдності інтерпретатором створює комічний ефект. Ампліфікація в поєднанні з повтором, паралельними конструкціями, клаймаксом, запереченням і звертанням реалізує тактику дискредитації (якщо есплікується / імплікується негативна етична оцінка референта), тактику дискваліфікації (якщо акцентується на невідповідності референта еталону політика за діловими якостями), а також тактику дискримінації (якщо за своїм стилістичним потенціалом лексеми, що використовуються для кваліфікації референта, утілюють експліцитну вербальну образу та є недопустимими в будь-якому контексті з позиції принципу ввічливості) [8, с. 68].

Кожна комунікативна особистість може застосовувати особисту мовленнєву стратегію. Комунікативна стратегія враховувала глибинну структуру взаємодії та послідовність комунікативних ходів мовця. У звертанні до політичної особи адресант реалізує себе як комунікативну особистість, демонструючи лінгвістичну та екстралінгвістичну компетенції. Адресант політичної образи дивиться на світ очима адресата та номінує світ синтаксичними засобами. Мовленнєвий вплив – це явище, яке має здатність змінювати світобачення, психічний та емоційний стан, погляди, думки, переживання й переконання людини [9, с. 116].

Мова політиків є потужним і яскравим засобом впливу на суспільство, що може бути як позитивним, так і негативним. Завдяки обміркованому та ретельному підбору вербальних засобів реалізується вплив на реципієнта, що сприяє досягненню інтенцій адресанта, провокує необхідні зміни у свідомості та діяльності широкомасштабної аудиторії [10, с. 54].

Моральна шкода, здійснена вербальними образами, заснованими на ампліфікації, нівелюється лише усвідомленням абсурдності ситуації, утвореною явною гіперболізацією негативних якостей референта, що налаштовує інтерпретатора на ігрову тональність спілкування та створює комічний ефект.

Висновки. Таким чином, у семантико-прагматичному аспекті плеонастичність спрямована на інтенсифікацію буквальної та метафоричної негативної кваліфікації референта, що разом із посиленням експресивності мовлення сприяє гіперболізації негативних якостей референта та доведенню їх до абсурду, що й створює комічний ефект.

Література:

1. Бехта І.А. Теоретичні засади дискурсивної стилістики. *Нова філологія*. 2012. № 64. С. 14–20.
2. Домброван Т.І. Аплікативний потенціал синергетичної парадигми в лінгвістиці. *Studia Philologica*. 2012. № 1. С. 79–84.
3. Пономаренко О.П. Уточнення лінгвістичної термінології досліджень сучасного дипломатичного дискурсу. *Вісник Київського*

національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Іноземна філологія». 2015. № 1. С. 38–41.

4. Бондаренко Е.В. ВРЕМЯ как лингвокогнитивный феномен в англоязычной картине мира : монография. Харьков : ХНУ имени В.Н. Каразина, 2009. 377 с.
5. Безугла Л.Р. Дискурс як когнітивно-комунікативний феномен : монографія. Харків: Константа, 2005. 356 с.
6. Потапенко С.І. Організація ідентифікаційних орієнтуючих структур дискурсу британської преси. *Вісник Луганського державного педагогічного університету імені Тараса Шевченка*. 2002. № 9(53). С. 116–122.
7. Загнітко А.П. Український синтаксис: теоретико-прикладний аспект. Донецьк, 2009. 137 с.
8. Зацний Ю.А. Тенденції та процеси розвитку лексико-семантичної макросистеми сучасної англійської мови. *Актуальні питання іноземної філології*. 2016. № 4. С. 68–74.
9. Карамішева І.Д. Контрастивна граматика англійської та української мов. Львів : Нова книга, 2017. 336 с.
10. Новое в зарубежной лингвистике / сост. А.Е. Кибрик. Вып. 11 : Современные синтаксические теории в американской лингвистике. Москва : Прогресс, 1982. 460 с.

Sidak O., Kuznetsova Yu. Syntax norms deviation in the English political discourse

Summary. The article has been devoted to the consideration of the syntax instrumentation, that is grounded in the base of the comic effect and the stylistic devices analysis that characterizes a political person negatively, the semantic approach to the political discourse analysis. Lingual norms deviations, that result in the superficial understanding of the report maintenance are described in the article.

The structure of the political offenses is rooted on the amplification and becomes complicated by the means of parallel constructions. The amplification, supported by the parallel constructions of word combinations is based on the personification realization. It can be demonstrated by the addition of the substantive nominations of negative estimation, or be presented by some negatively evaluated synonymic attributes that emphasize the lack of education of the receiver. Syntactic attributes have negative prefixes. It is analyzed, that political offense is structurally organized around to the repetitive, patterns that will be realized by the sentences with an anaphoric subject, predicate and indirect addition.

This process results in the filling of the expression with a new meaning in every new construction in a syntagmatic chain and by such method multiplies metaphorical correlates that are like the speaker's communication.

Experience of study of political discourse is systematized in the article, in particular, the more detailed model of norms' violation is given. It is established that the deviation of syntactic norms as a source of comical effect of the political offense is related to the discourse pleonasticity, created by the receptions of amplification, parallelism of constructions, asyndeton and also with the intensification of the speech expressivity due to the use of compellation and contradiction constructions by a speaker. The pleonasticity is referred to the literal and metaphorical negative addresser qualification in the semantic and pragmatic aspect. This promotes exaggeration of the negative qualities of the speaker and leads to the sentence meaning absurdity that creates a comical effect.

Key words: political discourse, syntax norm, amplification, lingual norm, attributive word formation.

*Слоневська І. Б.,**кандидат філософських наук,
доцент кафедри культурології та зарубіжної літератури
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії**Пірошенко С. Ю.,**кандидат філологічних наук,
доцент кафедри культурології та зарубіжної літератури
Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії*

ФЕНОМЕН НЕОВІКТОРІАНСЬКОГО РОМАНУ В СУЧАСНОМУ КРИТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

Анотація. У статті розглядається феномен неовікторіанського роману як особливого літературного жанру в контексті британського постмодернізму, однією з найпомітніших особливостей якого є яскраво виражений інтерес до минулого з його культурною спадщиною.

Авторками визначено, що сучасний англійський роман слугує продовженням традицій англійського роману, трансформованого через нові епохальні зміни. Підкреслено, що особливу роль у гуманітарному дискурсі британців відіграє суперечлива Вікторіанська доба. Висвітлюється реалізація авторитету минулого як специфічної особливості національного менталітету, на основі якого вибудовується концепція неовікторіанського роману. Діалог епох стає ключовою та визначальною рисою неовікторіанських романів. Письменники звертаються до життєвого устрою епохи вікторіанства та сучасності з різними цілями. Проте об'єднує їх ностальгія та глибока зацікавленість історією. Спадщина вікторіанства розглядається та переосмислюється очима постмодерної людини.

Доведено, що неовікторіанський роман є різновидом такої важливої жанрової форми англійської постмодерністської літератури, як історіографічний роман. Він реалізується як інтертекстуальний діалог між сучасною англійською літературою та прецедентними текстами вікторіанської епохи.

Зазначено, що література вікторіанської доби слугує метатекстом для постмодерністської парадигми, у якій розгортається творчість провідних британських письменників сучасності (це, зокрема, П. Акройд, Дж. Барнс, А. Баєтт, М. Бредбері, К. Ішігуро, І. Мак'юен, Л. Джонс, Г. Свіфт, С. Вотерс, М. Спарк, Дж. Фаулз та інші).

Акцентовано на тому, що художні тексти, об'єднані інтересом митців до вікторіанської доби, є різноманітними як за темою, так і за жанрово-стилістичними особливостями, а отже, є термінологічна невизначеність щодо роману, головним героєм якого є вікторіанська епоха. Відтак проаналізовано провідні контроверсійні концепції зарубіжних літературознавців, чії ідеї формують сучасний критичний дискурс «неовікторіани» (Дани Шиллер, Волтера Хоутона, Саллі Шаттлворт, Річарда Гілмора), а також вітчизняних дослідників зазначеної проблеми (серед яких, зокрема, Юлія Скороходько та Олена Тупахіна).

Ключові слова: англійський постмодерністський роман, історіографічний роман, вікторіанство, неовікторіанський роман, інтертекстуальність, «неовікторіана», прецедентний текст, критичний дискурс.

Постановка проблеми. Сучасний літературний процес активно демонструє яскраво виражений інтерес до минулого з його культурною спадщиною. З огляду на зазначену соціокультурну інтенцію постмодерністська література є інтертекстуальним діалогом, що відбувається між попередніми культурними епохами, ідеями, авторами, творами й образами та сучасним дискурсом. У вимірі британської постмодерністської літератури найбільшу зацікавленість у такому діалозі викликає вікторіанська доба. Британські автори демонструють метаісторичну присутність минулого в сучасній картині світу, і саме така «зачарованість історією» визначає найяскравіший літературний пошук письменників Великобританії, постає в найбільш резонансних творах новітньої англійської літератури, що детермінувало прикметну для англійського постмодерного роману жанрову модифікацію, якою є неовікторіанський роман.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Критичний дискурс неовікторіанського роману є досить контроверсійним. Жанрова модифікація вікторіанського роману спричинила наприкінці 90-х рр. XX ст. появу низки нових термінів на позначення цього літературного феномену. Так, термін «неовікторіанський роман» супроводжується низкою різновидів: псевдовікторіанський, ретровікторіанський, поствікторіанський (Д. Борман, М. Бомонт, Р. Гілмор, К. Гутлебен, Д. Сазерленд, Л. Хедлі, С. Шаттлворт та інші).

У пострадянському науковому просторі також дедалі частіше з'являються ґрунтовні дослідження з проблем англійського постмодерністського роману та його жанрових аспектів. Так, привертають увагу дослідження щодо жанрових особливостей англійського постмодерністського роману, здійснені Н. Даниленко, О. Левицькою, В. Пестеревим, Н. Смирною, А. Стівною, О. Толстих, О. Тупало, Ю. Шубою та іншими науковцями. У площині британського роману активно розробляється проблема літературної рецепції, якою займаються О. Бойніцька, О. Козюра, Т. Кушнірова, А. Кучера, Н. Литовченко та інші вітчизняні фахівці. У контексті завдання нашого дослідження актуальною комплексною науковою розвідкою є монографія Олени Тупахіної «Вікторіанський метанаратив у дискурсі постсучасності: літературний вимір», а також здійснена авторкою спроба уніфікації термінологічного поля вікторіанських студій у статті «Вікторіанська спадщина в дзеркалі постмодерністської рецепції: термінологічний аспект» [1].

Метою статті є аналіз феномену неовікторіанського роману (як інтертекстуального діалогу прецедентних вікторіанських і постмодерністських текстів) та відображення «неовікторіани» в сучасному зарубіжному й вітчизняному критичному дискурсі.

Виклад основного матеріалу. Нова постмодерністська концепція історії однією із засад вважає твердження про те, що історія – це лише офіційно прийнята розповідь про минуле, а отже, ця розповідь так само частково її відтворює, як і будь-який інший текст. Так, художній текст у поєднанні з традиційним історичним романом XIX ст. зумовив появу самобутнього жанрового англійського роману – історіографічного метарomanу. Паралельно з осмисленням історії в англійському історіографічному романі XX ст. спостерігається тенденція до нового прочитання літератури минулих століть.

У цьому контексті особливу роль у гуманітарному дискурсі британців відіграє Вікторіанська доба, яка викликає контроверсійне осмислення. Правління королеви Вікторії, більш пізня Едвардіанська епоха в сучасному окресленні межі XX–XXI ст. позиціонується як «стара добра Англія», як період формування британської національно-культурної ідентичності, утілення традиційних рис національного характеру, становлення особливого культурного феномену Englishness – «англійськості», який своє найяскравіше відображення отримав саме в літературі епохи. Водночас так звана «вікторіанська мораль» – кодекс правил і норм належної поведінки в суспільстві – для багатьох досі є метафорою лицемірства та святенництва, менторського пафосу й гіпертрофованого пуританства, подвійних суспільних стандартів, забобонів та обмежень. Відтак відбувається безперервна й активна переоцінка вікторіанської моделі культури, яка отримує найповніше втілення в модерністських і постмодерністських художніх практиках.

Прикметно, що «реабілітація» вікторіанства особливо пов'язана з епохою тетчеризму (80–90 рр. XX ст.), коли відчутних обертів набуває ностальгія за величним минулим, втраченою ідентичністю, тією «англійськістю», яку в одній зі своїх версій намагається актуалізувати неовікторіанський роман як репрезентант англійського постмодернізму, що вирізняється традиційністю, яка включає в себе такі складники, як зв'язок із дореалістичною англійською літературою, реалістичний компонент, а також тісний зв'язок із модернізмом початку століття.

Отже, цілком очікувано, що одним із найбільш яскравих історичних і літературних періодів для авторів постмодерних романів стало вікторіанство, зокрема висока доба англійського роману, що тривала з 1837 р. по 1901 р. Не дарма її розглядають як золотий фонд англійської літератури, один із найвищих злетів світової культури, період елітарної класики, а отже, вона давно стала метатекстом для всіх подальших літературних пошуків і постмодерністських експериментів, становить надтекстову єдність, у якій розгортається творчість чи не всіх найпомітніших сучасних британських письменників (це, зокрема, П. Акройд, Дж. Барнс, А. Баєтт, М. Бредбері, К. Ішігуро, І. Мак'юен, Дж. Лодж, С. Перрі, Г. Свіфт, С. Уотерс, М. Спарк, Дж. Фаулз та інші). Читач, обізнаний із сучасними британськими авторами, легко відшукає інтертекстуальний діалог із вікторіанською літературою як на сторінках краще відомих українському читачеві романів «Залишок дня» (К. Ішігуро), «Земля води» (Г. Свіфт), «Спокута» (І. Мак'юен), «Подруга

французького лейтенанта» (Дж. Фаулз), так і в менш відомих «Володіти» (А. Баєтт), «Тонка робота» (С. Уотерс), «Змій з Ессеку» (С. Перрі) тощо. Митці, яких об'єднує причетність до неовікторіанського дискурсу, незважаючи на спільність жанру, пропонують власне прочитання вікторіанської епохи, надаючи їй різного значення й цінності.

Сам термін «неовікторіанський роман» уперше з'явився у статті Дани Шиллер «The Redemptive Past in the Neo-Victorian Novel», у якій авторка визначила сутність його як історичного роману, що поєднує в собі постмодерністську історіографічність із традиційним культурно-історичним підходом. Вона зазначила: «Я застосовую термін “неовікторіанський роман” до тих романів, у яких актуалізується постмодерне трактування історії та де події хоча би частково відбуваються у XIX столітті <...> де описуються нові пригоди відомих вікторіанських персонажів» [2, с. 557].

Відомий дослідник вікторіанства як соціокультурного феномену Волтер Хоутон у своїй книзі «The Victorian Frame of Mind: 1830–1870» («Грані вікторіанської свідомості: 1830–1870-ті рр.») висловив упевненість у тому, що багато зачатків сучасної свідомості можна простежити ще у джерелах вікторіанської свідомості [3]. Відповідно, науковець підкреслює існування нерозривного зв'язку між сучасною свідомістю та свідомістю вікторіанською. Із цією тезою згодна російська дослідниця О. Толстих, на переконання якої вікторіанські цінності, вікторіанський стиль, вікторіанський склад розуму, вікторіанський кодекс джентльмена незмінно реконструюються на сторінках сучасних творів. І в такий спосіб виникає нова модифікація вікторіанського роману – неовікторіанський роман, «такий тип сучасного англійського роману, який є не чим іншим, як одночасно реконструкцією та деконструкцією вікторіанського роману» [4, с. 11–12].

Саллі Шаттлворт, професорка англійської літератури Оксфордського університету, яка спеціалізується на літературі вікторіанської доби («Charlotte Brontë and Victorian Psychology», 1996 р.), називає різновид постмодерністського історичного роману «ретровікторіанським» і вважає, що рушійною силою для його написання є ностальгічна криза та драма втраченої віри, оскільки у XX ст. спостерігається втрата ціннісних орієнтирів і прискорений ритм життя в постіндустріальному суспільстві [5, с. 221].

Досліджуючи постмодерністський роман, Дана Шиллер акцентує увагу на двох типах неовікторіанського роману, надаючи їх детальну характеристику [2]. Перший тип являє собою імітацію вікторіанського стилю з дотриманням усіх його меж (таку стилізацію – у дусі сестер Бронте – можна побачити, наприклад, у повісті А. Баєтт «Янгол подружнього життя»). До другого типу належать романи, для яких характерне звернення до вікторіанської епохи як до об'єкта дослідження з їх подальшим філософським осмисленням та організацією тексту в дусі постмодернізму. Таких творів незрівнянно більше. Серед найвідоміших – «Велика Лондонська пожежа», «Чаттертон», «Нотатки Платона» Пітера Акройда; «Володіти», «Одержимість» Антонії Баєтт; «Подруга французького лейтенанта» Джона Фаулза та багато інших. Варто зауважити, що зародження неовікторіанського роману відбувається в 60-х рр. XX ст., і пов'язують його саме з виходом уже згаданого роману «Подруга французького лейтенанта» Дж. Фаулза. Його роман є своєрідним продуктом, що поєднує в собі різні стилі, жанри

та алюзії на вікторіанських (і не тільки) письменників, художників та науковців.

На нашу думку, на більш детальну увагу заслуговує спроба визначення та класифікації, здійснена Р. Гілмором, автором фундаментальної роботи «Using the Victorians: the Victorian Age in contemporary fiction. Rereading Victorian fiction». Автор унаслідок дослідження основних неовікторіанських романів класифікує їх на декілька типів [6]. Загалом він формує шість груп, наділяючи кожен певними ознаками:

1) історичні романи, написані на сучасний лад, без глибокого втручання в оповідну манеру, проте з власною інтерпретацією минулого. Це, наприклад, роман А. Баєтт «Ангели та комахи»;

2) пастиш і пародія. У цій групі дослідник чітко виділяє роман Чарльза Паллісера «Квінканкс», який є пастишем мотивів та навіть самих творів Ч. Діккенса;

3) інверсія вікторіанської ідеології. Прикладом є роман Джорджа Макдональда Фрейзера «Флешмен», у якому головним героєм є негідник, що вперше з'являється в романі Томаса Х'юза. Проте у власному романі автор зображає персонажа в іншому світлі, розповідаючи про те, як склалася його доля [6, с. 189–190];

4) тип романів, що ставить під сумнів вікторіанські художні норми. Прикладом є роман «Подруга французького лейтенанта» Дж. Фаулза, що пародіює форму вікторіанського роману;

5) сучасна переробка або закінчення вікторіанської прози. Як приклад Р. Гілмор наводить роман Джин Ріс «Антуанетта», що є приквелом класичного вікторіанського роману «Джейн Ейр» Шарлотти Бронте;

6) дослідницький роман, яром якого стає вивчення вікторіанської літератури, що є центром або предметом книги. До цього типу належать романи «Володіти» А. Баєтт, «Хороша робота» Девіда Лоджа та частково «Після всього» Грема Свіфта [6, с. 190].

Ще один підхід до класифікації зазначеного жанру – за принципом відповідності періоду написання неовікторіанського роману. Його бере за основу С. Онега («Metafiction and Myth in the Novels of Peter Ackroyd Text») та розподіляє авторів на групи. Дослідник виділяє два покоління: старше (50–60-ті рр. ХХ ст.) та молодше (з 80-х рр. ХХ ст.). Важливими в такому розподілі є не лише хронологічні межі, а й сама поетика, яку використовують автори у створенні власних неовікторіанських творів. Романи старшого покоління більше віддані постмодерністській традиції, глибше спрямовані на реалізацію саме постмодерністських концепцій, тоді як молодше покоління більше сконцентроване на передачі історичного духу вікторіанської епохи. Так, С. Онега до старшого покоління відносить твори У. Голдінга та Дж. Фаулза, а до молодшого – твори П. Акройда, А. Баєтт, Дж. Барнса, Ч. Паллісера та інших митців [7].

Безперечно, такий поділ дуже умовний, тому багато дослідників вносять свої корективи. Наприклад, Ю. Скороходько в монографії «Неовікторіанський роман молодшого покоління» виокремлює третє покоління, хронологічні межі якого починаються з кінця 90-х рр. ХХ ст. та тривають до 2000-х рр. Авторка називає його істинно неовікторіанським і стверджує, що неовікторіанський роман наразі виходить далеко за межі постмодерністської літератури, завдяки чому відбувається його стрімке зростання та розвиток [8, с. 55].

На переконання Ю. Скороходько, найбільшого відображення набувають сенсаційний, детективний та спектральний романи, а саме їх мотиви таємниці, загадки, злочину, чогось надприродного, динамізму тощо. Роман виховання також утілюється в неовікторіанській прозі, проте зовсім не з дидактичного та моралізаторського боку – він знаходить себе у прагненні до саморозвитку й самореалізації персонажів. Неовікторіанський постколоніальний роман також уплітається в англійську літературну традицію, створює чудернацьке поєднання вікторіанської Англії та неанглійського Сходу [8].

На нашу думку, саме такі концептуальні положення пояснюють жанрове розмаїття неовікторіанського роману, яке утворюють постколоніальний і роман-виховання, біографічний і детективний, сімейна сага та готичний, дослідницький і постіндустріальний, ба навіть готичний і стімпанк, у яких відроджена й дотепер культивується вікторіанська естетика.

Вітчизняний літературознавчий дискурс також активно представлений дослідженнями неовікторіанського роману. Так, вікторіанський текст в англійському постмодерністському романі кінця ХХ ст. досліджує А. Кучера; вікторіанський і неовікторіанський роман в інтертекстуальному діалозі культур є предметом аналізу в публікаціях Ю. Шуби, О. Левицької, Н. Литовченко [5]; харківська дослідниця Г. Стомба в публікаціях, присвячених неовікторіанському роману, аналізує жанрову своєрідність і тенденції розвитку англійського постмодерністського роману кінця ХХ – початку ХХІ ст. [9].

Базові культурні концепти вікторіанської доби, як-от імперія, колонії, мораль, наука, релігія, домівка та родина, вікторіанська людина, джентльмен і леді, виокремлюють Т. Некряч та Ю. Чала [10]. З такими висновками певною мірою корелює монографія Олени Тупахіної «Вікторіанський метанаратив у дискурсі постсучасності: літературний вимір», у якій авторка аналізує неовікторіанський роман, виокремлює дискурси травми, пам'яті й ностальгії як такі, що наративізуються в сучасній вікторіані та детермінують інтерпретаційні стратегії деструкції і реконструкції, відтворювані в неовікторіанському романі [1].

Попри різні аспекти здійснених досліджень, науковці сходяться на тому, що вікторіанська література стала величезним прецедентним текстом для творчості сучасних англійських письменників. Отже, ми можемо говорити про різні підходи до аналізу феномену неовікторіанського роману, хоча такий аналіз не є всеохопним і має загалом суб'єктивний характер.

Висновки. Істотна роль літературної традиції в поетиці англійського роману другої половини ХХ ст. зумовлена авторитетом минулого як невід'ємним компонентом англійської національної самосвідомості, що визначило такі особливості англійської літератури цього періоду, як поглиблений зв'язок із літературною традицією минулих епох та «традиційність» національного варіанту постмодернізму. У неовікторіанському романі здійснюється інтертекстуальний діалог із вікторіанською епохою, під час якого автор сучасного тексту переосмислює та інтерпретує не лише вікторіанську літературу, а й вікторіанську культуру загалом.

Нам імпонує думка Дани Шиллер, згідно з якою нові тексти або переглядають конкретні вікторіанські попередники, або моделюють нові пригоди для знайомих вікторіанських персонажів, або створюють нові вікторіанські вигадки, що імітують літературні умовності ХІХ ст.

Не дивно, що зарубіжні та вітчизняні дослідники активно звертаються до літературного феномену, яким є неовікторіанський роман, про що свідчить широкий сучасний критичний дискурс, частина якого була предметом аналізу, здійсненого в нашій публікації.

Перспективи подальших досліджень полягають у вивченні способів трансформації вікторіанського тексту в неовікторіанському романі та поетики конкретних художніх текстів крізь призму множинних особливостей «неовікторіани» як літературного феномену постмодерну.

Література:

1. Тупахіна О. Вікторіанська спадщина в дзеркалі постмодерністської рецепції: термінологічний аспект. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія «Філологія»*. 2014. Вип. 10. Т. 2. С. 23–28.
2. Shiller D. The redemptive past in the neo-victorian novel. *Studies in the Novel*. Texas, 1997. Vol. 29. Issue 4. P. 538–560. URL: <https://www.jstor.org/stable/29533234> (дата звернення: 22.10.2021).
3. Houghton W. The Victorian frame of mind. New Haven : Yale University Press, 1985. 467 p. URL: <https://yalebooks.yale.edu/book/9780300001228/victorian-frame-mind-1830-1870> (дата звернення: 20.10.2021).
4. Толстых О. Английский постмодернистский роман конца XX века и викторианская литература: интертекстуальный диалог : автореф. дисс. ... канд. филол. наук : 10.01.03 ; Уральский госуниверситет имени А.М. Горького. Екатеринбург, 2008. 24 с. URL: <https://www.disscat.com/content/angliiskii-postmodernistskii-roman-kontsa-xx-veka-i-viktorskaya-literatura-intertekstualn> (дата звернення: 20.10.2021).
5. Шуба Ю. Вікторіанський і неовікторіанський роман: інтертекстуальний діалог культур. *Наукові записки Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди*. 2014. № 2(78). С. 220–229. URL: <http://journals.hnpu.edu.ua/index.php/literature/article/view/1275> (дата звернення: 14.04.2020).
6. Gilmour R. Using the Victorians: the Victorian Age in contemporary fiction. *Rereading Victorian fiction*. Palgrave, 2002. P. 189–200. URL: https://link.springer.com/chapter/10.1057/9780230371149_13 (дата звернення: 22.10.2021).
7. Onega S. Metafiction and Myth in the Novels of Peter Ackroyd Text. Columbia (S.C.) : Camden House, 1999. 214 p. URL: https://www.academia.edu/8438278/Metafiction_and_Myth_in_the_Novels_of_Peter_Ackroyd_by_Susana_Onega (дата звернення: 22.10.2021).
8. Скороходько Ю.С. Неовікторіанський роман молодшого покоління як неісторический роман: к постановке проблемы. *Assonance*. 2017. № 17. P. 23–32. URL: <https://russian.uoc.ac.in/index.php/2016-06-16-10-20-34/2017-08-14-10-57-47> (дата звернення: 21.10.2021).
9. Стовба Г. Жанрова своєрідність і тенденції розвитку англійського постмодерністського роману к. XX – поч. XXI ст. *Вісник Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна*. 2013. № 67. С. 191–196. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/46593016.pdf> (дата звернення: 28.10.2021).

10. Некряч Т., Чала Ю. Вікторіанська доба в українському художньому переказі : монографія. Київ : Кондор, 2013. 194 с. URL: https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/3502/1/Y_Chala_T_Nekriach_VDVKP_GL.pdf (дата звернення: 28.10.2021).

Slonevska I., Piroshenko S. The neo-Victorian novel phenomenon in contemporary critical discourse

Summary. The article examines the neo-Victorian novel phenomenon as a special literary genre in the context of British postmodernism, one of the most notable features of which is the interest in the cultural heritage of previous epochs.

The authors determined that modern English novel serves as English novel traditions continuation, transformed by new epoch-making changes. It is emphasized that controversial Victorian era plays a special role in British humanitarian discourse. The realization of the authority of the past as a specific feature of the national mentality, on the basis of which the concept of the neo-Victorian novel is built, is highlighted. The dialogue of epochs becomes a key and defining feature of neo-Victorian novels. Writers turn to the Victorian and modern eras for different purposes. However, they are united by nostalgia and a deep interest in history. The legacy of Victorianism is reviewed and rethought through the eyes of postmodern man.

It is proved that the neo-Victorian novel is a kind of such an important genre form of English postmodern literature as a historiographical novel, and is implemented as an intertextual dialogue between contemporary English literature and the precedent texts of the Victorian era.

The authors note that the Victorian era literature serves as a metatext for the postmodernist paradigm, which unfolds the most prominent contemporary British writers works (P. Ackroyd, J. Barnes, A. Byatt, M. Bradbury, K. Ishiguro, I. McEwen, L. Jones, G. Swift, S. Waters, M. Spark, J. Fowles, etc.).

It is emphasized that literary texts, united by the interest of artists in the Victorian era, differ in theme, genre and stylistic features. Therefore there is terminological uncertainty about the novel, the protagonist of which is the Victorian era. Thus, the leading controversial concepts of foreign and domestic literary critics are analyzed, whose ideas form the modern neo-Victorian critical discourse (Dana Shiller, Walter Houghton, Sally Shuttleworth, Robin Gilmour, as well as domestic researchers of this problem, including, in particular, Julia Skorhodko and Elena Tupakhina).

Key words: postmodern English novel, historiographical novel, Victorian Age, neo-Victorian novel, intertextuality, “Neo-Victorian”, precedent text, critical discourse.

Таловиця Г. М.,*кандидат педагогічних наук,**доцент кафедри загального мовознавства та іноземних мов**Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»***Болотнікова А. П.,***кандидат філологічних наук,**доцент кафедри загального мовознавства та іноземних мов**Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

ІНШОМОВНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО АНГЛІЙСЬКОМОВНОГО СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ

Анотація. Стаття аналізує особливості розширення і збагачення сучасного англійськомовного соціально-політичного дискурсу за допомогою зовнішніх запозичень. Інтенсивний темп сучасного життя, всевітня глобалізація і мультикультуралізація слугують беззаперечними потужними чинниками активного наповнення лексичного запасу англійської мови як за рахунок запозичення цілих слів, так і завдяки присвоєнню окремих іноземних морфем. Останні у поєднанні з власне англійськими лексичними одиницями породжують нові. Постійне активне наповнення словникового запасу новими словами дозволяє англійській мові повсякчас поповнювати свій прагматичний ресурс і тим самим якісно забезпечувати потреби як її носіїв, так і людей, для яких ця мова не є рідною. На даному етапі збагачення словникового запасу англійської мови найпомітнішою його особливістю є досить швидке асимілювання іноземних слів і окремих морфем. У статті проаналізовано походження, роль і значення запозичених морфем у створенні нових слів. Метою цього дослідження також є виокремлення соціальних та політичних аспектів життя, які найчастіше слугують джерелами запозичень. Крім того, в дослідженні розглянуто, яким чином різноманітні сучасні вищезгадані події впливають на обсяг та інтенсивність появи нових іноземних запозичень, а також висвітлений фактор впливу соціально-політичного життя на вибір мов, які стають активними донорами слів і морфем для англійської мови. Автори нарисувати звертають увагу на той факт, що на початку ХХІ століття європейські мови втратили роль найбільших джерел запозичуваних слів, оскільки сучасна глобалізація і, як наслідок, мультикультуралізація створили можливість активно використовувати як окремі слова, так і морфемні з раніше віддалених мов: арабська або з варіантів європейських мов, які циркулюють на континентах, більш віддалених від Великобританії, ніж Європа, наприклад, латиноамериканський варіант іспанської мови. У статті також розглянуті функційні зміни, які відбуваються із запозиченими словами в англійській мові, та проаналізовані найпоширеніші типи сучасних запозичень. Нарис зацікавить тих, хто вивчає якісні зміни словникового складу англійської мови, їхні причини та джерела сучасного англійськомовного словотвору.

Ключові слова: англійська мова, зовнішні запозичення, англійськомовний соціально-політичний дискурс, словотвір.

Постановка проблеми. Відомо, яку важливу роль відіграють контакти англійської мови з іншими мовами. Можна сказати, що саме завдяки запозиченням з інших мов у вигляді цілих слів та окремих морфем вона має достатній прагматичний ресурс для задоволення потреб її носіїв і людей, котрі опановують її задля іноземного спілкування. Проте процес запозичення продовжується, і словниковий склад англійської мови поповнюється лексикою, що збагачує арсенал її експресивних засобів завдяки інтенсивному розвитку і змінам, які відбуваються абсолютно в усіх сферах життя людей. Загальна глобалізація та світова міграція населення є невід'ємними частинами сучасної реальності, що неперервно сприяють збільшенню і урізноманітненню кількості джерел зовнішніх запозичень в англійську мову. Отже, на цьому етапі формування словникового запасу англійської мови є актуальним дослідження змін якісного складу джерел запозичування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням словникового складу англійської мови займалися Ю.А. Зацний, який вивчав інновації словникового складу англійської мови, А. Меткалф, котрий писав про інтенсивність і джерела виникнення нових слів у великих містах США, І. Левенсон, який досліджував вплив засобів масової інформації на виникнення нових англійськомовних слів, В.А. Нарди, котрий висвітлював сучасний словотвірний процес у галузі захисту навколишнього середовища, А.А. ДіСесса, який описував активне словотворення в англійській мові у сфері інформаційних технологій.

Таким чином, проаналізувавши стан розробки лексичного оновлення сучасної англійської мови, ми вважаємо доцільним розглянути зовнішні запозичення у вигляді цілих слів та відокремлених морфем як фактор інтенсивного збагачення англійськомовного соціально-політичного дискурсу.

Формування мети статті. Метою статті є дослідження ролі сучасних іноземних запозичень у вигляді цілих слів, а також окремих морфем у збагаченні та урізноманітненні словникового складу англійської мови, а також у виявленні джерел цих запозичувань.

Виклад основного матеріалу. Як засвідчують науковці [1, с. 67], вже у другій половині ХХ сторіччя спостерігається зміна основних джерел запозичень в англійську мову. Тобто на той час, наприклад, французька мова поступово втрачала

свою роль однієї з основних мов – донорів для англійської, а на початку XXI століття французькі слова становили лише 15,3% від загальної кількості запозичень [2, с. 123]. Серед нещодавніх надходжень із французької мови можна відзначити слово «genocidaire», що позначає прихильника політики геноциду. Приклад вживання знаходимо у Бушанана А. та Клінспорна Б.: *Its justification for invading Congo was the need to crush the threat from genocidaires hiding in the Congolese rain forests* [3, с. 56].

Іншим сучасним джерелом багатьох новітніх запозичень, що активно використовуються, є італійська мова. Такі слова пов'язані в більшості із їжею і кулінарією. Сплеск появи запозичень італійськомовного походження спричинений популярним нині в багатьох країнах рухом під назвою *slow food* [4, с. 87], тобто за неквапливе споживання їжі, який зародився в Італії і прийшов у західні країни разом із етранжизмами з італійської мови, що позначають назви гастрономічних страв: *There are several traditional snacks that are perfectly acceptable, including lampredotto (a type of tripe), panica'mensa (a spleen sandwich); and morzeddu (bread stuffed with stewed tripe)* [5, с. 90]. Власне англійська фраза *slow food* [5, с. 90] була вперше вжита Карлом Оноре у 2005 році у якості антоніма поняття *fast food* і мала на меті привернути увагу до необхідності сповільнення темпу життя в цілому і споживання їжі зокрема. Оскільки завдяки згаданому вище руху італійські вина стають дедалі популярнішими, то задля їхньої характеристики активно вживаються вислови, взяті з італійської мови, тоді як раніше такі варваризми були французького походження: *Wine lovers in the US are increasingly describing their favourite vintage as molto buono, instead of tres bon* [6, с. 9]. Ще одним активним донором англійської мови в теперішній час є іспанська. Запозичення з неї, котрі зараз надходять в англійську мову, зазвичай у її американський варіант, також пов'язані головним чином із продуктами харчування, а саме, з латиноамериканською кухнею, наприклад, назви салатів: *Basically a seafood salad, ceviche is prepared by cutting fresh pieces of fish and «cooking» them in marinade of lime and spices...* [5, с. 90]. Отже, бачимо, що істотне урізноманітнення слів, уживаних у соціальній сфері гастрономії, відбувається за рахунок двох мов, означених вище.

Іншим потужним стимулом продукування і запозичення нових слів стало зростання ролі об'єднаної Німеччини у сучасному світі, що зумовлює активне використання німецької мови у ролі донора. Завдяки своїй безеквівалентності в англійській мові статус запозичення одержало німецьке слово *Mittelstand* [7, с. 4], яке через кілька місяців після своєї появи в англійській мові в джерелах наприкінці 1995 року стали використовувати для позначення малого і середнього бізнесу: *Another feature commonly associated with Italy's Mittelstand is a network of small suppliers* [7, с. 4]. Дедалі більше вживається і слово, похідне від цього запозичення, *Mittelstander* [7, с. 4], для позначення підприємців, що займаються дрібним і середнім бізнесом: *According to an old joke among Mittelstanders, Bill Gates could not have made his fortune in Germany* [7, с. 4]. Після возз'єднання Німеччини в англійській мові почали функціонувати розмовні одиниці *Ossi* [7, с. 4], тобто мешканець східних земель Німеччини, та *Wessi* [7, с. 4], тобто мешканець західних земель цієї країни. На початку XXI століття, тридцять років потому, як Німеччина стала єдиною, ці запозичення досі часто вживаються: *East German look blue tracksuit and leather «Jesus» sandals is now chic*

enough for the young Wessies [7, с. 4]. На базі слова *Ost* – (схід) у німецькій мові виникло похідне утворення *Ostalgie* [7, с. 4] для позначення моди на предмети, властиві колишній Німецькій Демократичній Республіці. Це утворення незабаром було запозичене англійською мовою і вже з ним були створені такі словосполучення, як *Ostalgiecraze* [8, с. 47] – бажання слідувати згаданій моді, *Ostalgiebusiness* [8, с. 49] – бізнес, заснований на торгівлі предметами, пов'язаними із цим модним напрямком. За аналогією виникло слово *Westalgie* [8, с. 38] – мода на речі з колишньої федеративної республіки Німеччина: *Die DDR showand other retro programs are rising an unprecedented wave of nostalgia for all things east. The phenomenon even has a name: Ostalgie- a combination of the German words for «nostalgia» and «east». But in a Germany that has suffered nearly a decade of weak growth and appears increasingly unsure of its role in the world, there is a powerful Westalgie at least as strong as Ostalgie* [8, с. 23]. В останні роки почали вживати і таке англо-німецьке утворення, як *newLander* [7, с. 4], для позначення території колишньої Німецької Демократичної Республіки: *Life in much of the new Lander, as the former communist east is known, remains glum* [7, с. 4]. Отже, бачимо, що визначні політичні процеси на території країни стали мимовільним джерелом запозичень із цієї мови та вторинних словоутворень.

Також потрібно відмітити, що чимало німецьких понять повсякденного життя передається в англійській мові за допомогою кальок. Зокрема, калька *guestworker* [1, с. 23], від німецького слова *Gastarbeiter* [1, с. 24], яке також вживають в англійській мові у вигляді етранжизма, перетворилася на евфемізм для позначення нелегальних іммігрантів. Слово *earworm* [9, с. 240] є буквальною перекладом німецького слова *ohrwurm* [7, с. 4] і позначає нав'язливу мелодію: *Her experience reflects a phenomenon shared by the vast majority of people, according to an ongoing study at the University of Cincinnati. Nearly everybody has been mentally tortured at one point in their lives by an earworm – a tune that keeps repeating itself over and over in their heads* [8, с. 80].

З німецької мови було запозичено і префікс *cyber-*. В американському варіанті він успішно конкурує з префіксом *super-*, створюючи в основному неологізми: іменники *cybercomputer* – суперкомп'ютер, *cyber-oligarch* – суперолігарх, *cyber-nerd* – суперзубрила [11, с. 45], хоча спостерігаються й окремі випадки з'єднання цього суфікса із прикметниками та іменниками з одночасним вилученням із нього першої літери *uber-rich* [11, с. 45]: *Norman, the uberner of Rob Nash's one-man show can be seen for the last time tonight* [12, с. 46]. Слід відмітити, що в обох варіантах англійської мови частіше за все не німецький, а англізований графічний варіант цього префікса, тобто без умлаута, а віднедавня похідні із цим префіксом утворюються не тільки в американському, але й у британському варіанті англійської мови. *In drought, uber-plumbers plug leaks* [12, с. 18], тут *uber-plumbers* – суперлюсарі. *Not that the European Union will soon be challenging American uberpowers* [12, с. 20], тут *uberpowers* – суперсила. *...the uber-region around which an emerging Europe has taken shape* [6, с. 9], тут *uber-region* – супер регіон. *...he first donned the sizeable stetson of J. R. Erwing, the cigar-chomping, assassin-proof ubervillain of the TV series Dallas...* [6, с. 9], тут – *ubervillain* – суперлиходій.

Ми вже описували вище випадки запозичення з іспанської мови цілісних слів, але потрібно також згадати ціка-

вий феномен присвоєння суфікса *-ista*, який спочатку функціонував лише у таких словах, як: *Sandinista, Somocista, Peronista* [13, с. 10], які позначають прихильників політичних партій та державних і політичних діячів. За цих іспанськомовним словотворчим принципом утворене англійськомовне *fashionista* [14, с. 210], що позначає палкого шанувальника моди: *As founder and editorial director of Wallpaper magazine, the style and design bible for the fashionista, he is a man on first-name terms with good taste* [14, с. 210].

Останнім часом суттєво зросла кількість запозичень із мов азійських країн. Наприкінці ХХ століття популярність у західних країнах японських і китайських бойових мистецтв і буддійських практик зумовлює запозичення їхніх назв: *This version has him spending the years between age four and age eight in intense training in qigong – Chinese martial arts* [6, с. 9], тут: *qigong* – цигун – буддійська практика. *A martial art based on position of attack and self-defence, tai chi has attracted devotees around the world* [6, с. 9], тут: *tai chi* – тай чи – юйове мистецтво. *He has a second-degree black belt in bujincan budo taijutsu, a Japanese martial art that involves punching, kicking and grappling* [6, с. 9], тут: *bujincan budo taijutsu* – будзюкан будо тайджитсу – бойове мистецтво. Японське слово *sushi* [9, с. 376] стало, власне кажучи, елементом інтралінгвальним, в англійській мові воно входить до складу таких словосполучень, як *sushi bar* [6, с. 9], його інтеграція сприяє і запозиченню з японської мови інших елементів його парадигми, наприклад, *kaiten sushi* – суши, виготовлене конвеєрним методом: *Today many of those bars are gone, replaced by fast-food outlets and kaiten sushi joints – the ones where you pluck your raw fish from a conveyer or belt* [6, с. 9].

У 2020 році Оксфордський словник англійської мови додав 26 нових слів, запозичених із корейської. Цей факт означає потужний вплив цієї мови на словниковий склад англійської завдяки захопленню корейською культурою. Серед основних галузей-донорів є корейська кухня з такими словами, як, наприклад: *banchan* [2, с. 234] – гарнір із суміші овочів та рису, *kimbab* [2, с. 300] – страва із тонко порізаної яловичини чи свинини, що готується на грилі чи смажиться в олії. Світове захоплення серіалом *Squid Game* – гра у кальмара спровокувало офіційне визнання таких слів, як: *hallyu* [2, с. 276] – міжнародна зацікавленість південнокорейською культурою, тобто музикою, фільмами, телебаченням, модою та їжею: *K-drama* [2, с. 290] – телевізійний серіал, знятий корейською і спродюсований у Південній Кореї, *manhwa* – корейський жанр коміксів. Як бачимо, запозичені слова були додані у словник у якості етранжизмів, фактично із повним запозиченням із корейської їхньої вимови. Це факт цілком логічний, оскільки присвоєні слова позначають явища, яких раніше не мали позначення в англійській мові, тому що їх не існувало в культурі англійськомовних країн.

Надзвичайно впливовим чинником англійськомовного словотвору стали антитерористичні війни проти ісламського екстремізму перших двох десятиліть ХХІ сторіччя. Такі війни зумовили і хвилю нових запозичень з арабської й інших мов мусульманських країн. Насамперед виділяються назви фундаменталістських рухів та екстремістських організацій. На перший план серед таких запозичень виступає назва екстремістської мусульманської організації Аль Каїда. Слово *Al Qaeda* [15, с. 123], зауважують дослідники, – на сьогодні одне

із найуживаніших слів англійської мови в засобах масової інформації в описах терористичних організацій [15, с. 124]. Відзначимо, що тлумачення цього слова в одному із сучасних словників займає майже цілу сторінку [9, с. 514]. У свідомості людей слово Аль Каїда асоціюється з екстремістським угрупованням, що нараховує тисячі фанатиків, у будь-який момент готових виконати накази свого лідера. У цьому сенсі, відзначає Дж. Бьорке, Аль-Каїда не існує як окрема організація, але слово вживається стосовно будь-якого проісламістського воєнного осередка [15, с. 22].

Назва загаданої вище терористичної організації може зустрічатися в англійській мові і в первинній формі – *Al Qaeda* [15, с. 14], і в скороченій – *Qaeda* [15, с. 25]. До того ж, в останньому випадку це запозичення не тільки позначає саме угруповання, але і може вводити поняття її члена: *Only two days before, Al Qaeda had assassinated the leader of the opposition to the Taliban. Had the assassination paved the way for Qaeda attacks on the United States?* [16, с. 93], тут *Al Qaeda* позначає весь терористичний осередок. У наступному прикладі *Qaeda* – це член цієї організації. *How did a suburban housewife become a bride of the monstrous Qaeda?* [16, с. 95].

З іншого боку, виконуючи атрибутивну функцію, це слово вступає в численні словотворчі і синтагматичні зв'язки, набуваючи, фактично, статусу узуальних одиниць. Це стосується, наприклад, таких іменникових словосполучень, як *al-Qaeda Navy* [16, с. 96] – флот Аль Каїди, *al-Qaeda mindset* [16, с. 96] – спосіб мислення члена Аль Каїди, *Qaeda cell* [16, с. 97] – найменше за чисельністю угруповання Аль Каїди, *Qaeda operative* [16, с. 97] – бойовик Аль Каїди, *Qaeda summit* [16, с. 98] – зустріч членів Аль Каїди, похідних конструкцій, у яких слово *Qaeda* виступає у якості прикметника: *Qaeda-friendly* [17, с. 100] – той, якого підозрюють у зв'язках з цією організацією, *Qaeda-free* – [18 с. 49] вільний від впливу Аль Каїди.

Найменування Аль-Каїда в англійській мові стало настільки звичним, що воно може функціонувати й в аббревіатурній формі *AQ* [19, с. 103]: *During his interrogation, KSM identified a man named Ali S. Al – Marri as the point of contact for AQ operatives arriving in the US for September 11 follow – on operations* [19, с. 103], тут *AQ operatives* – бойовики Аль Каїди. Як бачимо, аббревіатура *AQ* також уживається не лише як номінатив, а і як атрибутив.

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у даному науковому напрямку. Розглянувши зміни в соціально-політичній галузі словотвору англійської мови кінця ХХ – початку ХХІ століть, відзначаємо, що безперервно появу нових словотворчих елементів і цілісних слів та нових розгалужених словотворчих моделей постійно стимулюють масова міграція населення, стирання культурних кордонів між країнами, широкий доступ до інформації з усього світу і, як наслідок, мультикультуралізація, політичне реформування країн та антитерористичні операції.

Дослідження сучасних словотворчих явищ англійськомовного дискурсу свідчить, що потребує уточнення традиційне розуміння сутності і механізмів і різновидів словотвору, виділення найбільш активних і новітніх способів неологізації, а також уточнення кількості актуальних типів сучасного словотворення.

Література:

1. Schlosser E. Reefer Madness. Sex, Drugs, and Cheap Labour in the American Black Market. Boston : Houghton Mifflin Company, 2003. 310 p.
2. Oxford Advanced Learner's Dictionary. UK : Oxford University Press. 2020. 815 p.
3. Buchanan A. C., Klingsporn B. 1000 Voices That Shared Our Souls. Wisdom to Guide Our Future. Bloomington : Front Porch Books, 1999. 159 p.
4. Alba R., Lee V. Remaking the American Mainstream: Assimilation and Contemporary Immigration. Harvard University Press, 2003. 359 p.
5. Chatsky J. Guarding Your Identity. *Time*. 2003. Sept. 15, 2003. P. 90.
6. Tawa R. Oxford English Dictionary May Try on Some Bling – bling. *Austin American Statesman*. 2003. July 13. P. 9.
7. Williamson H. Realists Fight Back against Tide of Nostalgia for Old East Germany. *Financial Times*. 2003. Oct. 3. P. 4.
8. Beatty J. Colossus: How the Corporation Changed America. New York : Broadway Books, 2001. 312 p.
9. The Macmillan Dictionary of Contemporary Phrase and Fable. London : Macmillan, 2002. 677 p.
10. Carl Honoré In Praise of Slow: How the Worldwide Movement is Challenging the Cult of Speed. London : Orion Publish Co, 2005. 288 p.
11. Bok D. Universities in the Marketplace. The Commercialization of Higher Education. Princeton : Princeton University Press, 2003. 233 p.
12. Wheelan C. Naked Economics. Undressing the Dismal Science. New York : W. W. Norton and Company, 2002. 260 p.
13. The Oxford Concise Dictionary of English Etymology. UK : Oxford University Press. 2003. 742 p.
14. Bovard J. Terrorism and Tyranny. Trampling Freedom, Justice, and Peace to Rid the World of Evil. New York : Polgrave Macmillan, 2003. 440 p.
15. Storey J. Inventing Popular Culture. From Folklore to Globalization. Malden, MA : Blackwell Publishing, 2003. 148 p.
16. Burke J. Al Qaeda. Casting a Shadow of Terror. London. New York: I. B. Taurus, 2003. 292 p.
17. Bacevich A. American Empire. The Realities and Consequences of U. S. Diplomacy. Cambridge, Massachusetts : Harvard University Press, 2002. 302 p.
18. Weise E. Society Grappling with Info Overload Today. 2000. Oct. 19. P. 49.
19. Wood P. Diversity. The Invention of a Concept. San Francisco : Encounter Books, 2003. 351 p.

Talovyria H., Bolotnikova A. Foreign Borrowings as the Formative Factor of Modern English Socio – Political Discourse

Summary. The article analyzes the features of the modern English-language socio-political discourse expansion and enrichment through external borrowing. The intensive pace of modern life, the world's globalization and multiculturalization are undeniably powerful factors in the active English language lexical stock filling both through the acquiring of integral language units and through the assignment of individual foreign morphemes. The latter in combination with the actual English lexical units give rise to new ones. The constant active vocabulary furnishing with recent words allows the English language to perennially replenish its pragmatic resource and thus qualitatively meet the needs of both its speakers and people for whom this language is not native. At this stage of the English language vocabulary enrichment, its most noticeable feature is a fairly rapid assimilation of foreign words and individual morphemes. The article analyzes their origin, meaning and role in the creation of new words. The aim of this study is also to identify the social and political aspects of life that most often serve as sources of acquisition. Moreover, the research examines how various current events mentioned above affect the volume and intensity of new foreign borrowings, as well as the impact of socio-political life on the choice of languages which become active donors of words and morphemes for English. The authors of the essay draw attention to the fact that at the beginning of the XXI century, European languages have lost their role as the largest sources of acquired words, as modern globalization and, as a result, multiculturalization have made it possible to actively use both individual words and morphemes from previously distant languages, such as Arabic or from variants of European languages, circulating on continents more distant from Britain than Europe, such as the Mesoamerican version of Spanish. The article also considers the functional changes which occur with acquired words in the English language and highlights the most common types of modern borrowings. The essay will be of interest to those who study qualitative changes in the vocabulary of the English language, their causes and sources of modern English word formation.

Key words: English language, external borrowing, English – speaking socio – political discourse.

*Чередник Л. А.,**кандидат філологічних наук, доцент,**доцент кафедри українознавства, культури та документознавства**Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

РОЛЬ ПЕРЕКЛАДУ В КРОСКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ

Анотація. Статтю присвячено теоретичному аналізу розвитку кроскультурної комунікації та дослідженню перекладу як важливого її складника. Автор у своїй науковій розвідці зазначає, що кроскультурна комунікація, спричинена зростанням упродовж останніх років багаточисленних економічних, торговельних, культурних контактів, відіграє значну роль у сучасному світі. У дослідженні прослідковуються етапи становлення міжкультурної комунікації, починаючи від античного періоду до сьогодення. Науковиця підкреслює, що термін «міжкультурна комунікація» є багатоплановим і складається із двох основних складників (комунікація і культура) і тому потребує міждисциплінарного дослідницького підходу. Розглянуто праці провідних зарубіжних учених, присвячені значущим проблемам кроскультурної комунікації, охарактеризовано наукові погляди Е. Холла, Г. Трейгера, К. Клакхона, Ф. Стродбека, Л. Самовара, Р. Портера на різні аспекти цього питання. Також вивчалось висвітлення цього питання в дослідженнях українських учених. У статті розглядалась генеза розуміння сутності перекладу як діалогу й підкреслювалась багатозначність цього терміна. Зазначалось, що саме перекладу належить вага роль у процесі інтеркультурної комунікації, оскільки він передбачає подолання культурної дистанції між комунікантами і спрямований на забезпечення їх порозуміння, руйнує міжмовний та міжкультурний бар'єр, сприяє формуванню специфічного національно-культурного менталітету. Встановлено, що переклад – це широкий діалогічний процес між автором і читачем за посередництвом перекладача, що містить рецепцію та інтерпретацію як основу встановлення діалогу власне між текстом і перекладачем. Особливим видом міжкультурної комунікації є художній переклад. Цей різновид перекладу можна вважати справжнім витвором мистецтва слова, виявом найвищої майстерності й поетичного таланту перекладача. Особистість перекладача стає своєрідним провідником у процесі не тільки покращення мовного спілкування між представниками різних націй, а й становлення міжкультурного діалогу між ними.

Ключові слова: комунікація, кроскультурна комунікація, інтеркультурна комунікація, переклад, художній переклад.

Постановка проблеми. Зростання інтеграційних процесів у сучасному світі, пов'язаних із розширенням економічних, торговельних і культурних контактів, можливістю навчання за кордоном, активізацією зарубіжного туризму та багатьох інших факторів, стрімко актуалізували проблеми кроскультурної взаємодії та спілкування. Науковці суголосні в тому, що явище комунікації надзвичайно складне й потребує міждисциплінарного дослідницького підходу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Нині проблема міжкультурної комунікації цікавить багатьох вітчизня-

них і зарубіжних учених, серед яких слід назвати Ф. Бацевича, О. Фролову, І. Бахова, Н. Калашник, О. Кричківську, Е. Холла, Дж. Трейджера, Т. Грушевицьку, В. Кан-Калика, Ф. Стродбека, С. Тер-Мінасову та багатьох інших.

Формулювання мети статті. Особливої уваги заслуговує переклад як один із різновидів міжкультурного спілкування. **Метою** нашого дослідження є аналіз розвитку кроскультурної комунікації та дослідження перекладу як важливого чинника міжкультурної комунікації.

Виклад основного матеріалу. Виникнення міжкультурної комунікації, як і більшості наук, було зумовлено потребами суспільства. Дослідники суголосні в тому, що початки спілкування між представниками різних держав сягають ще античних часів, коли людям доводилося встановлювати різні контакти з чужинцями, а це вимагало толерантності і певних знань про культурні відмінності між народами.

Зазначимо, що в ті далекі часи процес комунікації давньогрецькі філософи пов'язували з риторикою. Саме тому спілкування розвивалося у двох напрямках: логічному і літературному. Перший йшов від Аристотеля, який вважав, що оскільки хороша промова має бути переконливою, то й ефективна мова теж, зрештою, зводиться до переконливості, тобто здатності за допомогою ораторської майстерності завоювати довіру та симпатію слухачів. Інший напрям був заснований Ісократом, на думку якого, хорошою промовою є та, яку пишно прикрашено й побудовано за всіма канонами естетики. Логічний напрям існував до еллінізму, а згодом його було витіснено літературним.

Зазначимо, що давньогрецький філософ Платон, учень Сократа, в діалозі «Федр» уперше називає письмо й мовлення «способами обміну інформацією між людьми» [1, с. 186].

Великі географічні відкриття, розпочаті в добу Відродження, сприяли посиленню не тільки економічних, а й культурних зв'язків між народами. Із появою дипломатичних відносин інформація про національно-культурні особливості різних країн стала складником професійної міжнародної діяльності.

Особливо гостро проблема комунікації між народами постала після Другої світової війни. У ті тяжкі часи було накопичено величезний досвід інтернаціональної співпраці, зокрема активістів Корпусу миру, яких відряджали до різних країн для допомоги. Але брак знань і навичок у міжкультурному та міжетнічному спілкуванні часто призводив до невдач у позитивних намірах волонтерів.

Із метою подолання цих негативних наслідків у 1946 році в США було створено спеціальний заклад – Інститут служби за кордоном (Foreign Service Institute), що мав на меті підготовку міжнародних військових та інших фахівців для роботи в інших країнах, дипломатів, волонтерів Корпусу миру, розвідників.

Одним із завдань цієї організації стало сприяння усуненню міжрасових та міжетнічних конфліктів. Очолив Інститут американський культурний антрополог, кроскультурний дослідник, основоположник проксеміки, Едвард Холл. Як досвідчений організатор і прекрасний учений він зібрав сильну команду професіоналів, запросивши фахівців із різних галузей: психологів, соціологів, культурологів, антропологів та ін. Державний департамент США доручив спеціалістам Інституту розробити програму адаптації американських дипломатів та ділових людей за кордоном. Робота над програмою тривала упродовж 1951–1955 років.

Поширеною є думка, що саме тоді, у 1950-х роках ХХ століття, і виникло поняття «міжкультурна комунікація», тлумачення якого можна знайти у працях Е. Холла «Німа мова» («The Silent Language», 1959) та «Культура як комунікація» («Culture as Communication», 1954).

Е. Холл та його однодумець Г. Трейгер, який теж працював в Інституті, під комунікацією розуміли «ідеальну мету, до якої має прагнути людина у своєму бажанні якомога краще й ефективніше адаптуватися до навколишнього світу» [2].

Згодом у книзі «Поза межами культури» («Beyond Culture», 1976) Е. Холл говорить про те, що, на його думку, «існують певні параметри міжкультурної комунікації – виміри культури, які й пов'язують соціальні суспільства і нації, а також визначають специфічність кожної з культур» [3]. Варто зазначити, що у цій праці Е. Холл виділяє контекст як один із характеристик культурного соціуму. На думку вченого, труднощі в здійсненні міжкультурної комунікації виникають не через мовний код або набір символів, а через контекст, який може містити декілька значень. Без контексту код взагалі вважається неповним, недосконалим, оскільки він є лише частиною того повідомлення, що передається комуніканту.

Крім того, в монографії «Німа мова» («The Silent Language») Е. Холл розвивав свої ідеї та доводив тісний зв'язок культури з комунікацією. Він писав: «Культура – це комунікація, а комунікація – це культура» [4].

Спираючись саме на це твердження американського дослідника, західні учені почали зображати культуру у вигляді айсберга, в основі якого лежать культурні цінності та норми, а його вершиною є індивідуальна поведінка людини, котра зумовлюється ними і проявляється насамперед у спілкуванні з іншими людьми. Тобто для кожної людини значущим є досвід інших культур, а всяка культура існує для того, щоб вижити, і, як правило, потребує взаємодії з іншими культурами.

Американські дослідники К. Клакхон та Ф. Стрідбек продовжили пошуки Е. Холла і запропонували свою методологію вивчення культур різних народів. Вони вважали, що основні відмінності культур можна встановити за відношенням індивідуальних культур до певних концептів, з-поміж яких уваги заслуговують особливості природи індивіда, ставлення людини до природи, концепту часу, оцінювання її активності/пасивності тощо.

Із середини 60-х років минулого століття проблеми міжкультурної комунікації починають цілеспрямовано вивчатися в Пітсбургському університеті (США). Учені прийшли до висновку, що «мова є одним із засобів сприйняття предметів і явищ членами певної культурної групи» [5, с. 108]. Так, відомі американські вчені Л. Самовар і Р. Портер у своїй праці «Intercultural Communication: A Reader» підтримали такий парадигмальний

підхід і висловили думку про те, що «невербальні символи, які позитивно оцінюються і сприймаються однією культурою, можуть одержати негативну інтерпретацію й оцінювання у носіїв іншої культури» [6].

Особливої актуальності навички у сфері міжкультурного спілкування набули в часи бурхливого розвитку міжнародних контактів, які розпочалися в 70-ті роки ХХ ст. Це було зумовлено практичними потребами, що виникли внаслідок стрімкого економічного розвитку багатьох регіонів і країн, глобалізації економічної діяльності загалом. Слід зазначити, що з кожним наступним роком зростала інтенсивність контактів між представниками різних культур.

Саме в той період у науковій літературі з'явилося тлумачення терміна «міжкультурна комунікація» у вузькому значенні, яке можна знайти в роботі Л. Самовара і Р. Портера «Комунікація між культурами» («Communication between Cultures», 1972). Дослідники стверджували, що у процесі комунікації завжди відбувається обмін повідомленнями, тобто здійснюється передача інформації різного характеру між учасниками спілкування. У 70-х роках сформувався і науковий напрям, серцевиною якого стало вивчення не тільки комунікації, а й тих комунікативних невдач та їхніх наслідків, що мають місце у ситуаціях міжкультурного спілкування.

У сучасному світі, для якого характерними ознаками є постійне нарощування інформаційного потенціалу, розвиток інтеграційних процесів, розмивання усталених кордонів, особливої актуальності набуває потреба в науковому осмисленні феномену міжкультурної комунікації, іманентна природа якого докорінно змінилася завдяки появі нових комунікаційних можливостей кількох останніх десятиліть. Нині термін «міжкультурна комунікація» має безліч тлумачень, ураховуючи багатозначність дискурсу. Його продовжують вивчати соціологи, філософи, лінгвісти, культурологи та представники інших наук.

Слід зазначити, що в сучасній Україні дослідження концепту «міжкультурна комунікація» перебуває на етапі становлення. Різні визначення цього терміна зустрічаємо в працях В. Андрущенка, Л. Губерського, В. Євтуха, А. Єрмоленка, Г. Касьянова, Л. Нагорної, В. Бакірова, Н. Костенко, Л. Сокурнянської, Ю. Сороки та багатьох інших українських учених. Зазначимо, що більшість науковців тлумачать цей термін як взаємодію між представниками різних культур у багатоманітних формах, а саме: обмін інформацією, думками, почуттями. Це виявляється в особистих контактах, бізнесі, науковому та освітньому світі, туризмі, спорті тощо.

Інші дослідники (зокрема О. Кучмії і Л. Губерський) під міжкультурною комунікацією розуміють «адекватне взаєморозуміння двох учасників комунікативного акту, що належать до різних національних культур» [7, с. 156].

Слід підкреслити, що кожна особистість, яка є посланцем культури певної нації, завжди репрезентує ще й свою власну субкультуру, успадковану від родини (правила, норми, традиції, звичаї тощо).

Важливим лінгвістичним компонентом міжкультурної комунікації є переклад. Варто зазначити, що наука про переклад теж пройшла досить тривалий шлях свого розвитку.

У різні періоди життя людського суспільства до перекладу ставилися неоднаково. Так, у трактатах давньоримського політичного діяча, видатного оратора, філософа та літератора Цицерона, який перекладав праці Платона і Демосфена, є згадки про

переклад та перекладачів, роздуми про теоретичні проблеми перекладацької діяльності. Зазначимо, що саме у працях Цицерона вперше з'являється опозиція категорій теорії перекладу, зокрема протиставлення вільного перекладу буквальному. Найголовнішою працею цього великого античного мислителя щодо цієї проблеми стала передмова до власних перекладів промов «Про вінок» Демосфена й Есхіна, відома також під назвою «De optimo genere oratorum» («Про кращий рід оратора»). Важливим у праці є те, що її автор чітко розрізняє переклад і літературну творчість. Цицерон зазначає, що перекладає тексти промов не як простий перекладач («*interpres*» у значенні «тлумач»), а як письменник (можливо, саме тому Цицерон дозволив певну свободу в перекладах). Загалом зберігаючи структуру фраз оригінальних текстів, порядок розташування слів, фігури мови, взаємозв'язок думок, він використовує слова, звичні в латинському середовищі. Цікаво, що Цицерон не прагнув передати текст достеменно, зберігаючи ту чи іншу кількість слів, головним для нього було передати саме поняття, його сенс. Сучасною мовою можна сказати, що Цицерон мав на увазі перифрази, коли одне слово оригіналу, не маючи в мові, на яку перекладають, однослівного еквівалента, замінюється в перекладі поєднанням декількох слів. Крім того, Цицерон уважав, що переклад набагато нижче літературної творчості.

Як це не парадоксально, але язичницький письменник Цицерон виявився творчим «наставником» глибоко побожного християнина, що взявся за переклад Святого Письма. Це був Ієронім Стридонський, християнський теолог, письменник IV ст. н.е., перекладач тексту Біблії з грецької на тогочасну латинську мову, відомої під назвою «Вульгати». У своєму трактаті «Лист до Памахія про версійні способи перекладу» головною метою перекладача він уважав уміння передати зміст твору.

Відомо, що з давніх-давен Ієроніма визнають духовним наставником і покровителем усіх перекладачів. День пам'яті святого (30 вересня) за католицьким календарем вшановується як Міжнародний день перекладачів, встановлений Міжнародною федерацією перекладачів, починаючи з 1991 року.

Якщо в добу Відродження переклад сприймали частіше негативно, як крок назад від першоджерела, то відомий письменник іспанського Ренесансу М. Сервантес вустах свого улюбленого героя Дон-Кіхота зіставляв переклад із виворотом фламандського килима.

Католицький священник, ініціатор руху в Церкві, що увійшов в історію під назвою Реформація, Мартін Лютер, який зробив переклад «Біблії» німецькою мовою, уважав, що головне завдання для перекладача – це передати зміст твору. «Перекласти – значить висловитися правильно і повно засобами однієї мови, щоб зберегти зміст іншої» [8].

Німецький філолог XVIII століття В. Грімм створив навіть дивовижну метафору, за допомогою якої порівнював процес перекладу із цікавою морською подорожжю або переправою на інший, невідомий, берег.

Сучасний лінгвіст В. Вілс уподібнював роботу перекладача поведінці штурмана під час польоту: важливо обрати правильний курс і постійно коригувати його. Але шлях цей завжди буває не прямим, а зигзагоподібним.

Слід підкреслити, що для сучасної лінгвістики характерним є підвищений інтерес до проблем перекладу, що є важливою умовою зростання ролі процесів міжкультурної комунікації в реаліях сьогодення.

Самостійні дослідження цього особливого виду мовленнєвої діяльності почали формуватися лише з початку XX століття, яке П. Ф. Кайє назвав «століттям перекладу». Можливо, саме тому донині не існує єдиної загальноприйнятої назви даної науки. У науковій літературі зустрічаються такі терміни: наука про переклад, транслатологія, перекладання, перекладознавство, теорія перекладу. У різних мовах є розбіжності у назві цього засобу комунікації, наприклад: англ. a Science of Translating, translation studies; ісп. traductologie, traductologia; фр. traduction; іт. Traduzione; нім. Übersetzungswissenschaft, Translatorik, Translatologie, Translation.

На нашу думку, багатозначність терміна пояснюється різницею у значенні, яке він вміщує. По-перше, переклад – це вид розумової діяльності, процес передачі змісту, вираженого однією мовою засобами іншої. В українській мові для цього існує термін «перекладання». По-друге, переклад – результат цього процесу, тобто текст (усний чи письмовий). Та, незважаючи на те, що ці поняття є різними, вони становлять діалектичну єдність й органічно доповнюють один одного.

Зазначимо, що багато сучасних лінгвістів вважають, що існує ще одне більш широке поняття, ніж переклад, а саме поняття двомовної комунікації. Головне місце у цьому процесі належить мовному посередництву, до якого відносять переклад, реферування, переказ та інші адаптовані перекладання.

Особлива роль у міжкультурній комунікації належить художньому перекладу, завдяки якому читач має унікальну можливість ознайомитися із творами світових митців рідною мовою. Крім того, на думку дослідниці Р. Зорівчак, художній і науково-технічний переклад відіграють важливу роль у процесі утворення і вироблення норми літературної мови – «основної прикмети повноцінної нації» [9, с. 117].

Серед літературознавців і письменників поширеною є думка про переклад як своєрідний акт творчості. Так, відомий українського поет і перекладач, вдумливий теоретик перекладу М. Рильського, писав: «Переклад – це також творчість, як і оригінальний твір, якщо це справжній переклад» [10, с. 147]. У своєму сонеті «Мистецтво перекладу» (1940) М. Рильський (услід за В. Гріммом) створив своєрідну метафору перекладача: поет порівнює його з мисливцем, а сам процес перекладання – як «полювання» за необхідним, влучним словом.

Висновки. Отже, можна зробити висновок, що термін «міжкультурна комунікація» є багатоплановим і складається із двох основних складників: комунікація і культура.

У процесі міжкультурної комунікації відбувається не лише процес пізнання, а й взаємозбагачення, оновлення, що стає могутнім стимулом подальшого розвитку обох культур.

Переклад є важливим компонентом процесу міжкультурної комунікації і надає можливості формувати та збагачувати власну культуру шляхом ознайомлення, усвідомлення та запозичення через осмислення набутиків іншого народу.

Перекладач стає провідником у процесі встановлення культурного зв'язку між мовцями і сприяє подоланню мовних бар'єрів, встановленню контакту між ними.

Література:

1. Донець П.Н. Основи загальної культури міжкультурної комунікації: науковий статус, понятійний апарат, мовний та немовний аспекти, питання етики та дидактики. Харків: Штрих, 2001. 386 с.
2. Едвард Холл і його концепції. URL: <https://uk.erch2014.com/publikacii/91872-holl-edvard-i-ego-koncepcii.html>.

3. Edward T. Hall. Beyond Culture. URL: <https://monoskop.org/images/6/60/>.
4. Edward T. Hall. The Silent Language. URL: <https://monoskop.org/images/5/57/>.
5. М'язова І.Ю. Особливості тлумачення поняття «міжкультурна комунікація». *Філософські проблеми гуманітарних наук*. 2006. № 8. С. 108–113.
6. Samovar L., Porter A. Intercultural Communication: A Reader. URL: <https://www.twirpx.com/file/146062/>.
7. Кучмій О.П. Міжкультурні комунікації. Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. / редкол.: Л. В. Губерський (голова) та ін. Київ : Знання України, 2004. Т. 2. 812 с.
8. Березіна Ю.О. Роль Мартина Лютера та його перекладів Біблії у формуванні нормативної німецької мови. URL: <https://periodicals.karazin.ua/foreignphilology/article/>.
9. Зорівчак Р.П. Україністика в інтелектуальному життєписі професора Юрія Олексійовича Жлуктенка. *Іноземна філологія*. Київ. 2012. Вип. 124. С. 116–131.
10. Рильський Максим. Зібрання творів у 20-ти т. Київ : Дніпро, 1987. Т. 16. 384 с.

Cherednyk L. The role of translation in cross-cultural communication

Summary. The article is devoted to the theoretical analysis of the development of cross-cultural communication and the study of translation as an important component. The author notes in his scientific research that cross-cultural communication, caused by the growth of numerous economic, trade and cultural contacts in recent years, plays a significant role in the modern world. The study traces the stages of formation of intercultural communication, from the ancient period

to the present. The scientist emphasizes that the term “intercultural communication” is multifaceted and consists of two main components (communication and culture) and therefore requires an interdisciplinary research approach. The works of leading foreign scientists on significant problems of cross-cultural communication are considered, in particular, the scientific views of E. Hall, G. Traiger, K. Clachon, F. Strodbeck, L. Samovar, R. Porter on various aspects of this issue are characterized. The study of this issue in the research of Ukrainian scientists was also studied. The article considers the genesis of understanding the essence of translation as a dialogue and emphasizes the ambiguity of this term. It was noted that translation plays an important role in the process of intercultural communication, as it involves overcoming the cultural distance between communicators and aims to ensure their understanding, breaks the interlingual and intercultural barrier, promotes the formation of a specific national and cultural mentality. It has been established that translation is a broad dialogical process between the author and the reader through the translator, which contains reception and interpretation as the basis for establishing a dialogue between the text and the translator. A special type of intercultural communication is literary translation. This kind of translation can be considered a real work of art of the word, a manifestation of the highest skill and poetic talent of the translator. The personality of the translator becomes a kind of guide in the process not only of improving language communication between representatives of different nations, but also the formation of intercultural dialogue between them.

Key words: communication, cross-cultural communication, intercultural communication, translation, literary translation.

*Sherstiuk N. O.,**Lecturer at the Department of Foreign Languages with Latin and Medical Terminology
Poltava State Medical University*

“FLIPPED CLASSROOM” AS A NEW METHOD OF TEACHING ENGLISH IN HIGHER EDUCATION

Summary. The article discusses relevant issues of using flipped learning technology in teaching foreign languages at universities. Flipped learning with help of network interaction using computer and the Internet can be successful if the role of students and their autonomy is strengthened in the learning process, and the emphasis is shifted from teaching to learning, from lecturer to student.

As a result of the research, the “flipped classroom” method has established itself as an effective, innovative, and accessible technology for both the teacher and the student, among foreign and Ukrainian teachers. This technology is very perspective, which proves the close attention of researchers and scientists around the world (A. Sams, J. Bergman, E. Mazur, etc.).

This technology is being actively used by many teachers in the educational process both abroad and in Ukraine, which proves its universality and applicability to any conditions and requirements. At the moment, in Ukraine, the use of this technology is not yet widespread as in other countries, but there are already developments and research in this innovative area. A significant advantage of using the “flipped classroom” technology is practical orientation, that is, in-class learning time is spent on self-directed work and on interacting with other students. The self-directed learning experience contributes to the intensive development of the student’s personal qualities, critical thinking, as well as achieving substantive results. The perspective of this research is in the exchange of experience in special forums, where teachers from all over the world evaluate and give constructive criticism to the developed lesson or research results, because the exchange of experience and knowledge expands the possibilities of using the technology, improving it every time.

Key words: flipped classroom, flipped teaching, lecturer, student, higher education, creativity, critical thinking.

Introduction. To improve the quality of education, it is necessary to introduce new approaches to learning that are more adapted to the needs of modern students. In the context of constant economic and social changes, it is very important to teach students to learn independently, constantly improve their skills and update their knowledge throughout life. In this regard, the teacher faces the difficult task of choosing the forms and methods of organizing educational activities, the implementation of which in the specific conditions of the institution of higher education will give a high level of quality training of students.

Recently, blended learning is widespread abroad, which consists in the active use of elements of distance learning, learning platforms, electronic educational resources, digital technologies and the Internet. One of the latest trends in foreign pedagogy of developed countries is the technology “Flipped classroom”, which is a form of blended learning [1, p. 138]. It is a new approach

to the organization of learning, in which in-class learning is interchanged with distance learning.

The **purpose of this article** is to analyze the innovative methodology “Flipped classroom” to form motivation and improve the quality of knowledge among students.

Materials and methods. The “Flipped classroom” learning model is getting more relevant and innovative in modern education. The researchers use this methodology in the process of teaching a foreign language to increase students’ motivation (N. Halskova, B. Mandel, E. Mazur, J. Bergmann, A. Sams, C. Bonk, etc.). This method has more flexibility and provides better encouragement of students to the learning process, allowing you to create a dynamic and creative environment in which students learn to think critically and work together on tasks.

Main body. A distinctive feature of the flipped classroom is the complete or partial transfer of the tasks to self-directed learning. At the same time, in-class learning time is used for interactive activities that develop critical thinking and creativity. M. Lebrun is one of the authors of the book “Flipped Learning”, writes that flipped teaching is not essentially a new method, but rather represents a new way of thinking, the purpose of which is to optimize in-class learning with students through distance learning. It aimed at the in-depth study of the subject [2, p. 15]. The teacher’s task is to motivate students to improve their knowledge outside the in-class learning time, to teach not only to search for information, but also to check its reliability, analyze, critically reflect, and then to achieve an active intellectual reaction to the educational material in the classroom, which is a mandatory condition for mastering new knowledge.

The term “Flipped classroom” is used relatively recently, some of its principles have been used by teachers for a long time. E. Mazur, a physics lecturer at Harvard University in the USA, gave the students material of lectures in advance. They have come to the lessons prepared and with knowledge of new concepts and terminology. At the beginning of the lesson, E. Mazur conducted a small survey, the results of which were a signal for the lecturer, how much the teaching material was mastered, what issues should be paid special attention to. Unlike traditional physics lectures, E. Mazur did not show how to solve similar problems, encouraging students to think about and apply general principles and theories in different situations. Final tests conducted by E. Mazur demonstrated a higher level of mastering the educational material in comparison with the traditional teaching method [3, p. 67].

The term “Flipped classroom” was first used in 2007, when two high school chemistry teachers in the United States, D. Bergman, and A. Sams, began to distribute video lessons instead of printed materials to their students. Video lessons could be used to study new educational material at home. The school where D. Bergman and A. Sams

worked was in the countryside; students often missed classes. To save their time and have no additional lessons with the absent, the teachers came up with the idea to record their lessons on video. Students who missed the lesson could watch the video of this lesson at home at a convenient time for them. The students enthusiastically embraced the proposed approach to self-directed learning the material. Moreover, those who attended the class began to watch the video lessons, especially during the preparation for the exams. According to D. Bergman and A. Sams, as a result of the experiment, the number of underperforming students significantly decreased [4, p. 37]. The success of the video tutorials served as an impulse for further development and experimental testing of this idea.

This method became a small «revolution» concerning traditional education and the possibility of professional development and self-improvement for progressive teachers. They focused their efforts on student-centered learning and the development of students' competencies. There are several forms of flipped learning [5, p. 52]. The classical model of flipped learning assumes the previous familiarization of the student with the theoretical material of the next lesson. Preparation materials can be given in the form of lectures or a paragraph of the textbook, presentations, video, and audio records. The teacher organizes a discussion of the studied material in the classroom, explains difficult moments, answers questions, uses interactive teaching methods. It should be noted that although training is partially carried out remotely, this model continues to resemble the traditional education system: first, theories, concepts, and models are studied, and then their practical application. The following model of flipped learning, conditionally called “advanced”, also provides for two stages – in-class learning and distance learning and implies a gradual complication of the level of tasks and expansion of activities [6, p. 4].

During the previous training, students independently search for information, read articles, watch videos, in mini-groups, or individually prepared theses that they will be present in the audience, questions for debate, or round table. The results of work they post on a study platform so that the teacher and other students can have the opportunity to familiarize themselves in advance and better prepare for the lesson.

Thus, the self-directed work of each student is monitored. In the classroom, a discussion of reading material, argued analysis of the work of each group, creating a common conceptual picture based on opinions, comments made by judgments, or a mini-colloquium, in which one group makes a presentation, and the other organizes debates. The system or combined model of a flipped classroom involves the combination of the first two models. The essence of this model is to change not the place of execution of a certain type of activity, but in the permutation of key components of the educational process. The traditional sequence of involved competencies is changing (memorization, understanding, application, analysis, synthesis, assessment). First, the practical application of the theory or model is being studied and only then its theoretical substantiation. This model of flipped learning is the pedagogical approach, the most close to reality.

At the remote stage, students in mini-groups work with a task or a problematic situation, trying to evaluate it, search and analyze the information necessary for an objective evaluation of events, offer solutions. Students represent the information and sources, under the guidance of the teacher, analyze the task, compare the advantages and disadvantages of each of the proposed solutions.

After that, the remote stage should be again, during which students study theoretical foundations of the issue, experience in the indicated problem. At the final stage, the outcomes of the total material of the topic are summed up. The applicability of this model or theory for other situations is analyzed [7, p. 21].

This approach changes the nature of knowledge. Knowledge is logically structured in the traditional pedagogy. Flipped learning requires the active participation of the student in the study process. The role of the teacher is also changing. The teacher becomes a tutor, organizer of various types of student activities, accompanying in the formation of certain competencies [8, p. 97].

Flipped classroom technology significantly changes the process of traditional assessment based on the reproduction of knowledge and its application in a clearly defined academic situation. Various models of a flipped classroom allow you to use a wider number of forms of students' knowledge control, depending on the tasks. In case the information was not reported by the teacher, and the students had to find it, the used approaches to search for information are evaluated, as well as the quality of the information itself. One of the important features of flipped learning is interdisciplinary. In a traditional university, problem situations are highly theoretical, since most often they are developed within the same discipline. However, graduates will face real problems in future professional practice, which often require an interdisciplinary approach, and the complexity of their solution is caused by their interdisciplinary character. It should be emphasized that flipped learning is not a completely new method, it intersects with various approaches, such as student-centered learning, problem learning, competence-based approach, system-activity approach. J. Bishop, lecturer at the University of Utah (USA) and an active supporter of flipped learning, writes that there is always a small proportion of participants in the experimental group who are rather restrained about the idea of flipped learning or against changes [9, p. 3].

In our opinion, to stimulate the distance learning of students, it is necessary to organize the educational process in such a way that students realize the benefits of their independent work and actively use its results in the educational process. It is advisable to use, according to scientists, active forms of activity, for participation in which preliminary independent preparation is required. This can be the preparation of abstracts for a presentation in the classroom, questions for an interview, a round table, or a debate. In addition, additional work for teachers is a serious obstacle to the use of flipped classroom technology in Ukrainian universities. To prepare high-quality materials for the distance learning of students, the teacher must not only process a significant amount of information, but also arrange everything nicely and efficiently. Often teachers do not have sufficient knowledge in the field of information technology application. If this work is not additionally supported by management, few teachers will agree to drastically change their style of work. This requires technical and administrative support, which is very time consuming and costly. Technical equipment is also a problem. Flipped teaching requires the appropriate technical equipment of all classrooms, as well as the personal information space of the teacher and students, constant access to the Internet, but even in this case, no one is immune from “failures” in the operation of technology. Despite the problems that complicate the implementation of flipped education in universities, this technology, according to foreign and Ukrainian researchers, has a lot of advantages compared with the traditional education system.

The quality of education is determined by the quality of the teacher's knowledge. "Flipped learning" is an effective method of improving quality by developing lecturers' professional skills, improving working methods, expanding strategies, and introducing new educational technologies. The advantage of the method lies in its flexibility, in the ability of each teacher to use in each specific situation the best option. The use of active forms of work in-class learning time contributes to the development of emotional relationships between all participants in the educational process, creates conditions for strengthening the intellectual and creative component of learning and improving the quality of the educational process [10, p. 203].

The effectively organized distance learning develops independence, initiative, self-discipline, and social responsibility in students. Flipped learning allows you to gradually increase the volume and complexity of tasks, taking into account the level of knowledge of students. It becomes an effective way to achieve a goal. A student, when performing high-quality independent work, receives much more theoretical information and practical skills. At the same time, the student can revise or re-read the teaching materials several times, can work in a rhythm convenient for him, in a comfortable place, can formulate and send a question to the teacher.

The technologies of the flipped classroom in the educational process will complicate the work of teachers, will require mastering new pedagogical techniques, studying the specifics of the specialty of future graduates, preparing new materials, creating multimedia content; but this work will pay off by improving the quality of student training.

Conclusions. Modern higher education is being transformed by integrating into the digital space. It means that teachers need to keep up with the times, developing and implementing modern information technologies. As the experience of Ukrainian and foreign educational institutions shows, flipped classroom technology is actively used in the educational process using various online platforms. The innovativeness and originality of the authors' work lie in the adaptation of the methodology in high education. In the context of virtualization of life and public communications, it is necessary to use new approaches to learning, more adapted to the needs of today's students, and changes in the role of the teachers.

References:

1. Bonk C., Graham Ch. *The Handbook of Blended Learning: Global Perspectives, Local Designs*. San Francisco, 2006. 624 p.
2. Захарова А. Опыт организации образовательной деятельности в условиях перехода вуза к оригинальным образовательным стандартам. *Высшее образование сегодня*. Москва : ООО «Издательская группа «Логос», 2012. № 9. С. 14–20.
3. Mazur E. *Peer instruction: a user's manual*. Prentice-Hall : Upper Saddle River, 1997. 252 p.
4. Bergmann J., Sams A. *Flip your classroom: reach every student in every class every day*. Washington, DC : International Society for Technology in Education, 2012. 122 p.
5. Гальскова Н. Современная методика обучения иностранным языкам : пособие для учителя. 2-е изд. Москва : АРКТИ, 2003. 192 с.
6. Соловьев В., Перескокова Т. Организация учебного процесса для повышения качества образования. *Высшее образование сегодня*. 2014. № 10. С. 2–6.

7. Christensen C., Horn M., Staker H. *Is K-12 Blended Learning Disruptive? An Introduction of the Theory of Hybrids*. Lexington, MA : The Clayton Christensen Institute, 2013. 48 p. URL: <https://files.eric.ed.gov/fulltext/ED566878.pdf>.
8. Мандель Б. *Современные и традиционные технологии педагогического мастерства : учебное пособие для магистрантов*. Москва : Директ-Медиа, 2015. 260 с.
9. Bishop J., Verleger M. *The flipped classroom: a survey of the research*. 2013 ASEE Annual Conference & Exposition, June 23–26, 2013. Atlanta, 2013. P. 1–18. URL: https://www.researchgate.net/publication/285935974_The_flipped_classroom_A_survey_of_the_research.
10. Айнугдинова И. *Инновационные технологии в обучении иностранным языкам в вузе: интеграция профессиональной и иноязычной подготовки конкурентоспособного специалиста (зарубежный и российский опыт) : настольная книга педагога-новатора*. Казань, 2011. 456 с. URL: https://kpfu.ru/staff_files/F_1661228521/03_Ainoutdinova_Innov_techs_monograph_2011.pdf.

Шерстюк Н. «Перевернутый клас» як новий метод викладання англійської мови в закладах вищої освіти

Анотація. У статті розглядається застосування методики перевернутого навчання (flipped learning) під час вивчення іноземних мов у закладах вищої освіти. Перевернуте навчання тісно взаємодіє з використанням комп'ютера та інтернету. Ця педагогічна модель може бути успішною, якщо у процесі навчання буде посилена роль студентів та їхньої автономії, а акценти будуть перенесені з викладання на навчання, з викладача на студента.

В умовах віртуалізації життєдіяльності та громадських комунікацій необхідно запроваджувати нові підходи до навчання, що будуть більш пристосованими до потреб сучасних студентів. Останнім часом у навчальних закладах розвинених країн поширення набула технологія «перевернутий клас», яка є однією з форм змішаного навчання.

У результаті проведеного дослідження з'ясовано, що технологія «перевернутий клас» («flipped classroom») зарекомендувала себе як ефективна, інноваційна й доступна як для викладача, так і для студента. Ця методика активно впроваджується в навчальний процес багатьма зарубіжними та українськими викладачами, що доводить її універсальність і застосовність до будь-яких умов та вимог. На цей час в Україні застосування зазначеної технології не настільки поширене, як в інших країнах, проте вже є певні напрацювання та дослідження в цій інноваційній сфері. Значною перевагою використання технології «flipped classroom» є практико-орієнтованість, тобто більша кількість аудиторного часу приділяється відпрацюванню, взаємодії з іншими студентами з метою передачі досвіду самостійного навчання, що сприяє інтенсивному розвитку особистісних якостей студента, його автономності, критичного мислення, а також досягненню предметних результатів. Перспектива дослідження полягає в обміні досвідом на спеціальних форумах, де педагоги з усього світу оцінюють і піддають конструктивній критиці розроблені заняття чи результати досліджень, адже обмін досвідом і знаннями розширює можливості з покращення використання зазначеної технології.

Ключові слова: перевернутий клас, перевернуте навчання, викладач, студент, вища освіта, креативність, критичне мислення.

*Якубенко І. В.,**кандидат філологічних наук,**старший викладач кафедри загального мовознавства та іноземних мов
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»**Купар М. С.,**старший викладач кафедри загального мовознавства та іноземних мов
Національного університету «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка»*

ЛІНГВОПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ МОДЕЛЕЙ АКТУАЛЬНОГО ЧЛЕНУВАННЯ РЕЧЕННЯ

Анотація. Стаття присвячена лінгвопрагматичній інтерпретації моделей актуального членування речення. Під актуальним членуванням речення у статті розуміється розмежування інформації в реченні (висловленні) на дві частини (тему та рему), що зумовлено комунікативним завданням, регульованим контекстом або конкретним моментом мовленнєвої взаємодії (В.Г. Адмоні, В.А. Белошпаківа, А.П. Загнітко, Ф. Данеш, В. Матезіус, Я. Фірбас). Логіка побудови думки та її граматичне оформлення у межах речення пов'язані з актуальним членуванням речення. Актуальне членування речення відображає закони мови, які впродовж її розвитку виробили відносно усталені конструкції, що уживаються в конкретних сферах спілкування.

Оперування моделями актуального членування як тактико-операційними комунікативними засобами сприяє правильному оформленню думки, розподілу інформації повідомлення між темою та ремою відповідно до мети мовця. Процес членування речення на смислові частини відбиває рух думки від того, що є відомим учасникам взаємодії, до того, що є ще невідомим. Така структура думки відображена в побудові речення. Актуальне членування речення як метод лінгвістичного аналізу пов'язане з розкриттям логіки побудови думки та її граматичним оформленням у межах речення (висловлення). Водночас актуальне членування речення відображає закони мови, які впродовж її розвитку виробили відносно усталені конструкції, що уживаються в конкретних сферах спілкування. Саме на основі законів мови конструкції трансформувались у мовленнєві формули – так звані моделі-схеми, уживання яких здійснюється в типових ситуаціях спілкування, які, у свою чергу, відбивають типові (і одночасно відносні) зв'язки між конкретною моделлю і метою, намірами мовця, видом мовленнєвої дії, її ефективністю.

За умов правильного вибору елементів мови, їх розташування в реченні відповідно до правил граматики смислові складові речення відображають задумане. Лінгвістичні моделі-схеми сприяють цьому. Мовець за допомогою типових моделей-схем актуального членування розташовує у своєму повідомленні інформацію так, щоб вона доносила його думку, здійснювала вплив на співрозмовника, сприяла досягненню мети.

Ключові слова: лінгвопрагматика, актуальне членування, моделі, мовленнєва взаємодія.

Постановка проблеми. Одним із провідних напрямів дослідження у лінгвістиці є лінгвопрагматичний аспект

(В. Г. Адмоні, В. А. Белошпаківа, А. П. Загнітко, Ф. Данеш, В. Матезіус, Я. Фірбас) [1, с. 2]. Мова досліджується в дії, описується характер мовленнєвої дії, встановлюється та інтерпретується мета та наміри мовця. Важливим є усвідомлення тактик і стратегій учасників спілкування. Мовець розташовує у своєму повідомленні (реченні) компоненти актуального (комунікативного) членування відповідно до мети висловлення, щоб співрозмовник міг його зрозуміти й іноді здійснити певну дію. Але такий розподіл здійснюється відповідно до граматичних правил мови [2]. Отже, важливим є питання взаємозв'язку між людиною і мовою, формою і значенням у площині структури, семантики і прагматики. Думка мовця, основні смислові компоненти повідомлення (тема та рема) розподіляються за відповідною схемою, утворюючи модель актуального членування речення. Дослідження таких моделей ґрунтується на здобутках структурно-семантичної та семантикопрагматичної парадигми у лінгвістиці. Розуміння мети, з якою використовується та чи інша модель актуального членування речення, допоможе покращити комунікацію. Використовуючи типові моделі-схеми актуального членування, мовець здатний так розташувати у своєму повідомленні інформацію, щоб вона сприяла впливу на співрозмовника і досягненню мети.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, у яких елементи мови вивчаються в аспекті лінгвопрагматики, дає змогу зробити висновок, що об'єктом дослідження в них є переважно одиниці лексичного рівня, тоді як реченням-моделям, як комунікативним тактико-операційним засобам, належної уваги не приділяється.

Мета статті полягає у визначенні ролі моделі актуального членування речення в організації прагматичного змісту речення.

Виклад основного матеріалу.

Сучасні тенденції розвитку лінгвістичних пошуків виявляють, що дослідження мови як знакової системи спрямовані останнім часом у комунікативно-прагматичне русло. Такий напрямок зумовлений сучасними потребами суспільства у сфері комунікації. Дослідження самої мови здійснюється все частіше за допомогою різних моделей. На певному етапі спілкування мовець завжди прагне підкреслити для себе або слухача найважливішу інформацію. Так, адресант розв'язує прагматичні завдання, пов'язані з ефективністю самого мовлення й досягненням мети. Адресантові необхідна певна мовна форма, яка завдяки своїй синтаксичній структурі привертала б

увагу слухача і сприяла б прийому інформації в необхідному для мовця руслі. Така форма є реченням-моделлю можливого варіанту вираження іллокуції та мети висловлення. Проблема виникає, однак, у правильному виборі елементів мови, вмінні їх правильно (відповідно до правил граматики) розташувати в реченні, щоб смислові складові частини речення за законами логіки відбивали задумане. В. фон Гумбольдта зауважував, що граматична одиниця слугує засобом організації думки [3, с. 419]. Х. Штейнталь також уважав, що граматику потрібно розуміти як «форму подання думки» [4, с. 391]. Отже, граMATика мови є комплексом структурованих лінгвістичних одиниць [2, с. 93]. Наприклад, речень, які слугують моделлю вираження думки чи наміру мовця. Щоб зрозуміти відносини між комунікантами, необхідно досліджувати мовні одиниці. Вони використовуються як засоби вираження думки мовця й водночас слугують формою (силою) впливу висловлення на адресата. У такий спосіб одиниці мови, з одного боку, є складовими частинами мовної системи, а з іншого – способом оцінювання мовленнєвої дії [2, с. 94]. В аспекті прагматики можна надати інтерпретацію складових частин мовної системи. Певна система віддзеркалює притаманні їй відношення між знаком і тим прагматичним значенням, яке існує в межах окресленого рівня функціонування. Якщо ж розглядати певні моделі актуального членування речення, то виявляється, що для вираження одного прагматичного значення можуть бути застосовані декілька моделей актуального членування речення.

Лексична й граматична семантика беруть участь у формуванні прагматичного змісту речення. Також значну роль відіграють позамовні фактори, які пов'язані з мовленнєвою взаємодією. Якщо тему (предмет, Т) висловлення визначає лексика, то комунікативну мету (часто рему R) та змістові зв'язки між учасниками спілкування формують і виражають морфологічні, синтаксичні, інтонаційні й стилістичні засоби. Наприклад, слово, залежно від мовного та/або ситуативного контексту, змінюючи свою граматичну форму, змінює форму речення, до складу якого воно входить, і, відповідно, привносить у речення інший прагматичний зміст, надає йому іншу прагматичну силу і вплив [2, с. 95].

Прагматичний зміст речення ґрунтується на семантиці – на тому, що безпосередньо виражають лексичні та граматичні одиниці. В.В. Козловський пояснює, що семантика граматичної форми різниться від прагматики граматичної форми. Граматична одиниця (структура) залежно від мовного контексту й ситуації спілкування, не змінюючи свою форму, може виражати різне прагматичне значення і здійснювати різний прагматичний вплив [2, с. 95]. Так само, як і модель актуального членування речення, яка має відповідну структурно-семантичну схему, може застосовуватись для вираження певного прагматичного значення і з метою впливу на реципієнта.

Різні граматичні форми сприяють досягненню прагматичного впливу. Наприклад, пропозиція/запрошення може бути виражена структурою окличного/питального/розповідного речення. При цьому такі речення мають усталений конвенційний формат або усталені конвенційні форми у своєму складі [2, с. 96].

Суб'єктивна атмосфера створюється лексикою і граматичними фактами. Ця атмосфера оточує мовну комунікацію, зумовлює й визначає прагматичний вплив. Вона надає вислову ввічливий, поміркований, різкий, фамільярний, затишний,

холодний, переконливий, брутальний характер [2, с. 97]. Цей факт сприяє визначенню іллокутивного акту. У практичному плані знання про чинник співвіднесення моделі з тим чи тим типом іллокутивного акту дають мовцеві змогу швидко відшукати у процесі спілкування мовні одиниці з певними структурними елементами. В одних випадках таких одиниць (моделей) буде декілька [1, с. 130]. Зокрема, для вираження *здивування*: це можуть бути моделі із препозиційним головним реченням: [R1], (T-R); [T-R], (R); [T], (R); [T1-R2,R1],(T,R); [T-(R1), R]; [T-R1], (R); [T1-R1], (T-R); (R), [T]; (T), [R]; (T1-R2), [T,R1,R] та ін. Наприклад:

[R1], (T-R) *Im Bus treffe ich Mutter. Sie haben sie entlassen. Sie sitzt mit dem Rücken zu mir, über den Rädern. Die Haare kastanienbraun gefärbt. Ein Wunder, dass ich sie überhaupt erkennt habe. Vielleicht ist mir das Kleid aufgefallen* [5, с. 72].

[T], (R) *Ich verstehe nicht, wie dass alles kam* [6, с. 15].

[T-(R1), R] *Bei seinen Bewegungen, wie er das Gewicht von einem Bein auf das andere verlagert und seinen Kopf schnell vor- und zurückstoßt, denke ich sofort: ein Vogel* [6, с. 13].

[T-R1], (R) *Ich merke, so bemerkbar ist es, wie schwer die Worte herauskommen* [6, с. 21].

[T1-R1], (T-R) *Sie hatte noch nie gehört, dass einzelnes Tier sich so weit in die Berge hineinwagte* [7, с. 10].

(R), [T] *Fantastisch. Wie kommt es, dass nichts über diesen Ort bekannt ist* [7, с. 19].

(T), [R] *Obwohl die Sonne bereits so hoch stand, führte die Luft noch die Kälte der Nacht mit sich* [7, с. 9].

(T1-R2),[T,R1,R] *Wenn ich schwebte, höre ich sie, Kanäle* [5, с. 122].

В інших випадках моделей буде значно менше. Так, для вираження *обіцянки* можуть бути використані структури моделей [T-R], (R); [R-T1-R], (T-R); [R1, (T)-R]; [T, (T1) R]:

[T-R], (R) *Ich möchte ihnen etwas zeigen, dass die Fachwelt auf den Kopf stellen wird* [7, с. 46].

[R-T1-R], (T-R) *Beim nächsten Halt zeige ich dir meinen Atlas, damit du die Grenze siehst* [7, с. 225].

[T, (T1) R] *Von manchen Liedern, die ich klasse fand, zeigte ich ihr die Texte* [6, с. 59].

Для адекватного сприйняття, розуміння та вираження висловлення важлива інформація зі сфери взаємовідносин «мова – людська діяльність». Висловлення – це мовленнєвий акт, цілеспрямована мовленнєва дія, що здійснюється згідно з принципами і правилами мовленнєвої поведінки, прийнятими в даному суспільстві [1, с. 142].

Речення-висловлення, що належить до певних типів іллокутивних актів, реалізує себе в різних комунікативних моделях. Для їхньої ідентифікації необхідно розв'язати такі завдання: а) з'ясування типів іллокутивних актів, які можуть співвідноситися з моделями складнопідрядних речень із підрядниму пост-, пре- та інтерпозиції; б) дослідження мети, з якою метою та в яких саме комунікативних ситуаціях використовуються структури зазначених моделей комунікативного членування.

Розподіляючи інформацію у висловленні за певною схемою, мовець здійснює вибір моделей актуального членування речення та відповідних засобів актуалізації інформації. На думку А.Є. Рогатюк, модель актуального членування є варіантом вираження певного іллокутивного акту, має іллокутивну спрямованість, яка вказує на намір здійснення мовленнєвого акту. При включенні речення в мовлення на його структурну

модель (синтагматичну організацію розгортання висловлення) накладається комунікативна перспектива [8, с. 110]. Одна і та ж модель актуального членування може виражати різні типи іллокутивного акту та неоднакову цільову спрямованість. Реакцією на той чи той іллокутивний акт є перлокутивний ефект, що реалізується тільки за умови наявності певних змін у стані слухача. Модель актуального членування [T-R], (R) може бути застосована для вираження таких іллокутивних актів, як *попередження* та *вказівка*. Наприклад:

Одна з головних героїнь роману «Der Vogel ist ein Rabe» Христина, злякавшись нападу її знайомого, попереджає іншого свого друга про можливість небезпеки.

Ich hatte sie noch nie so panisch erlebt. Und du, mach, dass du wegstommst von ihm. Ich bin grün und blau überall... Du sollst von ihm abhauen, weil er über mich hergefallen ist ... Er packte mich wieder am Handgelenk und schob mich aus der Wohnung [6, с. 94].

Це речення є реалізацією іллокутивного акту *попередження*. Такому розумінню сприяє контекст, а також використання у препозитивній частині форми модального дієслова другої особи однини теперішнього часу *sollst* самого підрядного речення причини, яке пояснює, чому саме Пауло слід триматися подалі від неспокійного (Йенса) [1, с. 141]. Аналізований іллокутивний акт можна вважати успішним, оскільки друг намагався в майбутньому триматися подалі від невірноваженого Йенса, хоч той все рівно схопив його: *Er packte mich wieder am Handgelenk...*

Наступний приклад демонструє іллокутивний акт *вказівка*:

Керівник експедиції в Африці Ханна знайшла старовинний артефакт. Дізнавшись про відкриття, в пустелю на допомогу вирушає нібито команда дослідників. Відчувши нещирість із боку «помічників», Ханна не поспішає до них назустріч і наказує своєму підлеглому Абду не допомагати віднайти місце розташування табору [1, с. 142].

Hanna kniff die Augen zusammen. Nur jemand wie sie, der seit vielen Jahren hier lebte, konnte das Risiko abschätzen, das vor dem unberechenbaren Wind ausging. Die Insassen hatten ein Riesenglück, dass er sich zurzeit ruhig verhielt. Verdammter Leichtsin. Soll ich runter und ihnen helfen? – fragte Abdu. Nein. Sie sollen versuchen, allein klarzukommen. Abdu schüttelte den Kopf und blieb stehen [7, с. 25].

Зазначений іллокутивний акт сприймається як *вказівка* завдяки використанню у препозитивній частині модального дієслова *sollen*. Цей іллокутивний акт можна вважати успішним, бо Абду залишається на місці.

Така модель використовується і для вираження багатьох інших іллокутивних актів, сприяє реалізації різної цільової спрямованості.

У тактичному конкретному плані дослідження процесу комунікації передбачає: виявлення наміру, мотивів мовця, виявлення типу здійсненої мовленнєвої діяльності, опису психологічного стану мовця, фіксованої реакції співрозмовника, яка підкреслює ступінь ефективності висловлення (перлокутивний ефект). Виявленням, характеристикою та дослідженням типу мовленнєвої діяльності, мовленнєвих тактик та взаємодії семантики і прагматики в різний час опікувалися і продовжують опікуватися у своїх нових наукових пошуках багато вчених [1, с. 142]. Такі об'єкти вивчення, як мовні одиниці у процесі комунікації, та прагнення їх вивчити пояснюють зв'язок теорії актуального членування та мовленнєвих актів.

Теорія мовленнєвих актів і теорія актуального членування речення пов'язані із семантикою, проте теорія актуального членування враховує значення речення, яке випливає з його лексико-граматичного складу, а в теорії мовленнєвих актів прагматичне значення речення часто не збігається з його реальним значенням. Отже, кінцева мета речення, його семантика розкривається на двох рівнях – на рівні актуального членування та на прагматичному.

Для успішної комунікації слід не тільки визначити важливу / неважливу інформацію, але й визначити характер дії, здійсненої цим висловленням, уточнити, з якою метою мовець застосовує це речення.

Грамматичні одиниці мови (словоформи, граматикалізовані лексеми, усталені конструкції, які є також засобами актуального членування синтаксичної одиниці) у структурно-семантичних типах речень і в межах конкретних ситуацій взаємодії слугують засобами вираження інтенції мовця; у взаємодії з лексемами вони беруть участь в організації вигляду іллокутивного акту, слугують засобом впливу на адресата [2, с. 98].

В аспекті прагматики граматичні одиниці є способом оцінювання мовленнєвої дії, при цьому кожна окрема одиниця відбиває лише її властиві відношення між знаком і тим прагматичним значенням, який діє в межах окресленого рівня функціонування [2, с. 98].

Висновки. Між структурно-семантичними параметрами речення та набором його потенційних іллокутивних сил існує системний зв'язок, який виявляє себе в тому, що конкретному поєднанню структурно-семантичних параметрів відповідає конкретний набір іллокутивних сил. У статті підтверджується думка, що між тема-рематичною будовою речення та характером мовленнєвого акту, реалізованого на основі цього речення, існують певні відповідності. Цей взаємозв'язок можна охарактеризувати так: якщо характер мовленнєвого акту визначає тема-рематичну організацію речення, то комунікативна будова, наприклад, складнопідрядного речення обмежує можливості прагматичного вираження речення. Між моделями актуального членування речення та видом іллокутивного акту фіксуються певний зв'язок. Кожна модель має потенційну іллокутивну спрямованість. Одна модель може бути використана для вираження кількох іллокутивних актів. Для реалізації одного іллокутивного акту можливе використання декількох моделей. Проте прагматична поліфункціональність моделей актуального членування складнопідрядних речень не означає, що вони дублюють одна одну.

Література:

1. Якубенко І.В. Засоби актуального членування речення складнопідрядного речення в сучасній німецькій мові: семантико-прагматичний аспект : дис. ... канд. філол. наук : 10.02.04. Херсон, 2018. 212 с.
2. Козловський В.В. Прагматика граматичної форми (на матеріалі сучасної німецької мови). *Мовні і концептуальні картини світу. Серія: Філологія* : зб. наук. пр. / ред. А.Д. Белова. Київ : Київський нац. ун-т імені Тараса Шевченка, 2015. Вип. 55, ч. 2. С. 93–98.
3. Положин М.М. Когнітивно-прагматичні механізми іллокутивних моделей мовлення. *Проблеми романо-германської філології*. Ужгород, 2002. С. 9–16.
4. Schippan Th. Subtext – Konnotationen – Präsuppositionen. Gedanken zu einem Aufsatz Elise Riesels. *Zeitschrift für Germanistik*. 1982. Т. 3. S. 332–337.

5. Mora T. *Seltsame Materie*. Reinbeck : Rowohlt Taschenbuch Verl., 2002. 249 s.
6. Lebert B. *Der Vogel ist ein Rabe*. Köln : Kiepenhuer & Witsch Verl., 2003. 127 s.
7. Thiemeyer Th. *Medusa*. München : Knaur Taschenbuch Verl., 2005. 363 s.

Yakubenko I., Kupar M. The linguopragmatic aspect of the study of models of functional sentence perspective

Summary. The article has been devoted to the linguopragmatic interpretation of models of actual division sentence. In the work *the actual division of sentence* means dividing the information in the sentence (statement) into two parts (theme and rheme), owing to the communicative tasks, the controlled context or the concrete moment of speech interaction (V.G. Admoni, V.A. Beloshapkova, A.P. Zahnitko, F. Danes, V. Mathesius, J. Firbas). The logic of constructing an idea and its grammatical form within a sentence are related to the actual division of the sentence. At the same time, the actual division of sentence reflects the laws of the language, which during its development have produced relatively well-established constructions, used in concrete spheres of communication.

Operating the models of actual division as tactical and operational communicative means contributes to the correct presentation of the thought and the distribution of information between the theme and the rheme, respectively to the pur-

pose of the speaker. The process of dividing a sentence into semantic parts reflects the movement of thought from what is known to the participants of the interaction to what is still unknown. This structure of thought is reflected in the construction of the sentence. Actual division of sentence as a method of linguistic analysis is related to the disclosure of the logic of thinking and its grammatical form within the sentence (statement). At the same time, the actual division of sentence reflects the laws of the language, which during its development have produced relatively well-established constructions, used in concrete spheres of communication. It was on the basis of laws of the language that the constructions transformed into speech formulas – the so-called schematic models, the use of which is carried out in typical communication situations, which, in turn, reflect the typical (and simultaneously relative) connections between a particular model and purpose, the intentions of the speaker, the type of speech action and its effectiveness.

Under the conditions of the correct choice of elements of language, their location in the sentence in accordance with the rules of grammar, the semantic components of the sentence reflect the intended. Linguistic models-schemes contribute to this. The speaker, with the help of typical models-schemes of actual division, places information in his message so that it conveys his opinion, exerts influence on the interlocutor, and contributes to the achievement of the purpose.

Key words: linguopragmatics, actual division, models, speech interaction.

ЗМІСТ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІНОЗЕМНОЇ ФІЛОЛОГІЇ ТА ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА

<i>Balatska O. L., Kuznetsova Yu. I.</i> MEANS OF NEGATIVE EVALUATION IN CRITICAL REMARKS IN ENGLISH-LANGUAGE RESEARCH ARTICLES IN SOCIAL STUDIES	4
<i>Безугла Л. Р.</i> АПОСЮПЕЗА І СУМІЖНІ ПОНЯТТЯ З ПОЗИЦІЙ ЛІНГВОПРАГМАТИКИ.....	8
<i>Воробійова О. С., Палій К. В., Сідак О. О.</i> СЕМАНТИКА СЛЕНГОВИХ НАЙМЕНУВАНЬ ЛЮДИНИ В АНГЛІЙСЬКІЙ МОВІ.....	12
<i>Галаур С. П., Москаленко М. В.</i> КОМУНІКАТИВНА СТРАТЕГІЯ АВТОРА ТА РЕГУЛЯТИВНІСТЬ ТЕКСТУ (НА МОВНОМУ МАТЕРІАЛІ ПОВІСТІ МИКОЛИ ГОГОЛЯ «СОРОЧИНСЬКИЙ ЯРМАРОК»).....	16
<i>Гунченко Ю. В., Король Т. Г.</i> ВИКОРИСТАННЯ ПРОГРАМНОГО ДОДАТКА TEXT ANALYZER ДЛЯ ВИЗНАЧЕННЯ РІВНЯ ПЕРЕКЛАДАЦЬКОЇ СКЛАДНОСТІ ТЕКСТУ	20
<i>Дмитренко О. В., Дяченко А. А.</i> АНГЛІЦИЗМИ У СПОРТИВНОМУ ДИСКУРСІ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ.....	25
<i>Домаренко М. В., Панова А. О.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ ВЛАСНИХ НАЗВ МЕТОДОМ КАЛЬКУВАННЯ У ВІДЕОГРІ «DOTA UNDERLORDS».....	29
<i>Кондрашова Є. О.</i> ВІДОБРАЖЕННЯ ПОЕТИЧНОГО СВІТУ ТА ХУДОЖНІХ ОБРАЗІВ Д. ТОМАСА В ПЕРЕКЛАДАЦЬКИХ ІНТЕРПРЕТАЦІЯХ.....	32
<i>Криворучко В. І.</i> МІФОПОЕТИКА ХРОНОТОПУ В РОМАНІ М. ДОЧИНЦЯ «МАФТЕЙ. КНИГА, НАПИСАНА СУХИМ ПЕРОМ».....	36
<i>Кушніррова Т. В., Рева А. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ РОБОТОТЕХНІЧНИХ НЕОЛОГІЗМІВ У ХУДОЖНІЙ ПРОЗІ АЙЗЕКА АЗІМОВА.....	40
<i>Мангура С. І., Кісь С. В.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ МУЛЬТИМЕДІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА ЗАНЯТТЯХ З ІНОЗЕМНОЇ МОВИ ЯК ЗАСІБ ОПТИМІЗАЦІЇ НАВЧАННЯ СТУДЕНТІВ ФІЛОЛОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ.....	44
<i>Manhura S. I., Palii K. V., Astakhova S. A.</i> THEORETICAL ASPECT OF TRANSLATION OF ENGLISH AND GERMAN NEWSPAPER HEADLINES.....	47
<i>Мандріко О. В.</i> ОПОВІДАННЯ Б. ТРАВЕНА «ІНДІЙЦІ І ЧЕРНЕЦЬ»: ДУАЛІЗМ ЯК ОБРАЗОТВОРЧИЙ ПРИНЦИП.....	51
<i>Ніколаєнко Ю. О.</i> СОЦІОКУЛЬТУРНА КОМПЕТЕНТНІСТЬ МАЙБУТНІХ ПЕРЕКЛАДАЧІВ У КОНТЕКСТІ МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ.....	55
<i>Павельєва А. К., Дмитрюк С. С.</i> ПЕРЕКЛАД ЛЕКСЕМ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЇЖИ В ПОВІСТІ МИКОЛИ ГОГОЛЯ «СТАРОСВІТСЬКІ ПОМІЩИКИ».....	59
<i>Палій К. В., Астахова С. А., Клочко Л. А.</i> ОСОБЛИВОСТІ МОРФОЛОГІЧНОЇ БУДОВИ НАЙМЕНУВАНЬ ПРЕДМЕТІВ ІНТЕР'ЄРУ В АНГЛІЙСЬКІЙ ТА НІМЕЦЬКІЙ МОВАХ.....	63

<i>Сідак О. О., Кузнецова Ю. І.</i> ПОРУШЕННЯ СИНТАКСИЧНИХ НОРМ В АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ.....	67
<i>Слоневська І. Б., Пірошенко С. Ю.</i> ФЕНОМЕН НЕОВІКТОРІАНСЬКОГО РОМАНУ В СУЧАСНОМУ КРИТИЧНОМУ ДИСКУРСІ.....	70
<i>Таловиця Г. М., Болотнікова А. П.</i> ІНШОМОВНІ ЗАПОЗИЧЕННЯ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО АНГЛІЙСЬКОМОВНОГО СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ.....	74
<i>Чередник Л. А.</i> РОЛЬ ПЕРЕКЛАДУ В КРОСКУЛЬТУРНІЙ КОМУНІКАЦІЇ.....	78
<i>Sherstiuk N. O.</i> “FLIPPED CLASSROOM” AS A NEW METHOD OF TEACHING ENGLISH IN HIGHER EDUCATION.....	82
<i>Якубенко І. В., Купар М. С.</i> ЛІНГВОПРАГМАТИЧНИЙ АСПЕКТ ДОСЛІДЖЕННЯ МОДЕЛЕЙ АКТУАЛЬНОГО ЧЛЕНУВАННЯ РЕЧЕННЯ.....	85

<i>Sidak O., Kuznetsova Yu.</i> SYNTAX NORMS DEVIATION IN THE ENGLISH POLITICAL DISCOURSE.....	67
<i>Slonevska I., Piroshenko S.</i> THE NEO-VICTORIAN NOVEL PHENOMENON IN CONTEMPORARY CRITICAL DISCOURSE.....	70
<i>Talovyria H., Bolotnikova A.</i> FOREIGN BORROWINGS AS THE FORMATIVE FACTOR OF MODERN ENGLISH SOCIO – POLITICAL DISCOURSE.....	74
<i>Cherednyk L.</i> THE ROLE OF TRANSLATION IN CROSS-CULTURAL COMMUNICATION.....	78
<i>Sherstiuk N.</i> “FLIPPED CLASSROOM” AS A NEW METHOD OF TEACHING ENGLISH IN HIGHER EDUCATION.....	82
<i>Yakubenko I., Kupar M.</i> THE LINGUOPRAGMATIC ASPECT OF THE STUDY OF MODELS OF FUNCTIONAL SENTENCE PERSPECTIVE.....	85

НОТАТКИ

НАУКОВИЙ ВІСНИК МІЖНАРОДНОГО ГУМАНІТАРНОГО УНІВЕРСИТЕТУ

Серія: ФІЛОЛОГІЯ

Науковий збірник

№ 51 том 3, 2021

Серію засновано у 2010 р.

Коректор – Вишнякова Я.І.

Комп'ютерна верстка – Кузнєцова Н.С.

Підписано до друку 15.11.2021 р. Формат 60x84/8. Обл.-вид. арк. 12,41, ум. друк. арк. 10,93.
Папір офсетний. Цифровий друк. Наклад 200 примірників. Замовлення № 1221/519.

Надруковано: Видавничий дім «Гельветика»

(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 6424 від 04.10.2018 р.)

65101, Україна, м. Одеса, вул. Інглєзі, 6/1

Тел. +38 (048) 709 38 69, +38 (095) 934 48 28, +38 (097) 723 06 08

E-mail: mailbox@helvetica.ua